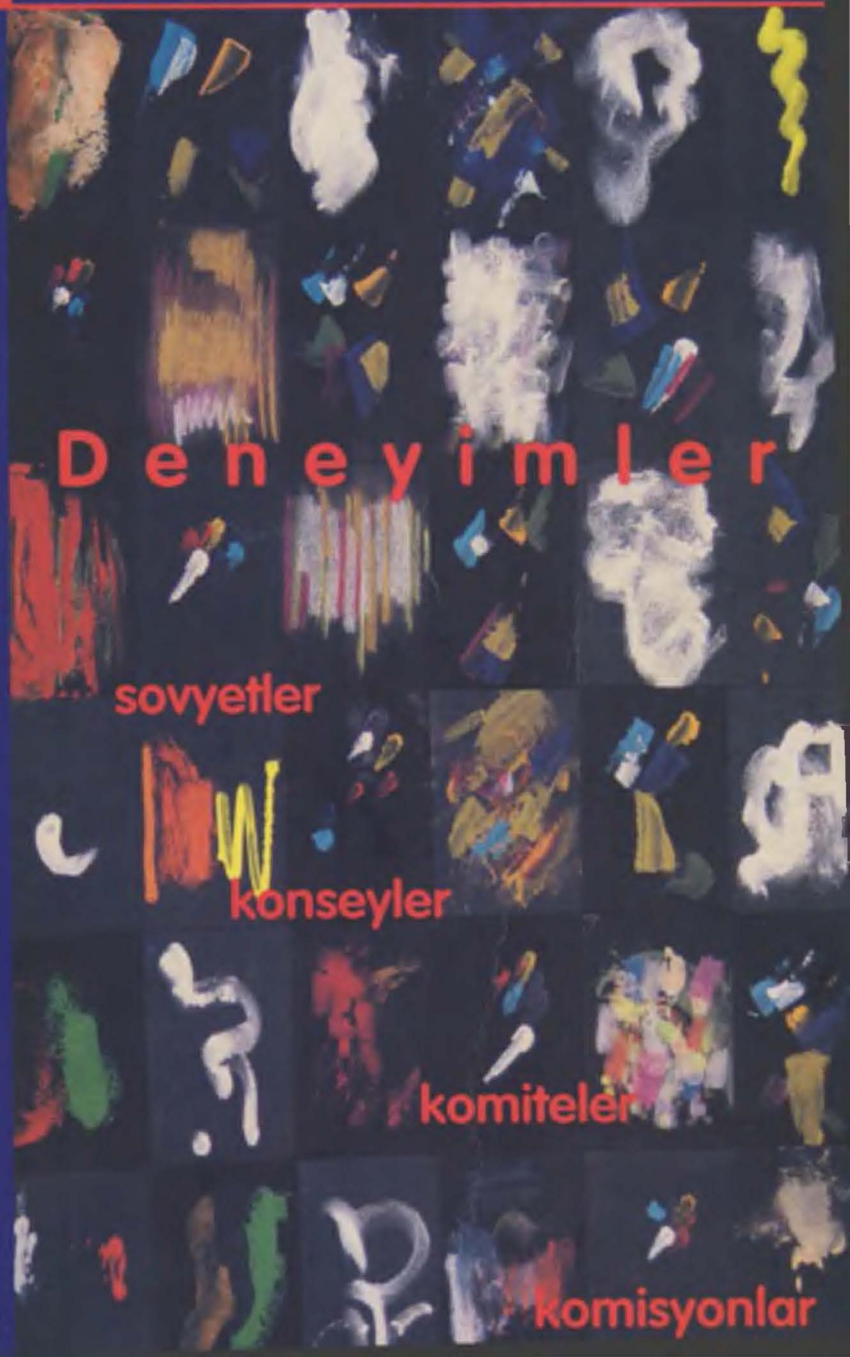
Volkan Yaraşır

1

ULUSLARARASI İŞÇİ HAREKETLERİ

bbtotek

Volkan Yaraşır

ULUSLARARASI İŞÇİ HAREKETLERİ

Deneyimler: Sovyetler , Konseyler Komiteler, Komisyonlar

Bibliotek Yayınları

Bibliotek Yayınları
Araştırma - İnceleme Dizisi: 7

Uluslararası İşçi Hareketleri
Deneyimler: Sovyetler, Konseyler,
Komiteler, Komisyonlar
Volkan Yaraşır

Kapak Resmi
Ayşen Atalan

Kapak Düzeni
Ayşen Atalan

Dizgi ve Sayfa Düzeni
Gül Ata

Düzelti
Necdet Aydemir

Baskı ve Cilt:
Mart Matbaası (0212) 212 03 39-40

© Bibliotek Yayınları

Birinci Basım
Ekim 1997

Bibliotek Yayınları
Mühürdar Cad. Dumlupınar Sok. No:12 Kat:1
Kadıköy Tel: (0216) 346 46 30

Volkan Yaraşır

ULUSLARARASI İŞÇİ HAREKETLERİ

Deneyimler: Sovyetler , Konseyler
Komiteler, Komisyonlar

Bibliotek Yayınları

İçindekiler

Önsöz 9

I.Bölüm

Ingiltere İşçi Hareketi ve Shop Stewards Komiteleri 13

Sanayi Devrimi'nin İngiliz İşçi Sınıfına Etkileri 15

İngiliz İşçi Hareketi Şekilleniyor 17

İngiltere'de İlk Sosyalist Ütopya Owenizm 19

Chartizm 20

Sendikalar 22

Fabianizm 25

Sendikal Konfederasyonların Kuruluşu 26

Shop Stewards Komitelerinin Doğuşu 28

Shop Steward'ların Gelişimi 30

Shop Stewards Hareketine Saldırılar Yoğunlaşıyor 32

Shop Stewards Komiteleri Örgütlenmesi Dağılıyor 33

Shop Stewards Komiteleri Sonrası İngiliz İşçi Hareketi 35

1972 Madenci Grevi 42

Thatcherizm ve İşçi Sınıfı 45

Poll Tax'e (Kelle Vergisine) Karşı Mücadele ve Thatcher İktidarının Sonu 48

İlk Tepki İskoçya'dan 48

Gelişmeler İngiltere ve Galler'i Etkiliyor 51

Anti-Poll Tax Çalışmaları Kitleselleşiyor 52

Thatcher İktidarı Sonrası 54

II. Bölüm

İrlanda İşçi Hareketi ve 1916 Paskalya Ayaklanması 57

İrlanda İşçi Sınıfının Şekillenişi 58

1910'lu Yıllar 60

I. Dünya Savaşı'nın İrlanda İşçi Hareketine Etkileri ve Connolly'nin Rolü 63

Paskalya Ayaklanması'na Doğru 66
Paskalya Ayaklanması (1916) 67
Paskalya Ayaklanması'nın Değerlendirilmesi 68
Paskalya Ayaklanması Sonrası Gelişmeler 70
Limerick Sovyeti 72
İç Savaşa Doğru (1918-1921) 74
İç Savaş ve Sonrası 77
Paskalya Ayaklanması'ndan İç Savaşa:
Ortaya Çıkan Sonuçlar 80
İç Savaştan Bugüne:
İrlanda'da Toplumsal ve Ulusal Mücadele 82
Sivil Haklar Hareketi 87
İngiliz Ordusunun Kuzey İrlanda'yı İşgali 89
1969-1972 Arası IRA'nın Yeniden Örgütlenme Süreci 91
Ateşkes Süreci 94

III. Bölüm
1918 - 1923 Alman Devrimi İşçi ve Asker Konseyleri 97
1914 Öncesi 98
1914 ve Sonrası 102
Savaş Dönemi ve İşçi Sınıfı 105
Yükselen Muhalefet ve Spartakistler 108
Kasım 1918 Devrimi 111
Aralık 1918 116
Spartakist Ayaklanma (Ocak 1919) 119
Mart 1919 123
Özgür Bavyera Cumhuriyeti 126
İşçi ve Asker Konsey Hareketinin Genel Özellikleri 129
Konsey Hareketinin Hedefleri 132
Kapp Darbesi 135
Sol İçinde Ayrılmalar ve Birleşmeler 137
Şubat 1921'de Orta Almanya'da Ayaklanma 139
1923 141
1 Mayıs 1923 143
Gerçekleşmeyen Devrim 148

IV. Bölüm
1919 Macar Komünü ve İşçi Konseyleri 151
1848 Öncesi 152
1848 Macar Devrimı 154
I. Dünya Savaşı Öncesinde Macaristan 157
I. Dünya Savaşı ve İlk Konsey Dönemi 159
Demokratik Devrim:
1918 "Sonbahar Gülleri Devrimi" 160
Demokratik Cumhuriyet'in İlanı 162
21 Mart: Sosyalist Konseyler Cumhuriyeti 167
Macar Komünü'nün Acil Önlemleri 169
Karşı Devrim Tertipleri ve İstila 171
Yenilgiye Doğru 174
113 Günlük Direniş Sona Eriyor 175
Macar Komünü'nün ve Konseyleri'nin Öğrettikleri 176

V. Bölüm
Avusturya İşçi Konseyleri 1918-1920 179
Avusturya Sosyal Demokrasisi 180
İşçi Konseyleri Doğuyor 183
İşçi Konseyleri Yayılıyor 186
Avusturya İşçi Konseylerinin Yapısı, İşlevleri ve İşleyişı 193
Konseylerin Yıkılışı 195

VI. Bölüm
İtalya'da İşçi Konseyleri 197
Savaş Sonrası Toplumsal Durum 198
Sosyalist Parti ve İşçi Sınıfı 200
Konsey Hareketi Yayılıyor 206
III. Enternasyonal ve Sosyalist Parti 210
Devrimci Durum:
Metal İşçilerinin Grevi ve Fabrikalarda İşçi Yönetimi 212
İtalyan Komünist Partisi Doğuyor 218
1921 Sonrası Gelişmeler 222
Fabrika Konseylerinin Siyasal İçeriği, Yapısı ve İşlevi 225
Fabrika Konseylerinin İşleyişi 227

VII. Bölüm

İspanya İç Savaşı ve Komiteler 231
1914'ten 1931'e 232
Cumhuriyet Hükümeti Dönemi (1931-1934) ve
Ispanya'nın Siyasal Arenası 234
III. Enternasyonal Politikaları ve
Halk Cephesinin Kuruluşu 245
Şubat 1936 Hükümeti 249
Devrimci Durum 250
1936 Franco Ayaklanması 253
İspanya Devrimi ve İşçi - Köylü Komiteleri 254
Devrimci İktidarın Kurumsallaşamaması 262
İşçi Sınıfı Partilerinin Siyasal Sürece Bakışı ve
İşçi - Köylü Komitelerine Yaklaşımı 263
İç Savaşta Sovyetler Birliği'nin Politikası:
Tarafsızlıktan Yardıma 268
Caballero Hükümetinin Kurulması 272
Katalonya Milisler Merkez Komitesi'nin Tasfiyesi 275
Aragon Savunma Konseyi'nin Yeniden Düzenlenmesi 277
Merkezi Hükümet Etkisini Genişletiyor 278
Devletin Yeniden Kuruluşu, Devrimin Tasfiyesi 279
Siyasal Güçlerin Tasfiye Süreci 284
Barcelona Ayaklanması ve
Devrimci Muhalefetin Tasfiyesi 289
Barcelona Kanlı Mayıs Haftası'nın Anlamı 294

Kaynakça 297

Dizin 309

ÖNSÖZ

Uluslararası işçi hareketi zengin birikimlerle doludur. Bu birikimler içinde, işçi sınıfının kendi özdeneyimleri sonucu yarattığı Sovyet, Konsey, Komite, Komisyon gibi örgütlenmeler özel bir önem taşımaktadır.

İşçi sınıfının kolektif iradesini ve özgürlük özlemlerini doğrudan temsil eden bu örgütlenme biçimleri, büyük toplumsal alt-üst oluş dönemlerinde, varolan geleneksel örgütlenmelerin işlevsiz kaldığı koşullarda ortaya çıkmış, tüm emekçi kesimleri harekete geçirici bir içerik taşımış ve giderek toplumsal inisiyatif organları haline dönüşmüşlerdir.

Toplumsal mücadelenin zenginliği ve çok boyutluluğu içinde, bu zenginliği ve çok boyutluluğu kapsayan ilişki ve oluşumlar yaratarak, yaşama müdahale etmişlerdir.

İşçi sınıfının özörgütlenmeleri olan bu yapıların (Sovyet, Konsey, Komite, Komisyon vb.) her biri farklı tarihlerde, farklı adlarla, farklı ülkelerde kendi özgünlüklerinde kurulmuşlardır. Aralarında kombine bir gelişim yoktur. Önceden tasarlanmadan ve programlanmadan kitle hareketinin doğrudan sonucu olarak ortaya çıkmışlardır.

Ancak oluş, işleyiş ve içerik olarak aralarında benzerlikler bulunmaktadır.

Bütün özörgütlenme biçimleri, devrimci dönüşümün kitleler tarafından olanaklı olduğunun hissedildiği noktada varolan sistemden net bir kopuşun ifadesi, yeni arayışların ve yeni alternatif toplumsal projelerin bir adımı olarak doğmuşlardır.

Her biri sınıflar mücadelesinin zenginliği içinde, mücadelenin örgütleri olarak ortaya çıkmış ve gelecek toplumun ilişkilerini bünyesinde barındırmanın tüm olanaklarını yaratmıştır. Bu örgütlenmeler aracılığı ile her işçi çalıştığı fabrikanın yönetiminden başlayarak, sosyal yaşamın en karmaşık

sorunlarına kadar her alana müdahale edebilen bir kimliğe kavuşmuştur. İlişki içindeki her özne, kendi iradesinin kolektif iradenin oluşmasında kurucu öğe olduğu bilinci ile hareket ederken, bu örgütlenmeler sayesinde işçi sınıfı hem tek tek birey, hem de toplumsal bir güç olarak doğrudan karar alan, uygulayan, denetleyen ve yöneten bir işleve sahip olmuştur.

Yaşamın ekonomik ve toplumsal alan ayrımı gözetmeden bir bütün olarak kavranmasını sağlayan özörgütlenmeler, bu işleyişi ile bürokratik formaliteleri ve kısıtlamaları da fiilen ortadan kaldırmıştır.

Kısacası; tarihsel açıdan özörgütlenmeler, kapitalizmin içinde bulunduğu krizi, büyük çoğunluğun çıkarlarına uygun olarak çözebilecek, doğrudan demokrasinin imkanlarını yaratacak, böylelikle de burjuva sınıf iktidarına karşı alternatif olabilecek potansiyele sahip organlar olarak ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada Avrupa İşçi Hareketi'nin yarattığı önemli deneyimler incelenmiştir.

Uzun bir materyal toplama, kaynak bulma ve araştırma sonucu ortaya çıkan çalışma, önce yedi ülke deneyimi ile sınırlı tutulmuştu. Fakat çalışmanın ilerleyen aşamaları bu tarz bir araştırmanın yedi ülke ile sınırlanamayacağını ortaya koydu.

Özörgütlenmeler olarak yaşanan pratiklerin bir bütün olarak değerlendirilmesi çalışmanın kapsamını genişletti. Kapsamdaki bu genişlemenin bir nedeni; yaşanan pratiklerin Avrupa merkezli doğmalarına rağmen yarattıkları etki ve içerikleri itibariyle evrensel olmalarıydı. Diğer bir nedeni ise; sınırlı bir incelemenin Avrupa İşçi Hareketi tarihinde ortaya çıkmış birikimleri yeterince değerlendirememesinin yol açacağı sakıncalardı. Bundan dolayı Avrupa'da yaratılan tüm özörgütlenme deneyimleri (toplam onyedi deneyim) ele alındı.

Kapsamdaki bu genişleme ve özellikle bazı deneyimler hakkında hem Türkçe, hem de yabancı kaynaklarda yeterli bilginin bulunmaması (Finlandiya Sovyeti, Avusturya İşçi

Konseyi, Macar Komünü gibi) çalışmanın istenen zamanda bitirilmesini engelledi.

Ayrıca varolan materyallerin büyük kısmının tarihsel süreçleri tek boyutlu ve spekülatif olarak değerlendirmeleri, ortodoksi yorumları, bir çok kaynağın ayrı ayrı incelenerek ve karşılaştırılarak büyük bir titizlikle yorumlanmasını gerekli kıldı.

Çalışmada ele alınan konular, geniş bir tarihsel arka plan örülerek, dönemin temel dinamikleri değerlendirilerek ve dinamiklerin siyaset ve devlet üzerindeki etkileri incelenerek yazıldı. Bu açıdan geniş bir yelpazede okuma ve araştırma yapma zorunluluğu ortaya çıktı. Çalışmada ulaşılan sonuçlar bu geniş araştırmanın ürünü olmakla birlikte, kitabın kapsamı düşünülerek bu arka plan sadece ana eksen ve yönelimler belirtilerek ortaya konuldu. Ağırlık, özörgütlenmelerin oluşumuna, yapısına, işleyişine, sonuçlarının değerlendirilmesine ve bu deneyimlerin uluslararası işçi hareketine etkilerine verildi. Bu yöntemle dün yaşananlarla bugünün sorunları arasında bağlar kurulmaya çalışıldı.

Çalışmanın elinizdeki bu ilk cildinde Alman Devrimi/İşçi ve Asker Konseyleri (1918-1923), Avusturya İşçi Konseyleri (1918-1920), Macar Komünü (1919), İtalya'da İşçi Konseyleri (1920), İspanya İç Savaşı ve İşçi Komiteleri (1936-1939) incelendi.

Ayrıca bu beş konunun yanında İrlanda ve İngiltere işçi hareketleri de bu ciltte ele alındı.

Bu iki ülkede örgütlenme ve kitle hareketinin zenginliğini gösteren pratiklerin yakın dönemde de yaşanması, tarihsellikten güncelliğe doğru bir incelemeyi koşullandırmıştır.

Bu yaklaşımla İrlanda'da ulusal sorunla işçi hareketi arasında bağlar ortaya konularak 1916 Paskalya Ayaklanması, Limerick Sovyeti, Sivil Halklar Hareketi, İşçi hareketinin mücadelesinin özgün bir sonucu olan IRA'nın doğuşu, gelişim evreleri ve günümüzde İrlanda sorunu ile bu sorunun çözümünde IRA'nın rolü değerlendirilmiştir.

İngiliz İşçi Hareketi ise hareketin dünya işçi sınıfı tarihin-

deki yeri ve ortaya çıkardığı Owenizm, Ludizm, Chartizm, Fabianizm gibi örgütsel ve siyasi eğilimleri ile incelenmiştir. Bununla birlikte asıl çalışma bir özörgütlenme biçimi olan Shop Stewards komiteleri üzerine yapılmıştır. Bağlantılı olarak 1926 Genel Grevi ve bu grev içinde etkin bir rol oynayan Sendika Konseyleri, 1972 ve 1984-1985 Madenci Grevleri ayrıca 1980'li yılların sonlarında neo-liberal saldırıların bir devamı niteliğinde olan Poll tax'e karşı örgütlenen kitle hareketleri ele alınmıştır.

Bu kitap, bir yanıyla tarih bilincinin oluşumuna katkı, bir yanıyla bugünün sorunlarına yanıt arama çabasıdır.

Ekim 1997

I. Bölüm

İNGİLTERE İŞÇİ HAREKETİ VE SHOP STEWARDS KOMİTELERİ

Shop Stewards komiteleri, İngiliz işçi hareketi tarihinde işçi inisiyatifinin doğrudan yansıdığı örgütlülüklerdir.
Shop Stewards komiteleri, bu niteliği ile bir yandan sendikal faaliyetin sınıf temeline oturmasını sağlamış, diğer yandan sermayenin saldırılarına karşı mücadele organı işlevi ile hareket etmiştir.

İngiliz işçi sınıfının ortaya çıkışı, gelişimi ve mücadele tarihi İngiltere'de kapitalist gelişmenin ve burjuva devriminin gerçekleşme biçimiyle bağlantılıdır.

İngiltere, Sanayi Devrimi'nin başlangıcından hemen önce, bütün dünyayı denetimi altında tutan bir sömürge imparatorluğu, Batı Avrupa'nın siyasi ve askeri olarak en güçlü ülkesi ve dünyanın atölyesi konumundaydı.

Bu konumlanış, Sanayi Devrimi'yle birlikte, İngiltere'de kapitalist ilişkileri yeni baştan örgütlerken, dönemin niceliksel ve niteliksel olarak en gelişmiş işçi kitlesini de yaratmıştır. Köylülüğün Kıta Avrupası'na oranla daha önce çözülüşünün, sömürgelerden gelen büyük miktarda hammaddenin üretimde değerlendirilmesinin ve üretilen mamül malların pazarlara ulaştırılmasının yarattığı problemler; İngiliz burjuvazisinin üretimi yeni baştan örgütlemesini zorunlu kılıyordu. Bu gelişme ve zorunlulukların üzerine oturan Sanayi Devrimi büyük ekonomik ve toplumsal değişimler sağladı.

Sanayi Devrimi'nin İngiltere'de ortaya çıkışının en temel nedeni; bu ülkede sanayinin toprağa bağımlı yapısının erken

dönemde ortadan kalkmış olmasıydı. Burjuvazinin yükseliş döneminde, feodal yapı hızlı bir çözülme sürecine girdi. Ancak çözülmenin tedricen gerçekleşmesi burjuvazi ve aristokrasiyi karşı karşıya bırakmadı. Tersine bu çözülme, İngiliz burjuvazisiyle, aristokrasisi, kapitalist ilişkilerin uzun süren gelişme döneminde uzlaşarak ve aristokrasinin büyük kısmı burjuvalaşarak gerçekleşti. E. J. Hobsbawn "Sanayi ve İmparatorluk" adlı çalışmasında bu durumu şöyle açıklamaktadır; "Aristokrasi, kıtasal ölçülerde, neredeyse 'burjuvazi'nin bir biçimiydi. Monarşi ise iki devrim sonucunda uyumlu olmayı öğrenmişti."[1]

İngiltere'de egemen sınıfların (burjuvazi ve aristokrasinin) bu "uyumlu" gelişimi, İngiliz sanayinin ihtiyaçlarının karşılanmasında ön açıcı oldu.

Bütün dünyaya yayılan sömürgelerden gelen fazlalık, İngiltere'de mamül mal haline dönüşüyor, bu mallar çevre ülkelere satılıyordu. Ancak sömürgelerden gelen hammadde, işgücü ve çevre ülkelerin talepleri o denli fazlaydı ki, dünyanın atölyesi haline gelmiş İngiltere'nin mevcut üretim kapasitesi ile talep edilen mamül mal üretimini gerçekleştirmesi olanaklı değildi. Bunun yanında, başta Fransa olmak üzere, pek çok rakip ülke liderlik yarışına hazırlanıyor bazen ekonomik, çoğunlukla siyasi ve askeri güç kullanımı yaygınlaşıyordu. İngiltere açısından, sürekli büyüyen pazara mamül mal yetiştirmek, bu pazarı denetleyecek bir donanma bulundurmak, rakip ülkeleri ezecek geniş bir ordu organize etmek, artan emek istihdamı sorununu halletmek yaşamsal öneme sahipti. Bu bağlamda ülke; siyasi, ekonomik ve sosyal bir değişime şiddetle gereksinim duyuyordu.

Bu gereksinim burjuvazinin aristokrasiyle çatışmasını değil, uyumlu halde hareket etmesini zorunlu kılıyordu.

Bunun en temel nedeni gün geçtikçe büyüyen ve dönemin zor koşullarında toplumsal bir güç olmaya başlayan işçi sınıfının varlığıydı. Çünkü, feodal kurum ve ilişkilerin radikal yoldan tasfiyesi, kısa sürede işçi sınıfı devrimine yönelebile-

1. E.J. Hobsbawm, "*Sanayi ve İmparatorluk*", Dost Yay., 1987, s. 4.

cek bir ayaklanmanın ön koşullarını da olanaklı kılabilirdi. Bundan dolayı İngiliz burjuvazisi, hemen hemen bütün tarihi boyunca, diğer egemen güçlerle ittifakı ve uzlaşmayı ön plana almak zorunda kalmıştır.

Yöneten sınıflar açısından dayanışma, taktiksel değil, tam tersine, yaşamsaldı. Bu da, süreç içinde egemen sınıfların ilişkilerini ve egemenlerle işçi sınıfı arasındaki ilişkiyi germeyen bir kapitalist gelişmeyi şart koşuyordu. Çalışanlar açısından bunun doğal sonucu ise işçi aristokrasisinin yaratılması ve düzen sınırları içinde kalan bir mücadele anlayışının güç kazanmasıydı. Egemen sınıfların bu "eşsiz" birlikteliği, savaşın zorunlu hale geldiği 19. yy'da bile bozulmadı.

Siyasal yapının gelişmesine paralellik gösteren bir diğer etken ise, iç pazarın ve dış pazarın yeniden örgütlenmesiydi.

Sömürgeler elde etmek, bunları korumak, bu işler için ordu ve donanma oluşturmak, ticaret gemileri yapmak ve bu gemilerde çalışacak denizcileri istihdam etmek, limanlar kurmak, limanlarda toplanacak hammaddeleri iç pazara dağıtmak, bunları iç pazarda işleyerek mamül mal haline dönüştürmek gibi temel sorunlar; yeni sorunları, yeni mekanizmaları, yeni pazar ilişkilerini, yeni üretim araçlarını ve yeni üretim teknikleri geliştirmeyi zorladı. İç pazar artan dış talep üzerine yeniden organize oldu.

SANAYİ DEVRİMİ'NİN İNGİLİZ İŞÇİ SINIFINA ETKİLERİ

İngiliz işçi sınıfı, tarih sahnesine çok erken çıkması[2] ve kı-

2. İngiltere'de tarımın sanayiye uygun örgütlenişi, İngiliz işçi sınıfının doğuşunun temel koşullarını hazırlamıştır. Daha kapitalizmin ilk aşamasında bile, tarımın yapısı ve işleyişi, ücretli işçi çalıştırılmasına ve geniş bir nakit sisteminin oluşmasına olanak tanımaktaydı. Toprağın büyük bölümünü sayıları ancak binleri bulan aristokratların elindeydi. Bu küçük grup, toprakları parçalar halinde "çiftçi" adı verilen kesimlere kiralıyordu. Çiftçiler, tarımın ana gücü olarak ellerinde oldukça kalabalık tarım işçileri bulunduruyorlardı. Bu ücretli kesimin varlığı, İngiliz tarım yaşamında klasik feodal-rant ekonomisinin işlemesine olanak tanımıyordu. Çünkü dokumacılık ve bazı madeni eşyanın üretimi ile uğraşan

sa sürede sayısal bir büyüklüğe ulaşması ile Avrupa'nın diğer ülkelerinin işçi sınıfından ayrılır.

Bunun yanı sıra İngiltere'nin dünyanın en büyük sömürge imparatorluğu olması dolayısıyla sömürgelerden gelen artıktan yararlanan işçilerde aristokrat eğilimler[3] güç kazanmaya başlamış, bu da işçi sınıfının burjuvazi ve aristokrasinin oluşturduğu konsensüs yönünde hareket etmesine zemin hazırlamıştır.

Egemenlerin sürekli ittifak politikası, işçi sınıfının devrime dönüşecek bir ayaklanmasını önleyebilmiş, ancak yaşanan ağır sömürü koşulları nedeniyle önemli işçi hareketleri doğmuştur.

19. yy'nın başları bu açıdan tarihsel önem taşımaktadır. Hızla gelişen kapitalizme bağlı olarak işçi sınıfının nicel olarak artışı, beraberinde işçi mücadelelerinin yaygınlaşmasının temellerini yaratmıştır. İşçi sınıfı, kapitalizmin vahşi sömürüsüne dayalı sermaye birikim çabalarına karşı öfke, tepki ve arayışın ifadesi olarak kendiliğinden bir tarzla harekete geçmiştir.

İşçilerin ilk bir araya gelişleri, dayanışma ve yardımlaşma sandıkları etrafında olmuştur. Ağırlıkla tekil sorunları çözme noktasında kendini gösteren bu oluşumlar, sorunların çözümüyle birlikte ortadan kalkmaktaydı.

Aynı dönemde yaşanan siyasal değişim, (parlementer monarşiye geçiş) farklı siyasal partilerin doğmasını da beraberinde getirdi. Bu siyasal oluşumlar, aristokrasinin ya da burjuvazinin temsilcisi konumundaydılar.

İşçi sınıfının örgütsüzlüğü, genellikle diğer sınıf ve kat-

tarım işçileri (süreç içinde uzmanlaşma ile birlikte dokumacılığın, örmeciliğin, madenciliğin ana geçim kaynağı olduğu) köylerde yaşamaktaydılar. Bu köyler, "yaygın manifaktür" adı verilen yani tüccarların, dokuma tezgahlarını kiralayarak hammaddeleri fason yolla mamul madde haline getirdikleri, birer üretim merkeziydiler. Bazı köylerin tekstil yada madencilikte uzmanlaşmaya başlamalarıyla, bu köylerin gıda ihtiyacını karşılayan ve bu yönde üretimlerini yoğunlaştıran köyler oluştu. Tüccarlar yöreden yöreye dolaşarak, bu mekanizmayı güçlendiriyor böylece nakit ilişkisi genişlerken, işçi sınıfının niceliksel ağırlığı sürekli artıyordu.

3. E.J. Hobsbawm, 19. yüzyılın sonlarında İngiltere'de işçi aristokrasinin, çalışanların % 15'ini teşkil ettiğini söylemektedir.

manların siyasal programı doğrultusunda hareket etmesine neden olmaktaydı. Bundan dolayı, işçi hareketi, taleplerini burjuva demokratik düzeyde tutmaktaydı.

İNGİLİZ İŞÇİ HAREKETİ ŞEKİLLENİYOR

İngiliz işçi hareketinin bağımsız bir güç olarak ortaya çıkışının kökleri, 1789 Fransız Devrimi ve bu devrimin Amerikan bağımsızlık hareketinde etkisini göstermesine dayanmaktadır.

Fransız Devrimi'nin gerçekleştirilmesinde işçi sınıfı ve burjuvazinin en ileri kesimlerinin oynadığı rol, İngiliz işçi sınıfına pratik ve fikirsel düzeyde yol gösterici bir etki yapmıştır. Bu etkinin sonucu olarak "tarihte görülen ilk bağımsız işçi hareketi"[4] olan London Corresponding Society-LCS Londra Yazışma Derneği[5] kurulmuştur.

LCS, Fransız ihtilalinde Jokobenlerin fikirlerinden esinlenerek, burjuva demokratik nitelikli taleplerle hareket etti ve kısa sürede yaygınlaştı. Siyasal iktidar tarafından faaliyetlerinin engellenmesi yönünde yoğun baskı ve şiddetle karşılaşan hareket, mücadelesini 1800'lerin başına kadar farklı biçimlerde sürdürdü. 1800 yılında çıkarılan bir yasayla tüm faliyetleri yasa dışı ilan edildi ve kısa süre sonra fiilen faliyetlerini yürütemez hale geldi.

LCS deneyimi, İngiliz işçilerinin sınıf bilincinin gelişmesine katkıda bulunurken, 1830'lara doğru yasal olarak kurulmaya başlanan sendikal örgütlerin üzerinde de etkilerini göstermiştir.

İngiltere'de, 1811-1812 yılları, kökleri 1620'lere dayanan,[6]

4. Aktaran Alparslan Işıklı, *Sendikacılık ve Siyaset*, s. 68, İmge Yay. 4 baskı, 1990.

5. LCS, 1792'de İskoçyalı Thomas Hardy tarafından kurulmuştur.LCS işçi, köylü, zanaatçılar üzerinde geniş etki yaratarak, kısa sürede bir güç haline gelmiş, bir hareket niteliği kazanmış ve İngiltere'nin çeşitli yerlerinde şubeler açmıştır.

6. Makine kırma hareketi tarihte ilk kez 1629 yılında Leyden'de yeni üretilen bir dokuma makinesine karşı gerçekleşmiş ve makinenin üretimde kullanılması yasaklanmıştır.

"Ludizm" diye anılan Makine Kırıcılar'ın politik ve ekonomik amaçlı bir kitle hareketine dönüştüğü yıllardır.[7]

Hareket bu tarihlerde burjuvazinin korkulu rüyası haline gelmiş, burjuvazinin şiddete dayalı acil önlemler almasına neden olmuştur.

Daha önce, 1769 yılında Makine Kırıcı'larına karşı çıkarılan yasa, eylemcilerin ölüm cezasına çarptırılmasını içerse de, makine kırıcılarının eylemlerini durdurmaya yetmemiştir.

Makine kırıcılığının bir hareket konumuna gelmesiyle birlikte, 1812 yılında siyasal iktidar, aynı içerikte başka bir yasa daha çıkarmış ama Ludist hareket engellenememiştir.

Ancak Ludizm, hareketin öncülüğünü yapan işçilerin 1813'te idam edilmesiyle devrevi olarak geri çekilmiştir.

İngiliz işçi sınıfı, 3 yıl gibi kısa bir süre sonra çalışma ve yaşam koşullarının bozukluğuna, politik baskılara karşı yeni

7. Bazı yorumcular için Ludist hareketin özünde sınıfın kaba ve geri kalmış kültürü yatmaktadır. Sınıf, uzlaşma eğilimli, daha "uygar" bir mücadeleyi tercih ettikçe, Ludist tarzı hareketler de mücadelenin dışına itilmiştir. Bu tarz bir yorumun,Ludist hareketin güncelliğini ve aynı anlama gelmek üzere orjinalliğini görmesi olası değildir. Birincisi, Ludist hareket (makine kırmakla özdeşleştirildiği için) sadece makinelere yönelik bir sabotaj hareketi değildir. O aynı zamanda sınıfın dinamiklerini yakalayan geniş ve kitlesel bir hareketin ilk adımıdır.
İkincisi, Ludist hareket alt-kültürün şiddet eylemi olarakta algılanamaz. İşçilerin yoksulluğun sınırında günbegün açlık ve hastalık tehlikesi ile boğuştuğu bir ortamda, hatta kendisine ileride alternatif olur düşüncesiyle kendi çocuklarını öldürebilecek kadar zor bir yaşama mahkûm edildiği şartlarda sadece makineleri kırmakla kalarak oldukça "nazik ve insancıl" olduğunu kanıtlamıştır. Ötesinde onu bu tür yaşama mahkûm ederek, yarattığı değere kimi zaman hileyle ve daha çok silahlardan ve askerlerden aldığı destekle el koyan, onları idam mangalarının önüne diken, 2 yaşında çocukları ağır çalışma koşullarında fabrika köşelerine sürükleyenlerin daha üst kültürden olduğunu düşünmek, şayet bilinçli bir saptırmaca değilse bile, olsa olsa yanılgıdır. Benzer bir yorumda, Ludist hareketin gerçek düşmanı göremediği ve bilinçsiz bir reaksiyon olduğu yönündedir. Bu bakış açısı diğeri kadar yanıltıcıdır.
Ludist hareketin gelişmesi ile birlikte işçi sınıfı ilk kez kendi kimliğinin bilinci ile davranmış, bu haliyle gerçek bir sınıf hüviyeti kazanmıştı. Ayrıca makine işçiyi işsiz bırakan bir alet olarak da görülemezdi. Çünkü proletarya makinelerin üretime sokulmasıyla tarihteki yerini almaya başlamıştı. Kısacası, işçi sınıfı makinenin ürünüydü. Bu anlamda makine kırma eylemi sınıfın öfkesini, egemenlere dönük öfkesini ifade etmekten başka anlama gelmiyordu. Makine gelişen ve büyük olasılıkla yoksullar için yaşamı cehenneme çevirecek yeni bir dünyanın habercisiydi. Bu simge, işçi sınıfını var olan toplumsal düzene karşı olduğunu ifade edebilmenin aracı olarak kırıldı, başka bir nedenle değil.

bir başkaldırı dönemine girmiştir. "Ya ekmek, ya da kan" diyen işçiler, 1816 yılında ülkenin değişik sanayi kentlerinde 30'a yakın makineyi tahrip etmişlerdir. Hareket bu yükseliş döneminden sonra, İngiltere'nin yaşadığı ekonomik ve siyasal değişimlere ve gelişmelere bağlı olarak, etkilerini yer yer gösterse bile, giderek düşüş sürecine girmiştir.

19. yy ortalarında İngiliz işçi hareketi, Owenizm, Chartizm ve sendikacılık olmak üzere üç ayrı kanaldan akmaktaydı. Bu hareketler ortaya çıktığı zeminler ve kitleleri itibariyle bir aynılık taşısa da, amaçları, bu amacı gerçekleştirmeye yönelik politikaları ve kullanmayı planladıkları araçları ile birbirlerinden ayrılıyorlardı.

İNGİLTERE'DE İLK SOSYALİST ÜTOPYA: OWENİZM

Adını kurucusu ve lideri olan Robert Owen'den alan, İngiltere'de sosyalizm düşüncesinin ilk örneğini oluşturan Owenizm, bilimsel sosyalizmden uzak, ütopyacı bir karaktere sahiptir. Owenizm özel mülkiyete, kâra ve kapitalist düzene karşı barışçı genel grevle gerçekleşecek yeni bir toplumsal düzen (ütopya) yaratmayı hedeflemekteydi. Kooperatiflere dayanan bu toplumsal düzenin gerçekleşmesinde işçi sınıfına biçilen rol oldukça önemsiz bir içerik taşımaktaydı. Owenizmin, işçi sınıfına biçtiği edilgen rolde, o dönemdeki işçi hareketinin toplumsal bir güç olarak kendini yeterince ortaya koyamamasının da etkileri bulunmaktadır.

Bu hareket, toplumsal ütopyasında, işçi sınıfının siyasal eylemini reddeden bir tutum sergilemiş, ancak buna rağmen, malın değerinin onun yaratılma sürecinde, üzerinde sarf edilen emeğe bağlı olduğu yönündeki görüşleriyle de işçi sınıfı içinde sempati ve yakınlıkla karşılanmıştır.

Owen'in, İngiltere'de bütün işçilere kapitalist sistemi reddederek, barışçıl bir genel grevle var olanı değiştirip, yerine yeni bir toplumsal düzen kurmaları yönündeki birlik önerisi, geniş işçi kesimleri tarafından büyük bir olumlulukla karşı-

lanmış ve Owenizm kısa sürede bir kitle hareketine dönüşmüştür.

Owenizmin bir kitle hareketi haline gelmesinde, 1830'lu yılların İngiltere'sinin siyasal ve toplumsal yapısının önemli etkisi vardır. Bu yapıyı ciddi olarak etkileme şansından yoksun olan işçi sınıfı, ütopik bir içerikte de olsa, Owenizmin geliştirdiği düşünce ve metotlardan etkilenmekteydi. Owenizm bir noktada işçi sınıfının özlemlerinin (eksik ve hayalci) ifadesi olmuştur.

Owenizmin geliştirdiği mücadele tarzında sınıf savaşının göstergesi olacak, sınıflar arası kutuplaşmaya yol açacak eylemler kesinlikle yer almamaktaydı. Barışçı genel grev eyleminde bile diğer sınıfların desteğine ve iyi niyetlerine güvenilmekteydi.

Owenizmin bu yönü, İngiliz işçi hareketinin sermayeyle net kopuşunu ve çatışmasını ifade etmediği gibi, harekette bir noktada toplumsal konsensüs arayışı, hatta sınıflar arası işbirliği eğilimi yaratmıştır. Owenizm belirli bir kitleselliğe ulaşmasına rağmen, sosyo-ekonomik gerçeklik karşısında başarılı olamamıştır. Hareket süreç içinde etkisizleşerek silinmiştir.

Bütün bunlara rağmen Owenizm, İngiliz işçi hareketinin mücadelesinde belirli birikimler sağlayarak, hareketin gelişmesine ve gerçekçi amaçlara yönelmesine yol açmıştır. İşçi sınıfı, Owenizmin temel mücadele yöntemi olarak geliştirdiği barışçı genel grev fikri yerine, sermaye güçlerine sınıf varlığını kabul ettirmek için, siyasal eylemlere yönelmeye başladı.

CHARTİZM

1830'lu yıllarda yani burjuvazinin sınıf olarak siyasal ağırlığını ortaya koyduğu ve aristokrasiyle ülke yönetimini paylaştığı koşullarda doğan Chartizm, genel oy hakkı gibi bazı burjuva demokratik taleplerin kazanılması için, işçi sınıfının öz gücüne dayanarak ortaya çıkarttığı bir harekettir.

Hareket amaçlarını altı maddelik People's Charter (Halk Fermanı) adı verilen bir dilekçeyle açıklamıştır. Hareketin aynı zamanda "Dilekçeciler" diye anılmasının nedeni budur. Temel bazı siyasal hakların alınmasını, işçi sınıfının ekonomik taleplerini kazanmasında bir araç olarak gören hareket, altı maddelik talepler listesini imzaya açtığı zaman, yoğun bir destek buldu. Chartist'lerin 1839 yılında parlementoya sundukları dilekçeye 1.200.000 kişi imza atmıştı.

Chartist hareket, geniş bir kitlesel güce ulaşmasına rağmen merkezi bir yapı oluşturamadı. Özellikle taleplerin alınması yönünde gerçekleştirilmesi düşünülen eylemler hareketin kristalize bir yapıya sahip olmadığını gösterirken, merkezi bir organizasyon eksikliği, hareket içinde, görüş ayrılıklarının derinleşmesine neden oldu. Hareketin içinde radikal orta sınıf üyelerinin yanı sıra, Owenciler, Robespierreciler, Babeufcular, enternasyonalizm etkisindeki sosyalistler ve sanayi işçileri bulunmaktaydı. Engels tarafından "proletaryanın gerçek temsilcileri" diye tanımlanan hareket, derinleşen görüş ayrılıkları sonucunda zamanla bölünmeye uğradı.

Hareketin taşıyıcı gücü olan sanayi işçileri, siyasetle ekonomi arasındaki bağı kuramadılar ve kendi önderliklerini yaratamadılar. Bu durum Chartist hareket içinde etkili olamamalarına yol açtı.

İngiliz sendikal hareketinin, bugün dahi üzerinde taşıdığı siyasal alandan uzak durma tavrı, o dönemde sendikaların Chartist harekete yaklaşımlarında da görülmüştür. Sendikal yapıların bu tutumu sanayi işçilerinin siyasi mücadeleden ısrarla uzak durmasın da etken olmuştur. Maden işçileri ise, tamamen sanayi işçilerinin tersi bir konumlanışla, Chartizmi bütünüyle destekleyip, hareketi silahlı ayaklanmaya varan boyutlarda bile sahiplenmişlerdir.

Hareket 1838, 1842, 1848 yılları olmak üzere, üç ayrı dönemde yükseliş göstermiştir.

Chartist'lerin 1842 yılında parlamentoya sundukları dilekçeye imza atanların sayısı 3 milyonu bulmuştu. 1848'de ise bu sayı 2 milyondu. Kitlelerin onayını almış bu dilekçeler, parla-

mento tarafından reddedilmiştir.

Özellikle hareketin üçüncü yükseliş döneminde, parlamentodan çıkan işgününün 10 saatle sınırlandırılması kararı, işçi sınıfının bilincinde siyasal yanılsamalara neden olmuştur. Bu kararla siyasal iktidar, sınıfın siyasal mücadelesini engelleyip, mücadelesini ekonomik alanla sınırlı tutmayı hedeflemiştir. Aynı zamanda bu karar, işçilerin bilinçlerinde, siyasi mücadele verilmeden de bazı hakların alınabileceği yönünde yanılsamalar oluşmasına hizmet etmiştir.

Siyasal iktidarın böylesi manevralarıyla birlikte, Chartist harekete yönelik geliştirdiği baskı ve yasaklayıcı politikalar, hareketin 1848 sonrasında etkisizleşerek sona ermesine neden olmuştur.

İşçi sınıfının mücadelesini, parlamenter kazanımlarla sınırlı tutan bir perspektifle hareket eden Chartist hareket (her ne kadar ütopik sosyalistlerin ve K. Marx'ın düşüncelerinin kısmi etkileri görülse bile) bütünlükçü bir teoriden yoksun olması ve ağırlıkla vasıflı işçilerin üye olduğu sendikalardan yeterli desteği alamaması nedeniyle varlığını sürdürememiştir.

Ancak tüm bunlara rağmen, Chartizm'in, İngiliz işçi sınıfının sendikal örgütlülüğünün gelişmesine etkileri bulunduğu gibi dünyadaki ilk bağımsız ve siyasal işçi hareketi olma özelliğiyle de uluslararası düzeyde sosyalist ve sendikal hareketlere önemli katkılarda bulunmuş, deneyim ve birikim sağlamıştır.

SENDİKALAR

İngiltere'de kapitalizmin gelişme karakterine bağlı olarak şekillenen işçi aristokrasisi, İngiliz işçi sınıfının gelişim süreçlerinin bütününde kendini hissettiren bir olgu olmuştur. İngiliz burjuvazisi sömürgeciliğinin yarattığı olanaklarla, işçi sınıfının bir kesimine yüksek ücret vererek işçi aristokrasisi oluşturmayı başarmıştır. Özellikle, sendikaların İngiltere'de

ilk doğuş evrelerinde belirleyici olarak ağırlığını hissettiren bu kesim, sendikal hareketin daha sonraki gelişim evrelerinde, ilk dönemdeki ağırlığını kaybetse bile, hareketin yönelimini etkileyecek bir güç olabilmiştir.

İngiliz işçi sınıfı mücadelesinin eksenindeki parlamentarist yönelim ve işçi aristokrasisinin varlığı, İngiliz işçi hareketinin ayırt edici özelliği olagelmiştir.

1850'li yıllarda metal ve makine sektöründe çalışan işçilerin kurdukları derneklerin bir araya gelmesiyle ilk sendikal yapılar (Trade-Union'lar) oluştu. Bu yapılar, işçi sınıfının genelini kapsar biçimde değil, ayrıcalıklı bir kesiminin örgütlülüğü niteliğindeydi. Sendikalar, yüksek ücret alan ve iyi yaşam koşullarına sahip, belirli meslek gruplarına dahil vasıflı işçiler tarafından organize edilmekteydi. Mücadele programları ekonomik alanla sınırlıydı ve kendi ayrıcalıklı konumlarını korumak yönünde bir içeriğe sahipti.

1890'lara doğru geniş işçi kitlelerinin örgütlenme arayışları hızlandı. Geleneksel İngiliz işçi sendikalarının mücadeleden uzak durması, işçilerin farklı sendikal oluşumlar içine girmesine neden oldu. New Unionizm (Yeni Sendikacılık) adı verilen bu örgütlenme, farklı işkollarındaki vasıfsız ve düşük ücretli işçileri kapsamaktaydı. Geleneksel İngiliz işçi sendikalarının yanında yükselen yeni sendikacılık hareketi, İngiliz işçi sınıfının sendikal örgütlenmeyle daha fazla bütünleşmesini sağladı.

İngiliz sendikal hareketinin örgütsel düzeyinde görülen bu gelişme, işçi sınıfının Marksist ve diğer devrimci düşüncelerle tanışmasına ve bu düşüncelerin sınıf içinde daha fazla etkili olmasına yol açtı. Bu etkilenme sürecine rağmen, sendikal hareketlerin oluşum süreciyle ortaya çıkan bürokratik kastlaşmasının giderek hareketin yönünü etkileyecek boyuta gelmesi, sendikal harekette devrimci bir dönüşümün önündeki en büyük engel olarak durmaktaydı.

Sendikal bürokrasi, sendikal mücadeleyi ekonomik taleplerle sınırlayarak (asgari ücret, 8 saatlik işgünü vb) işçi sınıfının, sermaye cephesiyle açıktan çatışmasının önüne geçmek için bir dalgakıran işlevi görmekteydi.

Ayrıca 1800'lerin son çeyreğinde işçi hareketinde görülen yükselme, kendini somut olarak yaygın grevlerle ifade etse de, grev silahı giderek fetişleştirilen bir mücadele tarzı haline dönüştürüldü. Grev, siyasal eylemden uzaklaşmanın, kaçmanın bir yolu haline geldi.

Kitlelerin mücadele pratiğinden çıkan, içerik ve biçim olarak farklı tarzlar yeterince kullanılmadı. Grev silahı, bir noktada mücadelenin araçlarının zenginliğinin darlaşmasına neden oldu.[8]

İngiliz işçi sınıfının üzerinde Marksist düşüncenin hegemonya kuramamasının bir başka nedeni de, daha evvel sözünü ettiğimiz, İngiliz sermayesinin uluslararası pazarda tekel üstünlüğünü elinde bulundurmasıdır. Bunun anlamı ise sömürgeciliğin sonuçlarından işçi sınıfının yararlanması, en azından refah düzeyinde görülen nispi yükseliştir.

Engels 1882'de Kautsky'e şöyle yazmıştır:

"İşçiler, İngiliz tekelinin dünya pazarı ve sömürgeler sayesinde sağladığı ziyafete sevinçle katılıyorlar."[9]

Bu durum devrimci düşüncelerin işçi sınıfı üzerinde etkili olması ve yaygınlaşmasının önünde engel olurken, siyasal eğilim olarak reformizmin sınıf içinde egemenlik kurmasını sağlamıştır.

---

8. Engels bu durumu 17 Haziran 1879'da Bernstein'a yazdığı mektupta şöyle anlatmaktadır: "İngiliz işçi hareketi [bugün ve] bir dizi yıldan beri ümitsizce ücret ve iş zamanının kısaltılması için strikes [grevler] dar çemberi içinde dönüp duruyor; hem de propaganda ve örgütlenmenin geçici çaresi ve aracı olarak değil de, tersine son hedef olarak. Hatta Trade-Union'lar, ilkesel olarak ve tüzükle, her türlü politik eylemi ve bununla birlikte işçi sınıfının her türlü genel eylemine katılımı da dıştalıyorlar. İşçiler, politik olarak tutuculara ve liberal radikallere, yani Disraeli (Beaconsfield)'nin bakanlığının yandaşlarına ve Gladstone'un bakanlığının yandaşlarına ayrılıyorlar. Başarılı [olsunlar] ya da olmasınlar, hareketi bir adım bile ileri götürmeyen strikes (grevlerin) olduğu ölçüde, burada [gerçek] bir işçi hareketinden ancak [bu anlamda-ÇN] sözedilebilir. Son iş yıllarında fabrikalarını kapatmak için bir bahane bulmak amacıyla yeteri kadar sıkça kapitalistler tarafından bilerek tertiplenen böylesi grevleri, işçi sınıfının (hareketin) yerinde saydığı böylesi grevleri dünya çapında tarihsel önemi olan mücadeleler olarak şişirmek... görüşümce yalnızca zarar verebilir. Şu anda kıtasal anlamda gerçek bir işçi hareketinin burada var olmadığı gizlenmemelidir."
Aktaran A S. Losovsky, Sendikalar Üzerine, İnter yay. II.Cilt, 1993, s.83.

9. Aktaran Alparslan Işıklı *age.*, s. 76.

Fabiancılık diye adlandırılan eğilim reformizmin genel özelliklerini üzerinde taşımaktadır. Bununla birlikte İngiliz toplumuna has özgünlüklere de sahiptir. Bu nitelikleri Fabiancılığın İngiliz işçi sınıfının siyasal eyleminin ideolojik referansı olmasını kolaylaştırmıştır.

Emekle sermaye arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi ve dolayısıyla sınıf mücadelesini reddeden Fabiancılık, yasalcı ve uzlaşmacı bir çizgidir.

Devrimci bir kökten gelmeyen Fabiancılık,[10] siyasal ve ideolojik mücadelesinin sonuçları itibariyle anti-marksist bir niteliğe sahiptir. Aynı zamanda bu özellikleriyle İngiliz sosyalizminin gelişim çizgisine de damgasını vurmuştur.

Fabianizm değerin özünü ve ölçüsünü faydayla belirlerken; sınıf ayrılıklarını yok sayarak, sınıfsal mücadeleyi reddederek, toplumsal yapıyı belirleyen sınıfların aralarında oluşturacakları toplumsal konsensüs ve iknayla sosyalizmin arzu edilebilir bir sistem haline gelebileceğini savunmaktaydı. Fabiancılar, kapitalizmin, doğal gelişim süreciyle daha adil ve demokratik toplumu yaratacağına inanmaktaydılar. Uzlaşmaz sınıf çelişkilerini ve devletin sınıfsal niteliğini göz ardı ederek, devleti toplumsal adaletin güvencesi ve aracı olarak değerlendiriyorlardı. Bu bağlamda da, devrimci değişim ve dönüşümlere karşıydılar.

Fabiancılar öz itibariyle İngiliz sömürgeciliğine karşı de-

10. 1800'lü yılların sonlarında ortaya çıkan, İngiliz işçi sınıfını Chartizm ve Owenizm'den sonra etkileyen akım Fabianizm'dir. Fabianizm hem ortaya çıkış özellikleri, hem ortaya çıktığı ülke bağlamında, hem de savunduğu ilkelerle oldukça özel bir yere tekabül eder. Fabianizm, burjuvazinin ideolojik egemenliğini yeniden kurmaya başladığı, işçi hareketinin kıtasal ölçüde gerilediği, militanca mücadelenin yerini sendikal ve parlamenter mücadelenin aldığı bir dönemin ürünüydü. Doğduğu topraklar dışında, Fabianist hareket kıtasal ölçüde düşünsel ve eylemsel anlamda gerekli dönüşümlerin habercisiydi. Bu anlamıyla Fabianist hareket sonuçları itibariyle sınıfın kurtuluşu anlamında bir yere oturmadıysa da, genel bir kırılma hareketinin ilk çatırtısıydı. Proletaryayı ve onun sınıf çıkarı ile toplumun çıkarlarını bir cephede görenlerle, ideolojik ve pratik anlamda ayrışmanın gündeme gelmesiydi. Bu ayrışma Almanya'da Kautsky'leri, Rosa'ları, Liebnekcht'leri yaratırken, Rusya'da Lenin'i doğurdu. Bu haliyle Fabianizm bir tarihsel döngünün ilk kırılması olarak da mücadele tarihinde bir misyona imza attı.

ğillerdi ve İngiliz sendikal hareketine bu yönde de etkide bulunmuşlardır. İngiliz sömürgelerinde gerçekleşen bağımsızlık savaşlarında ve I. Dünya Savaşı'nda İngiliz sendikaları emperyalist politikalara eklemlenmiş ve bu politikaların destekçisi olarak hareket etmiştir.

Çartist hareketin yenilgisi ve yenilginin etkileri, İngiliz işçi sınıfının bağımsız nitelikli siyasal çizgisinden uzaklaşmasına yol açtı. Sendikal örgütlerin, taleplerini ekonomik alanla sınırlayıp, siyasal alana ilişkin eylemlerden kaçınmaları, işçi sınıfının var olan siyasal yapılar yönünde hareket etmesini ve bu yapılara eklemlenmesini yaratmıştır. Böyle olmakla birlikte, 1800'lerin ikinci ve üçüncü çeyreği aynı zamanda işçi sınıfının ekonomik alanların dışında, siyasal çözüm arayışlarına yönelmesini de beraberinde getirdi. Bu arayışta, aynı dönemde Avrupa işçi hareketinde Marksist düşüncelerin yaygınlaşmasının doğal etkileri de vardır. Ayrıca kapitalist gelişmenin yarattığı yoğun proleterleşme de işçi sınıfının siyasal alanda etkinliğinin artmasının zeminini yaratmıştı.

Bütün bu gelişmeler, İngiliz sendikal hareketinin gelişim seyrini etkilemiş, sendikaları yüzyıl başında siyasal eylem örgütleri haline dönüştürmüştür. İşte bu noktada Fabianizmin, işçi sınıfının siyasal arayışının belirlenmesinde yoğun ideolojik hegemonyası vardır.

1900 yılında kurulan Labour Representateon Committee (İşçi Temsilcileri Komitesi), Fabianizmin ideolojik etkisindeki kesimler tarafından oluşturulan bir yapıydı. Bu yapı, 1906 yılında İngiliz İşçi Partisi haline dönüştü. İngiliz İşçi Partisi'nin kuruluşuyla, Fabiancılık partinin bir kolu olarak hareket etti.

Fabiancılık, bundan sonraki önemini nicel durumdan öte, işçi hareketi ve işçi partisi üzerindeki ideolojik hâkimiyetinden aldı.

SENDİKAL KONFEDERASYONLARIN KURULUŞU

İngiliz sendikal hareketinin örgütlenme yapısı incelendi-

ğinde, hareketin doğuş ve gelişim sürecinde bürokratik karakterin belirleyici olduğu görülür. Hareketin, ilk zamanlardaki örgütsel dayanağı küçük üretim birimleridir. Buna rağmen etkili bir örgütsel yapı ve şekilleniş oluşturulamamıştır.

İşçi hareketlerinin yükselmesi ve sendikal mücadelenin yaygınlaşmasıyla, 1890'larda var olan küçük sendikaların ulusal düzeyde örgütlenme ve federasyonlaşma çabaları da hızlandı. Ülke düzeyinde kurulu sendikalarla, daha önceki sendikaların öncüleri sayılabilecek işçi derneklerinin özerk konumu yok edilerek, bütün inisiyatif sendikaların "merkezi yürütme kurulları"na geçti. Sendikaların merkezi yürütme kurulları, işçilerin üretim birimlerinde sendikalardan bağımsız biçimde örgütlenmelerinin önünde temel engel oluşturan bir tarzda hareket etti.

Sendikal yapıların ulusal düzeydeki örgütlenme ve federasyonlaşma çabası, özellikle, 1868'de Trades Union Cougrees-TUC İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun kurulmasıyla somut biçim kazandı.

Dünyanın en eski sendikal yapısı olarak değerlendirilen ve varlığını bugüne kadar sürdüren TUC halen de İngiltere'nin en büyük sendikal örgütlülüğüdür.

TUC, oluşum sürecinden beri mücadelesini ekonomik ve sosyal reformların gerçekleşmesi için yasal bir çerçevede yürütmüştür. Bu mücadelenin bütününde sendikal bürokrasi etkisini her düzeyde hissettirmiştir.

TUC, farklı işkollarında örgütlenmiş sendikaları bir arada toplayan bir üst organ işlevi görmektedir. İşleyiş olarak üye sendikalar TUC'tan özerk çalışmaktadır.

Ayrıca TUC, siyasal anlamda İngiliz İşçi Partisi'nden bağımsız bir örgütlenmedir. TUC'un bu yönleri dünya genelinde benzer yapılardan daha az otoriter bir yapı olmasını sağlasa bile, sınıfın bağımsız hareketinin önünü açıcı bir yarar sağlamamıştır.

Tam tersine TUC, İngiliz işçi sınıfı mücadelesini düzen sınırlarına çekmek, mücadeleyi bürokratizm hantallığında boğmak göreviyle hareket etmiştir.

TUC, işçi sınıfının mücadelesinin radikal içeriğe bürünmemesi, bağımsız bir çizgide hareket etmemesi için her türlü bürokratik mekanizmayı devreye sokmuştur.

İngiliz işçi hareketinin dönemsel yükselişlerinde bu işlevlerini layıkıyla yerine getiren TUC, işçi sınıfının mücadelesini düzen sınırlarına çekerek işçi hareketini denetlemeyi becerebilmiştir.

SHOP STEWARDS KOMİTELERİNİN DOĞUŞU

İngiltere'de sendikalar, bürokrasinin kontrolünde gelişmiştir. Bundan dolayı üretim birimlerinde çalışan işçilerden kaynaklanan her türlü inisiyatif arayışı, sendikal bürokrasi tarafından engellenmiş, karar alma mekanizmaları merkezi düzeyde toplanmıştır.

İngiliz kapitalizminin (teknolojinin gelişimi ve bunun üretim sürecine yansımasıyla ortaya çıkan sonuçları doğrultusunda), emeğin verimliliğini arttırmak için işin daha alt birimlere bölünmesine yol açan düzenlemelere gitmesiyle, ücret sisteminde farklılaşmalar ortaya çıkmıştır.

Ücret sisteminde görülen bu farklılaşma, sendikal mücadeleyi daha da zorlaştırıcı etkilerin doğmasına yol açmıştır. Özellikle sendikaların verimliliğe dayalı ücret sistemine karşı yürüttükleri mücadelede etkisiz kalmalarına neden olmuştur.

Sendikal örgütlülüklerin giderek tıkanmasını beraberinde getiren bu gelişmeler, sendikal bürokrasinin zorunlu olarak önlemler almasını gerektirmiştir.

Bu amaçla, daha önce her düzeyde sendikal yönetimlerin inisiyatifinde çalışan bölge komitelerine, kısmi özerklik ve inisiyatif tanınmıştır.

Sendikal yönetimler, bölge komitelerine tanıdıkları bu kısmi özerklikle, işletme bazında, işverenle bölge komitelerinin doğrudan görüşme yaparak, işletmenin niteliğine ve özel koşullarına uygun ücretleri belirlemeyi amaçlamaktaydı.

Sendikal yönetimler, bölge komitelerinin bu işlevini daha organizeli yapması ve işçi desteğini kazanması için 1896 yılında komiteye, her işyerine kendi shop stewards (işyeri temsilcilikleri) belirleme yetkisi verdi.

İlk başta shop stewards sendikal yapıların işleyişinin rasyonalize edilmesi, etkinlik kaybının engellenmesi yönünde bir misyon taşımaktaydı ve bu işlevleriyle sendikaların işyerlerindeki alt organları niteliğindeydi.

Shop steward'ların görevleri işyerlerinde sendikaya üye işçilerden aidat toplamakla sınırlıydı. Sendikal yönetimlerin belirlediği görevlerin dışında hiçbir şekilde bağımsız davranabilme hakları bulunmamaktaydı.

1910-1914 yılları arasında yaşanan yaygın grevler işçi hareketinde belirli şekillenmeler yaratırken, sendikal bürokrasinin işçi sınıfı üzerindeki etkisinin bir ölçüde kırılmasına neden oldu. İşçilerin I. Dünya Savaşı öncesi militan mücadelelerinin odağını işyerleri oluşturmaktaydı. İşçiler, sendikal bürokrasiye karşı, işyeri temelli bağımsız örgütsel arayışlara girdiler.

Yaklaşan dünya savaşının etkisi ve uygulamaya konulan yeni baskı yasalarıyla, devletin sermaye ve emek güçleri arasındaki mücadeleye doğrudan müdahalesi, işçilerin devlete karşı da farklı mücadele biçimleri geliştirmesine yol açıyordu. İşçi sınıfının, işyerleri temelinde bağımsız örgütlenme arayışlarının ve mücadelelerinin bir boyutu devlete diğer boyutu ise patronlara ve sendikal bürokrasiye yönelmişti. Özellikle I. Dünya Savaşı emekle sermaye güçleri arasında mücadelenin daha da keskinleşmesini beraberinde getirdi. Bu keskinleşme sınıf üzerinde hâkim olan sendikalist eğilimin giderek etkisini kaybetmesinin de zeminlerini ördü.

Yeni teknolojilerin üretim sürecine uygulanmasının getirdiği sonuçlardan etkilenen işçiler hem bu sonuçlara, hem de sermaye ve siyasi iktidarın politikalarına karşı işyeri örgütlenmelerini daha da geliştirerek cevap verdiler.

SHOP STEWARD'LARIN GELİŞİMİ

I. Dünya Savaşı'nın başlaması, sendikal yapıların, devletin bütün politikalarına eklemlenmesini de beraberinde getirdi. Siyasal iktidarın ve sendikal yapıların temel hedefi, savaş öncesi yıllarda giderek biçimlenen ve nitelik kazanan işyeri temelinde gelişen hareketlenmenin önüne geçmekti. Sendikal yapılarla siyasi iktidarın 1915 yılında yaptıkları anlaşmada işçi hareketi açısından bir dönüm noktası oldu. Anlaşma, işçi sınıfının her düzeydeki muhalefetini ve mücadelesini engellemeyi hedeflemekteydi. Bu yönde savaş boyunca grevler yasaklanırken, doğabilecek grevlerin engellenmesi için de tedbirler alınmıştı.

Sendikal yapıların bağımsızlık özelliğini kaybettiğini ve devletin politikalarına bütünüyle angaje olduğunu gösteren bu anlaşma, işçi inisiyatiflerini yok edeceğine daha da gelişmesini sağladı.

Shop stewards hareketi Clyde'da mühimmat işçilerinin Şubat 1915'te başlattığı grevle ortaya çıktı. Daha önceki tarihlerde sendikal yapıların bir alt organı olarak şekillenen shop stewards, 1910-1915 yılları arasındaki mücadele birikimlerinin etkisiyle sendikal işleyişe ve sendikal bürokrasiye karşı bir içerikte bağımsız işçi örgütlenmeleri olarak doğdu.

İşçilerin yaşadıkları sorunların savaş koşullarının etkisiyle daha da artması ve sendikal yapıların siyasal iktidarla işbirliğinin sonucu olarak bu sorunları çözmek yönünde hiçbir çabasının olmaması, farklı işkollarındaki işçilerin, işyeri temelli örgütlenme arayışını hızlandırdı. Hareket, ağır sanayi sektöründe özellikle mühendisler ve genç işçiler arasında daha fazla yaygınlık kazandı.

Clyde bölgesinde 1915'te mühimmat işçilerin başlattığı grev, bölgenin farklı işkollarında çalışan işçilerin de harekete geçmesini ve işyeri temelinde örgütlenme çabalarını hızlandırdı. İşyeri temelinde belirli örgütsel düzey yaratan işçiler, aralarından seçtikleri işçi temsilcileriyle, bölgenin bütünündeki işçiler arasında koordinasyonu gerçekleştirmek için

Merkezi İşçi Komitesi oluşturdular. Merkezi İşçi Komitesi işyerlerindeki işçilerin doğrudan seçimiyle, işçi temsilcilerinin oluşturduğu bir üst örgütlenmeydi. Bu örgütlenme bir yandan işkolları arasında koordinasyonu gerçekleştirirken, diğer yandan işyerlerinde shop stewards örgütlenmesinin yaygınlaşmasını sağlıyordu.

Merkezi İşçi Komitesi aracılığıyla shop stewards, işçilerin işyerinde çalışmaktan doğan haklarının korunması ve geliştirilmesi yönünde hareket etmekteydi. Diğer yandan üretim alanında işçi kontrolünün gerçekleşmesi için girişimlerde bulunuyordu. Shop stewards hareketinin gelişim doğrultusu; işyerindeki örgütlenmenin üretimde işçi kontrolünü sağlayacak içeriğe bürünmesi ve bürokratik sendikal yapıya karşı mücadele organları olması yönündeydi.

Shop stewards'ın kurulmasında ve işleyişinde işyerindeki bütün işçiler doğrudan söz sahibiydi. İşçi temsilcileri işyerindeki işçilerin katıldığı seçimler sonucunda belirleniyor, denetleniyor, gerektiği zaman geri çekilebiliyordu. Shop stewards örgütlenmesinde, işçi inisiyatifinin doğrudan yansıdığı ve doğrudan demokrasinin fiilen uygulandığı bir işleyiş esas alınmıştı.

İşçilerin işletmeyle aralarındaki sorunlardan genel bazı sorunlara, izlenecek politikalardan geliştirilecek eylem tarzlarına kadar bütün kararlar, genel işçi toplantılarında alınıyordu. İşçi toplantıları, işçilerin kolektif iradelerinin ortaya çıktığı ve yansıdığı platformlara dönüşüyordu. Shop stewards ise bu platformdan çıkan kararların örgütlü ve fiilen yürütülmesiyle sorumlu organlardı.

Clyde bölgesinde doğan shop stewards hareketinin başka sanayi bölgelerine yansıması uzun sürmedi. Bir yıl sonra başta Manchester olmak üzere, Londra, Barrow ve Sheffield'da Shop Stewards Komiteleri kuruldu.

Shop Stewards Komiteleri işçi sınıfının mücadelesi içindeki rolüyle ve işleviyle giderek işçi sınıfının özörgütlenme organına dönüştü. Bu komiteler, bir yandan sendikal faaliyetin sınıf temeline oturmasını sağlayıp, bürokratik sendikal yapı-

nın etkinliğini kırarken, öte yandan sermayenin saldırılarına karşı mücadele organı oldular.

Farklı sanayi merkezlerinde gelişen shop stewards hareketi, komiteler arasındaki koordinasyon eksikliğini gidermek ve işçi sınıfına yönelik saldırıları bir bütün halinde püskürtmek için, şehirler düzeyinde koordinasyon sağlayacak bir örgütlülük yarattı. Şehirler düzeyinde bir ölçüde koordinasyonun sağlanmasıyla, shop steward'lar üretimde işçi denetiminin gerçekleşmesi yönünde daha kararlı ve net tutum içine girdiler.

Sanayide işçi denetiminin sağlanması, hareketin zorunlu olarak ülke düzeyinde koordinasyonunu gerektirmekteydi. Özellikle Clyde işçi komitesi tarafından, 1916 yılının son aylarında başlayan çalışmalar yeterince etkili olamadı. Ülke düzeyinde bir koordinasyonun sağlanması ve işlevli bir içeriğe bürünmesi, hareketi oluşturan shop stewards komitelerinin şekillenmesiyle mümkündü.

Komitelerin oluşmasında kendiliğindenci özelliklerin etkisi, mücadelenin belirli bir program doğrultusunda değil ağırlıkla tepkisel temelde gelişmesi; komiteler arasında ortak platformların kurulmasını ve sürdürülmesini zorlaştırmaktaydı. Clyde işçi komitesinin girişimiyle, ülke düzeyindeki koordinasyonun sağlanması için bir konferans organize edildi, fakat katılım düşük oldu. 1917 Mayıs'ında yapılan ikinci konferansa ise daha fazla katılım sağlandı. Bununla birlikte konferans, hedeflenen amaçları gerçekleştirecek bir potansiyel taşıyamadığından, sonuçsuz bir çaba olarak kaldı.

SHOP STEWARDS HAREKETİNE SALDIRILAR YOĞUNLAŞIYOR

Lenin'in, siyasal olarak istenilen boyutta olmamasına rağmen, "şahane proleter örgütlenmeleri" dediği shop stewards hareketi, belirli bir şekillenmeye giremeden, sermayenin yoğun saldırılarıyla karşı karşıya kaldı. Sermaye güçleri, hare-

ketin özellikle önder kadrolarını işten atarak bir taraftan hareketi başsız bırakmayı hesaplarken, diğer taraftan komitelerle belirli anlaşmalar yaparak, hareketin işçi kitleleri üzerindeki etkisini kırmayı ve işçileri işletmenin işleyişine entegre etmeyi hedeflemekteydi.

I. Dünya Savaşı sonrasında kitlesel olarak işten atılanların büyük çoğunluğunu shop stewards örgütlenmeleri içinde yer alan işçiler oluşturuyordu. Sermaye güçleri, savaş sonrası yeni bir ekonomik düzen kurulması için bir yandan shop stewards komitelerinin etkinliğini fiilen yok etmeye çalışırken, diğer yandan geleneksel sendikal aygıtların etkinliğini artırması yönünde zemin hazırlamaktaydı.

Sermayenin, bürokratik sendikal yapılarla, işçi sınıfının mücadelesinin ve deneyimlerinin sonucu ortaya çıkan özörgütlenmelerine yönelik saldırısı, shop stewards komitelerinde farklı yönelimlerin doğmasına neden oldu. Shop stewards komitelerinin bazıları var olan sendikal aygıtlara eklemlenerek giderek erirken, bazıları sermayeyle yapılan anlaşmalar sonucunda değiştirici ve dönüştürücü işlevlerini yitirerek, işletmelerde eskisi gibi sendikaların alt organları haline geldiler.

Devrimci işçilerin önderliğindeki bazı shop stewards komiteleri ise, hareketin daha da güçlenmesi ve gelişmesi için mücadeleyi sürdürmeye çalıştı. Devrimci işçiler, hareketi, işçi iktidarı organları olarak değerlendirmekte ve bu yönde gelişmesi için mücadele etmekteydiler.

SHOP STEWARDS KOMİTELERİ ÖRGÜTLENMESİ DAĞILIYOR

1917'de Bolşevik devrimin başarıya ulaşması, uluslararası işçi hareketini olduğu gibi İngiliz işçi hareketini de etkiledi. Sovyet tipi örgütlenme uluslararası düzeyde güncelleşti. İngiltere'deki, shop stewards komiteleri de bu gelişmelerden en çok etkilenen işçi örgütlenmeleriydi. Ekim Devrimi'nin uluslararası konjonktürde yarattığı dalga, shop stewards hareke-

tinin yükselmesini ve kitleselleşmesini sağladı.

Shop stewards hareketinin, özellikle 1919'da 40 saatlik işgünü için yapılan grevle kitlesel gücünü göstermesi işçi hareketindeki sürükleyici rolünü de ortaya koymaktaydı.

Bolşevik Devrim, siyasal olarak da İngiltere'de sol ve sosyalist akımlar üzerinde etkisini gösterdi. 1920'de İngiliz Komünist Partisi bu etkinin sonucu olarak doğdu. Ekim Devrimi'nin işçi kitlelerinde yarattığı sempati, birçok sanayi bölgesinde kurulan shop stewards komitelerinin doğrudan Komünist Partisi'yle ilişki kurmalarını da beraberinde getirdi.

Fakat Komünist Partisi, sekt yapısı ve siyasal stratejisi gereği shop stewards örgütlenmelerinin zenginliğini kavrayamadı ve onları salt ekonomik örgütlenmeler olarak görüp, komitelerin partiye bu perspektifle bağlanması yönünde hareket etti. Komünist Partisi'nin, Marksizmin mekanik yorumunun bir ifadesi olarak, ekonomi ile politika alanlarını ayrıştıran tutumu, shop stewards komitelerine bakışını ve yaklaşımını da etkilemekteydi. Komünist Partisi, shop stewards hareketini ekonomizmin anaforunda sığlaştırmaktaydı.

İşçi sınıfının savaş sonrası, özellikle 1920'li yıllarda yaşadığı yoğun işten atılmalar ve işsizlik tehdidiyle yüz yüze kalmaları shop stewards hareketinin ciddi sorunlarla karşılaşmasını beraberinde getirdi.

Hareketin mücadelesi giderek işyeri duvarları içine hapsoldu. Ayrıca Komünist Partisi'nin shop stewards hareketinin gelişimini engelleyen yaklaşımı, güç kaybetmesine yol açtı.

1922 yılında yaşanan lokavt, örgütlülüğün bütünüyle zayıflamasına neden oldu. İngiliz işçi sınıfı hareketinin 20. yüzyıldaki en önemli eylemlerinden biri olan 1926 genel grevinde de hareketin kayda değer bir etkisi olmadı.

İngiliz işçi hareketinde belirli bir döneminin eksenine oturan shop stewards hareketi, bütün eksikliğine ve yenilgisine rağmen hem İngiliz işçi sınıfı, hem de uluslararası işçi hareketi açısından tarihsel bir deneyim olmuştur. Shop stewards hareketi, işçi sınıfının özgücüne ve özdeneyimlerine dayanarak ortaya çıkmış, işletmelerde işçi denetiminin sağlanması

yönündeki müdahaleleriyle uluslararası işçi hareketinin mücadelesine yeni birikimler kazandırmıştır.

SHOP STEWARDS KOMİTELERİ SONRASI İNGİLİZ İŞÇİ HAREKETİ

1926'da İngiltere'yi dokuz gün süreyle sarsan genel grev, işçi hareketinin önemli deneyimlerinden biri olmuştur.

Bu deneyimin ortaya çıkış nedenleri, I. Dünya Savaşı sonrasındaki İngiltere'nin siyasal-ekonomik durumuyla yakından ilintilidir.

I. Dünya Savaşı'nın ekonomik ve siyasal sonuçları İngiliz emperyalizmin büyük darbeler yemesine yol açmış, nüfuz alanlarında ciddi çözülüşleri beraberinde getirmiştir. Uluslararası güç dengelerinde savaş öncesinde tek söz sahibi olan İngiliz emperyalizmi, savaş sonrasında bu özelliğini kaybetmiş, ekonomik güç dengeleri aleyhine dönmüştür. Savaş sonrasında da geniş ve zengin sömürgelerindeki egemenliğini korumasına rağmen, ülkede ekonomik ve sosyal sorunlar baş göstermiş, sömürgelerde bağımsızlık eylemleri ve eğilimleri güç kazanmıştır.

Sömürge ülkelerde yaşanan ulusal bağımsızlık hareketleri, sömürge kaynaklarının yarattığı olanaklarla ülke içinde ekonomik dengeleri koruyabilme, sınıflar arasında kutuplaşmanın bir düzeyde önüne geçebilme olanağını zorlamaya başlamıştır. İngiltere ekonomisini krize iten farklı dinamikler ortaya çıkmıştır.

Aynı tarihsel koşullarda Bolşevik Devriminin gerçekleşmesi ve bunun dünya işçi sınıfı üzerinde yarattığı etki, kendini İngiliz işçi sınıfında da göstermiş, işçi sınıfının nicel ve nitel anlamda örgütlenmesini hızlandırmıştır. İngiltere'de savaş sonrasında görülen sendikalaşma düzeyi ve sendikalar arasında merkezileşme eğilimi bu durumun göstergeleridir. Aynı dönemde TUC'un ciddi örgütsel gelişmeleri olmuş, TUC örgütsel gücünün en yüksek noktasına ulaşmıştır.

1914 ile 1920 yılı arasındaki sendikalı işçi sayısında görülen yükseliş, işçi sınıfının sendikal örgütlülük düzeyini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

"Savaş sırasında 1914'te 4 milyon olan sendikalı işçi sayısı 1918'de 6,5 milyona, 1920'de 8.344.000'e yükselmişti."[11]

İngiliz burjuvazisi savaş sonrasında, bir taraftan değişik faktörlerin yarattığı krizi aşmak, diğer taraftan Kıta Avrupası'ndan yükselen devrimci dalganın adaya yansımasını önlemek ve işçi hareketinde görülen şekillenişi denetim altına almak için yoğun bir saldırıya geçti.

Bu saldırının ilk adımı, 1921'de maden işçilerinin ücret artırma isteklerine karşı ilan edilen lokavtla atıldı. 1921 lokavtı, işçi sınıfına yönelik topyekûn saldırının sadece bir parçasıydı.

Lokavt ilanına karşı maden işçileri direnişe geçtiler. Fakat burjuvazi, 1921 yılında 1 milyona ulaşmış işsiz yığınlarını maden işçilerinin direnişini kırmak için kullandı ve bunda da başarılı oldu. Bunun yanı sıra, sendikal bürokrasi bu direnişte bütün ihanetçi yüzünü ortaya çıkardı. Maden işçilerinin ağır bir yenilgi almasında çok önemli rol oynadı.

1921 lokavtı yenilgisi sadece maden işçilerinin yenilgisi değildi. Maden işçisinin İngiliz işçi hareketi içinde taşıyıcı özelliklere sahip olması yenilginin bütün diğer sektörlerdeki işçilere yansımasını beraberinde getirdi. İşçi sınıfı 1921 lokavtı sonrasında ekonomik ve demokratik kazanımlarında önemli kayıplara uğradı.

Burjuvazi bu başarısıyla bir yandan işçi sınıfını yoğun demoralizasyon içine sokarken, diğer yandan işçi ücretlerinde oldukça önemli oranda düşüşler yapabildi. Hukuksal prosedüre bağlanmış sözleşmeleri bütünüyle işlevsiz hale getirebildi.

İşçi hareketinde güç kaybına neden olan bu gelişme, sendikal örgütlenmelere yansıdığı gibi, aynı oranda bağımsız işçi örgütlenmesi olan shop stewards hareketini de etkiledi. Hareketin gelişme dinamiklerinde tıkanıklıklar ve sancılar yaşanmaya başlandı.

11. John Murray, *1926 İngiltere Genel Grevi*, Tel Yay., 1973, s. 18.

Yenilgi sonrasından 1923 yılına kadar, 3 milyon işçi sendika üyeliğinden ayrıldı. Ayrıca işten atılmalarda ve işsizlik oranında ciddi artışlar görüldü. 1921 yılında 1 milyonu aşan işsiz sayısı, 1922 yılı yazında 1,5 milyona ulaşmıştı. Bu sayı çalışan nüfusun % 13'ü demekti.

Koşulların bütün olumsuzluğuna rağmen yenilgi farklı dinamiklerin doğmasına, işçi sınıfının mücadelesinde yeni şekillenişlere yol açtı.

İşsizler bu dinamiklerin içinde en önemlisiydi. Sayıları gün geçtikçe artan işsizler, ciddi yaşamsal sorunlarla karşı karşıyaydılar ve sorunlarını aşmak yönünde arayışlara girdiler. Özellikle lokavt sonrasında işsiz kalanların öncülüğünde, işsizlerin örgütlenmelerine yönelik çabalar kısa sürede ülke düzeyinde etkisini gösterdi. İşsizler, yerel örgütlenmeleri aşarak ulusal örgütlenmelere gittiler. Ulusal İşsiz İşçiler Komitesi adı verilen bu örgütlenme etkisini hemen gösterdi. Komite, ülke düzeyinde yaygılaşma olanakları buldu. Başta sanayi merkezleri olmak üzere birim örgütleri kuruldu. Bu çabalar sendikaları da harekete geçirdi. Sendikalar gündemlerine ve programlarına bu sorunu dahil etmek zorunda kaldılar.

1926 yılına girilirken önceki yılların birikimiyle sınıfsal kutuplaşma had safhaya ulaşmıştı.

İşçi sınıfının çeşitli kesimlerinde örgütlenme arayışları hızlanmış, sınıfın genelinde huzursuzluk artmıştı. Mücadele birliğine duyulan ihtiyaç en yakıcı bir biçimde hissedilmekteydi.

Burjuvazi ise, işçi sınıfı ve emekçi katmanlardaki bu gelişmelere karşı saldırılarını yoğunlaştırarak cevap verdi. Burjuvazi devlet güçlerinin de desteğiyle, askeri önlemler de alarak, topyekûn bir saldırıya girişti.

Egemen sınıfların gündeminde, işçi ücretlerinin olabildiğince aşağıya çekilmesi ve elde kalan kazanılmış ekonomik ve sosyal hakların bütünüyle tırpanlanmasını içeren bir program vardı. Bu program salt maden işçilerini değil, metal ve demiryolu işçilerini de kapsamaktaydı.

Burjuvazinin bu programı, hükümetin askeri tedbir ve hazırlıklarıyla tamamlanmaktaydı.

Sermaye cephesinin yılın ilk aylarında gündeme aldığı bu programa karşılık, TUC hareketsiz ve kararsız bir tutum içindeydi. Fakat özellikle maden işçileri başta olmak üzere diğer işkollarında çalışan işçilerin tabandan dayatmaları sonucunda sendikalara bir genelge göndermek zorunda kaldı. Genelge ücretlerin korunmasına yönelik bir içerik taşımaktaydı. TUC, genel grevin kaçınılmaz bir hale geldiği ortamda bile mücadelenin ve direnişin içeriğini ücretleri korumakla sınırlı tutmayı hedeflemekteydi. TUC ısrarla sürdürdüğü bu tavrını hükümetle yürüttüğü müzakerelerde de gösterdi.

Sermaye güçleri ise taleplerinde geri adım atmayarak, işçi ücretlerinin düşürülmesi, çalışma saatlerinin yükseltilmesi vb. gibi işçi sınıfı açısından ağır koşulları içeren programlarında ısrarcı bir tutum sergilediler.

Sendikal bürokrasinin erteleme, oyalama, uzlaşma taktiklerine rağmen artık kaçınılmaz hale gelen genel grev, işçi sınıfının yoğun onayıyla 1 Mayıs 1926 tarihinde başladı.

Böylece İngiliz işçi hareketi tarihinde büyük işçi eylemlerinden biri olan genel grev gerçekleşmiş oluyordu.

TUC ve sendikal bürokrasi genel grev başlamasına rağmen, grevin yürütülmesinde hayati önem taşıyan bazı sektörlerde (haberleşme, PTT, radyo vb.) greve çıkmayarak daha baştan grevin etkisizleşmesine, organizasyon bozukluklarına neden oldu.[12]

TUC ve sendikal bürokrasi bu ve benzeri tavırları ile işçi hareketinin denetimleri dışına çıkmasını baştan engellemeyi, "tehlikeli" bir noktaya evrilmesinin önüne geçmeyi ve işverenlerle konsensüsün her şeye rağmen korunmasını hedefliyordu.

12. Sendikal bürokrasi, 1926 genel grevinde izlediği bu taktiğin yanı sıra, sınıf hareketinin bağımsız gelişmesini engellemek için bazı başka taktikler de uygulamıştır. Bu taktiklerin başlıcaları şunlardır: İşyeri temelinde gelişen işçi örgütlenmelerini daha başından engelleyerek içeriğini boşaltıp, sendikal bürokrasinin rasyonalizasyonu doğrultusunda işlevlerini eğitim, sağlık, konut gibi sorunlarla sınırlamak; işçi sınıfının mücadelesini ekonomik alanda tutmak, politik içeriğe bürünmemesi için bütün önlemleri almak; bu yönde eylemlerin seyri boyunca merkezin belirleyiciliğini sağlamak; toplusözleşmelerde ve gelişen eylemlerde işvereni zorlamamak; doğal önder ve militan karakterli işçilerin tasfiyesini sağlamak, bu işçilerin işyeri örgütlenmeleri içindeki inisiyatiflerini tamamıyla dağıtmak; İşçi Partisi hükümetleri döneminde hükümeti zor duruma düşürecek eylemlerden kaçınmak.

Genel greve, sendikal bürokrasinin PTT ve ulaşım işçilerini çağırmaması, grevin daha baştan yenilgiye mahkûm olması anlamına geliyordu. Sendikal bürokrasi, bunun yanında, işçilerin mücadeleci eğilimlerini kırmak için bir dizi karar alıp, organizasyonlara girişti. Fakat bazı sektördeki işçiler genel merkez düzeyindeki bu kararlara uymadılar. Mücadelenin odak alanları olan işyerlerinde yarattıkları örgütsel yapılarla genel grev hareketini sürükleyecek gerekli inisiyatifi gösterdiler. Mücadeleci bir çizgi oluşturmaya çalıştılar.

1926 Genel Grevi, bu anlamıyla sendikal bürokrasi ile bağımsız işçi örgütlenmeleri arasında mücadelelerin de yaşandığı bir deneyim oldu.

Genel grev hareketi boyunca sendikal bürokrasiye karşı giderek büyüyen hoşnutsuzluğa rağmen, shop stewards yapıları bu tepkileri kavrayacak örgütsel bir düzeye sahip değildi. 1921 lokavtı shop stewards hareketinin ciddi bir güç kaybına uğramasına neden olmuştu. 1926 yılına gelindiğinde, hareket sınıf içinde iyice zayıflamış durumdaydı. Grev başladığında ise shop steward'ların grevin yönlendirilmesinde etkisi oldukça azdı.

Genel grev boyunca, bağımsız işçi örgütlenmeleri içinde öne çıkan yapılar sendika konseyleriydi. Fakat sendika konseyleri de işçi sınıfının bütünü üzerinde hegemonya kuracak başarıyı gösteremediler. Genel grevin başlaması ve sonuçlanması sürecinde mücadeleyi taşıyacak ve kalıcılaştıracak mekanizmalar yaratamadılar. Ağırlıkla sendikal bürokrasiye tepki örgütlenmeleri olarak kaldılar ve etkileri de lokal düzeyde olabildi.

1910-1920 yılları arasındaki militan işçi mücadelesinin birikimiyle ortaya çıkan yerel sendikalar, örgütsel dayanaklarını ülke düzeyinde sayıları 500'e varan bu sendika konseylerinden almaktaydı.

Genel grev süresince, yerel sendikalar işçi sınıfının hoşnutsuzluğunu örgütlemek için girişimlerde bulunmalarına ve önderlik etmeye çalışmalarına rağmen örgütsel sınırlılıkları bunu başarmalarına olanak tanımamaktaydı.

Çünkü yerel sendikaların gücünü, üyeleri üzerinde yaptı-

rımı olmayan sendika konseylerinden alması bu sendikaların örgütsel gücünü zayıflatıcı bir faktördü.

Ayrıca bağımsız işçi örgütlenmeleri olarak ortaya çıkan sendika konseylerinin, doğuşlarından bir süre sonra devlet ve sendikal bürokrasi tarafından bu içeriğinin boşaltılarak, denetlenebilir konuma getirilmesi, işlevlerinin sağlık, eğitim, konut vb. sorunlarla sınırlı tutulması konseyleri birer teknik organizasyon haline getirmekteydi. Genel grev boyunca yapısal bir dönüşüm gösteremeyen bu örgütlerin, 1926 Genel Grevi'nin işçi hareketi açısından yenilgiyle sonuçlanmasında önemli etkileri oldu.

1926 genel grevi yenilgisi, İngiliz işçi hareketinde bir geri çekilme döneminin başlangıcıydı. 1926 sonrasında işçi hareketi zaman zaman devrevi yükselişler gösterse de, uzun bir dönem sessizlik içinde kaldı.[13]

Bu süreç, işçi sınıfının geniş kesimlerinin giderek bağımsız işçi örgütlenmelerinden, güvensizlik nedeniyle, uzaklaşmasına yol açtı. Sendikal bürokrasi, işçi hareketi üzerinde daha fazla güç kazandı. Sendikal bürokrasinin güç kazanması, İşçi Partisi'nin işçi sınıfı üzerinde hegemonyasını yaygınlaştırmasının da olanaklarını sağladı.[14]

İşçi Partisi'nin yörüngesi dahilinde hareket eden işçi sınıfı II. Dünya Savaşı'na kadar mücadelesini parlamenter ve yasal çizginin ötesine taşıyamadı. İşçi sınıfının değişik kesimlerinin

13. Bu yenilginin etkisini 1984-1985 yıllarındaki uzun madenci grevinde de görmek mümkündür.

14. İngiltere'de sendikal bürokrasi, işçi sınıfının siyasallaşmasının önündeki en büyük engeli oluşturmuştur. Sendikal bürokrasi, İngiliz işçi sınıfının mücadelesinin yasal sınırlar içinde hapsolmasında azımsanamayacak etkiye sahiptir. İngiltere'de işçi hareketinin doğru bir siyasal önderlikten ve bilinçten yoksun gelişimi sendikal hareketin karakterini de belirlemiştir. Sendikal hareket, sermaye sınıfıyla açıktan çatışma ve mücadele etme yerine, genelde uzlaşmacı ve yasalcı bir çizgide faaliyet yürütmüştür. Sendikal hareketin bu belirleyici özellikleri, hareketin başından itibaren, sendikal bürokrasinin beslendiği ve güçlendiği kanal olmuştur. Ayrıca işçi hareketinin düşüş dönemleri bürokrasinin etkinliğini artırdığı koşulları yaratmış, bürokrasi de bu koşullardan azami ölçüde yararlanmayı bilmiştir. Sendikal hareketin tarihi içinde TUC'un oluşumu bir yanıyla sendikal bürokrasinin kurumsallık kazanması anlamına gelmektedir. Sendikal bürokrasinin kurumsallaşması açısından TUC'un izlediği sendikal politikalar ve stratejilerin önemi büyüktür.

ortak mücadele zeminlerinde kaymalar ve parçalanmalar yaşandı. Radikal mücadele hattından kopan işçi sınıfı, sendikal bürokrasinin güdümünde faaliyetlerini yalnızca kazanılmış haklarını korumak yönünde parlamenter sürece müdahaleyle sınırladı.

II. Dünya Savaşı yılları, işçi haraketinde durgunluğun ve ataletin yaygınlaştığı bir dönem oldu. Savaş ekonomisinin bütün sıkıntısı işçilerin ve emekçilerin sırtına yüklenirken, yoğun bir işsizlik dalgası işçi sınıfının örgütsel düzeyini zayıflatıcı etkide bulundu.

II. Dünya Savaşı sonrasında İngiltere ekonomisinin giderek büyümesi[15] ve bu büyümenin getirdiği sosyal refah ortamı, savaş koşullarının işçi sınıfının yaşam standartlarında yarattığı olağanüstü tahribatın nispeten onarılmasını sağladı.

İşçilerin yaşam standartlarında görülen iyileşme, sınıf içinde parlamenter ve yasal mücadeleyle hak kazanma eğiliminin daha da güçlenmesini beraberinde getirdi.

Sendikal bürokrasi de, bu eğilimin pekişmesi doğrultusunda, üzerine düşen görevi büyük bir gayretle gerçekleştirdi. Ve işçiler nezdinde, İşçi Partisi'nin hakların korunmasında tek güvence olduğu yönündeki hâkim düşüncenin yaygınlaşmasını sağladı. Sendikal bürokrasi bu tutumunda öyle ileri gitti ki, 1960'lı yıllarda bazı hak grevlerine karşı çıkma noktasına kadar işi vardırdı.[16]

---

15. II. Dünya Savaşı, İngiliz emperyalizminin nüfuz ve ekonomik alanlarının büyük bir bölümünü kaybetmesine neden oldu. Geçmişin güneş batmayan imparatorluğu, ABD emperyalizmiyle rekabet sonucu ciddi güç yitimine uğradı. Savaş sonrası sömürgeci imparatorluk düzeninin çözülmesi, İngiliz emperyalizminin ikincil emperyalist bir güç konumuna düşmesine yol açtı. Bu yeni konjonktürde İngiliz tekelci sermayesi uluslararası ilişkilerinde rasyonalizasyon çabası içine girdi. Politikalarını zorunlu olarak Avrupa merkezli oluşturmaya başladı. (İngiltere'nin, 1961 yılında AET ile başlattığı ilişkilerini bu düzlemde değerlendirmek gerekir.) 1950'li yıllar, İngiliz tekelci burjuvazisi açısından yeniden yapılanma ve uluslararası ilişkilerde yeni düzenlemelerin yaşandığı yıllar oldu.

16. Savaş sonrasında İngiliz ekonomisinde görülen büyüme, paradoksal biçimde ödemeler dengesinde ve para politikalarında bir istikrarsızlığı da beraberinde getirdi. Yaşanan istikrarsızlık hükümetlerce ücretlerin dondurulması politikalarıyla giderilmeye çalışıldı. İşçiler bir taraftan yüksek enflasyon altında ezilirken, diğer taraftan ücretlerin dondurulması politikasıyla karşı karşıya kaldı. İşçiler, karşılaştıkları bu ağır koşullara karşı bir dizi tepki geliştirdiler.

1960'lı yılların başında uygulamaya sokulan ekonomik istikrar tedbirleri işçi sınıfı için ağır yük içermekteydi. İşçi sınıfı da sermayenin bu programına karşı yer yer direnişler gerçekleştirip grevlere çıktı. Özellikle yerel yönetimlerde önemli grevler yaşandı. Sendikal bürokrasi, bu gelişmeler üzerine, grev ve direniş kırıcı tavırlar içine girerek bu eylemleri engellemek istedi. İşçi sınıfının sendikal hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesini İşçi Partisi'nin iktidara gelmesiyle sınırlı tutmaya çalıştı. Bu anlayışın özü, işçi sınıfının mücadelesini burjuva reformist çizgide hapsetmekten başka bir anlam taşımamaktaydı ve somut yansıması da şöyleydi: İşçi Partisi iktidardaysa iktidarda kalması yönünde uğraşmak, iktidarda değilse iktidara gelmesi yönünde çabalarda bulunmak.

1972 MADENCİ GREVİ

1960'lı yıllar İngiltere'de ekonomik sorunların yaşandığı ve bu sorunların bütün yükünün işçi sınıfının üzerine yıkıldığı yıllardı.

1970'li yıllara böyle girildi. 1971 yılında çıkarılan ve çalışma yaşamını sermayenin ihtiyaçlarına göre yeniden düzenleyen "Sanayi İlişkileri Yasası" ile emekçi kesimlere yönelik saldırı daha da arttı.

İngiliz işçi sınıfı 1960'lı yıllarda gerçekleştirdiği eylemlerin birikimiyle, bu baskı yasasına karşı geniş bir grev hareketi başlattı. Grevler, bazı sanayi bölgelerinde fabrika işgallerine dönüştü. Hükümetin işçi eylemlerini kontrol altına almak yönündeki polisiye ve askeri tedbirleri mücadeleyi engellemek yerine, mücadelenin daha da güçlenmesine ve genişlemesine neden oldu.

1972 yılına işçi hareketinde yükseliş ve gelişmenin yaşandığı koşullarda girildi. İşte bu koşullar 1972 yılının en önemli işçi eylemleri olan madenci grevinin rahmi oldu.

1972 yılında tek tek maden ocaklarında başlayan maden

işçilerinin grevi, giderek işkolunun bütün alanlarını kapsayacak bir aşamaya yükseldi. Grev hareketi doruk noktasına ulaştığında 1,5 milyon maden işçisi grevdeydi.

İşyeri temelinde gelişen, giderek diğer bölgelere ve ülkeye yayılan madenci grevi, bütün yönleriyle bir taban inisiyatifinin ürünüydü.

Ekonomik talebi; daha yüksek ücret ve iyi yaşam koşullarıolan bu grev, özellikle yeni kuşak işçilerin içinde yer aldığı ve işçilerin grevin yönlendirilmesinde inisiyatifi ellerinde tuttuğu bir eylemdi.

İşyeri temelinde gelişen grev hareketinin %90'ı yasal mevzuatın dışında, işçi inisiyatiflerinin ürünü olarak doğdu ve genişledi. İşçiler grevlerin başlamasından sonuçlanmasına kadar bu inisiyatiflerini elden bırakmadılar. 1972 madenci grevinin bu yönü, 1926 Genel Grevi'nden bütünüyle farklılaştığı noktadır.

1972 madenci grevi genelde başarıyla sonuçlandı. 1972 madenci grevinde her ne kadar hareketin doğuş, gelişme ve sonuçlandırılmasında işçi inisiyatifinin değişik biçimleri yaşansa bile, hareketin içeriği ekonomik taleplerin dışına çıkamadı. İşçi Partisi'nin ideolojik etkileri[17] grevin mücadele çizgisini bütünüyle belirledi.

1972 madenci grevinin bu özelliği, İşçi Partisi'nin bütünüyle destekçisi olan National Union of Mineworkers-NUM Ulusal Maden İşçileri Sendikası'nın maden işçileri üzerinde etki ve denetimini artırıcı olanaklar sundu.

İşçiler üzerinde hükümet desteğiyle oluşturulan bürokratik denetim sonucu olarak, grevlerin hemen arkasından 1973 yılında yapılan düşük ücret zamlarına karşı işçiler hiç bir tepki geliştiremedi.

1974'te, 1972 yılından farklı olarak, NUM'un kontrolü altında gerçekleşen grev, bir taraftan maden işçilerinin bağımsız örgütlenmelerini tamamen yok etmeyi hedeflerken, aynı zamanda İşçi Partisi'nin (1974 yılında) yapılacak seçim kam-

17. *Labourizm* olarak da tanımlanan bu ideolojik hat, pratik yansımasını işçi sınıfının mücadelesini toplumsal uzlaşma sınırında tutma çabalarıyla göstermekteydi.

panyalarında yaşayabileceği sorunları ortadan kaldırmayı hedefledi. NUM bu çabalarında da başarılı oldu.

1974-1979 yılları arasındaki İşçi Partisi hükümetlerinde, kökleri 1969-1970 yıllarında (İşçi Partisi'nin hükümette olduğu dönemde) atılan ve çalışma hayatının yeniden organize edilmesini içeren bir dizi program uygulandı.

Bu programlardaki temel amaç, sendikal bürokrasinin etkisini işçi sınıfı içinde bütünüyle yaymak ve sınıfın siyasallaşmasının kesinlikle önüne geçmekti. İlk olarak 1969 yılında geliştirilen, İşçi Partisi'yle işçi sınıfı arasında ki ilişkinin yeniden düzenlenmesini içeren ve "işçi katılımını" hedefleyen uygulamalara gidildi.

İşçi Partisi hükümetleri özellikle shop stewards (işyeri temsilcilikleri) örgütlenmelerinin yaygınlaşması için adımlar attı. Sendikal bürokrasinin denetiminde, işyeri temsilcilikleri giderek güçlendi.

İşyeri temsilciliği yapısındaki bu gelişme, sendikal bürokrasinin etkinlik kurmasını daha da hızlandırdı.

İç içe bir tarzda gelişen bu süreçle, İşçi Partisi iktidarı sendikal bürokrasiyi güçlendirerek işyerlerinde bağımsız işçi örgütlenmelerini baştan engellemeyi ve olası bir gelişmeyi etkisizleştirmeyi hedeflemekteydi. Böylesi bir amacın yanında, bu temsilcilik kurumuyla sendikal bürokrasi, işyerlerinde işçileri doğrudan denetleyecek mekanizmalar kurmuş oluyordu. Ayrıca sendikal bürokrasi ve siyasal iktidar, işçi temsilcilikleri aracılığıyla üretimin artırılması yönündeki programları rahat uygulayabilmeyi ve sınıfın siyasallaşmasının önüne geçebilmeyi, mücadeleyi yasal sınırlarda daraltmayı başarabilecek olanaklar kazanıyorlardı.

İşçi Partisi'nin, sendikal bürokrasi aracılığıyla bütünüyle denetleme ve sisteme entegre etmeye çalıştığı işçi sınıfı üzerindeki politikaları bunlarla da sınırlı değildi.

İşçi Partisi özellikle kritik sektörlerde (örneğin enerji işkolunda) işçi sınıfının gücünü azaltmak yönünde, işyeri kapatma kampanyalarına girişti.

İngiliz işçi sınıfı 1980 yıllarına bu koşulların yarattığı bü-

tün olumsuzlukları içinde taşıyarak ve yoğun bir demoralizasyon içinde girdi. Artık İngiltere'de, bu zeminlerden hareket eden "Demir Lady" hükümetleri dönemi başlıyordu.

THATCHERİZM VE İŞÇİ SINIFI

Thathcer hükümeti 1979'da iktidara geldiğinde işçi sınıfı mücadele gücünü yitirmiş, moralsizlik genel bir ruh halini almıştı.

Sendikal yapıların etkisizliği, İşçi Partisi hükümeti döneminde başlayan işyeri kapatma kampanyalarının hazırladığı zemin, Thatcher hükümetine ekonomik politikalarını çok rahat bir şekilde uygulama olanağını vermekteydi.

Thatcher hükümetinin hızla devam ettiği işyeri kapatma operasyonları, kısa sürede İngiltere'de işsiz sayısında önemli bir yükselişe yol açtı. İşsiz sayısı 1980'lerin daha ilk yıllarında 4 milyona ulaşıyordu.

İşçiler açısından açlık, yoksulluk anlamına gelen işyeri kapatma kampanyalarına karşı, işçi sınıfı sessiz kalmadı, lokal düzeyde de olsa tepkiler geliştirdi. Yer yer direnişler, fabrika işgalleri gibi eylemler gündeme geldi. Fakat bu tepkiler işçi sınıfını genelde harekete geçirebilecek güçte olamadı. Topyekûn direnişin ve mücadele hattının yaratılması düzeyinde etki oluşturamadı. İngiliz işçi sınıfı sermayenin açık saldırısına karşı sessiz ve tedirgin bir bekleyiş içine girdi.

Thatcher hükümeti, sınıfa karşı sınıf politikalarını en sert biçimde uyguladı. Hükümet politikalarının özü piyasa ekonomisi, özelleştirme, sendikasızlaştırma ve işten çıkarmaya dayanmaktaydı.[18]

18. Thatcher iktidarının sosyo-ekonomik politikası temel olarak, İngiliz kapitalizminin diğer emperyalist-kapitalist güçlere oranla gerilemesi durdurmak ve işçi sınıfının (sendikal bağlamda da olsa) örgütlü gücünü parçalamak yönünde biçimlendi. Bu doğrultuda Thatcher hükümetleri boyunca önemli adımlar atıldı. Özellikle, 1980 başlarında daha önceden devletleştirilen ya da devlet eliyle kurulan kömür, gaz, elektrik, demiryolları, demir-çelik sektörü ve havayolları gibi kamu kuruluşlarını özelleştirilmesi yönünde programlar uygulandı.1980 yılında ilk olarak demir-çelik sektörüyle başlayan saldırı programı, 1982 yılında sağlık hizmetleriyle devam etti. Ardından 1984-1985 yılları içinde İngiliz işçi hareketinin en radikal ke-

Bu açıktan saldırı politikaları, milliyetçi, ırkçı ve güçlü devlet motiflerini içeren ideolojik bombardımanla birlikte yürütülmekteydi.

Thatcher hükümeti bu politikalarla bir taraftan işçi sınıfının örgütlü gücünü parçalamayı amaçlarken, diğer taraftan burjuva ideolojisinin hegemonyasını yaygınlaştırmayı hedeflemekteydi.

İşçi sınıfı ve diğer emekçi katmanların sermayeye ve devlete ideolojik, politik ve örgütsel olarak bağımlı kılınması amaçlanmaktaydı.

Thatcher hükümeti, toplum-devlet-birey ilişkilerinde radikal dönüşümü içeren bu politikalarında önemli başarılar gösterdi.

Thatcher'in gösterdiği bu başarı İşçi Partisi'nin giderek sağa kaymasına yol açmaktaydı. Sermayenin saldırılarına karşı etkili bir mücadele geliştiremeyen sendikaların önemli ölçüde üye kaybetmeleri de İşçi Partisi'nin sağa savruluşunu hızlandırdı.

Bütün bu gelişmelere rağmen, işçi hareketinde özellikle maden sektöründe bazı tepkiler oluştu.

İşçiler, işyeri temelinde yeni örgütsel arayışlara girdiler. Hükümetin maden ocaklarını kapatma ve işten çıkarma programına karşı işçiler özellikle işyeri temsilciliklerinde ağırlıklarını hissettirdiler. Daha önce sendikal bürokrasinin bir alt organı gibi işlev gören bu örgütlenmelerde, mücadelede öne çıkan radikal ve militan unsurlar giderek daha fazla görev almaya başladı.

Ve 80'li yılların ortalarında gerçekleşen eylemlerde bu ör-

---

simini oluşturan maden işkolunda en üst aşamasına ulaştı. Thatcher hükümeti doğabilecek tepkileri başından engellemek için, saldırı programını ince bir stratejiyle gerçekleştirdi. İşçi sınıfını bir bütün olarak karşısına almaktan ziyade, işçi sınıfının farklı kesimlerine farklı zamanlarda saldırarak sınıfın bir bütün olarak hareket etme zeminini ortadan kaldırdı. 1984-1985 yılında madenleri özelleştirme-kapatma kampanyasından önce, yoğun bir kömür stoku yaratılıp, oluşabilecek greve önceden hazırlık yapıldı. Böylece madencilerin başlatacağı grevde güçlü sendikal örgütlenmeye sahip enerji sektörü işçileriyle çatışmaya girilmemesi hesaplanıyordu. Ayrıca başta kamu taşımacılığı olmak üzere bir dizi hizmet taşeronlara devredildi ve bu yolla sendikasızlaştırmaya yönelik adımlar atıldı.

gütsel birimler taşıyıcı rol oynadılar.

1984-1985 yıllarında yaşanan uzun madenci grevleri ve direnişleri bu temsilcilikler aracılığıyla yürütüldü.

Fakat madenci grevi başından itibaren yeterli işçi inisiyatifinden yoksun, güçsüz ve örgütsüz başladı.

İşçiler arasında birlik ve dayanışmaya yönelik ilişkiler yeterince örülemedi, diğer sektörlerde çalışan işçilerle de gerekli bağlar kurulamadı. Grev boyunca diğer işkollarındaki işçiler madencilere destek vermedi. Grevin bütünüyle yalıtılması beraberinde kaçınılmaz yenilgiyi de getirdi.

Grevi yürüten NUM'un (özellikle 1983 yılında sendikanın başkanlığına seçilen Arthur Scargiil'in etkisiyle) grevin başarısı yönünde bütün gayreti sonuçsuz kaldı. Bu arada NUM'un taktiksel hataları da grevin sonucunu etkiledi. Bunun yanında Thatcher hükümetinin topyekün saldırısı karşısında geri çekilen, varolan konumlarını korumaya çalışan ve greve karşı gerekli dayanışmayı göstermeyen diğer sendikal yapıların ve TUC'un yenilgide önemli payları vardır.

Sendikal bürokrasinin kendisine sağladığı olanaklarla pervasızca hareket eden hükümet, bazı sendikalara tavizler vererek madenci greviyle sınıf dayanışması yapacak işçilerin önünü baştan kesmeyi becerebildi. Madencilerin bütünüyle yalıtılması, direnişin hükümetçe kolayca ezilme olanaklarını sağladı.

Orta sınıfların desteğini kaybetmekten çekinen İşçi Partisi greve destek vermedi. Hükümetin politikalarının sessiz onaylayıcısı gibi hareket etti.

İngiliz işçi hareketi açısından yakın dönemde bir sıçrama ve kırılma noktası olan bu grev ve direnç dalgası her şeye rağmen ağır bir yenilgiyle sonuçlandı.

Yenilgi bir yandan işçi sınıfının genelinde moral çöküntüsü yaratırken, diğer yandan kendi özgücüne inancında sarsıntılar yaşamasına neden oldu.[19]

---

19. 1984-1985 Madenci grevinde devletin uyguladığı yöntemler, uluslararası işçi sınıfının değerlendirip, dersler çıkarması gereken zengin deneyimlerle yüklüdür. Daha geniş bilgi için bkz. 11. Tez, sayı,5, s.110-149.

POLL TAX'E (KELLE VERGİSİNE) KARŞI MÜCADELE VE THATCHER İKTİDARININ SONU

Thatcher hükümeti 1984-1985 madenci grevinden sonra, işçi sınıfına ve çalışanlara yönelik saldırılarını yoğunlaştırdı. 1987 yılında yapılan genel seçimler sonucunda yeniden iktidara gelen Thatcher hükümetinin ekonomik ve politik programının hedefi, emek kesiminin her düzeydeki etkisini ve örgütlülüğünü dağıtmaya yönelikti.

Yoğun bir ezme ve yok etme politikasıyla hareket eden Thatcher hükümeti, aynı yıl içinde saldırılarını Poll Tax (kelle vergisiyle) en üst noktaya yükseltti.

Poll Tax hükümetçe "belediyelerin yaptığı hizmete karşılık bir vergi" olarak ilan edilmesine rağmen, verginin içeriği Demir Lady'nin halka karşı açık bir savaş ilanıydı.

Poll Tax, bireylerin gelir durumu göz ardı edilerek herkese semtine göre aynı oranda vergiyi içermekteydi. Ayrıca 18 yaş üzerindeki herkesin kayıt altına alınması amaçlanmaktaydı. Poll Tax bir anlamıyla devletin toplum üzerindeki tam kontrolünün sağlanması için hazırlanmış önemli bir projeydi. Poll Tax, 1987 yılında siyasal gündeme girmesiyle, İngiltere'deki uzun soluklu ve zengin mücadele biçimleri yaratan kitle hareketinin doğuşuna neden oldu.

İLK TEPKİ İSKOÇYA'DAN

İskoçya'da, 1987 yılında, Poll Tax karşıtı mücadele iki ayrı kanaldan gelişti.

Birincisi, İşçi Partisi ve İngiliz Sendikalar Kongresi'nin önderlik ettiği gruptu. Bu grup geniş protesto eylemleriyle hükümet üzerinde baskı oluşturmayı amaçlamaktaydı.

İkincisi ise, yerel kitle örgütlerinin önderlik yaptığı gruptu. Bu grup protesto eylemlerinin tek başına yeterli olmayacağını, toplumun her kesimini harekete geçirecek bir direniş kampanyasının örgütlenmesinin gerekliliğini önermekteydi.

İşçi Partisi 1987 yılının ortalarında "Stop it!" (Durdur onu!) adında Poll Tax'e karşı bir kampanya başlattı.

Poll Tax'in içeriğini anlatan pullar, afişler, posterler çıkarılarak ve imza kampanyaları açılarak kamuoyu yaratılmaya çalışıldı. İşçi Partisi'nin bu faaliyetleri kamuoyunda bir düzeyde etki yaratmasına rağmen özellikle "Geri Gönder" adlı Poll Tax kayıt formlarını çeşitli gerekçeler ileri sürerek almayıp, formların belediyelere geri dönmesini sağlayan eylem biçimi etkili oldu. "Geri Gönder" eylemiyle prosedürün işlemesi başından engellenerek, işleyişin tıkanması sağlanıyordu.

Siyasal bağlantıları bulunmayan başka bir grup, Poll Tax'e Karşı Vatandaşlar adlı bir örgütlenme içine girdiler. Bu grup ağırlıkta Poll Tax'in neyi kapsadığını ve ne gibi sonuçlar yarattığını içeren yayınlar çıkararak, kamuoyunu bilgilendirmeye çalıştı. Bu amaçla çeşitli ekonomik fonlar oluşturdu. Poll Tax'e Karşı Vatandaşlar'ın inisiyatifi, yerel gruplarla çeşitli ilişkiler geliştirmelerine rağmen etkili ve kitlesel bir güç olamadılar.

İskoçya'da Poll Tax'e karşı mücadelede taşıyıcı misyon yüklenen örgütlenme ise "İskoçya İçin Poll Tax" adlı örgütlenme oldu. Bu örgütlenmede hiçbir siyasal grubun belirleyici etkisi yoktu.

İlk olarak, Glasgow'da bir dizi toplantı gerçekleştirerek Poll Tax ödenmemesi için Anti-Poll Tax Birliği adlı bir oluşuma gidildi. Birlik Poll Tax'e karşı etkili bir direniş örgütlenmesini amaçlamaktaydı.

Ajitasyon ve propagandanın yürütülmesi için birliğin iki aktif üyesi, Glasgow'dan Aberdeen'e kadar yayan yürüyerek hem kamuoyunun dikkatlerini üzerlerinde topladı, hem de yürüdükleri güzergâhta bildiriler dağıtıp, ajitasyon çalışmalarında bulundular.

Böylesi bir çıkışla birlikte örgütlenmenin yaygınlaştırılması için çalışmalar yoğunlaştırıldı. Glasgow'da kurulan ilk birliğin hemen arkasından, Maryhill bölgesinde de bir birlik kuruldu ve giderek her semtte Anti-Poll Tax Birlikleri oluşmaya başladı. Artık bölgeler arası koordinasyonun sağlanma ihti-

yacı hissedilmeye başlanmıştı. Bu yönde de önemli adımlar atıldı. 1 yıllık bir çalışma sonucunda, 1988 yılına gelindiğinde birliğe düzenli aidat ödeyen üye sayısı 2000'i aşıyordu.

Anti-Poll Tax Birliği belediyeler tarafından yollanan faturaları ödememe kampanyası başlattı. Birçok bölgede, merkezi yerlerde standlar açılarak, Poll Tax'in içeriğini anlatan yaygın konuşmalar yapıldı, çıkartılan yayınlar dağıtıldı.

Örgütlenme kısa bir sürede hızla yayıldı. 1987 yılının sonbaharına girildiğinde Anti-Poll Tax Birlikleri'nin koordinasyonu "genel direniş" çağrısı yaptı.

Bu genel direniş eylemi, Poll Tax'e kayıt olmamayı, Poll Tax faturalarının ödenmemesi, Poll Tax faturaları toplamakla yükümlü memurların bu görevlerini yerine getirmemesi, belediyelerin Poll Tax'i uygulamadan kaldırmasını kapsayan taktiklerle yürütüldü.

Bu eylemlilik sürecinde, özellikle kent yoksulları ve işsizler önemli oranda yer aldılar.

1988 yılının ilk ayına girildiğinde Anti-Poll Tax Birliği, Toplumsal Direniş Grubu gibi birlikler kendi aralarında düzenli toplantılar yapmaya başladı. Edinburgh merkezli gelişen bu süreç, giderek Poll Tax'e karşı oluşan gruplar arasında federatif bir yapının doğmasını sağladı.

Edinburgh Anti-Poll Tax Grupları Federasyonu adını alan bu örgütlülük, Birleşik Krallık içinde kurulan ilk Poll Tax karşıtı federasyon oldu.

Daha önce 1987 yılında Anti-Poll Tax Birliği'nin programı İngiltere ve Galler'de de kabul edilmişti.

Edinburgh'u Strathaly'de 96 örgütten 330 delegeyle oluşan Federasyon izledi.

1988 yılı içinde Anti-Poll Tax hareketi değişik toplumsal kesimler içinde etkisini yaygınlaştırdı. Yıl sonunda Poll Tax'e karşı sendikalar da harekete geçti. İskoçya Sendikalar Birliği kampanyada yer aldı.

1989 yılının eylül ayında İskoçya Sendikalar Birliği Poll Tax'e karşı 1 haftalık genel grev kararı aldı ve 11 dakikalık uyarı grevi yapıldı.

1989 yazına girilirken (aynı tarihlerde vergi yürürlüğe girdi) Edinburg ve Glasgow'da yerel Anti-Poll Tax birliklerin sayısı 100'e ulaşmıştı.

Bu gelişmelerle birlikte geniş toplumsal kesimlerin onayını da alan bir mücadele programı oluşturuldu. Program; Poll Tax formlarının belediyelere geri gönderilmesi, kayıt formlarına itiraz edilmesi, yerel yönetimlere Poll Tax'in desteklenmemesi ve uygulanmaya konulmaması için baskı oluşturulması, kitlesel protesto gösterilerinin organize edilmesi, kitlesel bir güç oluşturularak fiilen vergilerin ödenmemesi şeklinde belirlendi.

GELİŞMELER İNGİLTERE VE GALLER'İ ETKİLİYOR

İskoçya'da Poll Tax'e karşı mücadele belirli bir şekillenme içine girdiği dönemde Galler'de ve İngiltere'de henüz somut bir çalışma başlatılmamıştı.

1988 sonlarında İskoçya'dan İngiltere'nin ve Galler'in bazı büyük şehirlerine konuşmacılar yollandı. Anti-Poll Tax doğrultusunda toplantılar yapıldı. Bu çalışmalar sonucunda İngiltere ve Galler'de ilk Anti-Poll Tax grupları oluştu. 1 yıllık bir çalışma sonucunda yalnızca İngiltere'de binin üzerinde Anti-Poll Tax grubu kuruldu.

İlk Anti-Poll Tax grupları 5-6 kişiden oluşmaktaydı. Evlerde başlayan çalışmalar giderek sokağa, sokağın örgütlenmesine doğru kaydı. Grupların oluşumundan sonraki birkaç ay içinde üyeleri ortalama 200'ü bulmaktaydı.

Örgütlenmede izlenen yöntem de oldukça ilginçti, özellikle oluşum ve mayalanma sürecinde ilişkiler bire bir çalışma şeklinde yürütüldü. Böylesi bir çalışmayla belirli bir oranda Anti-Poll Tax aktivistleri yaratıldı.

Bu aktivistler, grupların bulunduğu her mahalde ev ev dolaşarak Poll Tax'in içeriği, sonuçları ve ne yapılması gerektiğini içeren ziyaretler ve konuşmalar yaptılar. Ciddi sabır ve kararlılık isteyen bu çalışmalardan sonra kitleler konuyla ilgili toplantılara çağrıldı.

Bu faaliyetleri Poll Tax'e karşı yapılan posterlerin dağıtılması ve duvarlara yapıştırılması izledi.

Özellikle her bölge, kendi alanında bulunan fabrikalara yönelik bildiriler çıkartarak, fabrikaların Poll Tax'ten kurtarılmış bölge haline getirilmesi yönünde ajitasyon ve propaganda çalışmaları yaptı.

Ayrıca bazı bölgelerde postalama işleminde çalışılan işçilerle ilişki kurularak, Poll Tax faturalarının dağıtılmaması istendi.

ANTİ-POLL TAX ÇALIŞMALARI KİTLESELLEŞİYOR

1989 yılı İngiltere ve İskoçya'da Poll Tax'e karşı örgütlenmelerin yaygınlaştığı ve özellikle yerel düzeyde eylemlerin gerçekleştiği yıl oldu.

Mart 1989'da Anti-Poll Tax Federasyonu Glasgow'da, 15 bin kişinin katıldığı bir protesto gösterisi düzenledi.

1989 Nisan ayı oldukça hareketli geçti. Çünkü Poll Tax nisan ayında uygulanmaya başlandı.

18. yüzyılda İngiliz hükümetinin çaya uyguladığı vergiden dolayı, Boston'da başlayan ayaklanmanın yıldönümü olan 1 Nisan 1989'da Londra'nın Tottenham bölgesinde "Deli Thatcher'in çay partisi" adında sokaklarda protesto partileri düzenlendi. Çay vergisine gönderme yapılarak, partilere katılanlara çay poşetleri dağıtıldı.

İskoçya'da verginin uygulanmaya başlamasıyla, İskoçya Sendikalar Birliği tarafından izinli bir protesto gösterisi düzenlendi. Gösteriye 30.000 kişi katıldı. Değişik kitle gösterilerinde Poll Tax faturalarını yakma eylemleri düzenlendi.

Ayrıca Anti-Poll Tax hareketinin toplumsal muhalefet içindeki ağırlığını göstermesini sağlayan yerel seçimlere katılındı. Hareketin içinden 6 bağımsız aday yerel seçimlerde aday oldu. Oyların %25'ini aşan sonuçlar elde edildi.

Gelişmeler Poll Tax karşıtı mücadelenin gün geçtikçe daha kitleselleştiğini göstemekteydi.

İngiltere'de kurulan Anti-Poll Tax örgütleri, koordinasyon ihtiyaçlarını karşılamak için, bütün grupların içinde yer aldığı ve 1600 delegenin katılımıyla oluşturulan İngiltere Anti-Poll Tax Federasyonu'nu kurdular.

Federasyonun kurulmasıyla hareket daha yaygınlaşmaya başladı.

1990 yılı Poll Tax'e karşı yaygın eylemlerin gerçekleştiği yıl oldu. Bu eylemlere sadece güneybatı İngiltere'de katılımcıların sayısı 50.000'i buluyordu.

6 Mart günü Bristol belediye meclisinin Poll Tax'ten alınacak miktarı belirleyeceği oturumu protesto etmek için, 5000 kişilik bir kitle gösterisi yapıldı. Gösteriye polisin saldırması sonucu birçok gösterici yaralandı ve gözaltına alındı.

Bu olay Anti-Poll Tax hareketinin daha çok etki yaratmasına neden oldu. Kampanyalar ve protesto gösterileri hızlandı.

Bristol'den sonra benzer gösteriler Hackney, Newcastle, Lamb, Southampton, Norwich, Southwork'ta yapıldı.

Aslında bu gösteriler, Anti- Poll Tax hareketinin kitlesel eylem olarak doruk noktası olan ve 31 Mart 1990'da Londra'da yapılan gösterinin zeminini hazırladı.

31 Mart 1990 eylemi bire bir ilişkilerden başlayan, Anti-Poll Tax örgütlenmesinin geldiği boyutu çıplak bir biçimde ortaya koydu.

Londra'daki bu gösteriye 200.000 kişi katıldı. Gösteriye ağırlıkla katılan kesim emekçilerden oluşmaktaydı. Eylem kitlelerin öfke birikiminin dışavurumu oldu. Gösteriye polis saldırdı, gösteri giderek sokak çatışmalarına dönüştü. Gün boyu devam eden gösteri ve çatışmalar sonucunda 341 kişi tutuklandı, binlerce kişi yaralandı. Tutuklamalar gösteriden sonraki günlerde de devam etti.

31 Mart eylemi, 1990 yılının Anti-Poll Tax eylemleri içinde en önemlisi ve en kitleseli oldu.

1991 yılında Anti-Poll Tax grupları tarafından Glasgow, Liverpool ve Güney Galler'den Londra'ya doğru yürüyüş eylemi düzenlendi.

Kamuoyunda oldukça ses getiren bu eylemi, Brixton'da olduğu gibi, önce az sayıda eylemciyle başlayan, eylem süresinde katılımlarla on binleri aşan gösteriler, yürüyüşler, mitingler izledi.

Kamuoyunu sürekli duyarlı kılmayı hedefleyen eylemler, 19 Ekim tarihinin Poll Tax'e karşı uluslararası eylem günü ilan edilmesiyle bir üst aşamasına ulaştı.

19 Ekim günü, içinde ABD, İsviçre, Fransa ve Avustralya'nın bulunduğu 15 ülkede, ağırlıkla İngiliz konsoloslukları önünde, protesto gösterileri yapıldı.

1987'de çeşitli sivil itaatsizlik eylemleriyle kitlesel bir çizgide gelişen Anti-Poll Tax mücadelesi, 1991'de Thatcher hükümetinin Poll Tax'i yürürlükten kaldırarak geri adım atmasına neden oldu.

Kitlesel çizgide gelişen uzun soluklu bu mücadele Thatcher iktidarının sonunu hazırladı.

THATCHER İKTİDARI SONRASI

Her ne kadar Poll Tax'e karşı mücadele kitle hareketinde bir şekillenmeye yol açtıysa da, bu şekilleniş emekçi kitlelerin Thatcher iktidarı dönemindeki kayıplarını gidermesini sağlayacak olanaklar yaratmadı.

Bunun en açık örneği, sendikal örgütlülüğün yaşadığı yoğun üye kaybıdır. 1979 yılında İngiltere'de sendika üyelerinin sayısı 12 milyonun üzerindeyken, bu rakam, 1996 yılında 7 milyona inmiştir. Bir başka gerçeklik ise sınıfın yaşam standartlarında yaşanan erozyondur. İngiliz işçi sınıfı bugün yüzyıl önceki zor şartları aratmayacak bir ortamda çalışmaya ve yaşamaya zorlanmaktadır.

1972-1992 arasında İngiltere'de, en yoksul kesimlerin %60'ının toplam gelirden payı %42'den %34'e düşmüştür.

Öte yandan Thatcher döneminde uygulamaya konulan politikalar, belirli revizyonlarla ardılı hükümetler tarafından da halen sürdürülmektedir.

İngiliz işçi sınıfının sendikal ve siyasal örgütlülük bağlamında bugün bulunduğu olumsuz durumun nedenleri, hareketin geçirdiği tarihsel süreç irdelendiği ölçüde anlaşılabilir.

Ortaya çıkış açısından bir önceliğe sahip olmasına rağmen, İngiliz işçi sınıfının bugün yaşadığı sorunları çözememiş olmasının temelinde, işçi inisiyatifini yansıtan örgütlenmelerin güçlü bir sendikal bürokrasi tarafından denetlenmesi ve tedricen işlevsizleştirilmesi, süreç içinde doğan ve sınıfın mücadele geleneğinin etkisiyle şekillenen "Shop Stewards" türü örgütlenmelerin sürekli kılınamaması ve bu hareketlerin sınıf hareketinin bağımsız gelişme eğilimine damgasını vuramaması, bütün bunların somut dışavurumu olarak sınıfın mücadelesinin ekonomist ve parlamenterist anlayışların dışına taşamaması yatmaktadır.

İRLANDA İŞÇİ HAREKETİ VE 1916 PASKALYA AYAKLANMASI

"Yenilgi işçi sınıfının çok yakından tanıdığı bir durumdur. [...] Egemen sınıf ancak zaferin dilinden anlar. Yenilgi'nin gücünü küçümser"
Terry Eagleton

17. yüzyılın başları, İngiltere'nin İrlanda üzerinde tam egemenlik kurduğu yıllar oldu.

İrlanda'nın sömürgeleşme süreci, Katolik nüfus yoğunluğun bulunduğu Ulster bölgesinden, İrlandalıların sürülerek yerine Protestan kökenli İngilizlerin yerleştirilmesiyle hızlandı. İrlanda'nın demografik yapısını bozan bu gelişmeleri askeri, ekonomik, siyasi, kültürel sömürgecilik politikaları izledi.

İrlanda halkı İngiliz işgaline ve sömürgeleştirme politikalarına karşı mücadelesini, 17. yüzyıldan günümüze kadar, yer yer yükseliş ve düşüşler yaşasa da, sürdüre gelmiştir. İrlanda'nın 17. ve 18. yüzyılı kapsayan tarihi, aynı zamanda köylü ayaklanmalarının da tarihidir. Bu ayaklanmalar başarı kazanamadı. Her seferinde büyük bir şiddetle bastırıldı.

19. yüzyıl, İrlanda halkının mücadelesinin devam ettiği ve önemli köylü ayaklanmalarının görüldüğü dönemdi. 1803'te, ardından 1848'de ve 1867'deki köylü ayaklanmaları bu yüzyıla damgasını vuran büyük halk hareketleriydi.[1]

1. Özellikle, 1845 yılında başlayıp 1849 yılına kadar süren kıtlık, binlerce insanın ölmesine neden oldu. Kıtlık İrlanda halkının bir kısmının, başta Amerika olmak üzere birçok ülkeye göç etmesine yol açtı. Kıtlık dönemi ve göçler sırasında yaşanan ölümler ve kıtlık sonrası yıllardaki olağanüstü zor ve kötü yaşam koşullarından dolayı 1845-1880 tarihleri arasında İrlanda nüfusunun %25'i öldü. 1845'teki 8 milyon nüfustan 1880'de 5 milyon kişi hayatta kalmıştı. Bu süreç İrlanda halkında sömürgeciliğe ve İrlanda'daki mevcut düzene karşı büyük tepkilere neden oldu. İrlanda'da isyan ateşini körükledi.

Her ne kadar bu ayaklanmalar da başarısızlıkla sonuçlandıysa da, İrlanda halkının başkaldırı geleneğini simgeleyen olaylar olarak tarihe geçti.

İRLANDA İŞÇİ SINIFININ ŞEKİLLENİŞİ

İrlanda 20. yüzyılın başlarında bir tarım ülkesi görünümündeydi. Ekonomik ve siyasal yapılanması İngiltere'nin sömürgeleştirme politikalarına uygun olarak şekillenmişti.

İngiliz emperyalizminin güdümünde biçimlenen kapitalist ilişkiler, ağırlıkla tarımda ve ticarette kendini hissettirmekteydi. Sanayisi, İngiltere'nin güçlü sanayisi ile rekabet edemediğinden, daha doğuş aşamasında çökme noktasına gelmişti.

Yalnızca Belfast bölgesinin, bu genel durumun dışında kaldığı söylenebilir. Belfast'ın coğrafi konumu, İskoç kömür madenlerine yakınlığı, donanımlı bir limana sahip olması bu bölgenin metal ve gemicilik sektöründe gelişmesini sağlamıştı.

Bu sektörlerin gelişmesi bile İngiltere'nin ekonomik ihtiyaçlarına uygun gerçekleşmişti.

İrlanda işçi hareketinde önemli yere sahip olan Belfast'ın, bölge olarak da, özgün bir yönü bulunmaktaydı. Bölgenin nüfusunun büyük çoğunluğu mezhep olarak Protestanlardan oluşuyordu. İngiltere'nin sömürgecilik politikalarının sonucu olan bu durum, bu bölgenin dışından, sanayileşmenin yarattığı iş olanaklarından yararlanmak amacıyla, köylerinden kopup gelen Katolik asıllı işçilerin, burjuvazi tarafından ucuz işgücü olarak kullanılmasını sağladı.

Ayrıca bölgede Katoliklerin varlığı bir yandan burjuvazinin daha rahat hareket etmesini sağlarken, öte yandan işçi sınıfının örgütlenmesini zayıflatacak koşulları da hazırladı. Burjuvazi geleneksel mezhep kutuplaşmasından yararlanarak, işçiler arasında birlik zeminlerini çözmeyi ve yarattıkları rekabet ortamıyla işçileri karşı karşıya getirmeyi amaçlayan politikalar geliştirdi.

İrlanda'da işçi sınıfının nicel ve nitel konumu itibariyle toplumsal yaşamda ağırlığını hissettirmesi 20. yüzyılın başlarında oldu. Bu açıdan da Belfast bir odak noktasıydı.

Yüzyılın başlarında işçilerin, sendikal örgütlenme arayışları giderek hızlandı. İngiliz Dok İşçileri Ulusal Birliği adlı sendikanın liderlerinden James Larkin'in önderliğinde 1905'te Belfast'ta dok işçilerinin gerçekleştirdiği grev,[2] işçi sınıfının toplumsal yaşamda ağırlığını hissettirdiği ilk gelişme oldu.

Grevin, Protestan ve Katolik işçileri kapsayan içeriği ve kısa zamanda bütün Belfast'ı saran genel greve dönüşmesi ayrıca önem taşımaktaydı.

İşçilerin Belfast sokaklarını işgal etmesi, sendika yöneticilerinin gelişmelerden rahatsızlık duymalarına neden oldu. James Larkin sendikadan çıkarıldı. Greve olumsuz yaklaşan İngiliz kökenli sendikacıların tavrı, grevin kazanımlarını önemli ölçüde etkiledi. Grev, işçilerin taleplerinin büyük bir kısmı alınamadan bitirildi.

James Larkin bu gelişmeler üzerine, sosyalist James Connolly ile birlikte 1909 yılında Irish Transport and Workers Union-ITGWU İrlanda Nakliyat ve Genel İşçiler Sendikası adında bir sendika kurdu.

Fakat Belfast genel grevinin başarısızlığı, sendikanın genel olarak işçi sınıfı içinde örgütlenememesine yolaçtı. Sendika, ancak Katolik işçiler üzerinde etkili bir güç olabildi. Bu durum sendikal çalışmaların, asıl sanayi merkezi olan Belfast'ta değil, Dublin'de yoğunlaşmasını beraberinde getirdi. Büyük ölçüde vasıfsız işçilerin çalıştığı bu alanda, sendika örgütlenebileceği bir zemin yakaladı. Sendikal faaliyetin etkisini Belfast'ta hissettirememesinin ana nedenlerinden biri, üretim alanlarında çalışan işçilerin çoğunluğunun Protestan kökenli işçilerden oluşması ve sendikanın bu işçilere nüfuz edememesiydi.

Bunların yanı sıra, özellikle, sendikanın kuruluş sürecinde yaşadığı örgütsel zayıflık, Avrupa işçi hareketinde gö-

2. Bazı kaynaklarda bu grevin tarihi 1907 olarak belirtilmektedir.

rülen yükselmenin, İrlanda'ya yansımasıyla kısa zamanda aşıldı. Sendika giderek İrlanda'da siyasal gündemi etkileyecek bir güç haline geldi.

1910'LU YILLAR

İrlanda'da 1910'lu yılların başları, kökleri 19. yüzyılın ortalarına dayanan Home Rule (yerinden yönetim) talebinin yeniden gündeme girmesiyle, siyasal gerilimin arttığı yıllar oldu.

1911 yılındaki genel seçimlerde Liberal Parti, İngiltere parlamentosunda İrlanda'yı temsil eden Irish Party (İrlanda Partisi) ile ittifak politikası izledi. İttifakın oluşması için Irish Party'nin talebi, yerinden yönetim sisteminin hayata geçmesiydi. İttifakın oluşmasıyla Liberal Parti seçim programında bu talebe sahip çıktığını açıkladı. Seçimler liberallerin başarısıyla sonuçlandı. Liberallerin oluşturdukları yeni hükümet, yerinden yönetimin gerçekleşmesi için parlamentoya önerge verdi.

Bu gelişme muhafazakârların yoğun tepkisiyle karşılandı. Tepkiler giderek ülkede anayasal kriz yaratacak boyutlara yükseldi. Önergenin Lordlar Kamarası tarafından rededilmesi, hükümetin Lordlar Kamarası'nın yetkilerini sınırlamasına neden oldu.[3]

---

3. İrlanda'da iç yönetim yasalarının kökleri, 1800 yılında kabul edilen "Birlik" yasasına dayanmaktadır. Bu yasa İrlanda'nın doğrudan Londra merkezli yönetilmesi anlamına gelmekteydi. İngiliz asıllı Protestanlar bu yönetim şeklinin İrlanda'daki ayağı işleviyle hareket etmekteydiler. 1893'te Avam Kamarası tarafından karar altına alınan yeni iç yönetim (İrlanda'nın içişlerinde kısmi bağımsızlığını, dışişlerinde İngiltere'ye bağımlılığını içeren yarı özerklik) yasası, Lordlar Kamarası tarafından reddedildi. 1911 yılında kabul edilen bir yasayla Lordlar Kamarası'nın yetkileri sınırlandı. Lordlar Kamarası bu konumuyla bile iç yönetim yasasını iki yıl geciktirmeyi başardı. İç yönetim yasası 1914 yılında kabul edilse de, yasanın savaş sonuna kadar uygulanmaması yönünde karar alındı. Bu süreç İrlanda halkı-ria, mevcut düzenin burjuva liberal nitelikteki kısmi restorasyonlara bile tahammül edemediğini gösterdi. Kitlelerin ulusal ve toplumsal mücadele içinde daha radikalleşmesi, burjuva yasalcı çizgiden çıkarak kendi meşru mücadelesini geliştirmesini sağladı. Aynı süreç bir anlamda İrlanda ulusal hareketi tarihi içinde etkin eğilim olan burjuva yasalcı çizginin etkisizleşmesini, radikal-devrimci çizginin

Siyasal gelişmelerin yarattığı gerginlik İrlanda'da toplumsal kutuplaşmaları keskinleştirdi.

Yerinden yönetime karşı olan Ulster'deki (kuzeydoğu) Protestan burjuvazi,[4] gelişmeleri kuvvet zoruyla engellemeye çalıştı. Muhafazakâr güçlerin de desteğini alan Protestan burjuvazi Ulster Volunteer Force-UVF Ulster Gönüllüler Gücü[5] adlı silahlı örgütü kurdular. Böylesi bir askeri oluşuma gitme iç savaş hazırlığı anlamına geliyordu.

Yerinde yönetim ilkesini sahiplenen İrlanda milliyetçileri ise bu gelişmeye karşı kısa zamanda organize olarak National Volunteers-NV Ulusal Gönüllüler'i kurdular. Katolik burjuvazinin bu süreçteki tavrı tam bir oportünizmdi. İki organizasyon da (İngiltere'yle Almanya'nın yaklaşan dünya savaşından dolayı aralarında yaşanan gerginliğe rağmen) Almanya'dan aldıkları silahlarla, askeri mühimmat ihtiyaçlarını giderdiler.

İngiltere'nin Ulster Gönüllüler Gücü'nü silahsızlandırma girişimi, bazı subayların istifa tehdidine neden oldu. Krizin derinleşmesine sebep olan bu gelişmeler Liberal Parti ve Irish Party'nin taleplerinden geri adım atmalarına yol açtı. Araya dünya savaşının girişi, krizin fiilen dondurularak, ertelenmesini sağladı.

1913 Ağustos'u, yerinden yönetimin yarattığı krizin yanında milliyetçi kesimlerin arasında da ayrışmaların yaşandığı ay oldu. Dublin'in önde gelen milliyetçilerinden, İrlanda İşverenler Sendikası başkanı William Martin, İrlanda işçi ha-

---

ulusal ve toplumsal mücadele içinde ağırlığını koymasını sağladı. İrlanda ulusal mücadele tarihinin evrelerinde buna benzer olguları görmek mümkündür.1798 ayaklanmasını gerçekleştiren Birleşik İrlandalılar Örgütü'nün gelişim süreci buna örnektir. Örgüt içinde burjuva yasalcı kanat gücünü kaybederken devrimci kanatın etkinliği artmıştır.

1858'te kurulan İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği örgütü de bu gelişmelerin bir ürünüdür.

4. Tarihsel olarak, kuzeydoğudaki Protestan burjuvazi ekonomik ve politik nedenlerden ve ilişkilerden dolayı İrlanda'nın bağımsızlığına karşı bir tutum sergilemekteydi. "Protestan burjuvazi ... İngiliz sömürgeciliğinin İrlanda'daki ajanıydı".
Georg Kramer, *İrlanda Sorunu* Yöntem Yay., 1973, s.16.

5. İmparatorluğa bağlı olarak İrlanda'nın yasama hakkını savunan, bağımsızlık karşıtı kesim.

reketindeki gelişmeyi engellemek için, gelişmenin taşıyıcı gücü olan İrlanda Nakliyat ve Genel İşçiler Sendikası'na karşı saldırı kampanyasına girişti.

Dublin Lokavtı diye anılan bu gelişme yüzyılın ilk büyük işçi olaylarından biri olarak da değerlendirilmektedir.

William Martin kendi gazetesinde başlattığı anti-sendikal kampanyayla ITGWU'ya üye işçileri sendikadan istifaya zorlayarak, sendikanın örgütsel varlığını ortadan kaldırmayı amaçlıyordu.

Dublin'li işverenlerin sözcüsü olarak davranan W. Martin'in sendikadan istifa etmeyen işçileri işten atmakla tehdit etmesi üzerine, işçiler de W. Martin'in gazetesini boykot ederek tepkilerini gösterdiler.

Bu gelişmeler üzerine işverenler lokavt ilan ettiler. Lokavt ilanı Dublin'de bütün hayatın durmasına neden oldu. Lokavt ilanına karşı işçilerin gösterdiği tepkiler üzerine işverenler saldırılarını daha da yoğunlaştırdı. 1 ay içinde binlerce işçi işten atıldı. Larkin tutuklandı.

J. Larkin'in tutuklanmasından doğan boşluğu James Connolly doldurdu. Çalışmalarını Belfast'ta yürüten James Connolly, mücadelenin önderliğini üstlenmek için Dublin'e geldi.

Lokavt'ın İrlanda emekçileri üzerinde yarattığı tahribat, İngiliz kamuoyunu harekete geçirdi. Lokavta karşı İngiliz basını da tepki gösterdi. Buna rağmen İngiliz işçi sendikalarının tutumu oldukça geri bir noktadaydı.

İngiliz işçi sendikaları, Dublin Lokavtını İrlanda'nın iç sorunu olarak değerlendirerek, enternasyonal sınıf dayanışması göstermek yerine duyarsız ve tepkisiz davrandılar.

Dublin Lokavtı işverenlerin başarısıyla sonuçlandı. Aylarca olumsuz şartlarda mücadele yürüten işçiler, patronların dayatmaları karşısında 1914 başlarında yenildiler. Sendikadan istifa ederek işbaşı yaptılar.

Dublin Lokavtı yarattığı olumlu ve olumsuz sonuçları itibariyle İrlanda işçi hareketinde bir kırılma noktası oldu.

Lokavt, bir yanıyla işçi sınıfının mücadelesinde ciddi bir yenilgiyi işaret ederken, diğer yanıyla İrlanda işçi hareketinin

gelişim sürecinde önemli bir aşamayı göstermekteydi.

Lokavta karşı mücadelenin içinden çıkan savunma birimleri, ilerde ulusal-sınıfsal mücadelenin askeri nüvelerini oluşturacaktı.

Lokavt sürecinde işverenlerin, işçilerin direncini kırmak ve örgütlerini dağıtmak yönünde lümpenlerden oluşturdukları çetelerin ve polisin saldırılarına karşı, işçiler de, adına "Avrupa'nın ilk Kızıl Ordusu" denilen savunma gruplarını oluşturdular.

J. Connolly'nin, örgütlenmesinde bilfiil yer aldığı bu yapıların adı Irish Citizen Army-ICA İrlanda Yurttaş Ordusu'ydu.

İlk başta işveren saldırılarına karşı organize olan bu gruplar, zamanla Connolly'nin çizdiği perspektif ve yönlendirmeler sonucunda İngiliz emperyalizmine karşı işçi devriminin silahlı gücünün çekirdekleri oldular.

Connolly'nin bu konuya yaklaşımı şöyleydi: " İrlanda işçi sınıfının silahlı örgütlenmesi, İrlanda'da bir fenomendir. Şimdiye kadar İrlandalı işçiler efendilerinin yönettiği orduların parçaları olarak savaştılar ve hiçbir zaman kendi sınıflarından insanların subaylık yaptığı, yetiştiği ve ilham verdiği ordularda yer almadılar. Şimdi ellerinde silahları ile, kendi yollarını çizmek, kendi geleceklerini oluşturmak istemektedirler."[6]

I. DÜNYA SAVAŞI'NIN İRLANDA İŞÇİ HAREKETİNE ETKİLERİ VE CONNOLLY'NİN ROLÜ

Dublin Lokavtı yenilgisinden sonra, J. Larkin ve J. Connolly'nin gayretleriyle İrlanda Nakliyat ve Genel İşçiler Sendikası ayakta kalmayı başarabildi. Yeniden örgütlenme ve mali destek bulmak için harekete geçen Larkin ve Connolly aralarında görev dağılımı yaptılar.

---

6. James O'Connoly, *Ulusal Sorun, Sendikal Mücadele ve Devrimci Savaş Üzerine Seçme Yazılar*, Belge Yay,. 1980, s.12.

I. Dünya Savaşı'nın başlaması yeni bir konjonktürün ifadesiydi. Savaşın yarattığı şovenist atmosfer Avrupa'da işçi partilerini ve sendikaları sardığı gibi, İrlanda'yı da etkiledi.

İrlanda'da, milliyetçi ve birlikçi kesimler ortak bir ruh haliyle savaşı desteklediler. Ulster Gönüllüler Gücü ve Ulusal Gönüllüler'in çoğunluğu askere yazıldı. Connolly'nin önderlik ettiği Nakliyat ve Genel İşçiler Sendikası'na üye işçilerin büyük bir kısmı yaşadıkları olağanüstü olumsuz şartlardan dolayı bir umut kapısı olarak aynı tavrı gösterdi.

J. Connolly daha savaş öncesinde, emperyalist savaşa şiddetle karşı olduğunu ifade etmekteydi ve savaş başladığında bu tavrını tutarlılıkla korudu. Avrupa'daki başta Alman Sosyal Demokrat Partisi ve diğer birçok işçi partisi ve önderinin düştüğü şovenizm anaforunun dışında kalan Connolly, Enternasyonalizm bayrağını yükselterek, Lenin ve Rosa Luxemburg gibi devrimci Marksistlerin yanında yer aldı.

Connolly, İrlanda halkının emperyalist savaşa karşı çıkarak ulusal bağımsızlık mücadelesini başlatması gerektiğini düşünmekteydi. Savaşın durdurulması için kitleleri eyleme çağırdı.

"Avrupa işçi sınıfının, krallar ve sermayedarlarının yararına birbirini katletmeleri yerine yarın Avrupa'nın her tarafında barikatlar kurmaları, savaşı durdurmak üzere köprüleri yıkıp taşıma imkânlarını yok etmeleri halinde biz de, dünyaya hükmeden yağmacı akbaba sınıfını nihai olarak tahtından indirmek üzere katkıda bulunmak ve bu şanlı örneği benimsemekten son derece mutlu olacağız [...] Bizim açık görevimiz fakir halkı savaşın kendileri için hazırladığı felaketlerden korumak için tüm eylemlere girişmektir."[7]

Bu yönde 1913 deneyimini irdeleyen Connolly, sendikal örgütlenmelere ilişkin yeni düşünceler, geliştirdi.

J. Connolly, sendikal önderliklerin (sosyalist, sosyal demokrat veya sendikalist nitelikli) hem savaşa karşı mücadelede, hem de 1913 sürecinde görüldüğü gibi işçi sınıfını bir bütün olarak harekete geçirmekte yetersiz kalışlarından yola çı-

7. *Age*, s.113.

karak, gerçek anlamda sendikal bir yapının belirli bir programa ve stratejiye sahip, merkezi ve etkin bir örgütlenmeyi yaratmasının zorunluluğunu vurgulamaktaydı.

Ayrıca böylesi bir sendikal örgütün yanında bu örgütün siyasal kolu olan bir işçi partisinin olmasını gerekli görüyordu.[8]

Savaşa karşı işçi sınıfını örgütlü hale getirmenin, işçi sınıfı içinde daha fazla nüfuz etmenin, işçi mücadelesini yaygınlaştırmanın ancak bu persektifle hareket edildiğinde mümkün olacağını düşünen J. Connolly teorik ve pratik çalışmalarını bu yönde yoğunlaştırdı.

Bu tarz bir örgütlülüğün yaratılmasında, işçi mücadelesini zenginleştirecek ve kalıcılaştıracak yeni eylem biçimlerinin bulunmasını kaçınılmaz bir görev olarak önüne koymaktaydı.

Connolly, emperyalist savaşa karşı İrlanda'nın bağımsızlığı ve sosyalizm mücadelesinin yükseltilmesi çağrısında bulundu. Bu yönde silahlı ayaklanmanın gerekliliğini vurguladı. Connolly, silahlı ayaklanmayı, İrlanda'daki sınıfsal ve ulusal mücadele içinde bir kopuş ve yeniden bir şekilleniş olarak değerlendirmekteydi.

Connolly, bu radikal sürecin örgütlenmesi için ajitasyon ve propaganda faaliyetlerine girişti.

1915 yılı, Connolly'nin tarihsellikten güncelliğe doğru devrimci savaş stratejilerini ve sokak savaşlarını irdelediği yıl oldu. Amacı İrlanda'da devrimci savaş stratejisini oluşturmak ve yönlendirmekti. Bu dönemdeki çalışmaları, İrlanda Yurttaş Ordusu'nun teorik ve pratik gelişimine önemli katkılarda bulundu.

Dublin Lokavtı'nın, burjuvazinin İrlanda sorununa yaklaşımındaki kaypaklığının kitleler tarafından anlaşılmasını sağ-

8. J. Connolly, sendikalara kapitalist toplum içinde işçi haklarının korunması ve geliştirilmesi misyonunun yanında, sosyalist toplumun yaratılması yönünde yapıcı ve kolaylaştırıcı roller de yüklemekteydi. Ayrıca, siyasal iktidarın alınmasında sendikaları askeri bir güç olarak görmekteydi. J. Connolly, İrlanda Nakliyat ve Genel İşçiler Sendikası'nı da böylesi bir düşünceyle örgütlemiş, bu düşüncenin hayata geçmesini sağlayacak sendikal örgütlenme olarak faaliyetlerini yürütmüştür.

ladığını düşünen Connolly'nin temel görüşü; İrlanda'nın bağımsızlık mücadelesini yalnızca işçi sınıfının tutarlı biçimde gerçekleştirebileceği ve bu mücadelenin sosyalizmle kopmaz bir bağ içinde olduğuydu. Connolly için bağımsızlık ve sosyalizm mücadelesinde işçi sınıfının önderliği tartışılmaz bir konuydu. Connolly milliyetçilik ve sosyalizm arasındaki ilişkiyi şöyle tanımlamaktaydı:

"Bir ulusun özgürlüğünün bir başka ulusun kültürel, siyasal ve ekonomik sömürüsüne karşı savunulması anlamında ulusçuluk gerçek sosyalist topluma giden yoldan ayrı bir şey değildir. Ulusal ve toplumsal özgürlük iki ayrı, birbirinden kopuk bir sorun değildi ve birisi olmadan öbürü tam olamazdı."[9]

PASKALYA AYAKLANMASI'NA DOĞRU

İrlanda'da kökleri 19. yüzyılın ikinci yarısına dayanan, İngiliz sömürgeciliğine karşı şekillenen ve devrimci ulusal mücadelenin gelişmesine güç veren, işçi ve köylülerin oluşturduğu gizli devrimci örgütler etkilerini uzun yıllar farklı biçimlerde ve oluşumlarda hissettirdiler.

Bu geleneğin 20. yüzyılda devamcısı Irish Republican Brotherhood-IRB İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği idi.

İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği'nin bir kesimi Ulusal Gönüllüler içinde de etkiliydi.

İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği örgütünün İrlanda'nın özgürlüğü konusundaki yaklaşımları Connolly'nin İrlanda'da ulusal ve sınıfsal mücadelede yeni bir dönemi açacağını düşündüğü silahlı ayaklanma anlayışıyla çakışmaktaydı.

Bu gelişmelerle birlikte, 1913 Dublin Lokavtı'na karşı mücadelede ortaya çıkan işçi örgütlerinin gelişim seyri, silahlı ayaklanma perspektifi doğrultusundaydı. Connolly tarafından örgütlenen ve yönlendirilen bu süreç İrlanda Yurttaş Ordusu'nu yaratmıştı.

9. *Age*, s. 9.

1915 sonrasında bütün yetersizliğine rağmen İrlanda Yurttaş Ordusu'nun bir şekilleniş içinde olması, Irlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği'nin İrlanda sorununa yaklaşımı ve İrlanda'nın 1916'da içinde bulunduğu konjonktürün de etkisiyle ulusal ayaklanmaya giden süreç hızlandı.

İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği'nin 1916 Paskalyasında ulusal ayaklanma planına Connolly de katıldı. Ayaklanma stratejisi birlikte oluşturuldu.

PASKALYA AYAKLANMASI (1916)

1916 Paskalya yortusunda ayaklanma başladı. 24 Nisan 1916'da Connolly, İrlanda Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti. Ayaklanma yetersiz örgütlenmesi, kitle desteğinden yoksun olması, askeri mühimmat azlığı ve yaşanan ihanetler nedeniyle bir hafta içinde bastırıldı.

Ayaklanma Dublin dışında etkili olamadı. Ayaklanma anında yaşadığı durumun bütünüyle farkında olan ayaklanmacıların komutanı Connolly, yalın gerçekliği öğrencisi William O'Brein'la aralarında geçen konuşmada şöyle ifade etmektedir: Connolly "yavaşça katledilmeye gidiyoruz" der. Başarma şansımız hiç mi yok sorusuna cevabı yine aynı karamsarlıktadır. "Kesinlikle yok."[10]

Terry Eagleton *Aziller ve Alimler* adlı eserinde ayaklanmayı şöyle anlatmaktadır:

"Lenin, Paskalya Ayaklanması'nı duyduğunda 'saf bir devrimden söz edenlerin ömrü bunu görmeye vefa etmeyecektir' demiştir. Aynı şeyi yine söyleyebilirdi. Klasik kalıplara uymayan derme çatma bir ayaklanmaydı bu. Çoğu devrim azametli yer adlarıyla birlikte anılır. Kışlık Sarayı, Pere Lachaise, Bastille Meydanı, Dublin Ayaklanması, Kışlık Saray'ın saf buzları üstünde değil, Jacob'un bisküvi fabrikasının kaba saba zemininde ve O'Connelly sokağı 34 numaradaki Noblett'in tatlıcı dükkânında başladı. Pek görkemli sayılamaya-

10. *Age*, s. 7.

cak bu alanla, buranın efsaneler ve destanlarda temsil edilme tarzı arasında bir uçurum vardı."[11]

İngiliz askerleri ayaklanmayı bastırmak için Dublin kentini top ateşine tutarak sivil halka yönelik katliamlara girişti. İngiliz birlikleri tarafında ablukaya alınan Dublin'de bulaşıcı hastalıklar ve açlık baş gösterdi.

İrlanda devriminin önderi Connolly, isyancı arkadaşlarını kurtarmak ve sivil halka yönelik katliamları engellemek için teslim oldu. Connolly ve 14 arkadaşı göstermelik bir askeri mahkeme sonucu ölüm cezasına mahkûm edildi. Connolly 14 arkadaşıyla birlikte kurşuna dizildi.

İngiliz emperyalizmi İrlanda devrimini yenilgiye uğratırken, sorunu çözmekten öte yeni çözümsüzlüklerle karşı karşıya kalacaktı.

Yenilgi İrlanda'daki ulusal ve toplumsal mücadelede yeni boyutların doğmasını sağladı.[12]

PASKALYA AYAKLANMASI'NIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Connolly, ölüme giderken mahkemeyi bir kürsü olarak kullandı. Bu kürsüden ayaklanmaya ilişkin düşüncelerini şöyle ifade etti:

"Amacımız, bu ülke ile İngiliz İmparatorluğu arasındaki

---

11. Terry Eagleton, *Azizler ve Alimler,* Ayrıntı Yay., 1992, s.90.

12. James Connolly ve Patrich Pearse yönetimindeki sosyalist işçiler ve cumhuriyetçi köylüler 1916 yılında "Sosyalist İrlanda Cumhuriyeti"nin kurulduğunu ilan etmişlerdi. Ancak ayaklanmanın başarısız olması, İrlanda'da sosyalist kalkışmanın yenilgisi olarak kalmadı. Connolly ve Pearse'ın idam edilmesi ile birlikte sosyalistler devrimci önderlerini kaybederek toplumsal hareketin gerisine düştüler. Sosyalist kalkışmanın bu geriye düşüşü ile birlikte toplumsal/emekçi muhalefetin odağı sendikalara kaydı. İrlanda Nakliyat ve Genel İşçiler Sendikası'nın 1916-1920 arasında üye sayısında görülen olağanüstü artış bunun göstergesidir. Ancak ideolojik temelden yoksun bu örgütlenme, işçilerin istemlerinin bazı ekonomik temellerle sınırlı kalmasına neden oluyordu. 1921'de kurulan İrlanda Komünist Partisi de bu gerçeği değiştiremedi. İşçilerin ağırlıklı bir kısmı İşçi Partisi önderliğinde reformist politakaların destekleyicisi olmayı sürdürdüler.

bağlantıyı kopartıp İrlanda Cumhuriyeti'ni kurmaktı. İrlanda halkına yaptığımız çağrının, bu savaş sırasında, savaşla ilgili olarak kendilerine yapılan çağrıların hepsinden daha asil, daha kutsal bir dava uğruna olduğuna inanıyorduk. Şunu kanıtlamayı başardık ki; İngiliz hükümetinin, Belçika'nın ulusal hakları uğruna ölmelerini istediği İrlandalılar, İrlanda'nın ulusal haklarını kazanmak çabasında ölmeye hazırdırlar. Bu böyle kaldıkça, İrlanda'nın davası emin ellerdedir."[13]

Paskalya Ayaklanması ve sonuçları birçok sosyalist önder tarafından farklı değerlendirmelere neden olmuştur.

Zimmerwald grubunun yayın organı *Berner Tagwacht*'ta çıkan yazılar, ayaklanmayı "darbe" olarak değerlendirdi. Plehanov da benzeri bir yaklaşım sergileyerek ayaklanmayı "zararlı bir hareket" olarak gördüğünü yazdı.

Troçki ve Lenin ise ayaklanmanın darbe olarak görülmesine şiddetle karşı çıktı. Değerlendirmeleri aynı paraleldeydi. Troçki "İrlanda Ulusal Ayaklanma deneyimi sona ermiştir[...] İrlanda proletaryasının tarihsel görevi yeni başlıyor." derken, Lenin "Ancak ayaklanma girişimi küçük bir komplocular ya da saçmalayan manyaklar grubu ortaya çıkardığı zaman ve halk yığınları içinde hiçbir yankı uyandırmadığı zaman, bilimsel anlamıyla 'darbe'den söz edilebilir. Yüzyılları kapsayan bir geçmişi olan, değişik sınıf çıkarları birleşiminden ve aşamalardan geçmiş olan İrlanda Ulusal Hareketi, Amerika'da toplanan, yığınlara dayalı bir İrlanda Ulusal Kongresi tarafından ilan edildi (*Vorwärst*, 20 Mayıs 1916), bu kongre İrlanda'nın bağımsızlığını da ilan etti; bu ayaklanma uzun bir yığın ajitasyonu, gösteriler, gazete yasaklamalar v.b., döneminden sonra, kent küçük burjuvazisinin bir kesiminin ve işçilerin bir kesiminin yönettiği sokak savaşları biçiminde belirdi. Böyle bir ayaklanmayı 'darbe' olarak niteleyen kimse, ya gericilerin en kötüsüdür, ya da toplumsal evrimi canlı bir olay olarak kavramaktan aciz bir doktrinerdir"[14] diyerek, ayaklanmanın talihsizliğini şöyle açıklamaktadır:

13. O'Connolly, *age*, s. 15.
14. "1916 İrlanda Ayaklanması", *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, c. 4 Belgeler Bölümü, İletişim Yayınları, s. 246.

"Onlar, elverişli olmayan bir anda, Avrupa proletaryasının ayaklanması henüz olgunlaşmadan isyan etmişlerdir. Kapitalizm, ayrı ayrı isyan kaynaklarının kendiliklerinden ve bir tek anda başarısızlıklar, yenilgiler olmadan birbiriyle kaynaşabilecekleri ölçüde uyumlu bir şekilde kurulmuş değildir.

Tam tersine asıl ayaklanmaların zamanın, biçim ve yerinin çeşitliliğidir ki, genel hareketin yaygınlığının ve derinliğinin en sağlam güvencesini oluşturur; uygun olmayan bir anda, tecrit edilmiş, parçalanmış ve başarısızlığa mahkum devrimci hareketler sırasında edinilmiş deneyimlerdi ki; yığınlar, savaş alışkanlığı edinecekler, kendi kendilerini eğitecekler, güçlerini birleştirecekler, gerçek önderlerini, sosyalist proleterleri tanıyacaklar ve böylelikle genel saldırıyı hazırlayacaklardır; nasıl ki, tecrit edilmiş grevler, kentlerdeki ya da ulusal nitelikteki gösteriler, ordudaki ayaklanmalar, köylü isyanları v.b., 1905 genel saldırısını hazırladıysa."[15]

PASKALYA AYAKLANMASI SONRASI GELİŞMELER

Ayaklanma yenilgiye uğradıysa da, bütün Avrupa'yı saran savaş karşıtı düşünceler İrlanda'da yankısını buldu. Ayaklanmanın yarattığı etkilerin bu düşüncelerle birleşmesi İrlanda'da savaş karşıtlığını maddi bir güç haline getirmişti.

İngiliz yönetiminin zorunlu askerlik uygulamasına geçmesi, bu gücün daha da şekillenmesine, tepkilerini daha net ortaya koymasına yol açtı.

1917 yılının ilkbaharında işçi sınıfı, siyasal önder kadrolardan yoksun olmasına, Connolly'nin öldürülmesine ve Larkin'in İrlanda dışında bulunmasına rağmen, zorunlu askerlik uygulamalarına karşı harekete geçerek 1 günlük genel grev gerçekleştirdi.

Genel grev, her şeye karşın işçi sınıfının İrlanda'nın toplumsal yaşamına damgasını vuran güç olduğunun göstergesi ve mücadele zenginliğinin açığa çıkışıydı.

15. *age*, s. 246-247.

Ayrıca İrlanda işçi sınıfının sendikal örgütlülük olarak gelişmesini de göstermekteydi. İrlanda Nakliyat ve Genel İşçiler Sendikası'nm üye sayısındaki artış bu gelişmelerin çarpıcı bir örneğini oluşurmaktaydı. Sendikanın üye sayısı "1916-1920 yılları arasında 5 binden 130 bine"[16] çıkmıştı.

Üye sayısında görülen bu artışa rağmen, işçi sınıfı mücadelesini ekonomik mücadelenin ötesine taşıyamadı. Sendikal bürokrasinin varlığı ve Labour Party (İşçi Partisi)'nin reformist çizgisinin etkisi sınıfın bağımsız bir çizgi geliştirmesine engel olmaktaydı.

1917 yılı aynı zamanda, 1905'te kurulan Sinn Fein'in (Yalnız Başımıza) yönetiminde değişikliğin yaşandığı yıl oldu. Sinn Fein'in kurucusu olan Arthur Griffiths'in yerine, Paskalya Ayaklanması'na katılmış, bağımsız İrlanda Cumhuriyeti'ni savunan Eamonde Valera geçti.

Sinn Fein yönetimindeki bu değişiklik İrlanda'nın politik atmosferinde önemli gelgitlerin yaşanmasına neden oldu. Örneğin, "politik iktidarı tehlikede gören burjuvazi Milliyetçi Parti'yi terk edip, kitle halinde Sinn Fein'e geçti."[17]

1916 Paskalya Ayaklanması milli burjuvazinin de kendi açısından gerekli dersleri çıkarmasını sağladı. İrlanda halkının anti-kapitalist nitelikli ayağa kalkışı, burjuva egemenlik ilişkilerini tehlikeye sokan potansiyalleri de göstermekteydi. Parlamenter mücadele içinde, "milliyetçi" İrlanda Partisi ile siyasal temsilini sürdüren burjuvazi, bu süreçten ve Sinn Fein'in kitleler nezninde geniş destek bulmasından dolayı, İrlanda Partisi'ni terk edip Sinn Fein içinde yer aldı. Burjuvazinin bu siyasal manevrasının özünde ulusal mücadelenin inisiyatifini elinden kaçırmama ve doğması muhtemel devrimci gelişmelerin önünü kesme hesapları yatmaktaydı.

1918'de yapılan seçimler Sinn Fein'in başarısıyla sonuçlandı. İrlanda Partisi seçimler sonucunda hiçbir varlık gösteremedi. Sinn Fein imparatorluk meclisinde İrlanda'ya ayrılan 105 sandalyenin yaklaşık dörtte üçünü kazandı.

---

16. Kramer, *age*, s. 129.
17. *Age*, s. 35.

Sinn Fein, imparatorluk parlamentosunu daha seçim propagandası döneminde reddedeceğini açıklamıştı. Bu açıklama Sinn Fein'in seçimi kazanmasında önemli rol oynadı. Salt çoğunluğu alan Sinn Fein de bu yönde hareket etti.

İlk bağımsız Dail Eireann (İrlanda Parlamentosu) oluşturuldu. Parlamentonun büyük bir çoğunluğunu belirleyen Sinn Fein milletvekillerinin sınıfsal tabanını ağırlıkla orta sınıftan gelenler oluşturmaktaydı. Parlamentoda işçi sınıfını temsilen hiçbir milletvekili yoktu. Bunun nedeni 1912'de, sendikal hareketin siyasal ifadesi olarak kurulan İşçi Partisi'nin[18] seçimlerde aday göstermeyerek Sinn Fein'e tabi bir şekilde hareket etmesiydi.

Bu durum ilerde ulusal ve toplumsal kurtuluş mücadelesinin bileşenleri arasında ayrışma ve çatışmalara neden olacaktı. Ayrıca mücadelenin önderliğinin radikal küçük burjuvazinin eline geçmesini de yaratacaktı.[19] Bu etkenler ilerde ulusal hareketin bölünmesinin de zeminlerini örecekti.

LİMERİCK SOVYETİ

İrlanda Parlementosu'nun kurulması, İrlanda'da farklı ge-

18. İrlanda'da işçi hareketinin siyasal örgütünü yaratmaya yönelik ilk çalışmalar, belirleyici olarak Connolly tarafından başlatıldı. Connolly İrlanda'da ilk sosyalist nitelikli partiyi 1896 yılında kurdu. İrlanda Sosyalist Cumhuriyet Partisi adını taşıyan bu parti daha önce kurulan sosyalist derneğin yeniden örgütlenmesiyle oluşmuştu. Connolly sendikal örgütlenmeyle kaynaşmış bir siyasal partinin varlığını zorunlu görmekteydi. Connolly'nin sendikal örgütlenmeyle siyasi örgütlenme arasındaki ilişkiye bakışını bazı yorumcular sendikalizm olarakta değerlendirmektedir. Kısa bir siyasal yaşamı olan İrlanda Sosyalist Cumhuriyet Partisi'nin yerini, 1909'da kurulan İrlanda Sosyalist Partisi aldı. Daha sonra 1912'de Connolly, Larkin ile birlikte İrlanda İşçi Partisi'ni kurdu. İşçi Partisi'nin Dublin Lokavtı ve yerinden yönetim tartışmalarında aldığı tavırlar, siyasal ve sendikal gelişmelerin yönünü belirten politik pratik faaliyetleri, partinin kitleler için de prestij kazanmasını sağladı.

19. Sinn Fein, İrlanda'nın bağımsız bir cumhuriyet olarak İngiltere ile arasındaki bağlarının kopartılmasını, bankaların devletleştirilmesini, toprak reformunun yapılmasını ve yaygın bir sosyalizasyonun gerçekleştirilmesini amaçlamaktaydı. Politik programıda bu içerikteydi. "Cumhuriyet ideolojisi" diye de tanımlanan bu program köylülük üzerinde oldukça etkiliydi ve taraftar toplamıştı. Sinn Fein yönetimi ise ağırlıkla küçük burjuva kökenli kesimlerin elindeydi.

lişmelerin iç içe geçerek ve iç içe geçerken yeniden ayrışarak kendini dışavurduğu toplumsal gelişmeleri yarattı.

İrlanda parlamentosu, pasif eylemlerle ve diplomatik mücadeleyle İngiliz yönetimine karşı tavır geliştirirken, eylemlerinin eksenini sivil itaatsizlikler oluşturuyordu.

Bunun yanında Irish Republican Army-IRA İrlanda Cumhuriyet Ordusu adıyla örgütlenen "gönüllüler"[20] mücadeleyi bir üst boyuta sıçratarak, silahlı mücadele ekseninde İngiltere yönetimine karşı harekete geçtiler. Bu yönde bir dizi silahlı eylemler gerçekleştirdiler. İrlanda parlamentosu da IRA'nın bu saldırılarına sahip çıkmak zorunda kaldı.

İşçi hareketinde de aynı dönemde başlayan, 1905'teki greve benzer Katolik ve Protestan kökenli işçilerin birlikte gerçekleştirdikleri eylemlerin etkisi İrlanda'nın bütününde hissedildi. Fakat İrlanda meclisi işçi sınıfının birleşik mücadelesinin önemini gözardı eden bir tutum aldı. Belfast'taki imalat sanayisinde çalışan işçilerin uzun iş saatlerinin düşürülmesi (haftada 54 saatten 44 saate) için başlattıkları grev kısa sürede bütün Belfast'ta hayatın durmasına neden oldu.

Grev, yaygınlığı ve İrlanda sorununda kritik öneme sahip mezhep farklılıklarını ortadan kaldıran özelliğiyle ve de işçi hareketinin bağımsızlık mücadelesindeki taşıyıcı potansiyelini açığa çıkaran içeriğiyle önemli bir gelişmeydi.

İşçi eylemleri milliyetçiler tarafından yeterince değerlendirilmedi. Hatta, işçi hareketinin bağımsızlık mücadelesindeki etkisini parçalayıcı tutum ve tavırlar sergilendi.

Genelde işçi eylemlerine karşı duyarsızlık biçiminde kendini gösteren bu tavırlar, ulusal ve toplumsal mücadelenin birleşim noktalarını zedeleyici etkilerde bulundu. Grevin odağını oluşturan imalat sanayisindeki işçilerin taleplerinde kısmi düzeltmeler yapılarak (54 saatlik haftalık çalışma süresi 47 saate indirilerek) grev bitirildi. Greve katılan diğer sek-

20. Tarihsel kökleri İrlanda'daki Ulusal ve toplumsal mücadele içinde kurulan illegal devrimci örgütlere dayandırılan IRA, İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği örgütünün Paskalya ayaklanması sonrasında yeniden yapılanmasıyla 1919 yılında kurulmuştur. Militan cumhuriyetçilerin kurduğu bu yapı Sinn Fein'in askeri koluydu.

törlere bağlı işçilerin talepleri doğrultusunda hiçbir iyileşme ve kazanç sağlanamadı.

Bu arada Limerick'te Cumhuriyetçi eylemlerin artmasına karşı ilan edilen sıkıyönetime, işçi sınıfı sert tepki gösterdi. Sıkıyönetime karşı Sendikalar Birliği önderliğinde genel grev başlatıldı. Genel grev üç hafta sürdü. Işçiler şehirde Sovyetlerin kurulduğunu ilan ettiler. Şehri üç hafta boyunca bütünüyle işçiler denetledi.

İşçiler, devlet otoritesinin hiçbir varlığının kalmadığı bu günlerde, yaşamın farklı alanlarında inisiyatifler geliştirerek eylemlerini sürdürdüler.

İşçi inisiyatifinin doğrudan devrede olduğu Limerick deneyimi, İrlanda işçi hareketi tarihinde önemli kilometre taşlarından biri oldu.

İrlanda işçi sınıfının, Limerick Sovyeti deneyimi yenilgiyle sonuçlansa da, işçi sınıfının ulusal mücadelede etkin rolünü ortaya koydu.

İÇ SAVAŞA DOĞRU (1919-1921)

1919 yılı İrlanda parlamentosunun yasama, yürütme, yargı sisteminde yarattığı fiili durumlarla İngiliz yönetiminin otoritesini ortadan kaldıran, kendi toplumsal meşruiyetini yaygınlaştıran adımları attığı yıl oldu.

IRA'nın eylemleri de bu durumu pekiştiren bir işlev gördü. İngiliz yönetimi bu gelişmelere karşı yeni önlemler alarak fiili durumun önüne geçmek ve otoritesini yeniden inşa etmek yönünde bir dizi programla hareket etti. Politik ve askeri içerikli bu programlar Irlanda'nın yeniden yapılanmasına yönelikti.

"İngiliz hükümeti [...] politik ve askeri iki yanlı bir strateji geliştirdi. Politik olarak milliyetçi bir karakter arz etmeyen Kuzeydoğu sorununun, sayıları dokuz olan Ulster ilçelerinden altısının ayrılarak çözülmesine karar verildi. Böylece, birleşmeci çoğunluk bire karşı iki olarak sağlama bağlanacak, bu

idari bölünme ekonomik bakımdan da yararlı olacaktı. Bölgeye İrlandalılar arasında yanlızca 'kuzey' olarak anılacak olan Kuzey İrlanda adı verilecek ve Belfast ve Dublin'de görev yapacak olan parlamenter hükümet yalnızca içişleriyle ilgilenecek, dışişleri ve savunma ise Westminster'a (imparatorluk meclisi) bırakılacaktı. Güney'de cumhuriyetçileri bu yapıyı kabule zorlamak için bir askeri baskı politikası yürürlüğe konuldu."[21]

Bu programın hayata geçmesi yönünde İrlanda'da yoğun bir terör ortamı yaratıldı. Toplumsal ve ulusal muhalefetin her kesimine yönelik baskı, sindirme ve yoğun tutuklama kampanyalarına girişildi.

Ayrıca terör ortamının kalıcılığı yönünde Royal Ulster Constabulary-RUC (polis örgütü) yeniden organize edilirken, oluşturulan milis niteliğindeki düzensiz polis güçleriyle takviye edildi. Tamamen Protestan asıllı eski askerlerden ve lümpenlerden kurulan bu milis gücüne Ulster Special Constabulary-USC Ulster Özel Zabıtası adı verildi. Bu organizasyon, polis terörünün yaygınlaşması ve etkili olmasında önemli rol oynadı.

"1920-1922 yılları arasında durum, 19. yüzyıl mezhep kavgaları döneminden çok daha korkunçtu. Bu süre içinde İrlanda'da, Birlikçiler ve Cumhuriyetçiler arasında hemen hemen bir iç savaş vardı. Çoğu Belfast'ta olmak üzere, yaklaşık olarak 300 insan öldürülmüştü. Öldürülen Katolikler genellikle 1920'de Britanya hükümeti tarafından kurulup, sonradan Kuzey İrlanda hükümeti emrine verilen USC'nin kurbanı olmuşlardı"[22]

İngiliz yönetiminin otoritesini yeniden inşa etme anlamına gelen bu uygulamaların özünde, İngiliz emperyalizminin o güne kadar İrlanda'da uygulayageldiği emperyalist politikaların iflası yatmaktaydı. İngiliz emperyalizmi bu uygulamalarıyla sömürgecilik politikalarında yeni bir düzenlemeye girişmekteydi.

21. *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, c. 4, s.1064.
22. Dorothy Macardle'nin *İrlanda Cumhuriyeti* adlı eserinden alıntılayan Kramer, *age*, s. 83 -1973.

Bu düzenlemelerle İrlanda'da kendi yönetimlerine karşı baş gösterecek her düzeydeki muhalefeti yok etmeyi ya da ehlileştirerek pasifize etmeyi amaçlamaktaydı. İrlanda halkının bu politikalara karşı tepkilerin yükselmesi uzun sürmedi.

1920 yılının ilkbaharında işçi sınıfı ve köylüler harekete geçtiler. Hareketin ateşleyicisi siyasi mahkûmların açlık greviydi. İşçi sınıfının, bu eylemi desteklemek ve mahkûmların serbest bırakılması için başlattığı 3 günlük genel grev başarıyla sonuçlandı. Genel grev sonrasında mahkûmlar serbest bırakıldı.

İşçi eylemleri giderek yaygınlaştı ve İngiliz emperyalizminin politikalarını felç edici boyutlara ulaştı. İrlanda'nın bazı bölgelerinde fabrika ve maden ocakları işgal edildi.

İşçiler işgal ettikleri işletmelerde bütün denetimi ele geçirdiler ve oluşturdukları örgütlerle işçi inisiyatifini yaygınlaştırmaya çalıştılar. İşçiler işgal ettikleri yerlere "Sovyet" adını vermekteydiler. Bu benzetme İrlanda işçi sınıfı üzerinde Ekim Devrimi'nin etkilerini görmek açısından ilginç bir örnek oluşturmaktaydı.

Köylü hareketinde de ciddi kıpırdanmalar yaşandı. Topraksız köylüler toprakları işgal ederek, el koydukları toprakları kendi aralarında paylaştılar.

Toplumsal mücadelede yükselen ivmeye rağmen Cumhuriyetçi önderlerin tavrı bu mücadelenin kırılması yönünde oldu. Cumhuriyetçi önderler ulusal burjuvaziyle ve toprak sahipleriyle girdikleri ilişkilerin sonucu, toplumsal mücadelenin gelişmesini engelleyici tavırlar sergilediler. İşgal edilen toprakların geri verilmesi yönünde oluşturdukları mahkemeler toprak sahiplerinin isteklerine uygun kararlar aldı. Ayrıca IRA bu kararların yerine getirilmesinde kullanıldı.

Cumhuriyetçilerin ulusal burjuvazi ve toprak sahipleriyle flörtünün sonucu olan bu gelişmeler ulusal sorunun çözümü adına yapılmaktaydı. Aslında yapılan, toplumsal mücadelenin eksenini oluşturan işçi sınıfının mücadelesinin milliyetçiliğe kurban edilişinden başka anlam taşımıyordu.

Sinn Fein yönetimine Valera'nın gelişiyle başlayan, 1918 seçim başarısından sonraki ilk yılları da kapsayan süreçte, Sinn Fein'in genel politikası farklı sınıfların konsensüsünü sağlamaktı.

Bu yönde önce radikal eğilimli Sinn Fein üyelerini tatmın edebilmek için demokratik bir program hazırlandı.

"Gönüllüler", IRA adını alarak parlamentoya bağlandılar. 2 yıllık konsensüsün ardından 1920'de İrlanda yönetim yasası kabul edilince, Sinn Fein'de bir araya gelen çeşitli sınıfların ittifakı bozuldu.

Tüm bu gelişmeler esnasında tartışmaların odağı durumundaki Kuzey'de, bir gericilik dalgasıyla birlikte Birlikçiler katliam ve saldırılarla Katolik ve Protestan kökenli sendikacıları da içine alan bir sindirme kampanyasına başladılar.

Kuzey'deki baskı rejimi gün geçtikçe terör politikasını yoğunlaştırırken, Güney'de toplama kampları kurularak kitle hareketi izole edilmeye çalışıldı. Sivillere yönelik katliam ve şiddet eylemleri artırıldı.

Bu gericilik dalgasının boyutları, tutuklu ve gözaltına alınanların artmasıyla da kendini somut olarak göstermekteydi. 1921 yılına girildiğinde durum şöyleydi:

"1921 yılının ilk aylarında [...] gözetim altına alınanların sayısı 3200'e yükseldi, hapisanelerde 1500 kişi vardı. 1000 kişi ise yargılanmayı bekliyordu."[23]

Mayıs 1921'de hükümet gözetimi altında yeni seçimler yapıldı. Güney'de Sinn Fein'e karşı aday olmadığından seçimler sakin geçti. Ancak Kuzey'de siyasal havada gerginlik hâkimdi. Birlikçiler ezici bir çoğunluk kazanmışlardı. Bundan aldıkları güçle ve polisin açtığı olanaklarla bir dizi katliama girişildi. Tüm gelişmeler işçi-emekçi muhalefetin "ulusal devrime" feda edildiğini kanıtlıyordu. Elbette bu İrlanda için yeni bir iç savaşın eşiğine gelindiği anlamı taşıyordu.

İngiltere polis terörünü yaygınlaştırarak (1921 Temmu-

23. *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, c. 4, s.1065.

zunda) Cumhuriyetçileri ateşkese zorladı. Aynı yılın aralık ayında ateşkes anlaşması imzalandı. Anlaşmanın imzalanması, İngiliz yönetiminin koşullarının bütünüyle kabulü anlamını taşımaktaydı.

Anlaşmada "Özgür İrlanda devletinin" kurulduğu ifade edilmesine rağmen, paradoks niteliğinde ki bu tanım, İrlanda'nın bölünmesi anlamına geliyordu:

"Anlaşma İrlanda'nın tümünü özgür İrlanda devletinin toprakları olarak kabul ediyordu, ama pratikte Ulster yeni devletin sınırları dışında kalıyordu. İrlanda yönetim yasasıyla İngiliz parlamentosunun tekeline bırakılmış olan kanun koyma yetkileri bu anlaşma ile, İngiliz hükümdarına sadakat yemini ile bağlı olan, yeni İrlanda parlamentosuna devrediliyordu. Yeni devlet dominyon olarak Commonwealth (İngiliz Uluslar Topluluğu) içinde kalıyor ve İngiltere İrlanda'daki üstlerini muhafaza ediyordu."[24]

İrlanda'nın bölünmesi İngiliz emperyalizmiyle İrlanda'nın sömürgecilik ilişkilerinde yeni bir aşamayı göstermekteydi. Bölünmeyle İngiliz emperyalizminin İrlanda'da hegemonyasını sağlayan güçler bu aşamanın gereklerine uygun yeni biçimlenmelere girdiler.

İngiliz emperyalizminin Kuzey'de Protestan oligarşisiyle sağlayageldiği hegemonya 1921 sonrasında yeni bir şekil almış, Kuzey'deki tüm muhalefetin ortadan kaldırılması yönünde saldırılar yoğunlaştırılarak egemenlik ilişkileri yeniden yapılandırılmıştır.

Güney İrlanda'da ise siyasal stabilizasyonun sağlanarak burjuva hegemonyasının yaygınlaştırılması İngiliz emperyalizminin çıkarları açısından kritik öneme sahipti. Bu yönde İngiliz emperyalizmi burjuvazinin iktidarının inşası yönünde tüm emek cephesine karşı ve daha geniş boyutta radikal cumhuriyetçilerin tasfiyesi yönünde harekete geçti.

Anlaşma Sinn Fein ve IRA içinde ayrılıkların doğmasına neden oldu. Örneğin İngiltere'yle serbest ticaretin önünü açtığı için ticaret burjuvazisi bu anlaşmadan memnundu. An-

24. Kramer, *age*, s.132.

laşma sonrasında İrlanda parlamentosunun, burjuvazinin ve toprak sahiplerinin çıkarları yönünde toplumsal yaşantının düzenlenmesine yönelik kararlar alması, Sinn Fein içinde bazı grupların kopmalarına yol açtı. Ayrılık sürecini körükledi.

1921 yılının sonuna gelindiğinde Sinn Fein ve IRA anlaşmayı reddedenler ve anlaşmayı onaylayanlar olarak bölündü.

Belirgin sınıfsal ayrışma olmamakla birlikte yeni baskı yasalarının da etkisiyle köylü ve işçilerden oluşan militan Cumhuriyetçiler bu anlaşmaya karşıydılar. Bu kesimler İrlanda'nın tam bağımsızlığını savunmaktaydılar.

İşin ilginç tarafı, yıllar sonra dünya gündeminin ilk sıralarına oturacak Kuzey'in durumu bu anlaşmazlıklarda hiç de önemli bulunmadı.

Ancak Sinn Fein ve IRA içinde yaşanan bu karşılıklı hoşnutsuzluk, İrlanda'da iç savaş çanlarının çalındığının işaretlerini veriyordu. İç savaşın siluetini karanlıklar ardından göstermesi gecikmedi.

Toplumsal kutuplaşmanın en üst boyutta yaşandığı bu günlerde farklı toplumsal kesimler hareketliydi. İşsizler kamu binalarını işgal ederek toplumsal mücadelenin içinde yerlerini alırken, işçiler de fabrika işgalleri gerçekleştirmekteydi. Kırsal alanda huzursuzluk yoğunlaşmıştı.[25]

Kuzey İrlanda'da muhalefetin ezilmesine yönelik terör hareketlerine karşı IRA da faaliyetlerini yoğunlaştırdı. Özellikle Katolik gettoların korunması yönünde aktif görevler üstlendi.

İngiltere Kuzey'de IRA faaliyetlerini sona erdirmek ve yeni sınır boyunca süren çatışmaları anlaşma tarafının başarısı olarak bitirebilmek için yeni askeri ve polisiye operasyonlara girişti.

Anlaşma karşıtı radikal Cumhuriyetçiler'in karargâhı konumundaki Dublin'de Four Courts (Dört Mahkeme) binası anlaşma yanlılarınca teslim alınmaya çalışıldı. Radikal Cum-

25. Fakat toplumsal muhalefetteki gelişmeler anti-kapitalist ve devrimci potansiyele sahip olmasına rağmen, toplumsal muhalefeti sürükleyecek siyasal önderliğin olmaması kendini yakıcı olarak hissettirmekteydi.

huriyetçilerin karşı koyması üzerine, bina İngilizler'den alınan cephane ile top ateşine tutuldu.

Karargâh ele geçirilerek, radikal cumhuriyetçilerin önde gelen liderlerinden bir kısmı çarpışmalar sırasında öldürüldü, bir kısmı ise tutuklandı.

Bu gelişmelerden sonra IRA'nın önde gelen kadroları (siyasal bir program çerçevesi dışında) yalnızca askeri bir tarzda hareket etti. IRA'nın bu yaklaşımı kitlelerle bütünleşme ve kitleleri harekete geçirme olanaklarını kaybetmesine yol açtı. Dublin'de Four Courts'a yapılan saldırıyla fiilen başlayan iç savaş 1923 yaz başına kadar bütün şiddetiyle sürdü. Bu süreçte yüzlerce insan ölürken, pek çok IRA üyesi ve lideri yargılanmaksızın idam edildi.

Kanlı bir "zaferle" iç savaşı kazanan karşı devrimciler, ilk iş olarak işçi ve köylü hareketini bastırmaya yöneldiler. Beraberinde yeni ülke düzeni kurma yönünde organizasyona girdiler.

Kimi tarihçilere göre karşı devrimin zaferi, İrlanda'yı İngiliz hâkimiyetinden kurtarmış ve ülkenin İngiltere'nin bir ardıl bölgesi olması yerine, bir sanayi ülkesi olmasını sağlamıştır.

Oysa mevcut sistemde İrlanda tarzı sömürgelerin varlığı tarihe karışmak üzereydi. Bundan dolayı İngiliz sömürgeciliği için artık en ideal sömürge, halkların kendini "özgürlük" yanılsaması içinde hissettikleri ülkelerdi. İrlanda'nın konumu da bundan farksızdı.

PASKALYA AYAKLANMASI'NDAN İÇ SAVAŞA: ORTAYA ÇIKAN SONUÇLAR

İrlanda işçi hareketi 20. yüzyılın başlarından itibaren İrlanda'da ulusal ve toplumsal mücadelenin gelişmesinde temel rol oynamıştır. Hareket, ağırlıkta kendi deneyimleri sonucu özgül mücadele ve örgütlenme biçimleri geliştirmiştir. James Connolly gibi sosyalist bir öndere sahip olan işçi hare-

keti 1913 Dublin Lokavtı döneminde yarattığı, savunma birimleri ve 1916 Paskalya Ayaklanması gibi deneyimleri ile yalnızca İrlanda'daki sınıf mücadelesi açısından değil, uluslararası işçi hareketi açısından da önemli birikimler yaratmıştır.

Ayrıca 1916 sosyalist kalkışmasının yenilgiye uğramasından sonraki süreçte de işçi hareketi, grev ve işgal komitelerinin yanı sıra Limerick Sovyeti gibi örgütlenmeler yaratmıştır. Bu örgütlenmelere "sovyet" adını vererek nasıl bir dünya için mücadele ettiklerini somut olarak ortaya koymuşlardır.

İrlanda'da özellikle Connolly sonrasında Güney ve Kuzey İrlanda işçi sınıfının ortak mücadelesini yaratma, mezhep ayrılıklarını işçi sınıfının birliği doğrultusunda aşma çabaları kesintiye uğramıştır. 1919-1921 yılları arasında Kuzey İrlanda'da yükselen kitle hareketinin önderliğini Cumhuriyetçiler yapmıştır. Cumhuriyetçilerin burjuva milliyetçi politikalarının sınırı İrlanda'nın bağımsızlığı noktasındadır.

Burjuva milliyetçiliğin İrlanda'nın bağımsızlığı yönündeki politik programları, İrlanda'da sosyalist devrim yönündeki mücadeleyi bulanıklaştırmış, bu mücadeleyi boğmuştur. İşçi sınıfı ulusal devrime kurban edilmiştir.

Connolly'nin ölümü bağımsız işçi hareketinin önderliğini kaybetmesine yol açmıştır, Connolly'nin Dublin Lokavtı sonrası geliştirdiği sınıf hareketinin devrimci sendikal ve siyasal politikaları ve stratejisi hayata geçirilememiştir. Connolly açısından devrimci sendikal çalışmanın olmazsa olmaz koşulu olan ve onun siyasal kolu işlevini görecek devrimci bir işçi partisinin yaratılması gerçekleşememiştir. Ayrıca Connolly'nin bu perspektifle oluşturduğu askeri örgütlenmeler Paskalya Ayaklanması sonrasının koşullarında dağılmış, giderek IRA tarafından absorbe edilmiştir.

Bu gelişmeler sosyalist devrimle taçlanacak ulusal devrimin yolundan sapmasına neden olmuş, 1919 sonrası gelişmelerde burjuva milliyetçiler, siyasal ve ulusal düzeyde İrlanda'da ağırlığını koymuşlardır.

İÇ SAVAŞTAN BUGÜNE: İRLANDA'DA TOPLUMSAL VE ULUSAL MÜCADELE

İç savaş sonrasında, Kuzey İrlanda'da mezhep ayrımını derinleştiren politikalar izlenerek, İngiltere'nin her düzeyde ülkeyi kontrol etmesinin olanakları hazırlanmaya çalışıldı.

Toplumsal yaşamın bütününde kendini hissettiren bu ayrımcı politikanın temel hedefi, Protestan ve Katolik emekçi kitlelerin birleşik mücadelesinin önünü kesmekti. Özellikle işçi sınıfı içinde uygulanan bu ayrımcılık, işçi sınıfının birliğini bölmeyi amaçlamaktaydı.

Bu yönde Protestan kökenli işçilere çalışma koşullarının düzeltilmesi, iş olanağı bulma ve ücretlerde yapılan iyileştirmelerle belirli avantajlar sağlandı. Durumları göreceli rahatlatıldı.

Katolik işçiler özellikle kilit hizmet ve sanayi sektörlerinde çalıştırılmayarak, düşük ücret ve ağır çalışma koşullarına mahkûm edilmeye çalışıldı. Yoğun işten atılmalarla, işsizlik Katolik işçiler için tehdit unsuru olarak kullanıldı.

İşçiler arasında yaratılmaya çalışılan dinsel ayrımcılık ve rekabet ortamıyla, Katolik ve Protestan işçilerin ortak mücadele zeminleri parçalanmaya çalışıldı.

İngiltere'nin kontrolü altında bir Kuzey İrlanda'dan yana Birlikçi güçler bu politikalarla otoritelerini koruyarak, iktidarlarını inşa etmeyi hedeflediler.

Fakat bütün ayrıcalıklı konumlarına rağmen Protestan işçilerin konumları İngiltere'yle kıyaslandığında oldukça kötü bir noktadaydı.

İster Protestan, ister Katolik kökenli işçiler olsun, egemen güçlerce yoğun baskı ve sömürüyle karşı karşıyaydılar.

Birlikçi yönetim tarafından İngiltere'nin bir parçası olduğu iddia edilen Kuzey İrlanda'nın hem sosyo ekonomik yapısı, hem de toplumsal yaşamı tipik bir üçüncü dünya ülkesinden farksızdı. Ve ülkenin ekonomik sorunlarının yükü bütünüyle işçi sınıfının üzerindeydi.

İç savaşın başlamasıyla Birlikçi yönetim tarafından ilan

edilen olağanüstü durum, iç savaş sonrasında çıkartılan yasalarla sürekli hale getirilmeye çalışıldı. Yargı ve asayişe ilişkin konularda ciddi anti-demokratik uygulamalara gidildi. Örneğin, polise verilen yetkiyle, polis şüphelendiği herhangi bir kişiyi, mahkeme kararı olmaksızın istediği süre gözaltında tutabilmekte, evini ve üzerini arayabilmekteydi.

Baskı ve devlet terörünü meşrulaştırmak yönündeki bu "yasal" düzenlemelerle, gelişmesi muhtemel her düzeydeki toplumsal ve ulusal muhalefet boğulmaya çalışıldı.

IRA 1931 yılında yasadışı ilan edildi. 1934'te kitleler, yaşadıkları ekonomik sorunlara ve baskı yasalarına karşı "açlık yürüyüşleri" gerçekleştirdiler. Katoliklerin ve Protestanların birlikte gerçekleştirdikleri bu eylemler polis terörüyle bastırıldı. Göstericilerin birçoğu uzun süre "gözaltında" tutuldu.

II. Dünya Savaşı sonrası gelişmeler, Kuzey İrlanda'nın temel sanayi sektörleri olan tarım, keten ve gemiciliğin çökmesini de beraberinde getirdi. Ülke ekonomisi sürekli bunalım içine girerken, temel sektörlerde çalışan işçi sayısında yoğun düşüşler yaşandı.

Bu süreç savaş sonrası uluslararası konjonktürdeki gelişmelere bağlı olarak İngiliz emperyalizminin konumu ve geliştirdiği yeni stratejilerle bağlantılıydı. İngiliz emperyalizminin 1945 sonrası yeni ekonomik ve politik stratejisi Avrupa merkezliydi ve bu stratejide AET belirleyici bir odak teşkil etmekteydi. Kuzey ve Güney İrlanda rejimleri arasında yaşanan ideolojik ve politik sorunlar, egemen sınıfların ortak ekonomik çıkarları gündeme gelince giderek önemini kaybetti. Ve ülkeler arası ekonomik işbirliği yönünde adımlar atıldı.

"İrlanda'nın bölünmesinden sonra sağcı-muhafazakâr bir devlet haline dönüşmüş olan İrlanda Cumhuriyeti, II. Dünya Savaşı'ndan sonra tamamen İngiliz ekonomisine bağımlı bir duruma düşmüştü. Güney İrlanda burjuvazisi, Sean Lemass'ın başkanlığı ile, 1958'den itibaren ülkeyi uluslararası sermayeye açmıştı. Kuzey İrlanda ile ekonomik bir işbirliği yoluyla iç pazarın genişlemesi güneydeki burjuvazinin de çıkarınaydı. Bu politik ve ekonomik yakınlaşmadan yararlana-

cağını fark eden ingiliz egemen sınıfları da bu politikayı destekliyordu."[26]

Bu politikaların özünde, yabancı sermaye için çekici bir konumda olmayan Kuzey İrlanda'nın uluslararası sermayeyle bütünleşmesi yatmaktaydı. Ve entegrasyon süreci doğal olarak geleneksel devlet politikalarında değişikliği zorunlu kılmaktaydı.

1960'lı yıllara kadar devletin geleneksel politikası, toplum içinde belirli bir kesimi (Protestanları) ayrıcalıklı konumda tutarak, egemenlik ilişkilerini güvence altına almak, toplumun diğer bir kesimine (Katoliklere) yönelik baskı ve şiddeti genel politika haline getirmekti.

Fakat bu yeni süreç devlet ve toplum ilişkilerinde yeniden bir yapılanmayı zorunlu kılmaktaydı.

Emekçi kitleler açısından kapitalist sömürünün yeni bir döneme girmesiyle, emekçi sınıflar arasında yaşanagelen yarılsamalar ve bölünmeler nesnel olarak kendini ortak davranma eğilimlerine bıraktı. Aynı zamanda emek ve sermaye cephesinin netleşmesi ve kutuplaşması anlamına gelen bu süreç, Katolik ve Protestan halkın radikalleşmesini de beraberinde getirdi.

Kuzey İrlanda hükümeti 1965 yılında Birlikçi Parti'nin egemenliğini sarsmayacak bir reform paketi hazırlayarak yeni sürecin zeminlerini örmeye çalıştı. Reformlar yeni ekonomik yönelimin içeriğine uygun olarak Katoliklere belirli hakların verilmesini de kapsamaktaydı. Ayrıca hükümet, Protestanlardan gelecek tepkileri de nötrleştirmek için Protestanlara reform sürecinden etkilenmeyecekleri yönünde güvenceler vermekteydi.

Kuzey İrlanda hükümetinin, İrlanda Cumhuriyetiyle (güney ile) yakınlaşma süreci ve reform paketi, Protestanlar tarafından "Kuzey İrlanda'nın satılması" ve "ihanet" olarak değerlendirildi.

Kuzey İrlanda'da Protestan burjuva egemenliğini pekiştiren, geleneksel devlet ideolojisi olan "Protestan üstünlüğü",

26. Kramer, *age*, s. 102-103.

içine girilen süreçle farklı bir mecraya girerek, bu egemenliği sarsan dinamiklerin doğmasına yol açtı.

Giderek Kuzey İrlanda'da egemenlik ilişkilerine yönelik bir içerik kazanan "Orange Order'in İsyanı" diye adlandırılan bu gelişmenin ekonomik temelleri de bulunmaktaydı.

Kuzey İrlanda'nın 1921 yılında kuruluşunun ilan edilmesiyle bir devlet politikası haline gelen Katolikleri ekonomik ve politik yaşamda etkisizleştirme stratejisi Protestanlara belirli ayrıcalıklar sağlamaktaydı. Protestanların durumunda nispi olumlu koşullar yaratmaktaydı.

Her ne kadar Protestanlar da işsizlik sorunuyla karşı karşıya olsalar bile, Protestan halkın yaşadığı işsizlik oranı Katolikler'in yaşadığı oranın hemen hemen yarısı kadardı. Bu durum bile Protestanların ayrıcalıklı konumunu ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

Reform süreciyle Protestanların durumlarında olası bir kötüleşme riski, Protestan halkı harekete geçirdi.

Kuzey İrlanda'nın uluslararası sermayeyle bütünleşme yönündeki adımları, tarım sektöründe rekabet şansı olmayan küçük üreticilerin yoksullaşmasını yaratırken, aynı şekilde esnaf vb. kesimlerin yoksullaşmasını da hızlandırdı.

Kısaca, ekonomik entegrasyon Katolik ve Protestan kökenli küçük burjuvazinin hızlı bir yoksullaşma ve proleterleşme sürecine girmesine neden oldu.

Bu gelişmeler, Protestan küçük burjuvazinin önderliğinde şekillenen ve etki alanına Protestan kökenli işçi sınıfının bir kesimini de alan Orange Order isyanının maddi temelleri oldu.

İrlanda Sorunu adlı çalışmasında Georg Kramer bu gelişmeleri şöyle değerlendirmektedir:

"Orange Order'in isyanı, Protestan üstünlüğü ideolojisine dayanan ve Katolik halka karşı saldırılara yol açan, ama temelde oligarşinin düzenine karşı bir hareketti. Protestan küçük burjuvazinin oligarşiye karşı kullandığı silah, oligarşinin kendi egemenliğini korumak için yarattığı silahtı ve bu silah reformların barışçı bir yoldan gerçekleştirilmesi olanaklarını

ortadan kaldırdı. Burjuvazi isteklerini gerçekleştirmek için 'reformları isteyen bütün vatandaşların birleşmesini' savunurken, Protestan küçük burjuvazinin stratejisi tam tersi bir sonuç verdi. Ezilen sınıfların dinsel nedenlerle zaten var olan düşmanlıkları -İrlanda tarihinde ilk kez egemen sınıfların çıkarlarına aykırı olarak–, derinleşti. Bu kez, 'gerçek Protestanlığın koruyucusu' rolünü küçük burjuvazi üstlendi ve Protestan köylü ve işçileri de yanına çekmeyi başardı. Protestan üstünlüğü ideolojisi ile, küçük burjuvazi, o güne kadar oligarşinin elinde olan ayrıcalığı da eline geçirdi: işçi ve köylülerin potansiyel devrimci enerjilerini kendi tutucu amaçları için istismar etme ayrıcalığını."[27]

Reform uygulamalarının başlamasıyla bu uygulamalara karşı kampanya açan Orange Order kısa zamanda kitlesel destek buldu.

Orange Order'ın giderek gelişen kitlesel gücüyle birlikte tepkileride sertleşti. 1966 yılında adını, 1913 yılında oluşturulan Ulster Gönüllüler Ordusu'ndan alan illegal ve paramiliter nitelikli bir örgüt kuruldu.

Bu örgüt Katoliklere, IRA üye ve yöneticilerine yönelik bir dizi eylem gerçekleştirdi.

Protestan kesimde görülen tepkiler ve bu tepkilerin en uç ifadesi olan silahlı eylemler Kuzey İrlanda'da tolumsal kutuplaşmayı arttırdı. İki kesim arasında gerginlik giderek yoğunlaştı. Orange Order kısa sürede yarattığı güçle, Birlikçi Parti, hatta hükümet içinde etkisini hissettirdi. Birlikçi Parti reformlar konusunda blok bir tavra sahip değildi. Partinin bazı kesimleri reformlara karşı bir tutum içindeydi. Bu gelişmeler bir yandan reform paketinin hazırlayıcısı O'Neill'in parti içinde giderek otoritesini sarsarken, diğer yandan reform politikalarının gerçekleştirilmesinde olumsuz etkilerde bulundu.

27. *age*, s.106-107.

Reform politikalarının hedefi, uluslararası sermayeyle bütünleşme doğrultusunda burjuva egemenlik sisteminin revizyonunu içeriyordu. Bu politikaların Protestanların toplumsal statüsünde yaratacağı etki, özellikle militan Protestanların sert tepkilerine neden oldu. Katolik halk ise reformların, toplumsal statülerinde yaratacağı olası değişimlerden dolayı, genel olarak olumlu karşıladı. Katolikler, militan Protestanların tepkilerinden dolayı reformların uygulanamayacağını fark etmeleriyle, bu politikaların gerçekleşmesi için belirli bir örgütlülük çerçevesinde harekete geçtiler. Hareket parlamento dışı bir muhalefet karakteri taşımaktaydı. Reformların uygulanması için barışçı gösteriler yaparak bir baskı gücü oluşturmak istemekteydiler. Parlamentodaki çoğunluğun reform karşıtı bir tutum içinde olması, parlamentodaki reform yanlısı güçlerin de bu hareketle ortak çalışma zeminlerini yarattı.

Sivil haklar hareketi sınıfsal ve siyasal açıdan kristalize bir yapıya sahip değildi. Hareketin içinde burjuva liberallerden cumhuriyetçilere, sendika yöneticilerinden muhalif milletvekillerine kadar çeşitli kesim ve kişiler yer almaktaydı. Hareketin ilk dönemindeki dağınık ilişkileri, 1967 yılında toparlanarak örgütsel biçim kazandı. Kısaca NICRA adını alan Kuzey İrlanda Vatandaş Hakları Derneği bu gelişmenin somut adımı oldu. Dernek, Kuzey İrlanda'nın bütün bölgelerinde yerel birimler oluşturdu.

Dernek, kuruluş amacı olarak mezhep ayrımını reddetmesine ve bir Katolik örgütü olmadığını belirtmesine rağmen, Protestan kesimde ilgi uyandırmazken, reformların uygulanması yönündeki talepleri Katoliklerden büyük bir destek kazanmasını sağladı.

Derneğin programı burjuva liberal bir içerik taşımaktaydı. Temel yurttaşlık haklarının güvenceye alınması, örgütlenme önündeki engellerin kaldırılması talepleriyle biçimlenen program, kendini somut olarak üç sloganda gösterdi: "Bir kişi-bir ev, bir kişi-bir iş, bir kişi-bir oy". Fakat bu talepler var

olan burjuva egemenlik sistemini sarsıcı etkiler yaratacak taleplerdi. Ve Katoliklerin (radikal-demokratik içerikli) mücadelesindeki gelişmeyi göstermekteydi.

Hareket gittikçe kitleselleşerek yaptığı barışçı gösterilerle sesini duyurdu. Yapılan eylemlerde istenen sonuçların alınamaması, eylem biçimlerinde daha radikal değişikliklerin yapılmasına neden oldu. 1968 yılı içinde gösteri yürüyüşleriyle tepkiler ve talepler dile getirildi.

Ağustos ayında Dungannon'da yapılan ilk sivil haklar hareketi yürüyüşü olaysız geçerken, ekim ayında Danny'de yapılan yürüyüşe polis müdahale etti. Yüze yakın gösterici polisin saldırısı sonucunda yaralandı.

Daha sonraki aylarda benzer gösteriler ve yürüyüşler yaşandı, bu gösterilerde konut, iş ve oy hakkı talep edildi. Gösteriler polis ve paramiliter gruplar tarafından engellenmeye çalışıldı.

Bu gelişmeler sivil haklar hareketinin radikalleşmesini hızlandırdı. Hareketin içinde sosyalistler etkili ve yönlendirici bir konuma geldi.

1969 yılının ocak ayında sosyalistlerin organizasyonuyla Belfast'dan Derry'e doğru yürüyüş başlatıldı.

Kortej Derry şehri yakınlarında polis ve paramiliter çetelerin saldırısına uğradı. Bu olayları izleyen günlerde Katoliklerin yaşadığı bölgelerde polis terörünün yoğunlaşması, toplumsal kutuplaşmaları hızlandırdı.

1969 Nisan ayında gerilim giderek arttı. Polis, Katoliklerin yaşadığı bölgelere operasyonlar düzenleyerek bir terör dalgası başlattı.

Ağustos ayında Katoliklerin yoğun bulunduğu Derry şehrinde Protestanlar karşı gösterilere başladılar. Polis ve paramiliter çeteler bazı semtlerden Katolikleri zorla çıkarttılar. Yer yer çatışmalar oldu. Olaylar Belfast'a sıçradı. Polis ve paramiliter çeteler Belfast'ta Katolik semtlere saldırarak, Katoliklerin yaşadığı evleri yaktılar, talan ettiler. Bu saldırılar sonucunda Belfast'ta 8 kişi yaşamını yitirdi.

Bu saldırılara karşı Katolik halk barikatlar kurarak ve çe-

şitli savunma araçlarını kullanarak kendilerini korumaya giriştiler. Derry ve Belfast'ta Katolik semtler, halk tarafından "Özgür Derry" ve "Özgür Belfast" olarak ilan edilip devletin her türlü otoritesine karşı kendi inisiyatiflerini gösteren savunmaya yönelik örgütlenmeler içine girdiler.

Bu gelişmeler var olan egemenlik ilişkilerinin çözülüşü ve çöküşü anlamı taşımaktaydı.

Aynı dönem 1931 yılında yasadışı ilan edilen ve örgütsel gücünü kaybeden IRA'nın yeniden örgütlendiği dönemdir. (1969 yılı IRA'nın polis ve paramiliter güçlerin Katoliklere yönelik saldırılara karşı genç Katoliklerin ve bazı eski Cumhuriyetçilerin önderliğinde yeniden şekillendiği yıl olmuştur.)

İNGİLİZ ORDUSUNUN KUZEY İRLANDA'YI İŞGALİ

İngiliz hükümeti yaşanan olaylar üzerine, "Katoliklerin can güvenliğini sağlamak" gerekçesiyle Kuzey İrlanda'ya askeri birlikler yolladı.

Askeri işgal, İngiliz emperyalizminin Kuzey İrlanda'da sarsılan devlet otoritesini yeniden tahsis etmek yönünde askeri ve politik stratejilerinin gerçekleşmesinin zeminlerini yarattı.

Katoliklerin can güvenliğinin korunması iddiasıyla askeri işgale meşruiyet sağlamaya çalışan İngiliz hükümetinin işgal sonrası izlediği politikalar sonucunda onlarca kişi yaşamını yitirirken, yüzlerce insan gözaltına alındı. Katolikler üzerinde uygulanan ayrımcılık, baskı ve terör bütün yoğunluğuyla sürdü.

Askeri işgalle birlikte Katoliklere karşı açıktan saldırıların başlaması, IRA'nın faliyetlerini hızlandırdı. IRA özellikle Belfast ve Derry'de Katoliklerin bulunduğu semtlerde işgal birliklerinin ve Protestanların saldırılarına karşı savunma görevi üstlendi.

1971 yılında toplu tutuklamaların başlaması ve paramiliter güçlerin saldırılarına karşı IRA ilk silahlı eylemlerini ger-

çekleştirmeye başladı.

Özellikle İngiliz askerlerince 1971 yılında 4 Katolik sivilin öldürülmesi IRA'yı harekete geçiren olay oldu.

IRA'nın silahlı eyleme başlaması, birlikçi hükümet ve İngiliz hükümeti tarafından sert önlemlerin alınmasına yol açtı.

Geniş çaplı tutuklamalar yapıldı. Katoliklerin oturduğu semtlere yapılan baskınlarda, yer yer çatışmalar çıktı. Bu çatışmalar sonucunda 9 kişi yaşamını yitirdi. Katoliklere yönelik dozajı gün geçtikçe daha artan baskı ve şiddet politikalarını protesto etmek için, 10 bine yakın Katolik işçi greve çıktı.

30 Ocak 1972'de, İngiliz birlikleri 30 bin kişinin katıldığı sivil haklar gösterisine ateş açtı. Açılan ateş sonucu 13 kişi yaşamını yitirdi. Kuzey İrlanda tarihine Kanlı Pazar olarak geçen bu olaydan sonra kitle gösterileri durmadı. Hem Kuzey, hem de Güney'de geniş kitlesel protesto gösterileri gerçekleşti. Bu süreç aynı zamanda IRA'nın İrlanda halkı nezdinde prestij kazanmasını, büyümesini ve kitleselleşmesini sağladı.

1972 yılından sonra giderek yoğunlaşan sınıfsal ve ulusal tepkileri bastırmak için İngiliz emperyalizmi Kuzey İrlanda parlamentosunu feshetti. Kuzey İrlanda'nın doğrudan Londra merkezli yönetilmesini amaçlayan düzenlemelere girişti.

1974 yılında İngiliz hükümeti Kuzey İrlanda yasasını ilan etti.

Thatcher dönemine kadar baskı, terör ve ayrımcılık politikaları ödünsüz bir şekilde sürdürüldü.

Thatcher dönemi bir yandan İngiltere'de emek karşıtı politikaların en radikal biçimde uygulanması anlamına gelirken, diğer yandan emperyalist amaçlar doğrultusunda daha saldırgan politikaların yürütülmesi anlamına gelmekteydi. Kuzey İrlanda da bu politikaların sentezinin uygulandığı deney alanı işlevi gördü.

Önceki dönemden farklı olarak ekonomik, politik, askeri ve kültürel anlamda daha rafine edilmiş uygulamalara girişildi.

Ulusal ve sınıfsal mücadelenin önüne geçmek yönünde

provokatif içerikli ve topyekûn saldırı mahiyetinde taktikler geliştirildi.

Thatcher öncesine kadar politik suçlu kabul edilen mahkûmlar, adli suçlu statüsünde muamele görüp tek tip elbise giymeye zorlandı.

1980 yılının son aylarında cumhuriyetçi mahkûmlar bu uygulamaları reddederek direnişe başladılar. İrlanda halkının mücadele tarihinde önemli eylem biçimlerinden biri olan ölüm orucu eylemine giriştiler.

Mayıs 1981'de IRA savaşçısı Bobby Sands yaşamını yitiren ilk ölüm orucu direnişçisi oldu. Kısa bir süre sonra Bobby Sands'ı 8 direnişçi daha takip etti.

Bu direnişler, kitlesel tepkilerin doğmasına neden oldu. Ölüm orucu eylemleri ve kitlesel gösteriler uluslararası kamuoyunda geniş yankılar buldu. İrlanda sorunu bir kez daha etkili bir şekilde uluslararası kamuoyunun gündeminde yer aldı.

Ölüm orucu eyleminin açtığı yeni konjonktürle, İrlanda'da kitle hareketi giderek gelişti ve büyüdü. IRA yeniden güç kazanmaya başladı. IRA'nın siyasi kanadı Sinn Fein aynı yıllarda yapılan genel seçimde Katolik oyların büyük bir bölümünü almayı başardı.

1960'lı yılların sonlarında başlayan sivil haklar hareketi, 70'lerde farklı taktiksel metotlarla yürütülen mücadeleler ve 81'deki ölüm orucu eylemleri İrlanda'daki ulusal ve sınıfsal mücadelenin yakın dönemdeki tarihsel eşiklerini göstermektedir.

IRA'nın bu tarihsel dönüm noktalarında İngiliz emperyalizminin politikalarına karşı aktif bir karşı duruşu vardır. Ve bu karşı duruş kitlesel güçle kendisini ifade etmiştir.

1969-1972 ARASI IRA'NIN YENİDEN ÖRGÜTLENME SÜRECİ

IRA 1930'lardan beri radikal Cumhuriyetçilerin (özellikle

yürütme organında) hakimiyetinde bir örgütsel yapıya sahipti.

1950'li yılların ortalarından, 1960'ların başlarına kadar yürütülen silahlı eylem hareketlerinin istenen sonuçları vermemesi ve büyük bir olumsuzlukla bitmesi, IRA'nın Ordu Konseyi adı verilen yürütme organında bölünmelere neden oldu.

Konseyin içindeki çoğunluğu oluşturan radikal Cumhuriyetçiler salt askeri temelli bir stratejide ısrar ederken, sosyalist kesim askeri faaliyetleri reddetmeyerek, politik çalışmaya ağırlık veren bir perspektif ile hareket edilmesinden yanaydılar. Sosyalistlerin bu yaklaşımı kısa sürede IRA tabanında etkili oldu ve sosyalistlerin güçlenmesini sağladı.

Sosyalistler kendi stratejik yaklaşımlarıyla, ilk adım olarak örgütsel yapı içindeki kadroların ideolojik ve teorik düzeyinin gelişmesine ve bilimsel sosyalist düşüncenin kavranmasına yönelik örgütlenmelere giriştiler. Eğitim Birlikleri adı verilen bu çalışmalar sosyalistlerin IRA içinde özellikle ideolojik ve teorik düzeyde hegemonya kurmasına olanaklar hazırladı.

Kollektif düzeyde tartışmaların sürdürüldüğü Eğitim Birliği toplantılarında, sonuçta IRA'nın o güne dek uyguladığı stratejisinin net bir eleştirisi yapıldı.

"İrlanda Cumhuriyet Ordusu kendini halktan koparmıştır. Halk IRA'nın varlığını saygıyla karşılamakta, onu alkışlamaktadır. Ama buna rağmen halk temelde Cumhuriyetçi hareketin bir parçası değil, yalnızca seyircisi durumundadır. IRA'nın her askeri kampanyası, topyekun bir yanlış olmuştur; çünkü her kampanya sonunda İrlandalılar her zamankinden daha az ulus niteliğine sahip olmuşlardır. Bu tür yenilgilere daha uzun süre katlanamayız. Başarıya ulaşmak için, kurtuluş savaşının halkın savaşı niteliğini kazanması gereklidir. IRA'nın rolü ise, bu kurtuluş savaşında halka yardımcı olmaktır."[28]

Sosyalistler, bölünmüş İrlanda'nın her iki parçasında bir bütünlük içinde, İngiliz emperyalizmine karşı mücadeleden yanaydılar. Bir taraftan Kuzey İrlanda'da sivil haklar hareke-

28. Aktaran, age, s. 176.

ti içinde çalışan sosyalistler, diğer taraftan Güney İrlanda'da arsa spekülasyonlarına ve nehirlerin özel mülkiyete devredilmesine karşı mücadele etmekteydiler. Ayrıca ev işgal eylemleriyle, evsiz ailelerin örgütlenmesini sağlarken, grev alanlarında grevci işçilere destek veriyorlardı. IRA'nın sosyalist kanadı ekonomik, politik, askeri mücadeleyi birbirini tamamlayan, geliştiren bir bütünlük içinde ele almaktaydı. Toplumsal ve ulusal muhafeletin örgütlenmesine de bu perspektifle yaklaşmaktaydı. IRA için de iki kanat arasındaki ilişkiler giderek kopma noktasına doğru gelişti.

Radikal Cumhuriyetçiler, eklektik ve popülist nitelikli bir ideolojik bağlamla hareket ederek, salt askeri mücadeleyi temel alan stratejilerini ısrarla korudular.

1969 yılı aralık ayı, ayrılığın ideolojik boyutuyla birlikte, örgütsel düzeyde de kendini gösterdiği dönem oldu. Sinn Fein'in seçimleri boykot politikası üzerinde başlayan tartışmalar örgütsel ayrılığın da temelini oluşturdu.

Sosyalistler Sinn Fein'in genel seçimleri boykot etmesini yanlış görerek, mecliste yer almasından yana tavır sergilediler. Sosyalistler Resmi IRA adını alarak Sinn Fein'in faaliyetlerini sürdürdürler.

Cumhuriyetçiler ise Geçici IRA adını alarak, kendi etkinliğinde olan Sinn Fein ilişkilerini Geçici Yürütme Kurulu adı etrafında biraraya getirdiler.

Ayrılık sonrasında İngiliz birliklerinin Derry ve Belfast'taki Katolik semtlere düzenlediği operasyonlarına karşı her iki taraf da ortak hareket ederek, Katoliklerin savunmasını örgütlemeye çalıştılar.

1971 yılında ordunun geniş sindirme operasyonlarına karşı IRA'nın resmi kanadı, seçici askeri eylemlere girerek, politik ve askeri mücadelenin birliği yönünde hareket etti. Geçici IRA ise askeri eylemleri yaygınlaştırarak yoğunlaştırdı. Geçici IRA; otel, dükkan, pub'ların bombalanması gibi eylemler gerçekleştirdi. Bu eylemlerde sivillerin ölümü, Katolik ve Protestan halkın aralarında düşmanlığın daha fazla keskinleşmesine neden olmaktaydı.

Eylemler, iki halkın birleşik devrimci mücadelesinin gelişmesi önünde engeller oluştururken, sınıf eksenli hareket etme olanaklarını da zorlamaktaydı.

Şiddet politikasının giderek genel bir çizgi haline gelmesi ve bu çizgisinin sürdürülmesi yönünde girilen ilişkiler, IRA'nın devrimci kanadının etkisini azaltırken, radikal Cumhuriyetçileri öne çıkardı. Bu süreç aynı zamanda devrimci kanadın tasfiyesi anlamına gelmekteydi.

IRA'nın önemli finansal desteğini oluşturan Amerika'da yaşayan İrlandalı göçmen kitlesi ve İrlanda kökenli burjuvaların İrlanda'da sosyalistlere ve programlarına sıcak bakmaları mümkün değildi.

Buna ek olarak ABD yönetiminin, İngiliz hükümetinin ve gizli servislerin ekonomik ve fiili baskı yöntemleri, IRA'nın devrimci kanadının etkisini azaltıcı faktörler oldu ve radikal Cumhuriyetçiler IRA'nın egemen çizgisi haline geldi.

Radikal Cumhuriyetçilerin milliyetçi bir içerikle yoğrulmuş, eklektik ve popülist yaklaşımları, yürütülen mücadelede tıkanıklıklıklara, çıkmazlara yol açtı.

Ayrıca İrlanda işçi sınıfının ve emekçi güçlerin (Protestan ve Katolik kökenli) birleşik mücadelesini yaratma zeminlerinde kaymalara neden oldu.

ATEŞKES SÜRECİ

1990'lı yılların başlarında uluslararası ekonomik ve siyasi gelişmelerin etkisiyle, Avrupa'nın başeğmez halkı olan İrlanda halkına, emperyalist çözüm doğrultusunda politikalar dayatılmaya çalışıldı.

Ülke içindeki ve uluslararası boyuttaki farklı dengelerin de etkisiyle IRA, uzun süre İngiliz hükümetiyle yürüttüğü gizli görüşmeler sonucu 1 Eylül 1994'te ateşkes ilan etti.

IRA, bu kararıyla İngiliz hükümetini hazırlıksız yakaladı. Bugüne kadar İrlanda'da yaşananlar için IRA'yı sorumlu tutan, IRA'yı "terör" kaynağı olarak gösteren İngiltere birden İrlanda'da uyguladığı politikaların "meşruluk" zeminini

kaybetmesiyle şaşkınlık içine düştü. İngiliz emperyalizmi IRA'nın aldığı bu kararla uluslararası kamuoyu nezdinde zor durumda kaldı. Fakat provakatif tavrını sürdürerek IRA'nın almış olduğu bu kararı bir zaaf olarak değerlendirip, ateşkes sürecinde dayatmacı tavırlar geliştirdi. IRA'nın silahlarını tümüyle teslim etmesi şartı üzerinde durarak, emperyalist çözüm yönünde IRA'yı bütünüyle etkisizleştirici ve dışlayıcı taktiklere başvurdu. İngiliz hükümetinin bu tavrı özünde IRA'yı sistem içine çekme ve eritme amacı taşımaktaydı.

İngiliz hükümeti, IRA'yı ve Sinn Fein'in politik alanda tüm yatırımlarını barış görüşmelerine bağladığını ve taraftarlarını barış sürecine kilitlediğini düşünmekteydi. Gizli servis raporları da bu yöndeydi. İngiliz hükümetinin yaptırımcı tavırları da bu doğrultuda oldu.

İngiliz hükümetinin dayatmacı tavrı dayanılmaz bir noktaya gelince IRA 9 Şubat 1996'da Docklands eylemiyle, on yedi ay süren ateşkesi bozdu.

IRA 1972 ve 1975'te olmak üzere daha önce de iki kez ateşkes ilan etmişti.

IRA, bu deneyimleri İngiliz hükümetinin tutarsızlığını sözlerinin değersizliğini göstermesi açısından önemli pratikler olarak değerlendiriyordu. IRA, ayrıca uzun süren eylemsizliğin örgütsel yapı ve ilişkilerde aksamalara, atalete ve tehlikelere yol açtığını düşünmekteydi.

Üçüncü ateşkes süreci de bir yanıyla İrlanda sorunu ve IRA'nın konumunu ortaya çıkarması açısından önem taşımaktadır .

İngiltere'de Muhafazakar Parti'nin yıllarca süren neo-liberal politikalarıyla gün geçtikçe daha fazla yoksullaşan İngiliz halkı 1 Mayıs 1997'de yapılan seçimlerde tercihini Tony Blair önderliğindeki İşçi Parti'sinden yana kullandı.

İşçi Partisi, iktidara gelmesiyle birlikte İngiltere içinde ve İngiltere'nin hinterlandında yer alan bölgelerde yeni siyasal ve toplumsal projeler geliştirmeye başladı.

İskoçya ve Galler'de toplum ve devlet ilişkilerinde yeni düzenlemelere gidilmesi ve Kuzey İrlanda sorunun çözümü

için IRA ile yeniden görüşmelerin başlatılması bu projenin temel ayaklarını oluşturdu.

Daha önce barış görüşmelerinin kesilmesine neden olan IRA'nın silahsızlandırılması meselesi Tony Blair hükümeti tarafından ön koşul olarak ileri sürülmedi. Bu arada Sinn Fein'in seçimlerden başarıyla çıkması ve oy oranlarını arttırması gelişmeleri hızlandırdı.

Doğan bu yeni konjonktürde Sinn Fein'in IRA'dan ateşkes ilan etmesini istemesi üzerine, IRA 19 temmuz 1997'de; nihai barış isteğindeki kararlılığını göstermek amacıyla 1994 ateşkesinin yeniden inşaası olarak, askeri eylemlerini durdurma kararı aldı. IRA ateşkes ilanında, İngiltere'nin İrlanda'daki yönetimine son verme kararında olduğunu, bu yönde mücadelenin süreceğini açıkladı.

IRA'nın bu hedefine rağmen özelde İngiltere'nin genelde ise uluslararası emperyalist sermayenin, İrlanda sorununa ilişkin çözüm arayışları farklı bir eksene oturmaktadır.

1990'larda Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki rejimlerin çöküşü emperyalizmin uluslararası düzeyde hegemonyasını daha arttırdığı bir konjonktürün doğmasına yol açmıştır.

Emperyalizmin bu yeni konjonktürde kendisi açısından "kriz" alanı olarak gördüğü bölgelere müdahale ederek, bu bölgelerde uluslararası sermayenin istekleri doğrultusunda stabilizasyon uğraşı içine girmiştir. Körfez Savaşı'yla Ortadoğu'da başlayan, eski Yugoslavya'da devam eden, son olarak İrlanda'da kendini gösteren çabalar bunun ürünüdür.

Avrupa'nın yanı başında bir isyan odağının olması "Pax Americana" kavramı doğrultusunda İngiltere'nin, İrlanda sorununun bir biçimde çözümlenmesi için harekete geçmesine neden olmuştur.

Bütün bu faktörlerin etkisiyle İrlanda sorunu yeni bir sürece girmiştir. İrlanda halkının sömürgeciliğe karşı 400 yıllık mücadele geleneği içinde, isyancı köylülerin, devrimci yurtseverlerin, Çonnoly gibi devrimci-sosyalist önderlerin yarattığı değerler ve deneyimler barış sürecine damgasını vuracaktır.

1918-1923 ALMAN DEVRİMİ İŞÇİ VE ASKER KONSEYLERİ

"Şimdiye kadar devrimler bize yenilgiden başka bir şey kazandırmamıştır, ama bu kaçınılmaz yenilgiler nihai zafere giden yoldaki atlama taşlarıdır".
Rosa Luxemburg

I. Paylaşım Savaşı öncesi Almanya, işçi ve sosyalist hareket açısından yüz binlerce üyesi, binlerce yerel örgütü, yüze yakın basın-yayın aracı ve uzun bir dönemi kapsayan mücadele geleneğine sahip olma özellikleriyle dünya çapında etki ve başarının simgesiydi. Bu başarı hem nicel, hem de nitel bir birleşimin ürünüydü.

Uzun bir geçmişin getirdiği teorik ve pratik birikimin[1] yanında, teorisyen olarak Kautsky'nin, pratik örgütçü olarak Babel gibi önderlerin içinde yer aldığı Sozialdemokrat Partei Deutschlands - SPD Alman Sosyal Demokrat Partisi aynı zamanda II. Enternasyonal'in siyasi yönelimini belirleyen otoriteydi.

4 Ağustos 1914 tarihi, SPD ve onunla birlikte II. Enternasyonal'in çöküşünün habercisiydi. Uluslararası sınıf mücadelesinin örnek partisi SPD, savaş kredilerini onaylayarak ulusal-liberal parti niteliğine bürünüyordu.

Böylesine bir gelişme sonun başlangıcı olurken, bunun nedenlerini, Marksist terminolojiye "Alman Sorunu" olarak geçen durumun tanımlanmasında aramak gerekir.

1. Prusya'da işçi hareketinin köklü bir mücadele geleneği vardır. Örneğin, 1880'lere doğru ülkenin bütününde genel grevler yaşanmıştır. Bu grevlere, yalnızca Ruhr havzasında maden işkolundan katılanların sayısı 100.000'e ulaşmıştır.

Almanya, yüzyılın başında en istikrarlı ülke görünmesine rağmen, burjuva devriminin ve burjuvazinin kendi sınıf bilincinin oluşumunun ve özerk gelişiminin engellendiği toplumsal-maddi koşullarla karşı karşıyaydı.

1848 devriminin başarısızlığı burjuvaziyi, Prusya devletinin restorasyonuyla, monarşinin egemenliğini kabul etmek zorunda bırakıyordu. Prusya devletinin gerçekleştirdiği yukarıdan aşağıya devrimle ulusal birlik sağlanmıştı. Bu, aynı zamanda ülkedeki kapitalizmin gelişme dinamiklerini bütünüyle açığa çıkaran bir olaydı.

Devlet mekanizmasının kontrolü, seçimle belirlenen burjuva parlamentosu (Reichstag) yerine, toprak sahibi sınıfların elindeydi. Parlamento, imparatorluğun hegemonyasında ve sorumluluğunda hareket edebiliyordu. Sınıf ve cins ayrımcılığına dayanan seçim sistemiyle belirlenen parlamento ve hükümetin etki gücü, imparatorluğun izin verdiği ölçüdeydi.

Kapitalist bir ekonomik politika güden Prusya, 1900'lerin başlarında, dönemin en gelişkin endüstriyel kapasiteye sahip ülkesi konumuna gelmişti. Ayrıca ulusal birliğin sağlanmasında ve korunmasında monarşik devletin başarısı, Almanya'ya dış pazarların kapılarını açıyordu.[2] Bu faktörler burjuvazinin devlet düzeniyle sert çatışmalara girmesini engelliyor, mevcut düzene uyum sağlamasına, tepkilerini ve muhalefetini düzenin sınırları içinde tutmasına neden oluyordu.

Monarşinin imtiyazlarının kaldırılmasına yönelik bu burjuva muhalefet, işçi sınıfının mücadele ve örgütlenme tarzı üzerinde de etkisini gösteriyordu.

Almanya'nın geçen yüzyılın sonundaki hızlı sanayileşmesi, proletaryanın da hızla gelişmesini doğurdu. Ekonomik ko-

2. 1880-1890'lar Alman emperyalizminin şekillenme dönemidir. Ülke içinde ve ülke dışında saldırgan bir politika izleyen Alman egemen sınıfları, bu dönemde Afrika'da ilk sömürgelerini yaratırken, Büyük Okyanus havzasına yeni yeni girmekteydi.
1900'ler Alman emperyalizminin Doğu'ya açıldığı dönemdir. Berlin-Bağdat demiryolu hattı projesi Alman kapitalistlerinin siyasal, ekonomik ve askeri olarak Doğu'daki yayılmacı politikalarının ürünüdür.

şulların görece iyiliği, proletaryanın özgüvenini kazanmasına, gücünü hissetmesine neden oldu. Bu gücün siyasi simgesi SPD'ydi.

Prusya devletinin militarist yapısı, toplumun bütün kesimleri üzerinde emre göre hareket etme ve baş eğme eğilimlerini yaratıyordu. Alman proletaryasının da bu "kültürel" etkiden payını aldığı söylenebilir. Nitekim Marx'ın "çocukluğundan beri amir mercilere itaat etmeye alışmış Alman işçi sınıfından" sözetmesi boşuna değildir.

SPD'nin örgütlenmesi sanayi proletaryasının doğuşuyla başlamış, parti, ilerleyen süreçte bir işçi ve kitle partisi konumuna ulaşmıştır.

SPD, Erfurt Kongresi'nde (1891) yeni bir program kabul ediyordu. Programda, SPD'nin Almanya'da sosyalizmi kurmayı hedeflediği bildirilmesine rağmen, işçi sınıfının mücadelesi sosyal reformlarla sınırlanıyordu. Ayrıca, programda, devrimci bir partinin örgütleyici, yönlendirici rolü neredeyse es geçiliyordu. Programın içinde, demokratik bir cumhuriyet talebi bile yer almıyordu. Programın yayımlanmasından sonra Engels, programı sert bir dille eleştirmiştir. Eleştirisinde, böylesi bir programla, monarşiye karşı ciddi bir mücadelenin gerçekleşemeyeceğinden ve cumhuriyetin kurulmasının bile mümkün olmayacağından söz eden Engels, sosyalizmin devrimsiz kurulamayacağına, reformizm ile revizyonizmin devrimci mücadeleyi engelleyici etkilerine dikkat çekmiştir. SPD, Erfurt Programıyla, sosyalizmin kurulmasını amaçladığını ilan ederken, parlamenter yolla iktidara gelmeyi hedeflemediğini, parlamenter mücadeleyi, değerlendirilmesi gereken politik bir zemin olarak gördüğünü belirtiyordu. Rosa Luxemburg bu durumu, bitkisel yaşam sürmekte olan bir yapının, yarım yamalak çalışmalarına benzetiyor, Marksizmi örtü olarak kullanması şeklinde değerlendiriyordu.

SPD, mücadelesini yasal olanakların savunulması ve korunmasıyla sınırladı. Seçimlerde partinin oy oranındaki artışlar ile birlikte, parlamentoya girebilme çabası bütünüyle ön plana çıktı. SPD mevcut düzenle açıktan bir hesaplaşma yeri-

ne, düzenin uyumlu bir parçası gibi davranıp, mücadeleyi günlük çabalarla sınırlı, dar bir alana çekti. Parti, toplumsal kurtuluş mücadelesinin gereği olan, devletle kesin bir kopuş çizgisi izlemedi ve belirli gerekçeler öne sürerek, parlamenter yolla seçmenlerin çoğunluğunu kazanmayı hedefleyen bir pratik programla hareket etti.

Devrimci devinimden yoksun olan parti, giderek bürokratik bir aygıta dönüşme yoluna girdi ve parti memurları türedi. Parti kitlesiyle önderlik arasındaki organik ilişki zayıfladı. Örgüt içi demokrasi zaafa uğradı, azınlığın ve karizmatik adların belirleyiciliği arttı.

SPD'nin politik-pratik çizgisi, işçi sınıfının mücadelesini düzen sınırları içine hapseden bir içerikteydi. İşçi aristokrasisine dayanan siyasi sapmanın etkileri sonucu, devleti içerden fethedip, adım adım ele geçirmek şeklindeki iktidar perspektifi genel siyasi bir anlayışa dönüştü. Bu dönüşümün kuramsallaştırılması kaçınılmazdı. Bu görev partinin lideri Kautsky'ye düştü. Kautsky, örgütün o zamana kadar sürdürdüğü pratiği mutlaklaştırıp, teorileştirdi.

SPD önderliğinin yürüttüğü parlamenterizm politikasına karşı gelişen tepkiler, partinin bütün yıllık kongrelerinde dile getirildi, bu politikanın çıkmaz bir yol olduğu, sol kanat tarafından her zaman gösterilmeye çalışıldı.

Bu muhalefet içinde Rosa Luxemburg ve arkadaşları en önemli grubu oluşturuyordu. SPD'nin reformist çizgisini eleştiren eğilimlerin kökleri 1891 yıllarına kadar uzanmaktadır.[3]

3.1890'lar Almanya'nın toplum ve devlet ilişkisinde bir dizi değişimlerin yaşandığı yıllar oldu. Alman kapitalizminin 1873 durgunluğunu aşmasıyla, emperyalist amaçlarla Afrika'dan Büyük Okyanus havzasına, Osmanlı topraklarından Avusturya-Macaristan'a kadar politikalar geliştirdiği, adımlar attığı bu dönemde, ülke içinde emek cephesinden gelişebilecek muhalefeti bölmek yönünde de politakalar üretmekteydi. İşçi sınıfı içinde özellikle vasıflı işgücüne farklı ücret polikaları uygulayan tekelci kuruluşlar, vasıflı işçileri işçi sınıfından kopartarak işçi aristokrasisini yaratıp, işçi sınıfının birleşik gücünü parçalamak istiyorlardı. İşçi sınıfı içinde oluşan bu aristokrat kesimin, SPD'nin parlamenter çizgisiyle bütünleşmesiyle, siyasal arenada reformcu eğilimin güçlenmesine neden oldu. Bu eğilimin en önde gelen sözcüsü Bernstein idi. 1896-1898 arasında Bernstein, Kautsky'nin yönettiği *Die Neue Zeit* gazetesinde "Sosyalizmin sorunlarını" içeren yazılarıyla yeni politik açılımlarda bulundu. Bernstein'ın "Evrimci Sosyalizm" diye

SPD'den kopan büyükçe bir grup tarafından kurulan Devrimci Bağımsız Sosyalist Parti'nin ömrü kısa sürdü.

Luxemburg ve arkadaşları, sistemli muhalefetlerine rağmen SPD içinde yeterli etki yaratamadılar. Parti önderliğine karşı yürüttükleri önemli, bir o kadar da doğru muhalefete rağmen küçük bir grup olmayı aşamadılar. Geçmişte yaşanan örnekleri de dikkate alarak, parti içinde hizip oluşturmanın ortaya çıkaracağı olumsuzlukları hesaplayan Luxemburg ve arkadaşları, SPD içinde veya dışında, devrimci bir örgüt kurdukları takdirde parti önderliğinin bütün şimşeklerini üzerlerine çekecekleri ve parti örgütlenmesi içindeki işçilerden koparak marjinal konuma düşecekleri kaygısıyla hareket ettiler. "Tereddüt eden liderler fırtına halinde harekete geçen kitleler tarafından kesinlikle bir yana itilecektir" anlayışına sahip olan Luxemburg umudunu, işçi sınıfının kitlesel ve kendiliğindenci hareketinin SPD önderliğini aşmasına ve bu sürecin yaratacağı tabanı, devrimci solun kavrayacağına bağlıyordu.[4]

---

de tanımlanan temel görüşleri kısaca şöyleydi: Kapitalist toplumun gelişiminin sınıflar arası çelişkiyi yumuşatacağını, kapitalizmi ehlileştireceğini ve sendikal mücadeleyle kapitalist sömürünün ortadan kalkacağını ileri sürmekteydi. Rosa Luxemburg 1899'da yayımlanan *Sosyal Reform ya da Devrim* adlı çalışmasıyla, Bernstein'ın revizyonist görüşlerine yönelik eleştirilerini dile getirdi. Böylece SPD içinde reformizm ile devrimci çizgi arasında en sert biçimde devam edecek mücadele net olarak taraflarını bulmaktaydı. Luxemburg bu çalışmasında, kapitalizmin çelişkileri, devrimci mücadele içinde sendikaların rolü, parlamenterizm, karma hükümetler, devrimci şiddet, açlık ve devrim gibi konuları inceleyerek, işçi sınıfının kurtuluşunun sosyal reformlarla değil, sosyal devrimle mümkün olacağını savundu. Örneğin, sendikalar hakkında Luxemburg şöyle demektedir: "Sendikalar, kârın saldırısına karşı, emek gücünün savunma örgütü olmaktan başka bir şey değildir. Çalışan sınıfın kapitalist ekonominin baskısına karşı direnişini ifade eder." Kısaca, Luxemburg sendikaların ancak ücret sistemini etki leyebileceğini, fakat ücretli emek sistemini değiştiremeyeceğini, yıkamayacağını belirtir.

4. Rosa Luxemburg'un siyasal sistematiğinde kitle hareketi büyük önem taşır. Luxemburg'un bu konuyla ilgilenmesi 19. yüzyılın sonlarına rastlar, özellikle Belçika işçi sınıfının anayasal haklar elde etmek ve seçim sistemini değiştirmek yönünde, önce 1891'de daha sonra 1893'te, gerçekleştirdiği kitlesel grevlerin uluslararası düzeyde yarattığı etki, Luxemburg'un da bu eylemler üzerine eğilmesine neden olmuştur. Kitle grevlerini, proletaryanın özel savaş silahı olarak değerlendiren Luxemburg, kitle inisiyatifine büyük önem vermektedir. Özellikle 1905 Rus Devriminin gerçekleşmesi, Luxemburg'un siyasal ve ekonomik nedenli kitle grevlerinin işçi sınıfının iktidarı almasına yönelik temel devrimci mücadele tarzı oldu-

Bu tavır, 1914'te SPD'nin savaş kredilerine onay vermesine karşı geliştirilen muhalefetin, yeterli etkiyi yaratamamasına neden olacak ve savaş sonrasında devrim dalgasının yükseldiği dönemde de belirleyici bir eğilim olarak kendini gösterecektir.

1914 ve SONRASI

I. Dünya Savaşı, kapitalizmin ulaştığı aşamanın[5] sonucu olarak, dünya çapında pazarların yeniden paylaşımının ifadesiydi.

Bu emperyalist saflaşmada İngiltere ve Fransa, Çarlık Rusyası'yla bir blok oluştururken, palazlanan ve pazar paylaşı-

---

ğu yönündeki düşüncelerini daha da pekiştirmiştir.Luxemburg *Kitle Grevi* adlı çalışmasında, siyasal kitle grevinin devrimci karakterine ilişkin çözümlemelerde bulunarak, kitlelerin siyasal önderliğinin burjuvazinin elinde olduğu, devrimin kapsamının hükümet değişikliğiyle sınırlı tutulduğu geçmiş burjuva devrimlerine gönderme yaparak, bu devrimlerde barikat savaşlarının devrimci mücadelenin temel unsuru olduğu belirtmektedir. Buna karşın işçi sınıfının devrimci mücadelesinin var olan siyasi iktidarı almak ve kapitalist sömürüyü ortadan kaldırmak yönünde bir içerik taşıdığını belirterek, kitle grevlerini işçi sınıfının kendini örgütleme faaliyeti olarak görmektedir. Luxemburg kitle grevlerinin, işçi sınıfını harekete geçirme ve örgütlenme anlamında doğal bir işlev gördüğünü söyler. Ve kitle grevlerini devrimci hareketin kendiliğinden oluşan biçimi olarak değerlendirir. Geçmiş burjuva devrimlerinin ana hareket biçimi olan barikat savaşlarını da, bu süreçte, devrimci mücadele hattının bir anı olduğunu ifade eder. Ayrıca Luxemburg, bu çalışmasında, Rusya'daki kitle grevlerini örnekleyerek, devrim döneminde işçi sınıfının siyasal mücadelesi ile ekonomik mücadelesinin birbirini etkilediğini ve beslediğini belirtir. Birinin diğerinin doğuşunu ve yaygınlaşmasını sağladığı gibi, öbürününde aynı şekilde etkide bulunduğunun üzerinde duran Luxemburg, bu bağın neden ve sonucu arasında sarmal ve değişken bir ilişkinin varlığına vurgu yapar. Bunun yanında Luxemburg, kitle grevlerinin işçi sınıfının şekillenmesi ve entellektüel gelişmesini sağladığını söyler ve ek olarak kitle grevlerinin hazırlıksız ve zamansız gerçekleşen bir dizi ayaklanma sonucunda yaşanan kısmi yenilgilerle olgunlaşan, işçi sınıfının devrimci ayağa kalkışını gösteren açık bir ayaklanma olduğunu ifade eder.

5. Rosa Luxemburg, 1913'te yayınladığı *Sermaye Birikimi* adlı kuramsal çalışmasıyla Marksist öğretiye önemli katkılarda bulunmuştur. Luxemburg bu çalışmasında sermaye birikimi üzerine klasik Marksist şemayı inceleyerek, bu şemaya bazı eleştiriler yöneltir ve kapitalizmin, sömürge ülke pazarlarına doğru genişlemesinin nedenlerini ortaya koyar. Bu genişlemenin (sermaye ihracının) kapitalist ekonomik sistemin iç çekişmeleri üstüne ne tür etkileri olduğunu çözümler.

mında geri kalmasının da etkisiyle yeni pazarlar arayışına giren Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu ile karşı bloğu oluşturdu.

Dönemin sosyalist hareketleri ya da başka bir deyişle sosyal demokrat hareketler, kendi ulusal sınırları içindeki güçleriyle, emperyalistler arası paylaşım savaşına işçi sınıfının peşkeş çekilmesini önleyebilmek için harekete geçtiler.

Sosyal demokrat partilerce, II. Enternasyonal'in 1907 Stuttgart Kongresi'nde, savaşın yaklaştığı tespit edilerek, yapılması gerekenler belirleniyordu:

"Eğer bir savaş tehlikesi ortaya çıkarsa, ilgili ülkelerde Uluslararası Sosyalist Büro'nun eşgüdüm etkinliği ile desteklenen işçi sınıflarının ve onların parlamenter temsilcilerinin görevi, sınıf savaşımının ve genel politik durumun keskinleşmesine göre doğallıkla değişen, en etkili olduğu düşünülen araçlarla savaşın patlak vermesini önlemek için her türlü çabayı göstermektir.

Savaşın, herhangi bir yerde patlak vermesi durumunda, onun hızla sona erdirilmesi için işe karışmak ve böylece kapitalist sınıfın yönetimini devirmeye hemen girişmek için savaşın yarattığı ekonomik ve politik bunalımdan yararlanmak, işçi sınıflarının ve onların parlamenter temsilcilerinin görevidir."[6]

1914 savaşı yaklaştıkça, II. Enternasyonal partileri savaşa karşı net bir tavır içine giriyorlardı. II. Enternasyonal'in en etkili partisi olan SPD önce savaş karşıtı bir tutum içindeydi:

"Sınıf bilinçli Alman proletaryası savaş kışkırtıcılarının entrikalarını şiddetle protesto eder... Avusturya egemen kliğinin iktidar açgözlülüğü için, emperyalist vurguncular için Alman askerlerinin kanının tek bir damlası dahi feda edilmeyecektir."[7]

SPD yönetimi, buna rağmen Ağustos 1914'te Reichstag'da, savaş kredilerinin onaylanması sırasında evet oyu kullandı (95 partili milletvekilinden yalnızca 3'ü hayır oyu

6. Wolfgang Abendroth, *Avrupa İşçi Hareketleri Tarihi*, Belge Yay., 1992, s.78.
7. Aktaran Tuncay Kumcu, İşçiler ve Toplum, sayı 4, s.38.

verdi.) Parti üyeleri, kitleler içinde, savaşa karşı ajitasyon ve propaganda yürütürken, yönetimin aldığı bu karar bir şok etkisi yarattı. Yönetim, partinin bütününde inisiyatifini kurdu. Partiyle ilişkili sendikaları da etkileyerek, grevlerin ertelenmesini sağladı ve İmparatorluk Almanyası'nın emperyalist amaçları önündeki engelleri kaldırdı.

Savaş kredilerinden yana oy kullanan SPD önderliğinin bu tavrı, parti çizgisinden bir sapma değil, geçmiş siyasal faaliyetin pratik sonucuydu. SPD, savaşa karşı alınacak bir tavrın yükselen milliyetçilik rüzgârının etkisiyle kendilerine oy kaybettireceği kaygısını taşırken, kendisini sosyal şovenizm anoforu içinde buldu. "Anavatanın savunusu" stratejisiyle, parti gençliğinin gönüllü askere yazılımını teşvik etti.

O sırada İsviçre'de bulunan Lenin, bu gelişmelere önceleri inanmadı. Geçici bir kararsızlık anı, düzeltilecek bir tavır olarak gördü. Çünkü SPD, II. Enternasyonal'in kilit partisiydi.

Önceleri, başta parti yönetiminden, savaş karşıtı tepkiler göstermesi beklendi. Ne parti yönetiminden ne de Reichstag grubundan tepki geldi. Beklentiler boşa çıktı. SPD liderliği işçi sınıfının toplumsal kurtuluş mücadelesine ihanet ediyordu.

SPD yönetimi savaş çığırtkanlığı yaparken, Luxemburg, oylama akşamı harekete geçip, 300 kadar yerel sol eğilimli sorumluya telgraf çekti. Yalnızca Clara Zetkin olumlu yanıt verdi. İlişkilerin kurulmasından sonra, ilk olarak Rosa Luxemburg, Clara Zetkin, Karl Liebknecht ve Franz Mehring Reichstag'da oy verenlerle kendilerini ayırmaya çalıştılar ve bir konferans talebinde bulundular. Bu dörtlü beraberliğin, partinin resmi çizgisini ilk reddedişleri, Eylül 1914'te ülke dışındaki yoldaşlarına yolladıkları mektupla gerçekleşti.

Rosa Luxemburg ve arkadaşları arasındaki ilişki, her konuda anlaşılmış uyumlu bir birlikteliği ifade etmiyordu. Luxemburg, bu muhalefetin odağı idi. Kasım ayında savaş bütçesinin oylanması sırasında Liebknecht'in aleyhte oy kullanmasıyla, karşı çıkış açık bir muhalefete dönüştü. Reichstag'daki konuşmasında, sınırların iki tarafındaki savaş kışkırtıcılarını lanetleyen Liebknecht'e, "talihsiz çocuk Karl, dehşet

değil ama kahkaha fırtınasıyla karşılanabilir"[8] cevabını veren Kautsky, Luxemburg'u da bölücülükle suçluyordu: "Rosa hararetle partiyi bölmeye uğraşıyor. Roma'da ikinci olmaktansa, köyde birinci olmayı yeğliyor."[9]

Savaşa karşı, devrimci sol muhalefetin etkisi az oldu Ülke çapındaki ve yerel düzeydeki tüm girişimler yeterli etkiyi yaratamadı. Muhalefet, SPD önderliği tarafından partiden yalıtıldı. Kısa bir süre sonra da Luxemburg, savaş aleyhtarı toplantılar düzenlediği gerekçesiyle tutuklandı. Böylece radikal muhalefet, entelektüel çekim merkezini kaybetmiş oldu. Liebknecht tek başına kaldı ve askere alınma yaşı geçmiş olmasına rağmen, zorla askere alınıp, daha sonra da tutuklandı.

SPD, parti içindeki muhalefetin etkisinin kırılmasıyla, daha rahat bir biçimde hareket etti. Enternasyonalizmi terk edip, sosyal şoven bir çizgiyle, egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda kitlelerin bilincini ve etkinliğini felce uğrattı. Parti bir çöküş içindeydi ve bu çöküş bir anlamıyla II. Enternasyonal'in de çöküşüydü.[10]

SAVAŞ DÖNEMİ VE İŞÇİ SINIFI

Savaşla birlikte, Alman egemen sınıfı, kısa dönemde zafer hesapları yaparken, gelişmeler hiç de öyle beklendiği gibi olmadı. Uzun süren nispi refah dönemi sona ermiş, zorluklar dönemi başlamıştı. Savaş makinesi asker kitlelerini yutuyor, savaş ekonomisiyle işçi sınıfı yoğun bir sömürüye maruz kalarak açlığa mahkûm ediliyordu. Cepheye sürülen işçilerin dışında kalan, çalışmakta olan işçiler, en basit ekonomik-demokratik haklarının Prusya militarizmi tarafından gasp edildiğini gördüler.

Kısa bir zaman sonra, başta işçiler olmak üzere, kitleler

8. Peter Nettl, *Rosa Luxemburg*, Ataol Yayıncılık, 1991, c. 2, s. 127.
9. *Age*, s. 127.
10. II. Enternasyonal'in çöküşünde, SPD'nin yozlaşmasının büyük etkisinin dışında, Enternasyonal'i oluşturan diğer sosyalist partilerin nitelikleri de etkilidir. Örneğin, İngiliz İşçi Partisi'nin sendikalist çizgisi, Fransa ve Belçika İşçi Partisi'nin reformcu çizgisi gibi birçok faktör de bulunmaktadır.

tepkilerini yavaş yavaş göstermeye başladı. 1914'teki milliyetçi gösteriler yerini, 1915'teki kitlelerin hoşnutsuzluğunun ifadesi olan eylemlere bıraktı. Bazı sektörlerde iş bırakma eylemleri görülmeye başlandı. Halk ekmek ve barış istiyordu. Berlin'de binlerce kişinin katıldığı barış yürüyüşü gerçekleşti. Kendiliğinden gerçekleşen gösteriler gelişiyor, yer yer polisle çatışmalar yaşanıyordu. Bu arada SPD içindeki muhalefet şekillenmeye başlamıştı. 1916 Nisan'ında, Luxemburg ve Liebknecht'in önderliğini yaptığı Enternasyonalist grup, 1 Mayıs'ta gösteri yapılması çağrısında bulundu. Bu doğrultuda, "Lederbour grubu" olarak adlandırılan grupla görüşmeler yapıldı. Fakat bir ortak eylem üzerinde anlaşılamadı. SPD yönetiminin ve ilişkilerinin grubu olan merkezciler, yapılanları "intihar arzusu" olarak değerlendirip, muhalefetin gülünç duruma düşeceğini söylediler.

Enternasyonalist grup yürüttüğü ajitasyon faaliyeti sonucunda 1 Mayıs gösterisini gerçekleştirmeyi başardı. 1 Mayıs kutlamaları "Kahrolsun hükümet!", "Kahrolsun savaş!" sloganlarının atıldığı bir gösteriye dönüştü. 1 Mayıs eyleminin bitiminden hemen sonra Karl Liebknecht tutuklandı ve 2,5 yıl ağır cezaya çarptırıldı. Bunun üzerine hiç kimsenin beklemediği, geniş çaplı 55.000 kişiyi kapsayan politik içerikli bir grev yapıldı. Bu gelişme, yüksek askeri mahkemenin Liebknecht'in cezasını 4 yıl 1 aya çıkarmasına neden oldu. Liebknecht'in parlamenter olduğu için dokunulmazlığı vardı. SPD parlamento grubunun büyük çoğunluğunun onayıyla Liebknecht'in dokunulmazlığı kaldırıldı. Bu gelişmelere paralel olarak SPD içinde savaşa karşı muhalefet çoğaldı ve güçlendi.

1917 Nisan'ında, silah sanayiinde çalışan 200 binden fazla metal işçisi tarafından büyük kapsamlı ve belirli politik özellikler taşıyan bir grev gerçekleştirildi. Bu grevin ardından Nisan ortalarında da Almanya'da ilk Arbeiterrat (işçi konseyi) kuruldu.

Resmi sendikal bürokrasinin, işçi sınıfının talep ve ihtiyaçlarına cevap verememesi, yaşanan grevlerde militan işçilerin öne çıkmasına yol açtı. Grevlerin sürdürülmesinde ve değişik

organizasyonların yapılmasında önder işçiler taşıyıcı rol üstlendiler. Grevler ve direnişler sendikal bürokrasinin sınıf içindeki etkisini kırarken, işçi inisiyatifi giderek yaygınlaştı. Berlin'deki grevleri yöneten işçiler, işçi inisiyatifinin somut yansımaları olan ilk örgütlenmeleri yarattılar. Berlin DWN cephane fabrikasındaki 10 bin işçi, doğrudan seçim yoluyla 5 kişilik bir konsey oluşturdular. Konseyin üyelerinden ikisi metal işçisi, üçü de USPD üyesiydi. İşçi konseyinin talepleri, ekonomik taleplerle sınırlı değildi. Konsey, savaşa ilhaksız son verilmesi, işçi dolaşımında resmi sınırlamanın kaldırılması, serbest seçimlerin yapılması, siyasi tutukluların özgürlüklerine kavuşturulması gibi siyasi taleplerde de bulunuyordu. Nisan 1917 ve Ocak 1918 arasındaki iki grev dalgasıyla şekillenen işçi konseyleri, tutuklanmalara ve mücadelede öne çıkan işçilerin askere alınmasına rağmen, savaşın devam ettiği günlerde önemli örgütsel güç kaybına uğramadı. Politik ifadesini Revolutionare Obleute'de (Devrimci İşçi Temsilcileri) bulan bu yapılar, Kasım 1918 ile Mart 1919 arasında, Almanya'da önemli rol oynadılar. Alman işçi hareketindeki bu yükseliş, Rusya'daki Ekim zaferiyle farklı bir boyut kazandı. Rusya'da işçi iktidarı, Sovyetler (katılımcı işçi demokrasisi) şeklinde biçimleniyordu. Rusya'daki devrim, emek cephesinin dünya çapında bir atılımıydı. Devrim, Lenin'in *Nisan Tezleri*'ndeki öngörüsünün gerçekleşmesiydi. Ekim Devrimi'nin doğarken boğulması gibi bir tehlike karşısında, Bolşevikler Alman monarşisiyle Brest - Litovsk[11] anlaşmasını zorunlu olarak imzalıyorlardı. (Mart 1918).

Rusya'daki işçi iktidarı ilk anda ateşkes, ilhaksız ve tazmi-

11. Spartakistler Birliği, ilk başta, Rusların Alman emperyalistleri ile barış görüşmeleri hakkındaki kuşkularını belirtmiştir. Barışın bir Alman barışı olacağını ve Alman emperyalizminin çıkarlarına yarayacağını tespit etmiştir. Mart 1918'de Brest-Litovsk barışı yapıldıktan sonra, Spartakistlerin kuşkuları daha olumlu bir yöne evrildi. O sırada cezaevinde bulunan Rosa Luxemburg sert bir dil kullanıyordu: "Evet, Bolşevikler; bedeli ne olursa olsun barış yapmadaki fanatikçe kararlılıkları hoşuma gitmiyor, ama ilk suçlanacak onlar değil. Ellerinde çatlak bir sopa var ve her iki dertten birini seçmek zorunda kalınca daha hafifini seçiyorlar. Rus devriminden şeytanın yararlanmasının sorumlusu başkaları... Sonuçta, ilkin kendi kapımızın önünü süpürelim. Genelde işler muhteşem gidiyor ve ölçülmesi olanaksız sonuçlar doğuracak". Aktaran, Peter Nettl, age.,s.196-197.

natsız barış teklifi yaparak tüm gizli anlaşmaları açıkladı. Rusya'daki işçi iktidarının ayakta kalabilmesi için barışa ihtiyacı vardı ve Ekim Devrimi'nin Batıya yayılması gerekiyordu. 1916'da Lenin, Avrupa'da bir savaşın devrim olanağını artıracağı tespitini yapıyordu. Lenin için Batı işçi sınıfı temel güvenceydi. Şimdiden savaştan usanmış emekçi kitlelere güveniyordu.

Lenin'in, dünya devriminin yakınlığına duyduğu inanç içinde Almanya en önemli yeri teşkil ediyordu. Bolşeviklerin Rus -Alman Cephesinde, Alman askerlerine yönelik çıkardıkları 500 bine yakın trajı olan gazete, Almanya'ya verilen öneme örnektir.

YÜKSELEN MUHALEFET VE SPARTAKİSTLER

Rusya'daki işçi iktidarının yarattığı atmosfer, Almanya'da savaş karşıtı muhalefetinin giderek güçlenmesine neden oldu. Aynı dönemde Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in önderliğini yaptığı Enternasyonalist grup, 1918'in ilk ayında Spartakistler Bund (Spartakistler Birliği) adını aldı.[12] Spartakistler savaş karşıtı muhalefeti daha da yükseltmek için genel grev çağrısında bulundular ve yoğun bir ajitasyon ve propaganda faaliyetine giriştiler.

1918 yılı Ocak ayma gelindiğinde, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda savaş karşıtı grev dalgası yükseldi. Viyana'da işçi konseyleri kuruldu. İşçi konseyleri, savaş koşullarının yarattığı zorlukların aşılması için, ekonomik taleplerin yanında siyasi taleplerde de bulunmaktaydı. İşçi hareketindeki bu atılım, Berlin'de de etkisini gösterdi. Kitle mücadelesi giderek şekillendi.

İşçi sınıfının mücadele ve örgütlenmesindeki bu gelişme-

12. Alman devrimci solu, Spartakistler Birliği oluşana kadar, kendini örgütlü bir güce dönüştürememişti. Bu doğrultuda pek ciddi bir çaba gösterilmemişti. Spartakistler Birliği oluşana kadar ilişkiler ağırlıkla kişisel dostluklar ve dayanışma temelinde sürdürülüyor, kongrelerde etkin muhalefet yürütülüyor ve bu tavır yerel düzeyde propaganda çalışmalarıyla tamamlanıyordu.

ye karşı Alman hükümeti çeşitli önlemler alarak, hareketin engellenmesi yönünde operasyonlara girişti. Delege toplantıları polis tarafından dağıtıldı. Sendika binaları polis tarafından işgal edildi ve işyeri toplantıları engellendi. Polisin müdahale etmesi sebebiyle, grev alanlarında, polisle işçiler arasında yer yer çatışmalar yaşandı. İşçi hareketini dağıtmaya yönelik bu çabalar grev örgütlerinin yetersizliğini ve hatalarını da ortaya çıkardı.

Arbeiterrat von Gross-Berlin (Berlin İşçi Konseyi Yürütme Komitesi) etki gücünü ve saygınlığını artırmak için SPD'nin bazı temsilcilerine, komiteye katılmaları yönünde teklifte bulundu. SPD, bu teklife, en yetkin temsilcilerini göndererek cevap verdi. SPD, işçi sınıfının kendiliğinden gelişen mücadelesinin yaratacağı devrimci etkilerden dolayı, bir an evvel hareketi kendi güdümüne sokma uğraşındaydı.

SPD adına, Yürütme Komitesi'nde yer alan Friedrich Ebert, daha sonra komiteye katılma gerekçesini şöyle açıklıyordu: " Ben ülkeye zarar gelmesini önlemek için, grevi hızla sona erdirmek için grev önderliğine katıldım."[13]

SPD üyeleri, yükselen grev dalgasını kırmak amacıyla, işçi sınıfının muhalefetini, salt ekonomik taleplere indirgeyerek boğmaya çalıştılar. Grev hareketini basit bir protesto hareketi olarak değerlendirip, hükümetle bu yönde görüşmeler yaptılar.

Spartakistler ise, bu oyunları boşa çıkaracak ve kitleler üzerinde etki yaratabilecek güçten yoksundular.

İşçiler, savaşın yarattığı olumsuz koşullardan, yakıcı bir şekilde etkilenmelerine rağmen, SPD'yi ve sendikaları kendi örgütleri gibi görmeye devam ediyorlardı. Bu eğilim, savaşa onay veren SPD'nin yapısının doğru bir şekilde değerlendirilmesini engellemekte, bağımsız, devrimci politikalar geliştirmelerini önlemekteydi.

SPD içinde, savaşa karşı muhalefet ciddi bir boyut kazanıyordu. Kökleri 1915'lere dayanan, savaş kredilerinin onaylanmasının aleyhinde oy verenlerin SPD yönetimince dışlan-

13. Aktaran Tuncay Kumcu, agm, s.42.

ması sonucu doğan muhalefet, SPD'nin 1916 Eylül kongresi ertesinde yoğun bir baskıyla karşılaştı. Muhalefetin yönetimindeki günlük gazeteye *Vorwarst*'e (İleri) el konuldu. 1917 Ocak ayında da muhalefet partiden ihraç edildi. Muhalefet, SPD önderliğinin savaşa onay veren politikasını eleştiriyor, bu politikanın değiştirilmesini hedefliyordu. Bu muhalefet grubu, SPD içinde, devrimci sol grubu temsil eden Rosa Luxemburg ve Liebknecht ile parti önderliği arasında yer alan bir konumdaydı.

Bu muhalefet grubunun partiden ayrılmak istememesine rağmen, SPD önderliğinin her türlü muhalefete karşı gösterdiği tahammülsüzlük sonucunda partiden ayrılarak Nisan 1917'de Unabhaengige Sozial Demokratische Partei Deutschlands - USPD Almanya Bağımsız Sosyal Demokrat Parti'yi kurdu. Hilferding ve Kaustky gibi önemli siyasi şahsiyetler partinin yönetiminde yer aldı. USPD'ye kısa sürede SPD'den 120 bin üye kaydı. Parti, savaşa karşı muhalefeti saflarında bütünleştirdi. Spartakistler Birliği, kendi bağımsız politikalarından ödün vermeyerek USPD'ye katıldı. Onları bağımsız bir örgütlenme yerine, USPD'ye katılmaya iten temel neden, geniş tabanlı sosyal demokrat örgütler içinde yer alarak, kitlelerden kopmamaya çalışma eğilimidir. USPD'nin bu dönemdeki politikaları, parti tabanının Spartakistler Birliği'ne kaymasını engellemek için ikircikli bir muhalefet yürütmek oldu.[14]

Alman hükümeti savaşın kaybedilmesi endişesi ve işçi kitlelerindeki hareketlilikten ötürü, savaş politikalarına daha geniş kesimleri ortak etmeye çalışıyordu. Bu politika doğrultusunda SPD'ye hükümette yer alması teklifinde bulunuldu. Teklif Eylül 1918'de cevaplandı. SPD yönetimi ve Reichstag'daki SPD'li parlamenterler ortak bir açıklama yaparak hükümette görev alacaklarını bildirdiler. SPD, bu tavrıyla monarşinin imdadına yetişmiş oluyordu.

14. USPD tabanı bir seçimle karşı karşıyaydı. Partinin denge politikasını uzun süre yürütemeyeceği açıktı. Nitekim, ilerki yıllardaki gelişmeler de bu beklentiyi doğrular tarzda oldu. 1921'de USPD ikiye ayrıldı ve sol kanat Kommunistische Partei Deutshlands-KPD Alman Komünist Partisi'yle, sağ kanat SPD ile birleşti.

Rusya'daki gelişmelerin Almanya'ya yansıma ihtimali SPD'yi korkutuyordu. Genel Sekreter Ebert, hükümete katılma gerekçesini bu korkuyla açıklamaya çalışıyordu:

"Eğer burjuva partileriyle ve hükümetle bir anlaşmaya varamayacak olursak, olayları kendi akışına bırakmak zorunda kalırız. O takdirde devrimci taktiklere başvurmak söz konusu olabilir... Rusya'da olanlara benzer bir gelişme olacaktır."[15]

Yeni kurulan koalisyon hükümetinin başkanlığına imparatorun kuzeni Prens Max gelirken, SPD lideri Scheidemann ve Alman sendikalar ikinci başkanı Bauer'de, hükümette görev alıyorlardı. Bu arada yenilginin etkilerini en aza indirme pazarlıkları sonuç vermedi. Alman genel kurmayı (ordunun büyük bir kısmının tasfiyesi ve siyasi güçlerinin elinden alınması söz konusuydu) bu etkiyi asgariye indirmek için savaşı sonuna kadar sürdürme yanlısıydı. Alman askerlerinin savaştan yorulmuş ve bıkmış olduklarını görmezlikten gelen genel kurmayın, Ekim 1918'de Alman-İngiliz donanmasıyla savaş kararı almasından sonra, bu karara ilk tepki gösterenler Wilhelmshaven'deki deniz erleri oldu. Deniz erleri, komutanlarının emirlerine uymayı reddettiler. Bu gelişmeyi, olaylara önderlik edenlerin tutuklanması izledi. Tutuklamalara karşı Kiel'de, başta liman işçileri olmak üzere, diğer sektörlerden binlerce işçinin katıldığı dayanışma gösterileri yapıldı. Bu gösterilerde 9 kişi öldü. Kuzeydeki bu küçük liman kenti devrimin beşiği oluyordu. Artık devrim başlamıştı.

KASIM 1918 DEVRİMİ

Kiel'de 20 bin denizci, asker konseyi kurarak, başkanlığa ateşçi Karl Artelt'i seçtiler. Artelt, daha önce donanmada isyana teşebbüsten 5 yıl hapiste kalmıştı. Tersanede çalışan işçiler de bir işçi konseyi oluşturdular. 4 Kasım'da artık, bütün şehrin denetimi işçi ve asker konseylerinin elindeydi. Ayaklanma Kuzey Almanya'nın birçok şehrine (Lübeck, Brussbüt-

15. Aktaran agm, s.44.

tel, Altona, Bremen, Bremenhaven, Cuxhaeven, Flensburg, Neumünster, Oldenburg, Kedsburg, Rostock, Hamburg vd.) yansıdı. Bu şehirlerde gerçekleşen gösteriler ve genel grevlerin hemen ardından işçi ve asker konseyleri kuruldu. Hamburg'da da USPD'nin yalpalamasına rağmen, işçi ve askerler kendi inisiyatifleriyle konseyler oluşturdular.

Kuzey Almanya'daki şehirlerde oluşan konseyler, etkisini batı ve güney Almanya'da da gösterdi. Kısa sürede bu bölgelerdeki şehir merkezlerinde (Braunschweig, Frankfurt, Hannover, Lüneburg, Münih vd.) konseyler kuruldu. 8 Kasım'da Münih İşçi, Asker ve Çiftçi Konseyi'nce, Bavyera Cumhuriyeti ilan edildi. Almanya'nın belli başlı kentlerinde hızla oluşan işçi ve asker konseyleri, ayaklanmaların sonucu olarak doğdu. Konseylerin belirli bir sosyalizm tasavvurları yoktu. Net bir programla hareket etmiyorlardı. Ayrıca merkezi önderlikten de yoksundular. Daha çok savaş şartlarının yarattığı ruh haliyle yerel otoritelere, komutanlara kendi otoritelerini dayatıyorlardı. Konseyler ağırlıkla, devrimci coşkuyla ayağa kalkmış kitlelerin kendiliğinden hareketiydi. Rus devriminin de kitleler üzerinde etkisi hissediliyordu. Konseyleri oluşturan işçi ve askerlerin büyük kısmı, siyasal düşünce olarak SPD'ye yakındılar. Bunun nedeni SPD'nin işçi sınıfı içindeki geleneksel etkisiydi. Başkent Berlin'de ise hâlâ eski düzen hüküm sürüyordu. Kitleler bir işaret bekliyordu. Devrimci İşçi Temsilcileri ve Spartakistler Birliği, örgütlü bir ayaklanma planı hazırladılar. 4 Kasım olarak belirlenen ayaklanma tarihi, Devrimci İşçi Temsilcileri'nin erken bulması üzerine, 11 Kasım'a ertelendi. Kitleler 8 Kasım'da sokaklarda, alanlardaydı. 9 Kasım'da da Devrimci İşçi Temsilcileri ve Spartakistler Birliği genel grev çağrısı yapan 2 ayrı bildiri dağıttılar. Çağrı Berlin'deki bütün işyerlerinde coşkuyla karşılandı ve greve çıkıldı. Sokaklar gerçek sahiplerini kazanıyordu. Bir grup işçi ve asker Liebknecht'in önderliğinde İmparatorluk Sarayı'nı, başka bir grup ise Emniyet Sarayı'nı ele geçirdi. Sol USPD'li Eichhorn devrimci polis şefi ilan edildi. Siyasi tutuklular serbest bırakıldı. Luxemburg da serbest bırakılanlar ara-

sındaydı. Luxemburg serbest kalır kalmaz Berlin'e hareket etti. Kitlelerin ayağa kalkışı ve yaşananlar imparatorluğun fiilen sonunu getirdi. Bu koşullarda SPD düzeni koruyabilmek için imparatorun tahtan çekilmesini gerekli görüyordu. Şansölye Prens Max da yapılması gerekeni yaparak, iktidarı resmen SPD sekreteri Ebert'e bıraktı. SPD'nin iktidara gelişi, kendi çabalarının sonucu değildi. Kitlelerdeki potansiyeli doğru değerlendiren Liebknecht, binlerce asker ve işçinin önünde, İmparatorluk Sarayı'nın balkonundan sosyalist cumhuriyeti ilan ettiği sırada, SPD önderi Scheidemann da Spartakistler'in zaferini tam o noktada engellemek için cumhuriyeti ilan ediyordu.

SPD tarafından eşit temsile dayalı hükümet kurma düşüncesi USPD tarafından da kabul edildi. 10 Kasım günü Rat der Volksbeauftragten (Halk Komiserleri Konseyi) kuruldu. Konsey 3 SPD'li, 3 de USPD'li delegelerden oluşuyordu. Yürütme erkinde bu değişiklik olurken, devlet kademelerinin bütününde de imparatorluk bürokratlarının ve burjuva parti üyelerinin denetimi sürüyordu.

İşçi ve askerler, kendi inisyatifleriyle kurdukları konsey yapılanmaları ile kendi iradelerinin yansımadığı Halk Komiserleri Konseyi arasında yeterli ayrımı yapamadılar. Halk Komiserleri Konseyi'ni yadırgamayarak, devrimci bir kurum olarak değerlendirdiler. Bunun temel nedeni, konseyi oluşturan partileri, kendi partileri olarak görmeleriydi. Bu yanılgı, var olan çelişik durumun kitleler tarafından kavranılmasını zorlaştırıyordu.

SPD iktidarını tehdit eden, işçi ve asker konseylerinin yetkilerini azaltmaya ve bu örgütlenmeleri dağıtmaya yöneldi. Spartakistler Birliği ise bütün iktidarı işçi ve asker konseylerinin almasının gerekliliği doğrultusunda politik faaliyetini yürüterek, parlamentodan kurtulmanın zamanının geldiğini açıklıyordu. USPD'den gelen hükümete katılma önerisi, Liebknecht tarafından bu anlayışla reddedildi.

Spartakistler Birliği ve Devrimci İşyeri Temsilcileri, işçi ve asker konseylerini kurumsallaştırmak, etki gücünü artırmak

için, işçi ve asker delegelerden oluşacak genel konsey çağrısında bulundular.

10 Kasım'da, Circus Bush'ta yapılan toplantıda, USPD ve SPD işçi ve asker kitleleri üzerinde boş bir birlik baskısıyla hegemonyalarını kurabildiler. Toplantıda Spartakistler yeterli inisiyatifi kuramadı. Liebknecht'in, bağımsız devrimci politika geliştirmelerinin önemini vurgulayan konuşması, istenen etkiyi yaratamadı. Liebknecht'in dile getirdiği ulusal cephe genel konsey çağrısı askıya alınarak, onun yerine 14 SPD'li asker, 7 SPD'li ve 7 USPD'li işçiden oluşan, Berlin İşçi ve Asker Konseyi Temsilcileri Yürütme Organı seçildi. Yürütme Organı'nda yer alanlara önemli yetkiler verilmekle beraber, ileride yapılacak seçimle oluşacak kurucu meclise karşı sorumlu olması kararlaştırıldı.

Toplantıdan çıkan önemli kararlardan biri olan, "tüm iktidar işçi-asker konseylerine" kararına koşut olarak, delegeler konseyleri iktidar olarak görüyorlardı. İçeriği yeterli bir netlikle açıklanmasa da konseylerin, SPD ve USPD kökenli vekillerden oluşan yürütme organıyla eş tutulmadığı böylece ifadelendirilmiş oluyordu. Ülkenin genelinde oluşmaya devam eden yerel konseylerin, yaşamın her alanına yönelik düzenlemeleri bu ifadeyi destekler niteliktedir. Buna en somut örnek Köln'de kurulan işçi-asker konseyidir. Köln'deki işçi-asker konseyi; güvenlik, iaşe, konut, basın, taşımacılık gibi organizasyonlara girerek, alt birimler oluşturuyor, bütünüyle Köln şehrinin kontrolünü elinde tutuyordu.

Spartakistler Birliği her ne kadar işçi ve asker konseyinin yürütme organını tanısa bile, iktidarın vekillere bırakılmasının aleyhinde propaganda çalışması yürüttü.

Berlin'de işçi hareketinin doruk noktasına ulaştığı bu dönemde, farklı iktidar anlayışı, siyasi yapıları iki uç noktada kamplara bölmüştü. Spartakistler, konseylerin iktidarını ön plana çıkarırken, SPD kurucu meclise, yani parlamenter demokrasiye vurgu yapıyordu. USPD ise konseylerle parlamenter demokrasinin birlikteliğini hedefleyen bir sistem arzuluyordu.

Parlamenter demokrasiden yana olan SPD önderliği, kısa zamanda genel seçimlerin yapılmasını istiyor ve var olan sistemin devamından yana bir çizgide hareket ediyordu. Konsey iktidarını Bolşevizm olarak gören SPD için, Rusya'da gerçekleşen işçi iktidarı şeklindeki bir sosyalizm en korkulması gereken gelişmeydi. SPD, meşru bir hükümetin doğmasıyla, konseylerin giderek işlevsizleşip yok olacağını hesaplıyordu.

SPD içindeki "sol" kanat temsilcileri ise parlamenter sistemden yana olmakla beraber, konseylerin ekonomik alanla sınırlı tutularak siyasi yönünün olmaması gerektiğini düşünüyorlardı. Konseyler, onlara göre, ekonomik demokrasiyi temsil edecek kurumlar olmalıydı. USPD merkezinin görüşü, SPD sol kanadının görüşlerine yakındı. Sol USPD'liler ise devrimci işyeri temsilcileri konseyler cumhuriyetinden yanaydı. Kurucu meclisi savunmayı sınıf savaşımının yadsınması olarak değerlendiriyorlardı. Spartakistler Birliği ise henüz bir parti değildi ve USPD içinde yer alıyordu. Demokratik bir konsey cumhuriyeti görüşü doğrultusunda, "Kurucu meclis burjuva çözümdür, işçi ve asker konseyleri sosyalist çözümdür" anlayışıyla hareket ediyordu.

Spartakistler Birliği'nin, Brunswick ve Stuttgart'ta az sayıda konseyin üzerinde inisiyatifi vardı. "Bütün iktidar konseylere" politikasıyla kendi sosyalizm anlayışını ortaya koyan Spartakistler'in bu şiarı, aynı zamanda, konseylerin daha fazla yetki sahibi olmasıyla, üyelerini radikalleştirebileceği ve SPD'nin işçi hareketi üzerindeki etkisinin kırılabileceği perspektifinin ürünüydü.

Spartakistler, 9 Kasım'da gerçekleşen olayların, sosyalist devrimi hazırladığının farkında olmakla beraber, karşı devrim tehlikesini de görüyor ve bu yönde kitlelerin duyarlı olmasını sağlamaya çalışıyordu. Spartakistler Birliği, bağımsız çizgisini devam ettirmiş, politik çizgisindeki istikrarını korumuş, SPD'nin karşı devrimde oynadığı rolü teşhir etmeye çalışmıştır. Ne yazık ki, Spartakistler Birliği güçsüz ve örgütsüzdü.

Siyasal platformda, Konsey Cumhuriyeti ve ulusal parlamento tartışmaları devam ediyordu. Spartakistler, kitleleri uyanık ve tetikte tutmak için bütün yolları deniyordu. Kitlelerin desteğini sağlamak ve bunu sürekli kılmak amacıyla, art arda gösteriler, protesto eylemleri gerçekleştiriyordu.

Spartakistler, 1 Aralık'ta "Akheron[16] harekete geçti" çözümlemesini yapıyordu:

"Kitleleri gelecekte kurulacak demokratik bir parlamentonun vereceği altın ödüller vaadiyle kandırıyorlar... ama proletaryanın sağlıklı sınıfsal güdüsü ve parlamenter kretinizm anlayışına karşı ayağa kalkıyor... Başını alıp gitmekte olan grev hareketi, politik devrimin toplumun temel yapısına çarptığının kanıtıdır. Devrim köklerine dönüyor, kabine değişiklikleri ve karar tasarılarının kağıttan direklerini yıkıyor... Ve bugünkü devrim de... sahneye kendi adıyla giriyor. Son grevler ufak ufak ayrıntılara ilişkin sendikal anlaşmalar değil... kitlelerin, sermayenin Alman emperyalizminin çöküşünün sonucunda geçirmekte olduğu sarsıntıya doğal yanıtıdır... Almanya'da sermayeyle emek arasındaki genel bir kapışmanın ilk adımlarıdır... Akheron harekete geçti; küçük oyunlarıyla devrimin başını tutan cüceler ya sahneden çıkarılacak, ya da, en sonunda, içinde yer aldıkları tarihsel dramanın dev kapsamını anlamayı öğreneceklerdir."[17]

Kitle hareketindeki yükselişin Luxemburg ve Liebknecht'e verdiği umuda karşılık, yapılan toplantı ve kongrelerde alman kararlar, parlamenter sistem doğrultusunda çıkıyor, genel seçimlerin bir an önce gerçekleşmesi isteniyordu.

Kasım Devrimi öncesi eski devlet yapısının bütün kurum ve kuruluşlarıyla devam etmesi, hiyerarşinin olduğu gibi korunması, karşı devrimci güçlere rahat hareket etme ve organize olma olanağı sağlıyordu. Radikalleşen ordu birliklerinin dışında, özellikle üst düzey eski monarşist subay ve general-

16. Akheron, Yunan mitolojisinde, cehenneme giden nehir.
17. Nettl, age, c.2, s. 236.

lerin girişimiyle ordunun toparlanması ve Berlin'de yoğunlaşması çabaları sürdürülüyordu. Üst düzey subay ve generaller, Ebert ve Scheidemann hükümetinin izin vermesiyle, Freiwilligenkorps (Gönüllüler Ordusu) oluşturulması çalışmalarına başladılar. Bu karşı devrimci, militarize güç, ilerde devrimin bastırılmasında önemli rol oynayacaktı.

SPD ise, işçi ve asker kitlelerin, Kasım ve Aralık olaylarıyla giderek radikalleşmesi ve bu gelişmenin devrimci solu güçlendireceği kaygısıyla, kendi denetiminde özel birlikler oluşturma çabalarını hızlandırıyordu.

16 Aralık'ta işçi ve asker konseylerinin ulusal kongresi gerçekleşti. Berlin konsey yürütme organı, yetkilerini kongreye devretti. Delegeler, ağırlıkla yerel konseylerde öne çıkan orta sınıf unsurlardan oluşuyordu. 489 delegeden ancak üçte biri işçi kökenliydi. Geri kalanları aydın, gazeteci, sendikacı ve parti bürokratıydılar. Siyasal eğilim olarak USPD'den 90, Spartakistler Birliği'nden ve bir kısım sol USPD'liden oluşan devrimci soldan 21 delege vardı. SPD bütün ağırlığını koyarak, seçimle belirlenecek parlamentonun oluşumuyla birlikte kongrenin kendini feshetme kararını aldırıyordu.

Kongre sonucunda Merkez Konsey seçildi. Merkez Konsey, misyonunu Halk Temsilciler Konseyi'ni denetlemek olarak belirledi. Kongredeki olumsuz gelişmelerden dolayı USPD, Merkez Konseyi'nden çekilince, Merkez Konsey SPD'nin elinde kaldı.

Rosa Luxemburg, ne işçi-asker ulusal kongresinde ne de USPD toplantılarında, tezlerinin etrafında çoğunluk oluşturamadı. Savunduğu görüş, USPD'nin hükümetten acilen çekilmesi ve bütün iktidarın işçi ve asker konseylerine devri idi.

Spartakistler ve sol-USPD, kapitalizmin en gelişkin ülkelerinden biri olan Almanya'da gerçekleşebilecek sosyalist bir devrimin, dünya devrimi açısından öneminin farkındaydılar. Konseyler iktidarını da bu sürecin kaçınılmaz oluşumu olarak değerlendiriyorlardı.

Bu arada, SPD kendi politik programı çerçevesinde, güvenilmez ve tehlikeli olduğunu düşündüğü, işçi ve asker kon-

seyleri oluşumlarını etkisizleştirme çabalarını hızla sürdürüyordu. Hükümet, savaş sırasında donanmada Berlinli işçilerden oluşan Volksmarinedivision (Halk Tümeni)'ni tasfiye etmek doğrultusunda, sudan sebepler göstererek, birliğin maaşlarını ödemeye son verdi. Tümen, devrimci isyancıların olduğu birimdi. Hükümetin bu tavrı üzerine, denizciler 23 Aralık'ta, Prusya Sosyal Demokrat lideri Otto Wels'i rehin alarak Berlin Şehir Sarayı'na kapandılar. SPD hükümeti saraya saldırma emrini verdi. Saldırıyı duyan işçiler, dayanışma için hemen harekete geçtiler. İşçilerin aktif dayanışması sonucunda ve süvari birlikleri içinde yürütülen ajitasyonun da etkisiyle saldırı geri püskürtüldü. Saldırgan askerlerin silahları alındı, subayların rütbeleri söküldü. Karşı devrim hareketi böylece engellendi.

SPD'nin bu ve benzeri olaylarda aldığı tavır, hükümetin prestij kaybetmesine, hükümetle kitleler arasındaki kopukluğun artmasına neden oldu. Gittikçe radikalleşen kitlelerden soyutlanmamaya çalışan USPD de, bu arada, hükümetten çekiliyordu.

Almanya'daki iki siyasal kurum olan Halk Temsilciler Konseyi ve İşçi-Asker Merkez Konseyi SPD'nin elindeydi ve bu kurumlar aracılığıyla SPD, karşı devrimi destekleyen politikalarını daha rahat hayata geçirebiliyordu. Ebert "toplumsal devrimden nefretini" dile getirmekle kalmıyor, gereklerini de yerine getiriyordu.

Rosa Luxemburg'un kitlelere güveni tamdı. Onun için kitleler eylem demekti. Bu kesintisiz bir süreç değil, inişli-çıkışlı bir süreçti ve proleter kitleler, parti manevralarının değil, çıkarlarına uygun ve kendi adlarına gerçekleştirdikleri bilinçli eylemin sonucunda sosyalizme ulaşacaklardı. Rosa, bu düşünceleriyle, USPD içinde kalıp kitlelerle ilişki sürdürmenin önemine inanıyordu. Kitlelerden tecrit olmayı, örgütsel bir boşluk olarak değerlendiriyordu.

Kitle hareketinin yükseldiği koşullarda mücadeleye yön verebilecek, sınıf içinde kök salmış merkezi devrimci bir önderliğin yokluğu, Alman devriminin en önemli sorununu

oluşturuyordu.

Bu acil ihtiyaç etrafında yeterli kadro ve örgütlülük yaratılamadıysa da yine de Spartakistler Birliği'nin kongresi gerçekleşti. Aralık ayının sonunda yapılan kongreyle Spartakistler, Kommunistische Partei Deutschlands - KPD Alman Komünist Partisi'ne dönüşüyordu. 1 Ocak 1919'da kurulan KPD'nin gündeminde seçimler vardı. Bu gündem, genç, aşırı coşkulu kadrolar ile liderler arasında tartışmaların çıkmasına neden oldu. Lider kadro, çekince ve itirazlarını belirtmelerine rağmen, kongrede seçimleri boykot etme yanlıları ağırlıktaydı. Luxemburg ve Jogiches bu tavırda olduğu gibi, aşırılığın kitlelerle bağı koparacağı kanısında idi.[18]

Parti kongresine katılan Jogiches, örgütsüzlüğün yetersizliğini "bir partinin varlığı içinde olduğumu hissetmiş değilim" sözleriyle dile getiriyordu.

SPARTAKİST AYAKLANMA (OCAK 1919)

Ocak 1919'a gelindiğinde, yükselen devrimci muhalefetin örgütlenmesinin engellenmesi, SPD açısından hayati önem taşıyordu. Aynı dönem, SPD ile diğer siyasal hareketler arasında ki ayrılıkların daha da netleştiği bir süreçti. Siyasal arenadaki bu netlik, işçilerin tercih ve yönelimlerini de etkiliyordu. SPD hükümeti, devrimci güçlerin gelişiminin önünü bir dizi provokasyonla kesmeye çalıştı. Bu provokatif hareketlerden en önemlisi, Kasım Devrimi'nin ilk günlerinde işçiler ve askerler tarafından göreve getirilen sol-USPD'li Berlin

18. Rosa Luxemburg "*Programımız ve Politik Durum*" adıyla anılan, KPD'nin kuruluş kongresinde yaptığı konuşmasında devrimle kitlelerin bağını şöyle kuruyordu. "Sosyalizm uğruna savaş yalnızca kitlelerce, doğrudan kapitalizme karşı, her fabrikada ve özel işverenine karşı her proleter tarafından yürütülebilir... En iyi ve en yetenekli sosyalist hükümet bile olsa ısmarlama sosyalizm olmaz ve olamaz. Devrimi kitleler yapmalıdır, tek tek her proleter. Proleterlerin sermayeye zincirle bağlı olduğu yerde zincir kırılmalıdır. Sosyalizm budur, sosyalizm ancak bu yolla kurulabilir. Peki sosyalizm için nasıl savaş verilir? Grevle. Bunun içindir ki ekonomik aşamanın devrimin ikinci döneminde ön plana çıktığına tanık olduk." *Nettl, age*, c.2. s. 258.

polis şefi Emil Eichhorn'un hükümet tarafından görevinden alınması girişimiydi. Hükümet, sosyal demokrat Eichhorn'un görevinden acilen alınması kararını çıkarttı. Yerine, hükümetin güvenilir adamı, sağ eğilimli SPD'li Ernst'i atadı. Eichhorn döneminde, polis kurumu, neredeyse devrimci bir kuruma dönüşmüştü. Eichhorn, hükümetin kendisini tasfiye kararını tanımadı. Bu kararı alma yetkisinin hükümette değil, işçi-asker konseyi yürütme organında olduğunu savundu. 4 Ocak'ta, Prusya içişleri bakanlığı tarafından, resmen kovulmasına rağmen bürosundan çıkmadı.[19]

Eichhorn'u tasfiye girişimi, işçi ve asker kitlelerince yoğun tepkiyle karşılandı. Berlin'de USPD 5 Ocak'ta protesto kararı aldı. KPD ise tepkiyi salt protesto gösterilerinde sınırlamayı, "halkın termometre işlevi" görecek şekilde kullanılması olarak değerlendirip, işçilerin silahlanması doğrultusunda karar alıyordu.

5 Ocak'ta gösterilere katılım, beklenenin çok üzerinde gerçekleşti. Gösteriler ertesi gün de, benzer şekilde devam etti.

Büyük an gelip çatmıştı. Devrimci gruplar (USPD, Devrimci İşçi Temsilcileri, KPD) ortak bir toplantıyla bir araya geldiler. Toplantı sonucunda, hükümetin devrimi süngüyle boğma girişimini engelleme doğrultusunda, kitlelerin duyarlı olması istendi. Alman proletaryasının, Alman devriminin yazgısını gerçekleştirme göreviyle karşı karşıya olduğu belirtilerek, hükümeti devirmek üzere genel grev ve gösteri kararı alındı.

Aynı grupların işbirliği sonucunda, 33 üyeli Provisorischer Revolutions-AusschaB (Geçici Devrimci Komite) oluşturuldu. Yürütme içinde KPD'yi Liebknecht, USPD'yi Hedebour, Devrimci İşçi Temsilcileri'ni Scholze temsil ediyordu. Devrimci işçilerin greve katılımı çok geniş düzeyde oldu. Birkaç basın organı ve ulaşım noktaları ele geçirildi. İşçiler ayaktaydı, sokaktaydı. Fakat Geçici Devrimci Komite'nin gevşek

19. Eichhorn daha sonra anılarında bu provokasyonu şöyle değerlendiriyordu: "Berlin proletaryası günün hükümetinin dikkatle hazırladığı ve ustaca oynadığı provokasyonun kurbanı olmuştur." Aktaran Tuncay Kumcu, agm, s.51.

birliğinin sonucu olarak pratik önderlikten yoksundular. Yürütmeyi oluşturan siyasi oluşumlar, işlerin bu noktaya varacağını hesaplamamıştı ve hiçbiri hükümetin devrilmesi gerektiği konusunda net değildi. Her ne kadar, bu ayaklanma tarihe Spartakist Ayaklanma olarak geçse de, KPD yönetimi de hükümetin devrilmesine tam destek vermemişti. Buna rağmen Rosa Luxemburg ve KPD mücadelenin içinde yerini aldı. KPD sonucun olumsuz olma riskine rağmen tüm taktik manevraları bir yana bırakıp, kitle hareketi içinde devrimci sorumluluğunu yerine getirdi. Bolşevikler'in temsilcisi olarak gelen Radek'in geri çekilme önerisine rağmen, parti mücadele içindeki kitleleri yalnız bırakmadı.[20]

Ayın 7'sine gelindiğinde yaşanan durum daha da netleşiyordu. SPD'li hükümet, Berlin'e asker sevk etme kararı aldı. Ayrıca lümpenlerden ve bir kısım öğrencilerden oluşan Freikorps (Gönüllü Birlikler) saldırı hazırlıklarına başladı.

Oldukça programsız ve örgütsüz başlayan ayaklanma[21], SPD hükümetine işin kökünden halledilmesi fırsatını veriyordu.

USPD, Geçici Devrimci Komite'nin içinde yer alıyor görünmesine rağmen, SPD ile el altından görüşme yolları arıyordu. KPD, Devrimci İşçi Temsilcileri'nin ikircikli politikasına ve USPD'nin teslimiyetçi politikasına rağmen, kendini kitleleri uyarmakla yükümlü görerek hareket ediyor ve işçi sınıfını yalnız bırakmayacağını duyuran yoğun bir ajitasyon faaliyeti yürütüyordu.

Kitleler, Geçici Devrimci Komite'den talimat beklerken, 11 Ocak'ta sosyal demokrat hükümet *Vorwärts* binalarına saldırıya geçerek, karşı devrim hareketini başlattı. KPD büroları ordu tarafından işgal edildi. Noske'nin komutanlığındaki birlikler, 13 Ocak'ta Berlin'de "düzen"i sağlıyorlardı.

20. Geri çekilmeyi haklı gösterebilecek birçok etken vardı. Örneğin işçi ve asker konseyleri seçim yapılmasını isteyen bir bildiri çıkaracaktı.

21. Rosa Luxemburg, bu eksikliğin sorumluluğunu önderliğe yükleyerek, nedeninin devrimci eylemin en temel kurallarının tamamen gözardı edilmesinden kaynaklandığını belirtiyordu. Bu eleştirisine dayanak olarak, devrimci iktidarın yaratılabilmesi için stratejik öneme sahip noktaların ele geçirilmesi yerine birkaç basın-yayın organının ele geçirilmesini örnek gösteriyordu.

Hükümet, devrimci güçlerin bir daha toparlanamayacak hale gelmeleri için, eski imparatorluk artığı Freikorps'larla birlikte, devrimcileri fiili imha hareketine girişti. 15 Ocak'ta Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht öldürüldüler.

Alman devrimci işçi hareketinin bu iki önderinin ölümü aynı zamanda, Alman devriminin sonu oluyordu.

Rosa, ölümünden bir gün önce kaleme aldığı "Berlin'de düzen hüküm sürüyor" başlıklı son makalesinde, burjuva düzeni ve egemenliğinin niteliğini ortaya koyarak, devrimci görevleri belirtip, yaşanabileceklerin öngörüsünde bulunuyordu:

"Ebert-Scheidemannların utanmazca provakasyonları karşısında, devrimci işçi sınıfı, silaha sarılmak zorunda bırakılmıştır.Evet, saldırıyı derhal ve tüm enerjisiyle püskürtmek devrim için bir onur konusudur. En iyi savunma zorlu bir darbe indirmektir. Her türlü kavgada geçerli olan bu temel kural, bugün, devrimin attığı her adımda gittikçe daha egemen olmaktadır[...] Devrimler bize şimdiye dek yenilgiden başka bir şey getirmedi, ama bu yenilgiler gelecekteki nihai zaferin en büyük güvencesidir."[22]

Spartakistler, her şeye rağmen, geleceğe duyulan inançla, bilerek ve isteyerek çok olumsuz koşullarda olsa bile, kitlelerin mücadelesi içinde yer alarak adını isyancılıkla özdeşleştirdi. Artık, Spartakist denince akla isyan gelecekti.

Ocak Ayaklanması, Almanya'da devrimci dalganın doğruğunu ifade ediyordu. İşçi ve asker kitlelerinin, burjuva düzene karşı gerçekleştirdikleri yoğun tepkinin göstergesi olan ayaklanma, sınıfın ileri ve güçlü bir atılımıydı. Fakat, her atılımın, iktidarın alınmasıyla sonuçlanmadığı da ortadaydı. Ayaklanma iktidar sorununa yanıt verebilecek güçlü, devrimci bir örgütlenmenin eksikliğini bütün çıplaklığıyla hissettiriyordu.

Luxemburg, bu soruna ilişkin görüşlerini, çok önceden, "Spartakistler Ne İstiyor?" adlı metinde açıklıyordu:

22. Rosa Luxemburg, *Spartakistler Ne İstiyor?*, Siyasi Yazılar, Belge Yay., 1979, s. 168-169-171.

"Tüm Almanya'daki proleter kitlelerin büyük çoğunluğunun kesin ve açık arzusu olmadan, proletarya, Spartaküs Birliği'nin görüşlerini, amaçlarını ve mücadele yöntemlerini bilinçli olarak onaylamadan, hükümet gücünü asla devralmayacaktır."[23]

Bu perspektifle hareket eden KPD veya Spartakistler, ayaklanma girişimini zamansız bulmalarına rağmen, sonucun bütün olumsuzluklarına katlanmayı da hesaplayarak, kitlelerin yanında yer aldılar. İşçi sınıfı tarihine "zamansız ayaklanma" olarak geçen Ocak Ayaklanması, tarihsel bir benzerlik kurmak gerekirse, Rus devriminde Temmuz 1917'yi hatırlatıyordu. Temmuz 1917'de RSDİP, işçi sınıfı içindeki geniş örgütlülüğüne rağmen, mevcut güç dengelerini de hesaplayarak, çarlığın provokasyonlarını boşa çıkarıp, işçi hareketini geri çekebilmiş ve işçilerin bilinç ve kararlılığının örülmesi için bekleyebilmiştir. Rusya'da Ekim Devrimi, ancak böyle yaratılabilmiştir.

MART 1919

Sosyal demokrasinin ihanetçi yüzü savaşla su yüzüne çıkmıştı. Devrimci hareketin yenilgisiyle birlikte giderek güçlenen SPD, siyasal anlamda daha rahat bir biçimde parlamento seçimlerine giriyordu. SPD, 19 Ocak'ta yapılan seçimlerden, 11,5 milyon oyla, seçmenlerin % 38'inin oyunu kazanarak birinci parti olarak çıktı. Yenilginin şokunun yaşandığı bu şartlarda, devrimci potansiyelin ölçüsü olarak değerlendirilebilecek USPD, 2,3 milyon oyla seçmenlerin % 7,5'inin desteğini alıyordu.

Seçimler sonuçlandıktan sonra, SPD burjuva partileriyle koalisyon hükümeti kurdu. Koalisyonun ilk icraatı, bütün otoriteyi kendi elinde tutmak amacıyla, işçi ve asker konseyleri dağıtmak oldu. Karşı devrimci güçlerin saldırılarını artırarak devam ettirdiği bu dönemde, devrim cephesinde de

23. *age*, s.130.

birtakım gelişmeler oluyordu. Ocak Ayaklanması'ndan sonra Bremen ve Münih'te başarılı yerel ayaklanmalar gerçekleşiyor; Ruhr, Orta Almanya; Hamburg, Chemnitz gibi kentlerde de ayaklanma denemeleri yaşanıyordu. Mart ayında, karşı devrim güçleri bu bölgelerdeki işçi ve asker konseylerini dağıttılar. Freikorps'ların imha hareketine karşı, işçi sınıfı kendi örgütlülüğünü korumak için direndi. İşçi ve asker kitlelerinin devrimci mücadeledeki deneyimsizliğinin de etkisiyle, burjuva devlet gücü hâkimiyetini kısa sürede kurdu.

Şubat sonlarına doğru, kömür madeni işçileri, işçi ve asker konseylerinin yetkilerinin arttırılması ve işçi konseylerinin işletmelerde tam yetkili olması doğrultusunda, kitle grevleri gerçekleştirdiler. Kitle grevlerindeki bu gelişme, geç de olsa etkisini Berlin'de de gösterdi. Mart başında, Berlin işçi-asker konseyleri genel kongresinde, genel grev kararı alındı. Genel grev kararının nedenleri, kısaca, konseylerin tanınması, siyasi tutukluların serbest bırakılması, siyasal davaların düşmesi, olağanüstü döneme ait yargı organlarının kaldırılması, karşı devrimci örgütlenme olan Freikorps'ların dağıtılarak, kısa sürede silahlı devrimci birliğin kurulması ve geliştirilmesiydi. Bu istekler etrafında bir araya gelen yarım milyon işçi Berlin'de greve çıktı.

Mart ayı içinde, Almanya'nın işçi yoğunluğu olan bölgelerinde, geniş bir hareketlilik gözleniyordu. İşçiler, taleplerine karşılık, boş vaatler değil, elle tutulur somut sonuçlar istiyorlardı. Taleplerinin bütünü, üretim araçlarının toplumsallaştırılması (sozialisierung) hedefini içeriyordu.[24] Bu taleplerin dile getirilmesi açısından, Ruhr havzası işçi konseyleri örnek oluşturuyordu. Toplumsallaştırma hareketi etkisini, Ruhr bölgesinden sonra, diğer sanayi bölgelerinde de (Orta Almanya'nın Halle, Merseburg gibi kentlerinde) hissettirdi. Savaşın yarattığı ekonomik çöküntünün faturasının kendilerin-

24. Alman devrimi ve toplumsallaştırma sorununa ilişkin geliştirilen teorilerde Karl Korsch'un yeri önemlidir. Karl Korsch, üretim araçlarının toplumsallaştırılmasını, Konsey hareketinin teorik ve pratik bütünlüğü içinde belirleyici bir yere koymaktadır. Korsch, toplumsallaştırmayı sosyalist devrimin gerçekleştirilmesi olarak ele almaktadır.

den çıkartılmaya çalışılmasına karşı tepkilerini her fırsatta dile getirmekten geri durmayan işçi kitleleri, siyasi partilerden ve parlamentodan umutlarını kesmişler, sınıf içgüdüsüyle harekete geçmişlerdi. İşçi hareketi, mücadele ve örgütlenme yönünde arayış içindeydi.

Noske'nin de tam desteğiyle, devlet otoritesini ellerinde tutan Freikorps'lar, işçi hareketindeki bu kabarmaya karşı devreye girdiler. Başta Ruhr sanayi bölgesi olmak üzere, diğer sanayi bölgelerindeki işçiler karşılarında Freikorps'ları buldular. İşçi hareketi kanla boğulmaya çalışılıyordu. Mart 1920'ye kadar süren karşı devrimin "temizlik" hareketinde binlerce devrimci katledildi.

Burjuva Cumhuriyet, devrimci muhalefeti zor ve şiddetle devre dışı bırakarak iktidarını güçlendiriyordu.

Diğer yandan, Almanya'da, savaş sonrasında sendikalı işçi sayısı, 1920'ye gelindiğinde, 1,5 milyondan 8 milyona yaklaşarak 5 kat artmıştı. Bu süre içinde, işçi sınıfına zengin deneyimler kazandıran kitle grevleri gerçekleşiyordu.[25]

Aynı süreçte, işçi sınıfı, mücadele içinde kazandığı deneyimlerin de etkisiyle SPD ile arasına mesafe koyuyor, böylece SPD'nin özellikle işçilerden aldığı oylarda ciddi düşüşler gerçekleşiyordu. Buna karşılık USPD'nin işçilerden aldığı oylarda yükselme görülüyordu. USPD, Ocak 1919 seçimlerinde aldığı 2,3 milyon oyu, 1920 seçimlerinde 5 milyona çıkartmış, aynı dönemde SPD yaklaşık 6 milyon oy kaybetmişti. Haziran 1920 seçimlerinde, sağ oyların yüksekliği dikkate değer bir başka noktadır.

1919 yenilgisinin ardından illegale çekilmek, faaliyetlerini bu tarzda yürütmek zorunda kalan KPD'nin işçi sınıfı içinde etkisi ve örgütlü gücü azdı. (Almanya Komünist İşçi Partisi

25. Bu grevler temelde ekonomik telepleri içerse de, kısa bir sürede siyasal bir nitelik kazanıyordu. Özellikle, yüzyıl başlarında gerçekleşen grevlerle kaşılaştırıldığında, nicel ve nitel yönden dikkat çekici bir değişimin olduğu gözlenmektedir. Fakat, dönemsel olarak, Alman işçi hareketiyle Rusya'daki işçi hareketi değerlendirildiğinde, Rusya'da, kitle partisinin ve sendikal örgütlülüğün olmamasına rağmen, işçi mücadelesinin devlete ve patronlara karşı daha keskin ve sert geçtiği görülmektedir. Almanya'daki işçi mücadelesi ise görece daha zayıf ve pasif bir özellik taşımaktaydı.

ayrılığı,[26] bu güç kaybının nedenlerinden biridir.) KPD, önderlerini yitirmenin etkisiyle boşlukta sallanıp duruyordu.

ÖZGÜR BAVYERA CUMHURİYETİ

Bavyera'da devrimci kabarış, özellikle Ocak 1918 grevleriyle bir sıçrama noktasına vardı. Ocak eylemleri, Bavyera işçi sınıfının devrimci şekillenişini artırdı.

Bu birikimler, Kasım Devrimi'nin hemen Bavyera'da etkisini göstermesini sağladı. Almanya'nın kuzeyinde, özellikle sanayi bölgelerinde yaygınlaşan işçi-asker konsey hareketi, Bavyera'da pratik oluşumlar yarattı. Bavyera'da 7 Kasım'da kitlesel gösterilerle cumhuriyet ilan edilirken, Ocak grevlerinin örgütleyicisi USPD'li Kurt Eisner başkanlığa getirildi. Aynı zamanda Kurt Eisner, cumhuriyetin ilanıyla oluşturulan Revolutionarer Arbeiterrat (Devrimci İşçi Konseyi)'nin başkanlığına seçildi.

Eisner'in işçi ve asker konseylerine yaklaşımı, parlamenter sistemle konseylerin bir arada faaliyet yürütmesi yönündeydi. Bu tavrıyla da merkezi hükümetle ve SPD yönetimiyle çelişmekteydi. Eisner, başkanlığa getirildiği günden eyalet seçimlerinin yapıldığı Ocak başına kadar, Bavyera'da bu yönde politikalar geliştirdi.

Eyalette devrimci mücadelenin gelişmesine paralel olarak konseylerin etkisi arttı. Karşı devrimci birlikler olan Freikorps'ların Bavyera'da oluşmaması ve asker konseylerinin, askeri birlikler üzerindeki etkili nüfuzu konseyleri tek otorite konumuna getirdi. Konsey hareketinin bu gücü, SPD'yi ciddi derecede rahatsız etmekteydi.

Bundan dolayı, Bavyera'da cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte, SPD yönetimi en kısa zamanda eyalet seçimlerinin yapılması yönünde baskı uygulamaya başladı.

Ocak 1919 başında yapılan eyalet seçimlerinde USPD cid-

26. KPD'nin Ekim 1919 Kongresinde, işçi sınıfı içinde çalışma tarzı üzerine yürütülen tartışma sonucunda, sol muhalefet ayrılarak Kommunistische Arbeiterpartei Deutschlands-KAPD Almanya Komünist İşçi Partisi'ni kurdu.

di bir yenilgi aldı. Seçimlerin galibi Bayerische Volks Partei (Bavyera Halk Partisi) oldu. SPD ise aldığı oyla Bavyera Halk Partisi'nin arkasından geldi. Bu iki parti, 180 milletvekilli eyalet parlamentosunun 2/3'sini paylaştı. USPD ise parlamentoya 3 milletvekili sokabildi.

17 Mart'ta SPD'li Johannes Hoffmann başkanlığında SPD, USPD ve Baernbund (Çiftçiler Birliği) koalisyon hükümeti oluşturuldu.

Seçim sonuçları ve yeni kurulan hükümet, parlamenter sistemle konseylerin bir arada bulunmasından kaynaklanan iç gerginliği daha da artırmaktaydı.

Aynı günlerde Viyana'da işçi konseylerinin oluşması, Macaristan'da Konsey Cumhuriyeti'nin ilanı eyalet içinde, özellikle Münih ve Augsburg şehirlerinde işçi ve askerlerin Macar ve Avusturya işçilerinin yolunu izleme eğilimini güçlendirdi.

Giderek bu eğilim, konseyler cumhuriyetinin yaratılması yönünde çabaları hızlandırdı ve 5 Nisan 1919'da Münih Konsey Cumhuriyeti ilan edildi.

Konsey Cumhuriyeti'nin ilanına rağmen, konsey hareketi içinde yer alan bazı eğilimler bu gelişmeyi erken doğum olarak görmekteydi.

Bavyera'da, Devrimci İşçi Konseyleri içinde temelde üç eğilim bulunmaktaydı. Birinci eğilim, Eisner'in düşünceleri yönünde, parlamenter sistemle konseylerin bir arada bulunmasını savunan ılımlılardı. İkinci eğilimi, belirli siyasi angajman içinde olmayan pasifistler ve entelektüeller oluşturmaktaydı. Bu eğilimin parlamenter sistem ve konsey hareketi ilişkileri üzerinde net bir görüşleri yoktu. Üçüncü eğilim ise, KPD'liler oluşturmaktaydı. Bu grubun başında Eugen Levine vardı. Spartakist program çerçevesinde hareket ediyorlardı.

Eugen Levine, Konsey Cumhuriyeti'nin ilan edilmesine karşıydı. Almanya'nın bütününde Konsey Cumhuriyetleri yaratılmadan, Bavyera'da cumhuriyetin yaşama şansına sahip olamayacağını savunuyordu. Cumhuriyet ilanını, erken bir gelişme olarak değerlendirmekteydi.

Münih'te Konsey Cumhuriyeti'nin ilanı, Eyalet hükümetinin hemen harekete geçmesine neden oldu. SPD'li başbakan Hoffmann, hükümetin denetimindeki askeri birlikleri saldırıya geçirerek konseyleri dağıtmaya çalıştı.

Fakat işçi ve askerlerden oluşan devrimci silahlı birlikler, hükümet birliklerinin 13 Nisan'daki saldırısını geri püskürttüler.

Hükümet, askeri birliklerin bu başarısızlığı karşısında merkezi hükümetten yardım isteyerek, Bavyera'ya asker yollanması talebinde bulundu. Ayrıca Bavyera'da Freikorps birliklerinin oluşturmasına başlandı.

Hoffmann, hükümetin talebi karşısında, Kuzey'de karşı devrim vahşetini gerçekleştiren üstün askeri donamıma sahip Freikorps birliklerini Bavyera üzerine yolladı. Kuzeyden Bavyera'ya giren Freikorps birlikleri, Bavyera'da kısa sürede örgütlenen Freikorps birlikleriyle birleşti. Bu birlikler Münih'i kuşatma altına aldı.

Karşı devrim güçlerinin bu topyekûn saldırısı karşısında, Bavyera'da KPD önderi Eugen Levine, Konsey Cumhuriyeti'ne yönelttiği eleştirilerine rağmen, kitlelerin yükselen mücadelesinin içinde olmak ve her şeye rağmen kitle hareketini yönlendirmek amacıyla, Konsey hareketinin önderliğine geçti.

Konsey Cumhuriyeti'nin hedef ve programı Spartakistlerin perspektifiyle aynı içerikteydi.

Programın ana maddelerini şunlar oluşturmaktaydı: Siyasi tutukluların serbest bırakılması, karşı devrim güçlerinin dağıtılması, burjuva parlamenter sistemin tasfiye edilerek bütün iktidarın konseylerin elinde toplanması.

16 gün süren kuşatma altında, Münih şehri her şeye rağmen direndi. Şehirde açlık tehlikesi baş göstermesine rağmen, karşı devrim güçlerinin saldırılarına karşı hazırlıklar yapıldı. Barikatlar oluşturuldu. Oluşan silahlı birliklerle sokaklar güvenlik altına alındı.

Ama her şeye rağmen 30 Nisan'da karşı devrimci güçler şehre girdiler. Vahşi bir katliama giriştiler. Münih, Alman

devriminin en kanlı katliamının gerçekleştiği şehir olarak tarihe geçti. Devrimciler sokaklarda kurşuna dizildi ve linç edildi. Katliam bir hafta sürdü. Katliam sonucunda yüzlerce devrimci öldürülürken, yüzlercesi de işkencelerden geçirildi ve tutuklandı.

Böylece kısa bir süre için de olsa şehrin denetimini elinde tutan ve otoritesini kuran Münih Asker ve İşçi Konseyleri Cumhuriyeti yıkıldı.

Karşı devrim dalgası Almanya'nın kuzeyinden sonra güneyi de etkisi altına aldı. Bavyera'da devrimci kabarış boğuldu. Bavyera'da yaşananlar SPD'nin karşı devrimci niteliğini bir kez daha ortaya serdi.

İŞÇİ VE ASKER KONSEY HAREKETİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Almanya'da Konsey hareketinin en temel özelliği kendiliğindenci bir tarzda ve programsız bir şekilde oluşmasıdır.

Özellikle, savaş koşullarının kitlelerde yarattığı büyük hoşnutsuzluk, işçi ve asker kitlelerinin mevcut düzene radikal karşı çıkışlarını beraberinde getirmiştir. Ayrıca Ekim Devrimi'nin gerçekleşmesi ve Rusya'da oluşan işçi, asker, köylü sovyetlerinin varlığı, Almanya'da emekçi kitlelerin izleyeceği yolu refleks biçiminde de olsa göstermiştir.

İşçi, asker ve işyeri komiteleri şeklinde biçimlenen Almanya'daki Konsey hareketi, özellikle Kasım Devrimi'nin gerçekleşmesinde ve devrimin ilk aylarında önemli roller oynamıştır. İşçi ve asker konseyleri siyasal sürece ve ekonomik yapıya müdahalede bulunabilmiştir. İşçi denetimi bir düzeyde (siyasal ve ekonomik anlamda) gerçekleştirilebilmiştir. Bunun yanında emekçi kitlelerin arayış, tepki ve isteklerini, kitle inisiyatifinin şekillenmiş bir organı olarak karşılayabilen Konsey hareketi, kısa bir zamanda Almanya'nın bütününde yaygınlaşabilmiştir.

Devrimci asker ve işçi kitlelerin bu muazzam ayağa kalkı-

şı, SPD'nin siyasi programının dışında bir gelişme olması ve Almanya'nın Rusya'nın izlediği yolu izleme riski, SPD yönetimini tedirgin etmiştir.

SPD, radikal kitle hareketini burjuva düzeni sınırlarında tutmak için farklı manipülasyonlara girişmiştir. Bundan dolayı SPD yönetiminin kurduğu geçici hükümete, Halk Temsilciler Konseyi adı verilmiş, kitleler siyasal bir yanılsama içine sokulmaya çalışılmıştır. SPD işçi sınıfı üzerindeki nüfuzunu da kullanarak (sendikaları da devreye sokarak) işçi hareketinde yükselen mücadeleye set çekmek ve sınıfın mücadelesini, düzenin sınırları içinde tutmak için değişik siyasal manevralar içine girmiştir.

SPD ilk başta konsey hareketinin siyasal içeriğini boşaltmak yönünde bir tavır sergilemiştir.

SPD, daha devrimin başlangıcında Büyük Berlin Yürütme Konseyi'nin otoritesini yasama ve kontrol yetkisiyle sınırlamaya çalışmış, yürütme yetkisinin ise geçici hükümette (Halk Temsilcileri Konseyi'nde) kalması için uğraşmıştır. Bu çabalarında da başarılı olmuştur. Konsey hareketinin yasama ve yürütme yetkisini bir arada tutamamasının ana nedeni, devrimci asker ve işçi kitlelerin SPD'yi kendi partileri ve geleneksel işçi partisi olarak görmeleridir. Devrimci kitlelerdeki bu yanılsamayı sonuna kadar kullanan SPD, konsey hareketinin siyasal yönünü iğdiş ederek, ancak varlığına tahammül edebilmiştir.

SPD'nin bu yöndeki politikalarına karşı da, konsey hareketi içinde ciddi bir muhalefet gelişmemiştir.

Önce doğrudan işçi ve asker kitleleri tarafından seçilerek oluşturulan konsey yürütme organları, SPD'nin gayretleriyle, siyasal partilerin ağırlıklarına göre, yani konsey içindeki parti üyelerinin eşit temsilini yansıtan bir uygulama ile belirlenmeye başlanmıştır. Bu süreç kitle inisiyatifinin kırılmasına neden olurken, giderek konseylerin denetim ve siyasal işlevlerini yitirmesini beraberinde getirmiştir.

1919 yılının sonlarına doğru konsey hareketinin bütünüyle siyasal işlevini kaybettiği görülmektedir. Aslında adım

adım işleyen bu süreç , daha I. Almanya İşçi ve Asker Konseyleri Genel Kongresi'nde (16 Aralık 1918'de), konseylerin Kasım Devrimi'nden sonra fiilen ellerinde tuttukları siyasal iktidarı Halk Temsilciler Konsey'ine (Geçici Hükümete), 19 Ocak 1919'da genel seçimlerin yapılmasıyla oluşacak ulusal parlamentoya devretme kararıyla başladı.

Böylesi bir karar, Konsey hareketinin kendini bir düzlemde fiilen yok etmesi anlamına gelmekteydi. Konseyler giderek ekonomik işlevle sınırlandı ve burjuva devlet kurumlarıyla kitleler arasında (yiyecek, yakacak, barınma vb faaliyetleriyle) sosyal yaşamı düzenleyen kurumlar olma noktasına evrildi.

II. Almanya İşçi ve Asker Konseyi Kongresi (8 Nisan 1919'da) toplandığında durum bu aşamaya gelmişti.

Kitle hareketinin dönemsel yükselişlerine paralel olarak radikalleşen konseyler, işçi sınıfının sözcüsü konumunda olsa da, artık devrimci kitle hareketinin yürütücülük işlevini bütünüyle kaybetmeye başladı.

Burjuva devlet mekanizmasının giderek otoritesini sağlamlaştırmasıyla, yerel düzeyde hâlâ siyasi kontrol organı işlevi yüklenebilen bazı konseyler de bu işlevlerini kaybettiler. Burjuva devletin açtığı olanaklarla hareket eden, belirlediği statüko içinde ancak var olabilen yerel konseyler, daha sonra devletin farklı düzeylerde baskı oluşturmasıyla (maddi ve fiili zor vb) varlık temellerini yitirdiler.

1919 yılı ekiminde yapılması düşünülen Konseyler Kongresi, özellikle maddi zorlukların yarattığı olanaksızlıklardan dolayı gerçekleştirilemedi.

Konseylerin ülke genelinde varlığı ve mücadelesi, bu tarihten sonra ekonomik alanla sınırlı tutuldu. Konseylerin işlevlerinin böylece sınırlanması, SPD'ye bir yandan radikal kitle hareketini dizginleme olanağı tanırken, diğer yandan burjuva devletin kurumsallaşmasını oturtacak zaman kazandırmaktaydı.

KONSEY HAREKETİNİN HEDEFLERİ

Konsey hareketi özünde işçi sınıfının mevcut düzene bir karşı çıkışıydı. Hareketin hedefi ücretli kölelik düzeninin, sınıfların, devletin aşılması, ekonomik ve toplumsal yaşamın bütününde kitlelerin söz, yetki ve karar sahibi olması, ekonomik ve siyasi iktidarın konseyler aracılığıyla yürütülmesiydi.

Genel hedeflerin böyle olmasına rağmen bu hedefler, hareketin içindeki kitlelerin bütünü tarafından kabul edilmiş değildi, görüşlerde ve hedeflerin gerçekleşmesi yönünde izlenecek siyasal yolda farklı düşünce ve eğilimler vardı. Konsey hareketi içinde, özellikle Spartakist program doğrultusunda hareket eden, bütün iktidarın konseylere devredilmesini isteyen ve bu yönde radikal bir siyasi tutum gerçekleştirerek genel ayaklanma yoluyla mevcut düzenin alaşağı edilerek konsey sisteminin kurulmasını hedefleyen akımların yanında, parlamenter sistemle konseylerin bir arada bulunmasında sakınca görmeyen, ancak adım adım konseyler sisteminin kurulacağını düşünen akımlar da bulunmaktaydı. Özellikle bu ikinci görüşün Konsey hareketi içinde önemli bir ağırlığı vardı.

Spartakistlerin, konseyler iktidarının kurulması yönünde, devrimin sıcak günlerinde yaptıkları ayaklanma çağrısına o dönemde sosyal demokrat işçiler kadar, devrimci sosyalist işçiler tarafından da sıcak bakılması, bir anlamda Konsey hareketi içindeki kitlelerinin eğilimini açıkça gösteren bir tecrübeydi. Bunun temel nedeni, Konsey hareketi içinde yer alan öncü işçiler ve bu hareketle yakın ilişki içinde olan sosyalist, devrimci çevrelerin, konseylerin siyasal ve ekonomik iktidara bütünüyle el koymasını bir süreç olarak değerlendirmeleridir.

Bu taşıyıcı kadroların genel yaklaşımı şöyleydi: İlk başta işçi sınıfının en geniş kesimi konsey hareketi içine çekilebilmeliydi. Bu da ancak işçi sınıfının kendi eylemlerinin, sınıfın bilincinde yaratacağı değişimle mümkündü. Konsey iktidarının gerçekleşmesi de bu birikimler üzerinde şekillenecekti.

Ayrıca bu kadrolar, konsey iktidarının yaratılmasının işçi hareketinin bir iç olgunluk sürecine bağlı olduğu yönünde bir düşünceye sahiptiler. Mücadele ve eğitimin birbirini tamamlamasıyla, işçi hareketinin bu düzeye ulaşabileceği perspektifiyle yaklaşmaktaydılar.

Bu yaklaşım, Konsey hareketinin önderlerinin devrimci siyasal partilere karşı mesafeli durmalarına neden olmaktaydı. Önder kadrolar, dışardan bir müdahalenin konseylerin varoluşuna ve özüne ters olduğu ve konseylerin saf işçi örgütü olma özelliğini bozacağı yönünde yoğun kuşkular taşımaktaydılar. Berlin devrimci işyeri temsilcilerinden Daeumig (1919 ortalarında) konseylerle siyasal partiler arasındaki ilişkiyi şöyle tanımlıyordu:

"Proletaryanın birliği yanlızca proleter çıkarların kendisiyle... işyerinin, işçilerin birlikte çalışmasının dayattığı bir kurumun, işçi konseylerinin, konsey sisteminin temelleri üzerinde sağlanabilir... Şu ilkeyi savunuyorum; konseyler parti politikası değil, devrimci bir işçi politikası sürdürmelidirler... Biz parti önderlerimize gidip, bu konuda ne diyorsunuz diye sormayız... Biz emir almayız... Üye olduğum parti kendi politikasını yapar. Ben o partiye üyeyim, çünkü hâlâ benim görüşlerime en yakın olan parti o, onun dışında ben konsey sisteminin,... saf konsey düşüncesinin temsilciyiyim."[27]

İşçi-asker konsey hareketi içinde görülen bu yaklaşımlar, hareketi atalet içine soktu. Bu durum olağanüstü koşullarda giderek işçi hareketinin aleyhine dönmeye başladı.

KPD'nin radikal kanadının (Spartakistler'in) konseylerin siyasal iktidarı hemen ele geçirmesi yönünde çağrı yapmalarına rağmen, bu yapıların işçi sınıfı içindeki gücünün azlığından ve yeterince şekillenmiş bir devrimci parti olmamasından dolayı etkili olamadı. İşçi hareketinin yükselen mücadelesinin ürünü ve geleceği kuracak organları yapısal bir işlev göremeden, özellikle 1919 Ocak ayından sonra, etkisini yitirmeye başladı. 1919'un son aylarında siyasal konseylerin bü-

27. Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, c.2, İletişim Yay., s.625.

tünüyle dağıtılması, Almanya konsey hareketinin yenilgisi veya tasfiyesine giden yolu açmış oldu.

Böylece, Kasım Devrimi ve Ocak Ayaklanması arasında, Alman işçi hareketinin yakaladığı tarihsel fırsat değerlendirilemedi. Bu sürece damgasını vuran "devrimci olgunluk" tartışmaları, burjuva devlet aygıtının otoritesini kurmasına, giderek yaygınlaştırmasına yaradı.

1919 yılının şubat ve mart aylarında, üretim araçlarının toplumsallaştırılması yönünde başlayan genel grev, Konsey hareketinin en gelişmiş olduğu sanayi bölgelerinde (Berlin, Ruhr havzası, Orta Almanya'da), konsey yapılarının bütün eksikliklerini ortaya serdi. Konseyler gevşek yapılarıyla kendi aralarında yeterli bir koordinasyon bile sağlayamadılar. Diğer toplumsal kesimlerle bağlar kurulamadı. Genel grevlerin örgütlenmesinde birçok eksiklikler ortaya çıktı.

Şubat ve Mart eylemleri ve sonuçları Konsey hareketinin örgütsel şekillenişinin gözden geçirilmesi ihtiyacını yakıcı bir biçimde hissettirdi. Kitleler talep ve ihtiyaçları yönünde merkezi düzeyde örgütlenme arayışını hızlandırdı.

İdeolojik ve teorik düzeyde hareketi bir arada tutacak, ortak harekete geçirecek devrimci parti ihtiyacı işçi yığınları tarafından duyulmaya başlandı.

Fakat işçi kitleleri, yaşanan sürecin yarattığı olumsuzluklar ve hayal kırıklarından dolayı demoralize durumdaydı. Özellikle SPD'nin politikaları sonucunda, siyasal konseylerin tasfiyesinin büyük bir kısmı gerçekleşmiş, ayakta kalan sınırlı konsey yapılanmaları da dağılma noktasına gelmişti. Ancak belirli bölgelerde kendi örgütlülüğünü koruyabilen, ama faaliyetleri de yalnızca ekonomik alanla sınırlanmış işyeri konseyleri vardı.

İşte bu aşamada, Konsey hareketinin arta kalan kesimleri KPD'yle ortak hareket etmeye başladılar.

Ama Konsey hareketinin yeniden yapılanmasına ve hareketin içeriğine yönelik yeterli teorik ve programatik bir çerçeve'nin oluşturulamaması, konsey iktidarının doğal olarak toplumsal maddi zeminini yitirmesine yol açtı. Bunun yanın-

da SPD ve güdümündeki sendikaların,[28] Konsey hareketini kendi varlık koşullarını tehdit eden bir gelişme olarak değerlendirmelerinden dolayı, Konsey hareketine karşı aleyhte yoğun propaganda ve fiili etkisizleştirme operasyonlarına girişmişlerdi.

Bu gibi etkenler işçi sınıfının konseylerden uzaklaşarak harekete karşı mesafeli durmasına neden oldu.

KAPP DARBESİ

I. Paylaşım Savaşı sonrası, Versailles statükosunun sonuçlarından etkilenenler, Alman büyük burjuvazisi ve ordu oluyordu. Ordu, hükümetin gölgesinde ve Freikorps'ların desteğinde, yeniden organize olarak, ülkenin içine düştüğü durumun tüm sorumluluğunu sola yüklemek doğrultusunda karşı devrimci kampanyalara girişiyordu.

Öte yandan, Rosa Luxemburg'un çok önceden tespit ettiği gelişmeler yaşanıyordu. Burjuvazi sosyal demokrat payandasından kurtulup, iktidara bütün ağırlığını koyuyordu. Mart 1920'de gerçekleşen Kapp Komplosu da bu gelişmelerin bir sonucuydu. SPD artık görevini tamamlamıştı, devrimin başarıya ulaşmasını engellemiş, karşı devrimi koruyup gelişmesinin önünü açmıştı. Gereksizleştiği noktada da karşı devrimci güçlerce devre dışı bırakılıyordu.

Kapp Komplosu adını, bir darbeyle kendini şansölye ilan eden Doğu Prusya valisi Kapp'tan alıyordu. Mart'ta gerçekleşen darbeyle Berlin'in bütün kilit noktaları, karşı devrimci ordu birliklerince tutuluyordu. Bu durum karşısında SPD liderleri Ebert ve Noske kurtuluşu hemen başkenti terk etmekte bulurken, darbecilere karşı direnen sadece devrimci işçiler

28. Konsey hareketi, faaliyetlerini sistem içi bir cephede yürüten, ücret politikalarıyla sınırlayan sendikalara başından beri karşıydı. Ayrıca SPD'nin güdümündeki sendikalar, işçi sınıfı içinde partinin aparatı gibi hareket ederek, işçileri bir sınıf olarak değil, mesleki düzeyde örgütleyerek, fiilen işçi sınıfın parçalanmasına neden olabilmekteydi. Sendikalar, mesleki düzeydeki örgütlenme anlayışı sonucu zaten sınıfın bir kesimini kapsamaktaydı.

oldu. Wilhelushaven, Kiel, Saksonya ve özellikle Ruhr havzasında işçi direnişleri gerçekleşti. Darbeciler siyasal meşruluklarını sağlamak için, Sosyal Demokrat Hür Sendikalar lideri Carl Legien'den destek istediler. O zamana kadarki uzlaşmacı çizgisine rağmen, Legien bu teklifi reddederek, işçilere genel grev çağrısında bulundu. USPD ve SPD önderlerinin sendikalarla yaptığı görüşmeler sonucunda, genel grev kararı onaylandı ve işçi sınıfı da bu karara uydu.

Berlin işçileri sokakları yeniden işgal ettiler. 15 Mart'ta gerçekleşen genel grev bütün ülke çapında etkisini gösterdi. İşçi sınıfının genel grev silahını kullanmasıyla, Kapp Darbesi askeri başarısına rağmen, fiilen tasfiye ediliyordu. Alman işçileri bununla da kalmıyor, özörgütleri olan konseyleri yeniden yaratıyorlardı. İşçiler, kısa bir zamanda, Ruhr havzasında, Orta Almanya'nın maden ve sanayi bölgelerinde kendi konsey yönetimlerini oluşturdular.

KPD yönetiminin, Kapp Darbesi karşısındaki pasif tutumu, reformist sendikaların başlattığı genel grev sırasındaki (önceleri desteklemezken, daha sonra grevi destekleme kararı almasında da kendini gösterdiği gibi) ikircikli tavrı, grev esnasında ve sonrasında önderliği yitirmesine neden oldu. Böyle bir bocalama, parti kadrolarında ve işçi önderliğinde hoşnutsuzluk yarattı. Bu durum konseylerin yeniden doğduğu ve ülke çapında yayıldığı Kapp Darbesi sonrasında yeterli inisiyatifin sağlanamaması sonucunu doğurduğu gibi, KPD'nin siyasi ve örgütsel anlamdaki zayıflığını da açığa çıkarıyordu.

İşçi sınıfının bir kez daha sokakları "kazanması", reformist sendikalarla SPD'yi rahatsız ediyordu. SPD içinde, kitlelerin ancak, kurulacak bir hükümetle tatmin olacağı şeklinde bir eğilim egemendi. SPD'nin hükümeti kurmak için USPD ile girdiği ilişki, USPD içinde bu konuda iki farklı görüşün doğmasına yol açtı. USPD yönetimi, hükümete girmenin gerekliliğine inanırken, parti tabanının tavrı, SPD'den uzak durmak, yeniden SPD'nin oyununa gelmeyi reddetmek yönündeydi.

KPD ise işçi sınıfına ihaneti tescillenmiş bir parti ile işbirliğini kesinlikle onaylamıyordu. Yine de USPD ve SDP tarafından kurulacak hükümete ilişkin tavrının, koşullarıda hesaplayarak, "sorumlu muhalefet" olacağını açıklıyordu.

SPD, bir kez daha burjuva partileriyle koalisyon hükümeti kuruyor, işçi hareketindeki gelişmeyi boş vaatlerle geriletmeye çalışıyordu. Gelişmeler, Ocak 1919'un tekrarı gibiydi. Hükümet eylem ve direnişlerine devam eden işçilerin üzerine gitti ve direnişler kırıldı. Kapp Darbesi'nden geriye kalan devrimci odak, Ruhr Kızıl Ordusu, ordu birlikleri tarafından dağıtıldı.

Yeni seçimler haziran başında yapıldı. Seçim sonuçları, SPD'nin işçi sınıfı içinde prestij ve güç yitirdiğini açığa çıkardı. USPD'nin oylarını neredeyse ikiye katlamasına karşın, seçimleri asıl kazanan burjuva partileri oldu. Sonuçta, burjuva partilerden oluşan hükümet kuruldu. Hükümet dışı kalan SPD, hükümete dışardan destek vermeye başladı.

SOL İÇİNDE AYRILMALAR VE BİRLEŞMELER

1920 yılı, Alman işçi hareketinde örgütsel ayrılmaların ve yeni birleşmelerin olduğu bir dönemdi.

KPD, siyasi faaliyetlerini, Ocak 1919'dan Kapp Darbesi'ne kadar illegal olarak yürüttü. Bu tarihler arasında, partinin üye sayısı 3.000-4.000'den 100.000'e yükseldi. Ekim 1919'da yaşanan ayrılıkla, bu sayının yarıya indiği tahmin edilmektedir. Partinin, o tarihlerde yayımlanan günlük ve haftalık gazetelerinin tirajları, bu tahmini doğrular niteliktedir.

Ülkede, son iki yılda aralıklı olarak yaşanan devrimci durum göz önüne alındığında, darbe sonrası legal faaliyete dönen ve Haziran seçimlerine giren KPD'nin seçimlerde aldığı yarım milyona yakın oy partinin güçsüzlüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Ekim 1919 kongresinde, Laufenberg, Wolffheim, Schröder, Wendel ve Rühle önderliğinde KPD'den ayrılan sol muhale-

fet, Nisan 1920'de, Kommunistische Arbeiterpartei Deutschlands - KAPD Almanya Komünist İşçi Partisi'ni resmen kurdu. KAPD'nin kendi resmi açıklamasına göre bu dönemdeki üye sayısı 38.000'dir. KAPD, seçimlere katılmayı ve reformist sendikalar içinde çalışmayı şiddetle reddediyordu. Ayrıca kitle faaliyetine yeterli önemi vermeyen KAPD, siyasal süreçte giderek önemini yitirdi.

SPD işçi hareketi nezdinde itibar yitirirken, komünist hareketin bir çekim alanı oluşturamamasının da etkisiyle, USPD öne çıkıyordu. İşçilerin siyasal tercihlerinin USPD'ye yönelmesi, partinin 1920 Haziran seçimlerinde güçlü bir görünüm çizmesini sağladı. USPD'nin 1920 yılının sonlarında ulaştığı üye sayısı 800.000'di ve bu sayı bir yıl öncekiyle karşılaştırıldığında yarım milyondan fazla üye kazanıldığının göstergesiydi. Alman işçi hareketi içinde önemli rol oynayan "Devrimci İşyeri Temsilcileri"nin partiye katılmasıyla USPD daha da güçlendi. Partinin Kasım/Aralık 1919 tarihinde yapılan kongresinde, partinin III. Enternasyonel'e katılması gerektiğini söyleyen ve proletaryanın kurtuluşunun işçi konseyleri ile gerçekleşebileceğini savunan sol kanat, etkisini iyice hissettirmeye başlamıştı.

USPD ideolojik, politik anlamda tam bir kriz yaşamaktaydı. Parti içindeki sol kanat, siyasi eğilim olarak KPD'ye, güçlü bir potansiyele sahip olan sağ kanat ise, SPD'ye yakın gözüküyordu.

III. Enternasyonal'in II. kongresine gözlemci olarak giden Crispien, Dittman, Daeumig ve Stoecker'den oluşan USPD heyetine, Komintern yönetimi tarafından, III. Enternasyonal'e katılımın ancak partinin tümüyle devrimci bir çizgiye gelmesiyle mümkün olabileceği ve bu yönde de KPD ile birleşmesinin gerekliliği bildirildi.

III. Enternasyonal'e üyelikle ilgili olarak toplanan USPD kongresinde, III. Enternasyonal adına Zinoviev konuşma yaptı. Zinoviev'in konuşmasının da etkisiyle, 156'ya karşı 237 oyla III. Enternasyonal'e katılma önerisi onaylandı. Böylece sol kanat, USPD içindeki tartışmayı kazanmıştı.

Hilferding ve Kautsky'nin önderlik yaptığı sağ kanat, III. Enternasyonal'e geçişi şiddetle reddediyordu. Hilferding, kongrede bu doğrultuda yoğun bir çaba harcadıysa da başarılı olamadı.

KPD, önceleri USPD ile KPD birleşmeyle ilgili olarak, "kitle partisinin sulandırıcı etkisinden" kaçındığını ifade etse de, sol kanatla birleşme görüşmelerine başladı. Aralık 1920'de yapılan ortak kongreyle, Vereinigte Kommunistische Partei Deutschlands -VKPD Birleşik Almanya Komünist Partisi kuruldu. Kuruluşundan kısa bir süre sonra önündeki ek kaldırılarak parti KPD olarak anılmaya başlandı. USPD sol kanadı, partinin yarısını VKPD'ye taşıyabildi. Geri kalan 300.000 üye, kısa bir süre daha siyasal yaşamını sürdürecek olan USPD içinde kalırken, bu potansiyelin büyük bir çoğunluğu 1922'de SPD'ye geçti.

Marjinallikten kurtulup, 500.000 üyeyle kitlesel bir güç haline gelen KPD, yeni konumuyla, Almanya'nın siyasal yaşamında etkin rol kazanıyordu.

ŞUBAT 1921'DE ORTA ALMANYA'DA AYAKLANMA

Orta Almanya, 1919 ve 1920 yıllarında, işçi sınıfı mücadelesinde militan özellikleriyle dikkat çekiyordu. Şubat 1921'de Orta Almanya'da yapılan seçimlerde KPD, büyük başarı gösterdi. Seçimlerden, diğer iki sosyal demokrat partinin toplam oyundan 60.000 fazla oyla yani 204.000 oy alarak çıkan KPD, böylece Orta Almanya'da işçi sınıfının çoğunluğunu kazandığını göstermiş oluyordu. Bu sonuca karşı, sosyal demokrat bölge valisi, "yasal olmayan eylemelere son vermek ve asayişi sağlamak" bahanesiyle, bölgeye güvenlik güçlerini yollama kararı verdi. Bu karar, işçi sınıfıyla KPD'nin kaynaşmasını engellemeye yönelik bir hareketti.

KPD, bölgede seçimleri kazanmanın verdiği güvenle ve yeni konumunun kendine sağladığı güçle, saldırıyı beklemek yerine saldırıya geçmeyi tercih etti. KPD'nin Kapp Darbesi

karşısında net tavır alamayıp bocalaması, bu defa yerini daha büyük bir yanlışa; aceleciliğe bırakıyordu. Parti, Orta Almanya'da genel grev ve ayaklanma çağrısı yaparken, partinin Berlin'deki günlük gazetesi *Rote Fahne*, işçilerin silahlanması doğrultusunda propagandaya girişti.

Çağrı, işçi kitlelerince onaylanmadı ve ilgisizlikle karşılandı. Partinin çağrısı tam bir fiyaskoyla sonuçlanmıştı. Bu sonuç, KPD'nin yaşanan konjonktürü iyi değerlendiremediğini ve kitlelerle arasındaki bağı yeterince kuramadığını göstermektedir.

KPD'nin merkezi önderliğinin, Orta Almanya'da "ayaklanma" örgütleme çabası hükümet tarafından pek önemsenmedi. Hükümetin orduyu bile devreye sokma ihtiyacı duymadan, "sorunu" yerel düzeyde çözmeye çalışması, yapılanların ciddiyetini göstermesi açısından trajik bir örnektir.

Birkaç şehirde benzer şekilde ayaklanma girişimleri oldu. Bütün bu eylemlerin ortak özelliği sınıftan kopuk olmasıydı ve bir ölçüde 1920'de hükümetin takındığı tavra tepkiyi ifade ediyordu. Sonuç tam bir felaketti.[29]

KPD, Şubat 1921'de gerçekleşen olayları, yeni bir devrimci atılımın başlangıcı olarak değerlendirdiği için böyle hareket etmişti. KPD'nin varolan konjonktürü yanlış değerlendiren tutumu, partiyle sınıf arasındaki ilişkilerin zedelenmesi sonucunu doğururken, diğer yandan parti içinde yoğun tartışmaların çıkmasına neden oluyordu. Bu tartışmalar sonucunda, parti üyelerinin yarısı partiden ayrılırken, lider kadrodan Paul Levi de partiden atıldı. Paul Levi, KPD'nin ayaklanma konusundaki politik tutumunu başından sonuna kadar eleştiren kişiydi.

Ayaklanmanın yarattığı atmosferi iyi değerlendiren devlet güçleri, ülke çapında anti-komünist propagandayı yaygınlaştırdı. Ayaklanmadaki başarısızlık, bu progandanın etkili olmasını sağlayan zemini hazırlamıştı.

Paul Levi ve KPD arasındaki tartışma, Haziran 1921'de

29. KPD'nin bu kararında, III. Enternasyonal'in uluslararası duruma ilişkin, "saldırı teorisinin" Almanya'ya taşınmasının etkisi de gözardı edilmemelidir.

gerçekleşen Komintern III. kongresinde de devam etti.[30]

Mart 1921 ayaklanmasını Zinoviev, Buharın ve Radek önceleri onay verip, teşvik etmişlerdi. Lenin ve Troçki'nin ayaklanma ile ilgili görüşü, böylesi bir gelişmenin, zamansız ve maceracı bir çizgiden kaynaklanan hata olduğu şeklindeydi. Bu görüş, Komintern'in resmi görüşü haline geldi.[31]

1923

Alman ekonomisi, geçen zaman içinde, savaşın etkilerini üzerinden atamamıştı. 1923 yılı, ekonomik krizin doruğa ulaştığı yıldı. Hükümet savaş borçlarının yükünü işçilerin üzerine yıkmaya çalışıyor, fakat işçi sınıfından gelebilecek tepkilerden dolayı rahat hareket edemiyordu.

Yaşanan hiper-enflasyon, işçi ücretlerinin ve toplusözleşmelerle kazanılan hakların gün geçtikçe erimesi anlamına geliyordu. İşçilerin durumunun giderek kötüleşmesi, sendikaların ekonomik talepleri bile karşılayamaması, işçilerle sendikalar arasındaki kopukluğu da beraberinde getiriyor ve sosyal demokrat güdümlü sendikalar, giderek işlevsizleşiyordu.

SPD, 1922 yılında, emekçi katmanların desteğine sahipken, kısa zamanda bu desteği yitirdi. 1923 yılında, işçi kitleleri üzerinde etkisini artıran KPD, SPD ve diğer sendikalarla birlikte bir "işçi hükümeti" kurmak istiyordu. Bu program,

---

30. Paul Levi'nin eleştirileri, Lenin'in yeni döneme ilişkin çözümlemeleriyle örtüşüyordu. Buna rağmen, Levi'nin eleştirilerini parti içinde yapması gerektiği vurgulanarak, disiplin nedeniyle KPD'den ihracı, kongre tarafından da onaylandı. Levi olayı "Rus devriminin geri çekilme" ve NEP'e geçiş sürecinde, X. kongrede alınan "hiziplerin yasaklanması" kararıyla aynı döneme tekabül ediyordu. Levi'ye karşı yürütülen bu "aforoz" politikasının arkasındaki nedenleri buralarda aramak gerekir.

31. Komintern'in bu kongresinde, "dünya devriminin yakın olduğu" tespiti değiştirildi. Kızıl Ordu'nun Varşova'ya doğru ilerlemesine rağmen, Polonya proletaryasının pasif tutumu, İtalyan faşizminin İtalya işçi hareketini zayıflatması gibi etkenler de dikkate alınarak, Avrupa devrimci hareketinin genel bir geri çekilme içine girdiği tespiti yapılıyordu. Bu gelişmelere, Alman proletaryasının Mart yenilgisinin de eklenmesiyle, Lenin'in "saldırı"dan "kuşatmaya" geçmek gerektiği şeklindeki tezi, Komintern'in yeni dönemdeki politik hattı oluyordu.

Komintern'in IV. kongresinde (Aralık 1922) formüle edilen, komünistlerin sol kanat sosyal demokratlarla birlikte "işçi hükümetlerine" katılması taktiğinin, Almanya'da ortaya çıkan durumla birlikte, gerçekleşmesi anlamına geliyordu.

Burjuva partileri ise Almanya'nın içine düştüğü siyasal ve ekonomik durumun bütün sorumluluğunu sola yüklüyor, bu yönde yoğun karşı kampanyalar yürütüyordu. SPD hükümetinin savaş tazminatlarını ödemeyi garanti etmesi, bu karşı kampanyanın etkili olmasının zeminini oluşturmaktaydı. KPD, siyasal arenada günah keçisi ilan ediliyordu. 1922 yılının sonlarına gelindiğinde, bu yöndeki gelişmelere paralel olarak, burjuva partilerinin siyasal etkinliklerini artırdığı ve seçimlerde başarılı bir grafik çizdiği gözlemleniyordu. 1922 yılında kurulan hükümetin de savaş sonrası kurulan en sağ hükümet olması, bu gelişmelerin doğal bir sonucuydu.

Yeni oluşan hükümetin savaş tazminatlarını ödemeyi reddetmesi, Ruhr bölgesinin büyük bir kısmının Fransa ve Belçika tarafından işgaline bahane oldu. İşgal, milliyetçi tepkilere yol açtı. Burjuva partileri, milliyetçi bir söylem geliştirerek destek kazanma politikası güderken, SPD de bu milliyetçi dalganın etkisine kapılıyordu.

İktidarda bulunan Cuna hükümeti, işgale karşılık, "pasif" ulusal direniş politikasını geliştirdi. Hiper-enflasyon koşullarında gerçekleşen pasif direniş hareketi, kitlelerdeki huzursuzluğu daha da artırdı. Bu politikanın bütün yükünün kendilerine çıkartıldığını ve özverinin her zaman kendilerinden geldiğini gören işçiler, tepkilerini Alman hükümetine yöneltiler. Bu gelişmeler, ekonomik ve siyasi krizin yaşandığı ortamda devrimci bir krize dönüşme eğilimi gösteriyordu

İşgalin etkisi ve ülkedeki ekonomik ve siyasi durum, aşırı sağın güçlenmesini sağlarken, aşırı sağın terör ve saldırısına karşı yürütülen mücadele, KPD ve SPD tabanlarını birbirlerine yaklaştırıyordu. Komintern kararları doğrultusunda, 1922'den beri "ortak cephe" politikasını uygulamaya çalışan KPD, bir yandan SPD önderliğine çağrıda bulunurken, diğer yandan da bu partinin tabanıyla, aşırı sağa karşı ortak bir

mücadale gerçekleştiriyordu.

KPD'li işçiler, SPD yönetiminin önemsemediği ve atıl kaldığı günlük mücadeleden hareketle, işçilerle ortak eylemler gerçekleştiriyor, işçilerin özgüvenlerini kazanmalarını sağlıyordu. Bu süreç, özellikle sınıf bilinçli işçilerin, KPD saflarına katılmasına neden oluyordu.

KPD'nin "ortak cephe" politikasının da doğal bir sonucu olarak, SPD'ye yaptığı eylem birliği ve faaliyetlerin ortak yürütülmesi yönündeki çağrıya cevap gelmeyince, sosyal demokrasinin, sınıf mücadelesi içinde doğal teşhiri gerçekleşiyordu. Nazi gruplarının saldırılarına karşı geliştirilen savunma ve ortak eylem politikası karşısındaki tutumları, sosyal demokrat önderlerin niteliğinin kitlelerce daha net anlaşılmasını sağladı.

1923 yılının ilk aylarında, ekonomik anlamda göreceli bir durgunluk yaşanırken, nisan ayı, enflasyonunun iyice kontrol dışına çıktığı bir dönem oldu. Enflasyona paralel olarak, Fransa ve Belçika işgal kuvvetlerine karşı gerçekleştirilen pasif direnişten dolayı birçok işçi işten atılıyordu. İşten atılarak açlığa mahkûm edilen işçilerin yanısıra, çalışan işçilerin de yaşam standartları çok düşüktü. Aşırı enflasyon karşısında, işçi ücretleri eriyor, ücret mücadelesi artık günlük mücadele haline geliyordu. Sendikal bürokrasi devre dışı kalırken, Alman işçi sınıfı, örgütsel anlamdaki inisiyatifini geliştirerek, konseyleri yeniden yaratıyordu.

1923'te, ilk olarak işsiz yığınların gösterileriyle başlayan tepkiler, Nazi saldırılarına karşı KPD'nin önderliğinde kurulan savunma gruplarıyla şekilleniyor, işçi hareketinin önderliği, bizzat militan işçilerce yapılıyordu. Böylece, fabrika (işyeri) konseyleri ve (işyeri) savunma gruplarının etkinliği giderek artıyordu.

1 MAYIS 1923

1923 1 Mayıs'ı, işçi hareketinin yükselen mücadelesinin

simgesi oldu. Almanya'nın Berlin, Essen, Halle, Münih gibi büyük şehirlerinde gerçekleşen gösterilere 750. 000 işçi katıldı. Berlin'de yapılan 1 Mayıs gösterisi, işçi sınıfı açısından, sermayeye karşı gerçekleştirilen bir gövde gösterisi niteliğindeydi. Mayıs ayı ortalarında, Ruhr sanayi bölgesinde gerçekleşen greve, bölgedeki maden ve metal işçilerinin bütünü (310.000 kişi) katılıyordu. Bazı maden ocakları ve fabrikalarda işçi işgalleri gerçekleşiyor, grev alanlarında polisle yer yer çatışmalar oluyordu. Mayıs ayı sonuna doğru, grevcilerin talep ettikleri, oldukça yüksek olan ücret artışları kabul edildi ve grev sona erdi. Haziran ayında yerel düzeyde gerçekleşen birçok grev, işçi sınıfının güçlü bir şekilde harekete geçtiğinin göstergesiydi.

Berlin'de, metal işçilerinin temmuz ayında başlattığı grev, yeni bir grev dalgasının başlangıcı oldu. Ayın sonuna doğru, grev dalgası genel greve dönüştü. Birçok şehirde, Nazi ve polislerle işçiler arasında çıkan çatışmalar, yüzlerce kişinin ölümüyle sonuçlandı.

Enflasyon karşısında eriyen ücretlerin artırılması gibi ekonomik taleplerle başlayan grevler, kısa bir sürede siyasal bir içerik kazandı ve bu süreçte işçiler, özdeneyimlerinin ürünü olan işçi konseylerini, kalıcı organlar haline dönüştürmek yönünde adımlar atmaya başladılar.

KPD, 29 Temmuz'da anti-faşist gösteri çağrısında bulundu. Çağrı, işçi sınıfının birliğinin sağlanması ve faşizm tehlikesine karşı örgütlü bir sürecin yaratılması ihtiyacıyla ilgiliydi. "Birleşik Cephe" politikasının bir yansıması olan anti-faşist gösteri çağrısı, aynı zamanda KPD'nin tereddütlerini yendiğini de gösteriyordu. Eylem birliğini içeren çağrıya, SPD önderliği tarafından sıcak bakılmamasına karşın, SPD'li işçiler olumlu karşılık verdiler. SPD önderliği, olumsuz tutumunu daha da ileri götürerek, etkili olduğu eyaletlerde gösteri yasağı koydu. Yasak kararı, KPD içinde ciddi tartışmalar yaşanmasına neden oldu. Bu yönde, Moskova'nın görüşü alındı. Moskova, yaşanan konjonktür hakkında eksik bilgilenmesine rağmen, eylem yapılmasını partinin kaldıramaya-

cağı yönünde görüş bildirdi. KPD bu görüş doğrultusunda hareket etti. Yasağın olmadığı bölgelerde yapılan gösterilere beklenenin üzerinde katılım gerçekleşti. Gösterilerde açığa çıkan bu potansiyel yeterince değerlendirilemedi. KPD, işçi hareketinin daha gelişkin bir atılıma hazır olmadığı düşüncesindeydi. Fakat kısa bir süre için gerçekleşecek olan grev dalgası, bu düşüncenin yanlışlığını, pratik olarak gösterecekti.

Grev dalgası bu sefer Saksonya'da uç vermişti. 25 Temmuz'da 20.000 maden işçisi greve çıktı. Ağustos ayına gelindiğinde, Almanya'nın dört bir yanında grevler patlak vermişti. Chemnitz, Stuttgart, Stettin, Brandenburg, Magdeburg, Ruhr-Rhein bölgesi işçileri sokaktaydılar. Sokaklar, hükümet karşıtı sloganlar atan işçi yığınlarınca doldurulmuş, ekonomik nedenlerle başlayan grevler, kısa sürede, hükümet karşıtı gösterilere dönüşmüştü.

İşçi hareketindeki bu gelişmenin önemini kavrayan KPD, genel grev ajitasyonuna girişerek, sağcı Cuna hükümetinin yıkılması ve işçi hükümetinin kurulmasını içeren propaganda faaliyetlerini yoğunlaştırdı. KPD, sendika liderleri ve SPD ile, bu çalışma doğrultusunda, 10 Ağustos'da bir toplantı gerçekleştirdi. SPD ve sendika temsilcileri, genel grev çağrısını yersiz bulduklarını belirttiler. Toplantıdan istediği sonucu alamayan KPD, bunun üzerine, fabrika işçi konseylerinin genel grevi yönlendirmesi çağrısı yaptı. 11 Ağustos 1923'de, farklı bir koşulda oluşan, ulusal konseyler konferansına seçilmiş 15 kişilik Yürütme Komitesi, Berlin işçi delegelerini toplantıya çağırdı. Berlin işçi delegelerinin gerçekleştirdiği toplantıda, genel grev kararı onaylandı. Berlin işçi konseylerince yapılan grev çağrısına bütün Berlin işçileri uydu.

Grevcilerin taleplerinin odak noktasını, Cuna hükümetinin çekilmesi oluşturuyordu. Grev, işçi yoğunluğu olan sanayi bölgelerinde etkisini hemen gösterdi. Halle'de yapılan, 1.500 delegenin katıldığı konsey toplantısıyla grev Halle'de hayata geçti, ardından Merseburg ve Magdeburg'a yayıldı.

13 Ağustos'ta Saksonya ve Thüringen'deki fabrikalarda hayat durdu. Artık genel grev, bütün Almanya'ya yayılmıştı.

Cuna hükümeti, Ruhr havzasındaki işgali önleyememesi ve enflasyonu geriletememesinin yarattığı yıpranma ve başarısızlığın da etkisiyle 12 Ağustos'ta yıkıldı. Hükümetin düşmesiyle yaşanan boşluğu doldurmaya çalışan SPD, Deutsche Volks Partei-DVP Alman Halk Partisi, ile yeni hükümeti oluşturdu. SPD, yeni hükümete bakan verdi. İşçi kitleleri üzerinde halen etkili olan SPD, bu siyasal manevrasıyla, grev hareketini sona erdirmeyi başardı.

SPD yine burjuvazinin imdadına koşmuştu. Devrimin sekiz saatlik işgünü gibi en temel kazanımlarını ortadan kaldırmak için büyük sermayenin çabaları artarken, SPD'nin tavrı, buna onay vermek ve sermayenin isteklerini karşılamaya çalışmak oldu.

Ağustos olaylarının kazanımlarıyla ekim ayma gelindiğinde, KPD daha net ve kararlı bir tutum içine giriyordu. Alman işçi sınıfının siyasi olgunluğa eriştiğini düşünen KPD'nin bu düşüncesinde, işçi sınıfındaki memnuniyetsizliğin, tepkilerin ve arayışların sürmesinin yanında, III. Enternasyonal'in Almanya'daki gelişmelere ilişkin yaklaşımının da etkisi vardı. Komünist Enternasyonal, Alman devriminin yaklaştığına inanıyordu. Kızıl Ordu uzmanlarının teknik yardım için Almanya'ya gönderilmesi bu inancın ürünüydü.[32]

KPD, bu arada boş durmuyor, silahlı işçi birlikleri organize ediyor, ayaklanma hazırlıklarını hızlandırıyordu. Ekim 1923'te Saksonya ve Thüringen eyaletlerinde, Moskova'nın da etkisiyle SPD ile koalisyona giren KPD, yerel hükümete üç bakan verdi. SPD açısından, KPD ile girdiği ortaklık, yerel iktidarını sürdürmek noktasında bir ihtiyaç ifade ediyordu. Saksonya ve Thüringen'de faşist saldırılara karşı KPD'nin aktif tavrı ve bu doğrultuda geliştirdiği örgütlenmeler, işçi kitleleri içinde etkisini artırmasını ve işçilerin partiye güven duymasını sağlıyordu.

KPD'nin örgütlediği, silahlı işçilerden oluşan savunma gruplarının etkinliğini artırması tehlikesine karşı, Alman Ge-

32. Komünist Enternasyonal'de, Almanya'da gerçekleşebilecek bir devrimin, Avrupa ve dünya çapında devrimin zaferine giden yolu açacağı ve bu yönde büyük fedakârlıkların göze alınabileceği düşüncesi egemendi.

nel Kurmayı, Saksonya yerel hükümetine, savunma gruplarının dağıtılması için baskı yapıyordu. KPD bu baskıya, savunma gruplarının örgütlenmesini daha da geliştirerek cevap verdi. Bunun üzerine, 20 Ekim'de Eyalet'e "asayişi korumak" gerekçesiyle ordu birlikleri sevk edilmeye başlandı. Olayların bu hızlı seyri, KPD'nin önüne gene kaçınılmaz bir görev koyuyordu. Bu görev, genel direnişi örgütlemekti.

KPD, aynı akşam, genel grev ve silahlı ayaklanma kararı verdi. 21 Ekim'de Saksonya işyeri konseyleri gelişmeleri değerlendirmek için toplandılar. KPD bu toplantıyla, genel grevin resmiyet kazanmasını hedefliyordu. 140 fabrika konseyi, 120 sendika şubesi, 79 "kontrol komitesi", 66 parti şubesi ve 7 SPD'li dahil 498 delegeyle gerçekleşen toplantıda, SPD'liler genel grev ve silahlı direnişe karşı tavır aldılar. KPD lideri Brandler, ulusal bir genel grevin gerekliliği yönünde görüş bildirdi. KPD'liler sosyal demokrat temsilcilerin tavırlarından, tüm sosyal demokrat işçilerin genel grevi onaylamadıkları anlamını çıkardılar.

Konferanstan hemen sonra toplanan KPD Merkez Komitesi, bu durumda, KPD'nin tek başına genel grev çağrısı yapmasını uygun görmedi. Tüm grev ve ayaklanma planları ertelendi. Saksonya'da beklenen direniş gerçekleşmedi. Sachsen ve Thüringen'deki işçi hükümetleri mücadelesiz yıkıldı. Yalnızca, merkezin kararından habersiz olan Hamburg KPD örgütü 23 Ekim'de ayaklandı. İşçi sınıfından kopuk gerçekleşen ayaklanma, kaçınılmaz olarak, başarısızlığa uğradı.

İşçi hareketi, bir kez daha yenilgiyi yaşıyordu. Alman işçi hareketi, bu yenilgiyle, bir geri çekiliş sürecine girdi. Bu süreçle birlikte, Almanya'daki siyasi tablo da değişiyordu. Burjuvazinin ekonomiyi yeniden yapılandırmasının önünde engel kalmıyor ve ekonomik krizin bütün yükü işçi sınıfının üzerine yıkılıyordu. Ekonomik düzenlemenin sonucu olarak, atıl kapasitedeki kesimler dışta kalıyor ve işyerleri kapatılıyordu. Buralarda çalışanlar ise işsiz kalıyordu. Diğer yandan, çalışan işçilerin durumları da çok kötüydü. Devrimin en temel kazanımı olan 8 saatlik işgünü hakkı burjuvazi tarafın-

dan gaspedilmiş, ekonomik-demokratik haklar askıya alınmıştı.

Ülke siyasi olarak sağa kayıyordu. Almanya'da faşizmin ayak sesleri duyuluyordu (8-9 Kasım faşist darbe girişimleri). SPD, 2 Kasım'da merkezi hükümetten ayrıldı. Artık, burjuvazinin SPD'ye ihtiyacı yoktu.

1923 yılının sonuna gelindiğinde, KPD yasaklanmıştı ve siyasi faaliyetlerini yeraltında sürdürüyordu. Burjuvazinin emekçi kitleler üzerinde ekonomik-siyasi hegemonyasını daha da artırdığı bir döneme giriliyordu.

GERÇEKLEŞMEYEN DEVRİM

1918-1923 Alman devrimi, tarihe "gerçekleşmeyen" devrim olarak geçti. 5 yılı kapsayan bu süreçte, Almanya'da aralıklarla yaşanan devrimci durumlara karşın, işçi kitlelerinin mücadelesine nüfuz edecek, yön verecek, bu mücadeleyi şekillendirecek, güçlü ve yaygın bir yapının olmaması devriminin yenilgisini kaçınılmaz kıldı.

Kasım 1918 ve Ocak 1919 ayaklanmalarında, işçi ve asker konseylerinin kurumsallaştırılamaması, Kapp Darbesi sonrası oluşan koşulların yarattığı olanakların kullanılamaması ve yeterli düzeyde değerlendirilememesi, KPD'nin Mart 1921 ayaklanmasında konjonktürü iyi kullanamayıp, gücünü abartarak erken müdahale etmesi ve bu olumsuzluğun etkisiyle 1923'te tereddütlü davranması, "gerçekleşmeyen" devrimin zeminlerini ördü.

Alman devrimi, reformizmin ihanetini, reform ve devrim arasında uzlaşma aramanın kaçınılmaz trajedisini göstermesi açısından derslerle doludur.

Almanya devrimci solu, sosyal demokrasiye karşı 1912'den beri ilkeli bir muhalefet sürdürmesine, bunu izleyen süreçte, 1914'te, SPD'nin ihanetinin açığa çıkmasına ve 1916'da bir grup (Spartakistler Birliği) oluşturmasına rağmen, SPD içinde kalarak, sosyal demokrasiden gerektiğinde

kopamamış, disiplinli, ortak politikalara sahip devrimci bir partiyi zamanında oluşturamamıştır. İşçi hareketiyle bütünleşmiş reformizmin hegemonyasını parçalayan devrimci bir partinin olmamasının sıkıntıları, 1918-1923 "devrim yılları" arasında şiddetle hissedilmiştir.

Alman devriminin yenilgisi, daha büyük bir yenilgiye kapı aralayarak, Hitler faşizmine giden yolu açmıştır. Bu yenilgi, aynı zamanda Ekim Devrimi'nin gelişimini de etkilemiş, onu dünya devriminden yalıtarak, ulusal sınırlara hapsolmasına neden olmuştur.

"Gerçekleşmeyen" Alman devrimi, her şeye rağmen, gelişmiş kapitalist bir ülkede devrimin olanaklı olduğunu göstermesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

IV. Bölüm

1919 MACAR KOMÜNÜ VE İŞÇİ KONSEYLERİ

"Macaristan'da devrim bir ruh halidir, içinde bulunulan sonsuz yalıtılmışlığı salt ifade etmek için bile tek olumlu biçimsel imkândır. "
György Lukacs

Macaristan tarihi, ulusal sorun[1] ve sosyal sınıflar arası çelişkilerin sıcak ve gerilimli yaşanmasının da tarihidir.

Toplumsal ve siyasal çelişkilerin yoğun ve çıplak yaşanmasından dolayı, Macar halkları her zaman gelişmelere açık, tepkili ve tavır alabilen özelliklere sahip olmuştur.

1. Habsburg Monarşisi'ne karşı Macar halkının ulusal mücadelesi ve Macaristan'ın çeşitli milliyetleri (Hırvat, Sırp, Romen, Rutenyalı, Ukranyalı) içinde barındırması, her ulusal kıpırdanışın etkili olmasına, halklar nezdinde ses getirmesine neden oluyordu. Habsburg Monarşisi, Macarlardan gelen ulusal talepleri nötralize etmek için diğer halkların kendi aralarındaki çelişkilerden yararlanarak harekete geçiyordu. Bu yön Macaristan içinde bulunan bütün halkların ulusal eylemlerini gerileticibir işlev görüyordu. Diğer yandan, toplumsal çelişkilerden kaynaklanan devrimci atılımların engellenmesi yönünde de egemen güçlerce ulusal çelişkiler kullanıldı. Bazı halklar farklı egemen güçlerle fiilen birleşerek devrimci atılımların engellenmesinde karşı devrimci güç olarak işlev gördüler (1919 Komünü'nün bastırılması gibi). Habsburg egemenliği Macaristan'ın demografik yapısını bozarak,.farklı uluslardan yüz binlerce toprak işçisini Macaristan topraklarına yerleştirerek, hukuksal ayrıcalıklar verdiler. Macarlar kendi topraklarında yabancı konumuna sokuldular. Rusya'dan sonra Macaristan'a Kıta Avrupa'sının en büyük halklar hapishanesi denmesinin nedenleri burada yatmaktadır. Bu durum çeşitli halkların bazı konjonktürlerde egemen güçlerce, yükselen ulusal ve sınıfsal mücadelenin önünün kesilmesi yönünde kullanılmasına yol açtı.
G. Paloczy Horvath 'Dün Köleydik Bugün Halkız' adlı kitabında 19. yüzyıla kadar Macaristan'daki bu durumu şöyle açıklamaktadır: "Ülkenin yüzde 85'i, nüfusun yüzde 5'ini bulan beylerin elindeydi. Yani nüfusun geri kalan yüzde 95'i Macaristan'ın ancak yüzde 15'ine sahipti. Birer yarıcı olan bu ayrıcalıklı yabancı göçmenlerin sayısı, aileleriyle birlikte 3 milyondu. Biz, Macar sürüsü 'ülkemiz'in yüzde 2'sine sahiptik. Yani Macar halkının yüzde 99'u Macaristan'ın yüzde 2'sine sahipti" (s. 85-86).

1848'de Avrupa'daki devrimci kabarışın hemen etkisini (özellikle ulusal sorun açısından) Macaristan'da göstermesinin, I. Paylaşım Savaşı sonrası durumun ve Ekim Devrimi'nin sosyal sınıflar açısından Macaristan'da yankısını bulmasının nedenlerini buralarda aramak gerekir.

Macar halklarının siyasal gelişmelere karşı duyarlılığı ve hemen etkilenme yönü, Macar devrimlerinin (1848 ve 1919) olgunlaşmadan, ulusal ve sosyal sınıflar açısından tam bir zemine oturmadan, "erken" gerçekleşmesine neden olmuştur. Bu yön birçok farklı etmenin yanı sıra Macar devrimlerinin yenilgiye uğramasının belirleyici nedeni arasında görülebilir.

1848 ÖNCESİ

18. yüzyılın başlarına kadar Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenlik alanı içindeydi. Yaklaşık üç yüzyıla yakın Osmanlı İmparatorluğu'yla doğrudan ilişki halinde olan Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki egemenlik ve nüfuz alanlarının azaldığı, diğer yandan güçlenen Habsburg İmparatorluğu'nun kıta düzeyinde egemenliğini yaydığı bir dönemde, farklı dengelerin iç içe geçtiği egemenlik ilişkileri içinde kendini buluyordu.

İki imparatorluğun karşılaştığı coğrafi bölge olan Macaristan, Osmanlıların Avrupa kapılarından çekilmek zorunda kalmasıyla Avusturya-Habsburg İmparatorluğu'nun egemenliği altına girdi.

Bu yeni dönem Macaristan'ın Habsburg İmparatorluğu'na karşı kendi ulusal varlığını koruma ve kabul ettirme mücadelesinin de başlangıcı oldu.

1789 Fransız Devrimi'nin etkisinden korunmak isteyen Habsburg İmparatorluğu ve Macar soyluları, aralarında daha önce ulusal ve ekonomik reform taleplerinden kaynaklanan gerginliği yumuşatmak zorunda kaldılar. Çünkü Avusturya'da ulusal bir devrimin gerçekleşmesi Habsburg İmparatorluğu'nun korkusuyken, Macar soyluları da kitlelerden ge-

lebilecek ve Macar halkının kurtuluşunu sağlayabilecek bir devrimden çekiniyordu.[2]

İlişkilerde yaşanan bu yumuşama (denge dönemi) bir yandan radikal gelişmelerin önünü kesmeye çabalarken, diğer yandan farklı ulusal ve toplumsal arayışlar gündeme geliyordu. Habsburg Imparatorluğu'nun önceden beri temel politikası olan asimilasyona karşı Macar dili ve kültürünün gelişimi hızlandı. Macarların ulusal kimliğini ortaya çıkaran ve geliştiren bu ortam, aynı zamanda Macaristan'daki farklı ulusların Macar halkı ile çelişki ve çatışmalarının zeminini ördü.

Habsburg egemenleriyle Macar egemenleri (toprak beyleri ve soylular) arasındaki yakınlaşma, kendi iç çelişkilerinin ve özellikle de Avrupa'da 1830'larda başlayan devrimci dalganın doğuşuyla bozuldu.

Kont İstvan Szechenyi'nin önderlik ettiği 1831 toplumsal ve ekonomik reform hareketi, Macar halkının harekete sahip çıkmasıyla, Avusturya'ya karşı ulusal bağımsızlığın kazanılması mücadelesine dönüştü.

Kont Szechenyi Macar halkının köleleştirilmesine karşı çıkarak şöyle yazıyordu:

"XIX. yüzyılda, insanlık onurunun yüksek tutulmaya başlandığı bir çağda, utanmadan bütün Avrupanın duyacağı bir biçimde sefil Pleblerin sözünü ediyoruz. Avrupalılar gerçeği bilmediklerinden bu durumu hoşgörüyle karşılıyorlar ve bu yüzden, belki de işin dinsel nedenlerle kışkırtılan küçük bir tarikat sorunu olduğunu sanıyorlar, oysa bu, dokuz milyon dindar -hem de nasıl dindar!- kölenin sorunudur; bütün yükü sabırla taşıyan, Macar ulusunun son umudu ve koruyucuları olan askerlerin -hem de ne askerler!- sorunudur."[3]

2. Macaristan'da köylü ayaklanmaları köklü bir geçmişe sahiptir. Osmanlı egemenliğine karşı Macarlar 300 yıl boyunca savaş geleneğini sürdürmüştür. 1789 Fransız Devrimi'nin etkisiyle Macar halkı 1795 yılında yeniden ayağa kalktı. Fakat bu başkaldırı daha başlangıç aşamasında büyük bir katliamla engellendi. Ayaklanma önderlerinin hepsi öldürüldü. Fakat bu katliam bile (yer yer küçük çapta da olsa) ayaklanmaların önünü kesemedi.

3. Aktaran G. Paloczy Horvath 'Dün Köleydik Bugün Halkız', Bilim ve Sosyalizm Yay., 1976, s. 90.

Habsburg egemenleri, Macar halkının ayaklanmasına karşı hemen harekete geçti. Ulusal bağımsızlık mücadelesine önderlik edenleri tutuklayarak, gelişmeleri engellemeye çalıştı.

Macar ulusal bağımsızlığı yönündeki bu mücadele, Macar olmayan diğer halkların talep ve istemlerini körüklüyordu. Macar egemenleri ve aşırı milliyetçileri "özgürlük ve ilerleme için", ülkede Macarlaştırma politikası izleyerek, Macarcayı eğitimde ve günlük hayatta kullanılması zorunlu dil olarak yasalaştırdılar. Daha önce sadece mecliste ve resmi dairelerde Macarca zorunlu dil olarak kabul edilmişti. 1831 reform hareketinin somut adımı olarak Macar Dil Akademisi'nin kurulmasıyla, Macarca'nın resmi dil olarak kullanılmasının zemini oluşturulmaktaydı. Macar egemenlerinin, diğer halkların ulusal istemlerinin ve dillerinin yasaklanması yönündeki baskıları, özellikle, Hırvatlarla Macarlar arasındaki çelişki ve çatışmaların artmasına neden oldu. Sırplar özerklik talebinde bulunurken, Slovaklar da ulusal teleplerini dile getirmeye başladılar. Macarlaştırma politikası özellikle kentli Almanların büyük kısmı ile Yahudiler üzerinde etkili oldu. Öteki halklar, bu politikaya karşı şiddetle direndiler.

1848 MACAR DEVRİMİ

1848'de Avrupa'da patlak veren büyük devrimci dalga kısa sürede Macaristan'ı da etkisi altına aldı. Devrim Macaristan'ın tarihsel-sosyal-ekonomik özgüllüğünde biçim alıyordu.[4]

Bu özgünlük "iç içe geçmiş tek bir devrimi", yani bir yandan Macaristan'ın ulusal bağımsızlığını ifade edebilmeli ve Macaristan'daki halkların ulusal taleplerine cevap verebilmeli, diğer yandan, toplumsal dönüşümü içerebilmeliydi.

Fakat böylesi bir birleşimin gerçekleşmesi sınıfsal ve ulusal dinamiklerin çıkarlarının çakışması veya ortaklaşmasıyla mümkündü.

4. Macaristan klasik feodal özelliklerden öte daha çok Asyagil özellikler taşımaktaydı.

Macar devriminin bu özgünlüğü, süreç ilerledikçe, Macar devriminin açmazına dönüştü.

Macaristan'ın Habsburg İmparatorluğu'yla egemenlik ilişkisine girmesiyle şekillenen, ilişkilerin yürütülüşünü düzenleyen ve bunu hukuksal bir çerçeveye oturtan Macar parlamentosu "Diyet"te de devrim etkisini gösteriyor, Diyet muhafazakârlarla reformcuların mücadelesine sahne oluyordu.

Peşte şehri devrimin merkezlerinden biri haline gelmişti. Üniversite gençliğinin önderlik ettiği, Macarların ve farklı milliyetlerin de katıldığı, 15 Mart 1848 ayaklanması Macar devriminin itici gücü olmuş, radikal reform taleplerinde bulunulmuştu. Ayaklanmaya önderlik eden, daha sonra "Mart Gençleri" adını alan ve çoğunluğunu üniversiteli gençlerin oluşturduğu devrimci grup, emekçi sınıflara sıcak bakıyor, milliyetler sorununun çözümü için federatif bir Macaristan Cumhuriyeti öneriyorlardı. Talepleri arasında serfliğin kaldırılması en başta gelmekteydi.

Ayrıca Mart Gençleri, "...bağımsız, sorumlu bir Macar hükümeti kurulmasını, sansürün kaldırılmasını, eşit vergi düzenini, seflere özgürlük verilmesini, siyasi tutukluların serbest bırakılmasını, yasa karşısında tam eşit olmayı ve jüri düzenini, Macar askerlerinin dışarıda ya da yabancı askerlerin Macaristan'da hizmet etmemelerinin sağlanmasını"[5] istiyorlardı.

Bu arada liberal burjuvazi aşırı Macar milliyetçiliğini körükleyerek etkisini artırıyor, işçi ve köylüleri dışta bırakarak, devrimin sürükleyicisi konumuna geliyordu.

Aynı dönemde Avusturya'yı da saran devrim atmosferi, Habsburg egemenlerini, işçilerin ve köylülerin olası bir radikal ayaklanışını engellemeye, Avusturya ve Macaristan'da rahat nefes alabilmek için yeni düzenlemelere girmeye zorladı. "Yukarıdan" bir devrim niteliğindeki bu düzenlemelerle Macaristan özerk bir konum kazandı. Yeni Anayasa ile de bu konum hukuksal bir çerçeveye oturtuldu.

İmparatorlukla Macaristan'ın askeri-ekonomik-siyasal ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi yönündeki bu gelişmeler,

5. Hervath, *age*, s. 93.

somut olarak toprak rejimi ve vergi sisteminde, yarı özerk bir hükümetin kurulmasında (hükümette burjuvazi ağırlıktayken, parlamentoda soylular hâkimiyetini sürdürmekteydi), bağımsız Macar ordusunun oluşturulmasında kendini gösterdi.

"Nisan Yasaları" diye adlandırılan bu reform programıyla, işçi ve köylülerden gelebilecek aşağıdan bir devrimin var olan düzeni kökten sarsmasının önü kesilmeye çalışılıyordu.

Nisan Yasaları'na rağmen toprak rejimindeki düzenlemeler hukuki düzeyde kaldı, fiilen serflik devam etmekteydi. Bu da köylülerin yerel ayaklanmalarına, toprak işgallerine neden oldu.

Tüm bunlara rağmen Nisan Yasaları, Macarların ulusal bağımsızlıkları yönünde ciddi kazanımlar elde etmelerini sağladı. Fakat Macar devriminin açmazı da bu noktada başlıyordu. Bir yandan "yukarıdan" gerçekleşen devrimin sonucu işçi ve köylü kitlelerinin istemlerine cevap verilmemesi, sosyal sınıflar arası çelişkiyi artırırken, diğer yandan Macarların diğer halklar üzerindeki asimilasyoncu politikası, ulusal çelişkiyi şiddetlendiriyordu.

Habsburg İmparatorluğu, Macar milliyetçiliğinden duyduğu rahatsızlığı, devrimin açmazlarından yararlanarak gidermeye çalıştı. Avusturya-Habsburg Monarşisi Romen, Slovak ve Sırpların kendi "ulusal" çeperlerindeki hareketlerinin yarattığı olanak ve çelişkilerden yararlanarak ve bu uluslara "bağımsızlık" vaadinde Macar devriminin karşısında yer almalarını sağladı. Sırplar ve Hırvatlar, Macarlara karşı Avusturya'nın yanında harekete geçtiler.

Aynı dönemde İtalya'da başlayan ayaklanmayla sıkışan Habsburg İmparatorluğu, bu sorunu aşmak için, Macar egemenlerine "ulusal taleplerin yerine getirileceği Sırp ve Hırvat saldırısının engelleneceği" taahhütünde bulunuyordu. Habsburglar böylece Macaristan'daki halklar ve egemen güçler arasındaki çelişkilerden ustaca yararlanarak ve halkları birbirine kırdırarak, 1848'deki devrimci kabarışın önüne barikatlar koyuyor ve bu kabarıştan oldukça az etkileniyordu.

1849'da İtalya'daki ayaklanmayı bastırdıktan sonra Habsburg İmparatorluğu bütün güçleriyle saldırıyı Macaristan'a yöneltti. Bu savaş aynı zamanda Macar bağımsızlık savaşı anlamına geliyordu. İlk anda Macarlar imparatorluk ordularına büyük direnç göstererek saldırıları püskürttüler. Habsburglar bunun üzerine Rus çarıyla "Macar tehlikesini" bertaraf etmek için ittifaka girdi. Çarlık orduları kuzeyden, imparatorluk orduları batıdan Macaristan'a girerek Macar ordusunun direnişini kırıp, yenilgiye uğrattılar.

Habsburg İmparatorluğu Macaristan'da düzeni yeniden sağlıyordu. Macar devrimi yeniliyor, karşı devrim çok sert önlemlerle Macaristan'ı "halklar hapishanesine" dönüştürerek yeni düzenini kuruyordu.

I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNDE MACARİSTAN

Habsburg İmparatorluğu'nun Macaristan üzerindeki ekonomik-siyasi-askeri hegemonyasının artmasını sağlayan yeni düzen, aynı zamanda bastırılan ulusal direnişin alevlenmesinin de nedeni oluyordu.

Nisan Yasaları'nın meşruluğu çerçevesinde gelişen Macar ulusal hareketi, Nisan düzenlemelerini tanımayan bir rejimi gayri meşru ilan etti.

Bu yönde Adalet Bakanı Deak önderliğinde, imparatorluğa karşı pasif direnişler örgütlendi (vergilerin ödenmemesi gibi).

1848 devriminin ulusal planda Avusturya-Habsburg Monarşisi'ni zorlaması, monarşinin yeni düzenlemelere girme ihtiyacına Macaristan'daki ulusal hareketin gelişmesi ve İtalya savaşları eklenince, İmparator Franz Joseph, 1849'dan sonra Macaristan'ın bölünmesiyle ilgili kararı geri çekmek zorunda kaldı. Macarcayı resmi dil olarak kabul etti. İki ülkenin egemenlik ilişkisi ve statüsünde yeni düzenlemelere gidildi. Macar hükümetinin kurulması onaylandı.

"1867 Uzlaşması (Ausgleich)" olarak adlandırılan bu an-

laşmayla yeni egemenlik statüsü Avusturya-Macaristan İmparatorluğu adını alıyordu.

"Habsburg imparatorluğu, artık iki egemen ulusu, Avusturyalılarla Macarları; iki ikinci sınıf ulusu Hırvatları ve Polanyalıları ve hiç hakları olmayan sekiz ulusu, Çekleri, Slovakları, Romanyalıları, Rutenyalıları, Slovenleri ve Sırpları içine alan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu haline gelmişti."[6]

"1867 Uzlaşması"nın nesnel temellerini oluşturan Macaristan'ın kapitalistleşme süreci uzlaşma sonrasında daha hızlı bir evreye girdi. Hammadde ve enerji üretiminde ve ulaşımda çok ciddi atılımlar gerçekleşti. Sanayinin gelişimi kırdan kentlere doğru nüfus akışını hızlandırdı. Proleterleşme oranında 1869-1914 arasındaki dönemde iki kat artış görüldü (İşçi sayısı 650.000'den 1.300.000'e çıktı.). Kırsal alanda, kapitalist ilişkilerin gelişimi de çok hızlı gerçekleşti. Bu dönemde kıta düzeyinde, tarımda en yüksek makinalaşma yaşandı.

Kırsal alanda serfliğin kaldırılmasına rağmen bu sefer köylülük vahşi kapitalizm cenderesi altında eziliyordu. Sanayileşmenin yarattığı işçi sınıfı da çok zor koşullar altında yaşamaktaydı.

Toplumsal yapıdaki bu değişimler, siyasal alana 1878'e kadar "1867 Uzlaşması"nın yorumuyla ilintili aristokrat kümelenmeler şeklinde yansıdı.

Aynı tarihler işçi sınıfı mücadelesinde bazı gelişmeleri gündeme getirmeye başladı.

Macar tarihinde, işçi sınıfının siyasi örgütü olan ilk parti Macaristan Genel İşçi Partisi'dir. Alman sosyal demokrasisinden etkilenen Macaristan Genel İşçi Partisi programını da bu etkiyle oluşturdu. Bir süre sonra Enternasyonalizm ilkesini kabul edip Macar Sosyal Demokrat Partisi adını aldı.

Hızlı kapitalist gelişmenin yarattığı koşullar, merkezi Budapeşte'de bulunan güçlü sendikalaşma ve kooperatifleşme hareketini doğurdu. Bu hareket kısa sürede sosyal demokrat hareketle bütünleşti. Bütünleşme sendikal hareketin ülke dü-

6. *age*, s. 101-102.

zeyinde örgütlenmesini sağladı. Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin gelişim sürecinde yaşadığı değişimleri (Erfurt Programı'nın kabulü gibi) izleyen Macar Sosyal Demokrat Partisi, yüzyıl sonuna doğru, parlamenterist-reformist çizgisinden kaynaklanan bölünmeler yaşadı.

Macar işçi sınıfının üzerinde Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin ideolojik hegomonyasının kırılması ve Marksist yönelimin şekillenmesi, dünya savaşının son dönemlerine rastlamaktadır.

Macaristan'da, özellikle 1905 ve 1906'da tarım işçilerinin gerçekleştirdiği eylemler, tarım işçilerinin örgütlenmesini sağladı.

1905'teki greve büyük çiftliklerde çalışan 10.000 tarım işçisi katılırken 1906'daki greve 100.000'den fazla tarım işçisi katıldı. İki grev de kanla bastırıldı. Egemen güçlerin baskı, tutuklama gibi şiddet eylemlerine rağmen, ilk olarak Toprak İşçileri Derneği'nde örgütlenen Macar tarım proleteryası, daha sonra Macaristan'daki sosyalist köylü hareketinin nüvesi olacaktı.

I. DÜNYA SAVAŞI VE İLK KONSEY DÖNEMİ

Savaşa Almanya'yla birlikte giren Avusturya-Macaristan orduları Çarlık orduları karşısında ağır bir yenilgiye uğradılar. 1917'ye gelindiğinde savaşın bütün sonuçlarını hisseden Macaristan ciddi bir açlık tehdidiyle karşı karşıya kaldı.

Habsburg Monarşisi'nin barış görüşmesi teklifi İtilaf Devletleri tarafından reddedildi.

Savaşın etkileri başta işçiler ve köylüler olmak üzere emekçi kitlelerin tepkilerini ve hoşnutsuzluklarını artırmaktaydı. Aynı dönemde Rusya'da gerçekleşen Ekim Devrimi kitlelerin arayışlarına yol gösterdi. Ekim Devrimi emekçi kitleler tarafından büyük bir sempatiyle karşılandı.

Bolşeviklerle Almanlar arasında gerçekleşen Brest-Litovsk Anlaşması'ndan sonra, Macar savaş esirlerinin serbest bırakılması ve esirlerin ülkelerine dönmeleri, başıboş ve işsiz askerlerin savaşa ve açlığa karşı tepkileri, emekçi kitlelerin tep-

kileriyle bütünleşiyor ve tepkiler kendiliğinden eylemlere dönüşüyordu.

Kitlelerin kendiliğinden eylemleri ilk somut ifadesini denizci erlerin Cattaro'daki ayaklanmasıyla gösterdi. Denizciler savaşa son verilmesi yönünde acil talepler dile getirerek Asker Konseyleri oluşturdular. Denizci erlerin ayaklanmasının, Rusya'da, devrimci mücadele içinde radikallikleriyle tanınan Kronstadt'daki denizci erlerin ayaklanmasıyla (1917 Ekim'i) zamansal yakınlık taşıması dikkat çekicidir. Ayaklanma kısa sürede kanla bastırıldı. Konsey dağıtıldı. Fakat bu devrimci eylemin örülmesi anlamdaki ilk adım işçi, köylü ve askerlerde yankısını gösterdi. Puszta çiftliklerinde köylüler toprak işgalleri gerçekleştirerek çiftlikleri yağmaladılar. Perc'deki topçu alayındaki askerler ayaklandılar. 1 Ocak 1918'de Budapeşte'de bütün işçilerin katıldığı büyük bir kitle grevi gerçekleştirildi. 300.000 işçi iş durdurdu. Budapeşte'deki grev, 15 Haziran'da ülke çapında gerçekleştirilen ve geniş işçi yığınlarının katıldığı genel grevin provasıydı, tabandan gelişen konsey örgütleri işçi hareketinin yönlendiricisi konumuna yükseldi. İşyerlerinin büyük bir kısmında işçi konseyleri oluşturuldu. İşçi konseyleri eşgüdümün sağlanması yönünde kısa zamanda merkezi bir yapı kazandılar ve merkez konsey çevresinde organize oldular.

DEMOKRATİK DEVRİM: 1918 "SONBAHAR GÜLLERİ DEVRİMİ"[7]

Bulgaristan'nın ekim ayında yenilmesi, Macaristan için de yenilgi anlamına geliyordu. Tisza hükümeti bu sonucu alenen ilan ediyordu .

Ekim sonlarında Macar ordusu cephelerden çekilmiş , Budapeşte sokakları asker dolmuştu. Budapeşte savaşın her türlü acısını yaşayan askerlerin tepki ve arayışlarının kendini gösterdiği bir kent görünümündeydi.

7. Bazı kaynaklarda, bu devrim "Kasımpatı Devrimi" olarak geçer.

Cepheden dönen bu askerler ilerde, "Sonbahar Gülleri Devrimi"nin temeli olacak asker konseylerini oluşturacaklardı.

Gelişmeler Avusturya -Macaristan İmparatorluğu'nun çöküşünü işaretliyordu. Çöküşün engellenmesi için İmparatorluk bir taraftan Almanya'yla birlikte İtilaf Devletleri'ne ateşkes önerirken, diğer taraftan imparatorluğun federal bir yapıya dönüşmesi ve Ulusal Konseyler'in oluşturulması yönünde çağrıda bulunuyordu.

Bu sırada Piume kentinde konumlanan 79. Hırvat Topçu Birliği ayaklanarak şehri ele geçirdi. Ayaklanma Tisza hükümetinin açmazını bütün çıplaklığıyla göstermekteydi. Hükümet istifa etmek zorunda kaldı. Savaş aleyhtarlığıyla ve bağımsızlık talepleriyle Tisza hükümetini sıkıştıran Bağımsızlık Partisi başkanı Kont Mihaly Karolyi hızla kitlelerin umudu haline gelmişti. 25 Ekim'de Bağımsızlık Partisi, Radikal Parti ve Sosyal Demokrat Parti bir araya gelerek Macar Ulusal Meclisi'nin kurulması kararını aldı, başbakanlığa Karolyi getirildi. Demokratik devrim içeriğindeki kararlar (toprak reformu, ulusal sorunun çözümü, bağımsızlık vb), uygulanmakta olan olağanüstü yasalara rağmen sosyal demokratların *Nepszava* (Halkın Sesi) gazetesinde ilan edildi.

Sosyal demokratlar gelişmelerin sürükleyicisi konumundaydılar. Sosyal demokratların önderliğinde gün geçtikçe inisiyatifi artan işçi ve asker konseyleri, beklenenden hızlı ve ağırlıkla kendiliğinden oluşuyordu. Gelişen devrimci süreç milyonları ayağa kaldırıyordu.

Yüz binlerce kişinin katıldığı gösterilerde Ulusal Meclis'in kurulması sevinçle karşılandı.

Ekimin son günü Budapeşte'de gerçekleşen kitle grevi şehirde hayatı felce uğrattı ve işçi konseyleri silahlanma kararı alarak işçilerin silahlanmasını sağladı.

30 Ekim'de ayaklanan ve garnizonlarını ele geçiren askerler, üniformalarındaki armaları söküp, yakalarına sonbahar gülleri taktılar.

Devrimin başarısını sonbahar gülleri simgeliyordu.

Devrim adım bu güllerden aldı.

Büyük bir coşkuyla sokakları dolduran halk, askerlerin ve subayların yakalarındaki armalarını söküp yerine sonbahar güllerini takıyorlardı. Sonbahar gülleri aynı zamanda devrimde fazla kan dökülmemesinin simgesiydi.

Savaşın sorumlusu görülen Tisza öfkeli halk tarafından linç edildi.

DEMOKRATİK CUMHURİYET'İN İLANI

Dünya Savaşı Macaristan'ı ekonomik olarak felce uğratmış, açlık ve işsizlik yoksul Macar halkının karşısına yakıcı bir sorun olarak çıkmıştı.

Bu şartlarda Karolyi, hükümeti kurmakla görevlendirildi. Yeni hükümet ilk iş olarak İtilaf Devletleri'yle doğu cephesinde savaşa son vermek yönünde görüşmelere başladı. İtilaf kuvvetleri komutanıyla Belgrad'da gerçekleşen görüşme olumsuz geçti. İtilaf Devletleri Macaristan'ın parçalanması yönündeki kararlarında ısrarlıydılar.

Bu gelişmeler üzerine ulusal meclis, 16 Kasım 1918'de Cumhuriyeti ilan etti. Cumhuriyet, Macarların barış özlemlerini dile getirirken meşru müdafaalarını da ifade etmekteydi.

Karolyi cumhurbaşkanlığına seçildi. Karolyi'nin, Macaristan Demokratik Cumhuriyeti'nde, farklı ulusların iradesinin temsil edilmesi yönündeki çabaları; savaş koşullarının devam etmesi, ateşkesin ve barışın sağlanamaması, toprak reformunun karşı devrimci güçlerin etkisiyle gerçekleştirilememesi gibi etkenlerle başarısızlığa uğrarken, yaratılan bu ortam siyasi istikrarın sağlanamamasına ve krizin artmasına neden oluyordu.

Macar Ulusal Meclisi'ni oluşturan partilerin ittifakının güçsüz olması krizi etkileyen bir diğer faktördü.

Güçlü bir sendikal mücadelenin ürünü olarak ortaya çıkan sosyal demokrasi, 1918 sonbaharında hemen neredeyse rejimin ayakta kalmasını sağlayan tek güçtü.

Bu durum Karolyi'nin gelişmelerden rahatsız olmasına neden olmuş, Karolyi sosyal demokrasinin etkisini azaltmak için uzlaşmacı bir kadroyla hareket etmeye başlamıştı.

Cumhuriyet rejimi, monarşist partileri siyasi arenadan uzaklaştırıp etkisiz bırakırken, savaş sırasında Rusya cephesinde esir düşen kişilerin ağırlıkta olduğu ve Ekim Devrimi sonrasında serbest bırakılıp yurda dönen komünist kadrolar siyasal arenaya bir güç olarak giriyordu. Bela Kun'un önderlik ettiği bu kadrolar 21 Kasım 1918'de Macar Komünist Partisi'ni kurdular. Sol sosyal demokratlar ve Ekim Devrimi'nden etkilenen siyasal kesimler kısa zamanda komünist örgütlenmenin içinde yer aldılar.

İşçi sınıfı ve köylülük Ekim Devrimi'nden şiddetli etkilenmekteydi. Macaristan'ın içinde bulunduğu koşullar emekçi kesimler üzerinde sosyalist propaganda ve eylemin vücut bulmasına neden oldu.

Ayrıca sosyal demokrasinin, özellikle sendikal eylemin gücüyle geniş kitleleri etkilemesine rağmen, örgütsel düzeyde yaşadıkları zayıflıklıklar ve siyasal programlarındaki açmazlar üyeler üzerinde partinin denetim kuramamasına, üyelerinin ve etkilediği kitlelerin komünistlerle yakınlaşmasına yol açmaktaydı.

İşçi ve asker konseylerinin etki ve örgütlülük düzeylerini artırdığı bu süreç, köylü hareketinin de ivme kazanmasını sağlıyordu. Köylüler topraklara el koymaya ve paylaşmaya başladılar. Komünist Parti'nin, Karolyi hükümetinin uzlaşmacı tavrına karşı geliştirdiği muhalefet ve Macaristan'ın bütünlüğü doğrultusunda gerçekleştirdiği mücadele emekçi kitlelerin nezninde büyük sempatiye yol açtı. Komünist Parti, sosyal devrim doğrultusunda işçi-asker konseyleri iktidarını ve toprak reformu taleplerini öne çıkardı. Macaristan'daki yeni bir dönemin taşıyıcısı olan Komünist Parti'nin gazetesi *Vörös Ujsag*'ın (Kızıl Gazete) trajı bu dönemde 20.000'lere ulaşmıştı.

Ülke içinde bu gelişmeler yaşanırken, İtilaf Devletleri Belgrad Anlaşması'na dayanarak Sırp, Romen ve Çek birliklerinden oluşan bir orduyla Macaristan'a girdiler. Macaris-

tan'ın bölüşülmesi anlamına gelen bu müdahaleyi Karolyi hükümeti acz içinde izledi. Macar askerlerinin hükümet tarafından terhis edilmesi, saldırılara karşı koyamamasına neden olmaktaydı. Sosyal demokratlar bunun üzerine Savaş Bakanlığı'nı da yürüten Karolyi'nin bu görevden alınarak, sosyal demokrat Vilmos Böhm'ün Savaş Bakanlığı'na getirilmesi için harekete geçtiler. Bu yönde askerlerin de gösteriler düzenlemesi Böhm'ün bu bakanlığa atanmasını sağladı.

İşçi ve asker konseylerinde tepkilerin yükseldiği bu koşullarda, sanayi işçilerinin yoğunlukta olduğu Salgatarjan İşçi Konseyi 30 Ocak'ta kentin bütün yönetimini ele alarak savunma birlikleri oluşturdu. Fakat konseyin kitleleri yönlendirecek inisiyatif sağlayamaması kentte yağma ve talanlar yapılmasına neden oldu. Bunun üzerine Karolyi hükümeti sıkıyönetim ilan etti.

Kitle hareketindeki bu hızlı gelişme başta Budapeşte olmak üzere bütün sanayi kentleri ve kırsal alanı sarmaktaydı. Köylüler, Gödöllö ve Kerepes'te toprakları işgal ediyor, aralarında paylaşıyorlardı. Soyluların egemenliğinin simgeleri olan şatolar yakılıyor, kanlı ayaklanmalar gittikçe çoğalıyordu. Sanayi kentlerinde işçi konseyleri etki ve güçlerini artırmaktaydı. Şubat 1919, işçi konseylerinin fabrikalara el koyarak özyönetimlerini yaygınlaştırdıkları ay oldu. Bütün büyük şehirlerde konseyler yönetimlere el koymaktaydılar.

Komünist Parti'nin geliştirdiği, sermayenin ve büyük toprak mülkiyetinin toplumsallaştırılması ve genç Sovyet Cumhuriyeti'nin Macaristan'a yardımlarını içeren politik propagandaları kitleler üzerinde oldukça etkili olmaktaydı. Bütün iktidarın işçi-asker konseylerine devredilmesi yönündeki Komünist Parti'nin politik programı, sosyal demokratların inisiyatifindeki işçi konseylerinin ve işçi yığınlarının Komünist Parti'nin etkisi altına girmesini sağlamaktaydı.

Kitle hareketindeki bu gelişme, sosyal demokrasiyi ve özellikle Karolyi'yi ürküten bir nitelikteydi. Hareketin denetim altına alınması yönünde fiili tedbirler alındı.

Köylü hareketinde radikal gelişmeyi engellemek ve denet-

lemek için Karolyi, ılımlı bir toprak reformu tasarısını kısa zamanda yasallaştırdı. Kamulaştırma çabaları büyük toprak sahipleri, kilise ve sağ çevrelerin şiddetli tepkisini çekti. Reformun engellenmesi yönünde bu çevrelerce organize edilen provokasyonlar yasanın uygulanmasına imkân bırakmadı.

Öte yandan, işçi konseylerindeki etkilerini kırmak için komünistleri konseylerden dışlama politikası, giderek baskıya dönüştü. Baskılar sonucu, şubat ayında, Komünist Parti'nin gazetesi faaliyetini yeraltında sürdürmek zorunda kalıyordu.

1917'de 160 bin üyeye sahipken 1919'da 1 milyon 400 bin üyeye yükselen Sosyal Demokrat Parti, saflarındaki komünist propagandanın etkisini azaltmak için, bütün gücüyle komünistlere saldırırken, ayrıca işçi konseylerinden komünistleri çıkarmak yönünde Karolyi'nin çabalarını pekiştiriyorlardı.

Komünist Parti'nin toplumsal muhalefetin çekim merkezi olmasını engellemeye yönelik bütün bu çabalar, 20 Şubat'ta *Nepszava* gazetesinin yayın politikasına karşı gerçekleştirilen gösteriyle protesto edildi. İşsizlerden ve komünistlerden oluşan göstericilere polisin müdahale etmesine ve ateş edilmesine göstericiler de karşılık verdi. Bu gösteride içinde sekiz polisin dahil olduğu birçok kişi ölürken, yüze yakın kişi de yaralanıyordu.

Olayların sorumlusu sayılan Bela Kun ve önemli komünist kadrolar tutuklanarak cezaevine konuldu.

Cezaevi, bir grup polis tarafından işgal edilerek Bela Kun öldürülmek istendi. Bela Kun polisin saldırısından ağır yaralı olarak kurtulabildi.

20 Şubat sonrası gelişmeler ilk bakışta Komünist Parti açısından ağır bir darbe görünümündeydi. Önder kadro tutuklanmıştı ve faaliyetler gizlilik altında yürütülmekteydi. Fakat Bela Kun'a yönelik saldırı kamuoyunda ve özellikle sosyal demokrat kesimlerde geniş tepkilere yol açtı. Sosyal demokrat kesimden büyük kopmalar yaşandı. Kopanlar, Komünist Parti'nin saflarında yerlerini aldılar. Komünistlerin siyasal prestijini yükselten gelişmeler, Bela Kun'u "kilit adam" konumuna getiriyordu.

Cezaevinde sağlığı gittikçe düzelen Kun, partiyle koordineli olarak aralıksız çalışıyor, zaman zaman Lenin ile haberleşme olanağı bularak, gelişmeler hakkında tartışıyordu.

Dışarıda ise, komünistler kitle hareketinin önderi ve yönlendirici konumuna gelmekteydi. Hükümeti destekleyen polis ve askerler silahsızlandırılıyordu. İşçi ve asker yığınların önderliğini yapan Komünist Parti ülkede kitle inisiyatifini yayarken, hükümet gittikçe etkisizleşiyordu.

İşçi konseyleri bütün yasaları kâğıt üzerinde bırakarak fabrikalarda yönetimleri ele alıyordu. İşçi ve asker konseyleri fiilen devrimci süreci hızlandırıyor, kitlelerin devrim safında bütünleşmesini sağlıyordu. Yaşanan tam bir devrimci durumdu. Komünistler (silahlı ayaklanmayı gerçekleştirme yönünde) hazırlıklarını ve organizasyonlarını tamamlamaya çalışıyordu.

18 Mart'ta, Paris Komünü'nün yıl dönümünde Budapeşte proletaryası ayaktaydı. İşçi semtlerinden Csepel'de yapılan mitingde, komünist önderlerin serbest bırakılması talepleri sloganlaşıyordu. Şehir merkezine yürüyüşe geçen 20.000 kişi Bela Kun için özgürlük istedi.

Gergin bir ortamın yaşandığı bu koşullarda İtilaf Devletleri adına 20 Mart'ta Albay Vyx tarafından müttefiklerin emir ve isteklerini içeren bir nota hükümete verildi. Notada, Macaristan ile Romanya arasında çıkabilecek bir çatışma bahane gösterilerek, Macar birliklerinin sınırdan geri çekilmesi isteniyordu. Romanya, Macaristan'ın Satu-Mare, Oradea ve Arad kentlerini içine alan bölgeyi işgal etmeye yetkili kılınıyor, Macaristan sınırlarının 100 km geri çekilmesi emrediliyordu. Bu kararlar bölgede yaşayan 2 milyondan fazla Macar'ın işgal edilen topraklarda mülteci statüsünde barındırılması anlamına geliyordu. Nota, ağır Belgrad Anlaşması gereğince topraklarından çekilen Macaristan'ı daha ağır bir yükümlülük altında bıraktı. Müttefikler, komünistlerin etkinliği gittikçe artan Macaristan'ı daha da küçültmeyi hedefliyordu.

Karolyi hükümeti bu kararların uygulanması yönünde halkoyuna başvurup, kitleleri yanına almayı hedeflediyse de

Müttefiklerin verdikleri Nota'nın yanıtını hemen ertesi gün istemesi bunu olanaksız kıldı. Bunun üzerine Karolyi sorumluluktan kaçarak Cumhurbaşkanlığı'ndan istifa etti. Bu hareket Karolyi'nin "Batıya güvenme" ve batıyla ekonomik-mali-toplumsal bütünleşme siyasetinin iflası anlamına geliyordu. Muhafazakâr çevreler notanın kabul edilmesini istiyorlardı. Macaristan devleti demokratik cumhuriyete geçerek Avusturya'dan ayrılmıştı. Fakat bağımsız bir temsili temele oturamamıştı. Ülke üç siyasal partinin mutabakatı olan ulusal meclis tarafından yönetiliyordu. Nota siyasal bir istikrarsızlık yaratırken, ulusal meclisin meşruluğunu tartışılır kılıyordu. Bu gelişmeler sonucu hükümet oybirliğiyle görevden çekildi.

Müttefik devletlerin, Macaristan'ın dağılmasını içeren ültimatomuna boyun eğmeyecek yurtsever güçler ve halk için tek seçenek kalıyordu: Komünist Parti.

Ültimatom ve işçi hareketinin devrimci gelişiminin basıncını hisseden Sosyal Demokrat Parti de bu yönde Komünist Parti'yle görüşmeye başladı.

21 MART: SOSYALİST KONSEYLER CUMHURİYETİ

İşçi hareketinin giderek siyasallaşması sendikal örgütleri etkilemiş, bazı işkollarındaki (maden ve basın gibi) işçiler komünist bir yapıda birleşmişlerdi. Başta Budapeşte olmak üzere değişik sanayi bölgelerinde işçi ve asker konseyleri de ortak mücadele kararı alıyordu.

Sosyal Demokrat Parti, sol kanadının baskısıyla gerçekleşen olağanüstü toplantı sonucunda, 21 Mart'ta Komünist Parti'yle birleşme kararı aldı. Karar doğrultusunda sosyal demokrat yöneticilerden J. Weltner, Kunfi, Jenö Lendler ve Joseph Pogany'den oluşan heyet halen cezaevinde olan Bela Kun'la aynı gün görüştü. Görüşme Bela Kun'un dayattığı birleşme koşullarının kabul edilmesiyle sonuçlandı.

Bela Kun'un önemle üzerinde durduğu koşul, III. Enternasyonel'e üye olunmasıydı. Bu koşul ve Komünist Parti'nin

demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşümünü içeren programı da bütünüyle kabul edildi. Iki partinin birleşmesiyle oluşan yeni yapı Macar Sosyalist Partisi adını aldı. Macar Sosyalist Partisi[8], 21 Mart'ta merkez işçi konseyi önünde, Kunfi tarafından Macar Sosyalist Konseyler Cumhuriyeti'ni ilan etti. Bütün iktidarın işçi ve asker konseylerinin elinde olduğu açıklandı.

Sosyalist Cumhuriyet, işçilerin emperyalizme karşı devrimin ve yurdun korunması için silahlanmasını ve Sovyetler Birliği'yle dayanışma ve dostluğun geliştirilmesi yönünde açıklamalar yaptı.

İşçiler ve askerler polisi silahsızlandırarak toplumsal yaşamda inisiyatiflerini kurarken, siyasi tutukluları da cezaevinden çıkarttılar. Bela Kun da cezaevinden çıkanların arasındaydı. Bela Kun hemen Macar Sovyet Şurası başkanlığına getirildi. Aynı gün hükümet istifa etti. Aynı günün akşamı da devrim hükümeti kurularak, başkanlığa sosyal demokrat sendikacı S. Garbai getirildi. Dışişleri bakanlığını Bela Kun üstlendi.

İtilaf Devletleri'nin ultimatonuna rağmen gerçekleşen sosyalist devrim, silahlı ayaklanmayla değil, barışçı yollarla kazanılmıştı. İşçi ve asker konseylerinin iktidarı yönündeki mücadele işçi sınıfının birliğini pratik içinde yaratmış, devrimci kitleler hızlı, barışçı bir zafer elde etmişlerdi. Devrimin bu beklenmedik gelişimi başta Bela Kun olmak üzere tüm Komünist Parti'yi kaygılandırmaktaydı.

Macar sosyalist devrimi bütünüyle kendine özgü bir siyasal olguydu. İtilaf Devletleri'nin notası burjuva devrimlerinin açmazlarını gösterirken, yoğun bir siyasal kriz yaşanmasına neden olmuş, burjuva hükümetini istifaya zorlamıştı. Sosyal demokrasi bu krizi tek başına üstlenmeye cesaret edememişti. Kitlelerin devrimci hareketini devrimin öznel koşullarını, nesnel koşullarından daha önce yükselişi olgunlaştırmıştı.[9]

Devrimi gerçekleştiren parti ittifakında Komünist Parti'-

8. Uzun tartışmalardan sonra, komünistlerin istekleri yönünde partinin adı Macar Sosyalist-Komünist İşçi Partisi olarak değiştirildi.

9. Devrimler ve Karşı Devrimler Ansiklopedisi, c.1 s. 223.

nin üye sayısı sosyal demokratların ancak yirmide biriydi.

Fakat devrim gerçekliği, komünistleri tarihi bir göreve çağırıyordu: Devrime sahip çıkmak ve korumak. Bela Kun 23 Mart'ta durumunu şöyle betimliyordu:

"Antant'ın ültimatomu Macaristan'ı hemen Romanya oligarşisine boyun eğdirme amacını güdüyordu. Bu ültimatoma Macar halkı proletarya iktidarını kurarak cevap verdi."[10]

Macar Sosyalist Konseyler Cumhuriyetinin önünde zor günler vardı ve zor günleri aşacak tek güç başta işçi sınıfı olmak üzere Macar halkıydı.

MACAR KOMÜNÜ'NÜN ACİL ÖNLEMLERİ

Devrimci hükümet kısa zamanda sosyalizmin inşası doğrultusunda acil önlemler aldı. Sanayi, ulaşım ve bankalar kamulaştırıldı. Çalışma süresinin 8 saate indirilmesi kanunlaştırılarak ücretlerin % 25 artırılması kararı alındı.

Kısa zamanda, işçi sınıfının öz deneyimlerinin ürünü olan işçi konseylerinin yeniden yapılanması sağlanarak, etkinliği artırıldı. Fabrikalardaki işleyişin demokratikleşmesi yönünde düzenlemelere gidildi. İşçi konseyleri ekonomik ve siyasi denetim organları haline getirildi. İşçiler, fabrikalarda özyönetimci bir tarzda üretimin tüm aşamalarında ve yönetimde inisiyatif sahibi oldular. 26 Mart 1919'da çıkan kararnameyle fabrikalar 3 ya da 11 kişi arasında değişen işçi konseyleri tarafından yönetilmeye başlandı. İşçi konseylerinde seçim, gizli ve genel oyla yapılıyordu. İşçiler seçilen temsilcileri yetersiz bulduklarında hemen görevden alma yetkisine sahiptiler.

Nisan ayında yapılan genel seçimlerde, 18 yaşını doldurmuş kadın ve erkek herkes oy kullandı. Macaristan tarihinde gerçek anlamda ilk demokratik seçim olan Nisan genel seçimleri, kitlelerin kendilerini ifade etmesi ve politik arenada ilk kez söz sahibi olması nedeniyle önem taşımaktaydı.

Macar devriminde köylü sorununun çözümü devrimin en

10. Aktaran, G. Paloczy Horwath *age*, s. 126.

temel sorunlarından biriydi. Bu sorunun çözümü yönünde, devrim hükümeti toprakları kamulaştırma hareketini başlattı. Bela Kun önderliğindeki devrimci hükümet, "400 dönümü aşan toprakların bedeli ödenmeksizin devlet mülkiyetine geçeceğini ilan etti. Küçük ve orta mülklere, çiftlik binalarına ve evlere dokunulmuyordu. Komünistler, istimlak olunan toprakları kollektifleştirmek, kolhozlaştırmak istiyorlardı."[11] Bu kollektif toprakların işlenişi ve organizasyonu konusunda, devrimci hükümet görüş birliğine sahip değildi ve bu görüş ayrılıkları devrim yenilinceye kadar devam etti. Aralarda nüanslar olan çeşitli görüşler olsa da ağırlıkla iki temel görüş vardı. Birincisi Jeno Hamburger'in Kautsky'den esinlendiği, tarım sorunun çözümünde devlet çiftliklerinin yaratılması tezi. Diğeri ise Tarım İşçileri Birliği'nin kurucusu Sander Csizmadia'nın özyönetim düşüncesine bağlı olarak ürettiği, tarım fabrikaları projesiydi.

Tarımda bir diğer önemli sorun kalifiye eleman yetersizliğiydi. Bu eksiklik birçok yerde, eski toprak sahiplerinin zorunlu olarak yönetici görevlere getirilmesine neden oldu.

Macar Sosyalist Konseyler Cumhuriyeti, bütün iktidarın işçi, asker, köylü konseylerine geçmesi yönünde önemli adımlar attı. Bürokratik kastlaşmayı engellemek için azami dikkat gösterdi.

Konseyler arası işleyişin düzenlenmesi de bu yönde oldu. İşçiler, köylüler ve askerler içinde yer aldıkları konseylerde her düzeyde söz, karar ve yetki sahibiydiler. Köy ve semt konseyleri, üyelerinin doğrudan katıldığı toplantılar sonucunda belirlenmekteydi. Şehir ve bölgesel düzeydeki konseyler ise, mahalle ve semt konseylerinin içinden seçilen üyelerce, dolaylı olarak belirlenmekteydi. Konseyler arası eşgüdümü sağlayan üst yönetim ise İşçi, Köylü, Asker Merkezi Konseyi'ydi.

"Köy ve kent konseyleri doğrudan, il ve bölge konseyleri dolaylı seçiliyorlardı. Başkentteki merkez konseyi, mahalle konseyleri tarafından atanıyordu. Üst yönetim, il ve bölge

11. *age*, s. 127.

konseyleri tarafından seçilen İşçi, Köylü ve Asker Konseyleri Genel Kurulu idi. Genel kurul Devrim Temsilcileri adını aldı."[12]

Bu düzenlemelere rağmen, özellikle işçi konseylerinde etkisi olan ve sendikal önderliği elinde tutan sosyal demokrat eğilimli bürokratik kastlaşmanm parçalanması sağlanamadı.

KARŞI DEVRİM TERTİPLERİ VE İSTİLA

Emperyalist güçler için Avrupa'nın ortasında kurulan sosyalist bir devletin varlığı kabullenilemezdi.

İtilaf Devletleri, Macaristan'daki gelişmelerin diğer ülkelere yansımasını önlemek, Bolşeviklerle bütünleşmesini engellemek için Vyx ültimatomunun daha yumuşatılmış istemleriyle yeni yaptırımlarda bulundu.

Bu yönde, Güney Afrikalı General Smuts diplomatik girişimlerde bulundu. İtilaf Devletleri, Macaristan Sosyalist Hükümeti'ni tanıyor, cumhuriyet sınırlarını belirleyerek, Macaristan'a, Romanya ile arasında tarafsız bir tampon bölgenin oluşturulmasını öneriyorlardı. Bunun için Macar ordusunun ilerlemesi ve propaganda faaliyetini durdurması koşulunu dayatıyorlardı.

Bela Kun, Avrupa'da özellikle İtalya ve Almanya'daki devrimci gelişmelerden duyduğu umut ve Sovyetler Birliği'nden beklediği yardımdan dolayı[13] bu önerileri reddetti.

Bunun üzerine Fransız, Çekoslovak ve Romen birlikleri Müttefik kuvvetlerinin programı doğrultusunda Macaristan Sosyalist Cumhuriyeti'ne karşı saldırıya geçtiler. Müttefik kuvvetlere bağlık birlikler, Hortlıy liderliğindeki Macar karşı devrimci güçleriyle de birleşerek, Budapeşte yakınlarına kadar geldiler.

12- *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, c. 2, s. 638.

13- Oysa, yaşanan iç savaş koşulları Ekim Devrimi'ni ölüm kalım savaşıyla karşı karşıya bırakmıştı. Trajik bir paradoks olsa bile Macar devriminin emperyalist güçleri üzerine çekmesiyle, Macar devriminin kendisi Ekim Devrimi'ne yardım etmekteydi.

İstilacı güçlerin başkentin kapılarına dayanması, Kunfi başta olmak üzere, tüm sosyal demokratların telaşlanmasına neden oldu. Kunfi proletarya diktatörlüğünün tasfiyesini istedi.

Savaş Bakanı Böhm askeri hareketleri durdurma emri verdi. Karolyi'de somutlanan, Bela Kun'un görevden çekilerek, iktidarın sosyal demokratlara bırakılıp, İtilaf Devletleriyle pazarlık edilmesi gerekliliğini vurgulayan, teslimiyetçi eğilimler gelişti.

Ancak gerçek iktidar konseylerin elindeydi. İşçi, Köylü, Asker Merkezi Konseyi direnme kararı aldı ve bütün teslimiyetçi eğilimleri reddetti.

Devrimin ayakta kalması kendi gücüne bağlıydı ve bu güç harekete geçiyordu. İşçi, Köylü, Asker Merkezi Konseyi ve Budapeşte İşçi Konseyi'nin çağrısıyla, ordunun yeniden örgütlenmesi yönünde işçi gönüllülerin katılımı sağlandı.

İşçi sınıfı özgürlükleri ve ekmekleri için silaha sarılıyordu. Bela Kun ve diğer parti önderleri de dahil olmak üzere 100.000 işçi yeniden organize edilen Kızıl Ordu'ya katıldı.

Kızıl Ordu'nun 5 Mayıs'ta başlayan karşı saldırısı Romenlerin geri çekilmesiyle, Çeklerin kuzeyde durdurulmasıyla sonuçlandı.

Miskolc ve Kosica Salgotarjan kentleri işgalcilerden kurtarıldı. 16 Haziran'da Eperj'de, geçici Slovakya Sovyet Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilan edildi.

Lenin, bu süreçte, Macaristan'daki gelişmeler için şunları söylüyordu:

"Macar proleter devrimi, gözü kör olanlara bile yardımcı oluyor. Macaristan'da proletarya diktatörlüğüne geçiş Rusya'dakinden tümüyle farklıdır- burjuva hükümetin kendi isteği ile ayrılması, anında işçi sınıfı birliğinin yeniden kurulması, komünist bir program üzerinde sosyalist birlik. Sovyet iktidarının niteliği şimdi iyice açıklığa kavuşuyor; şimdi dünyanın her yanında mümkün olan, çalışan halkın ve bunların başında bulunan proletaryanın desteğine sahip olan biricik yönetim biçimi sovyet yönetimidir, proletaryanın diktatörlüğüdür."[14]

14. *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, c.2, Belgeler, s. 153.

Macar devrimcilerine de şöyle sesleniyordu:

"Şimdi itilaf devletlerine karşı amansız bir savaşta en pahalı ve en zor bir görevle karşı karşıya bulunuyorsunuz. Metin olun. Dün sizi, proletarya diktatörlüğünü desteklemiş olan sosyalistler arasında, ya da küçük burjuvazi arasında yalpalamalar baş gösterebilir, bunları acımasızca bastırın. Savaşta korkağın meşru yazgısı mermi çekirdeğidir.

Sizler yalnızca meşru, haklı ve gerçek bir devrimci savaş, ezilenlerin ezenlere karşı bir savaşın, çalışan halkın sömürücülere karşı bir savaşını, sosyalizmin zaferi için bir savaş veriyorsunuz"[15]

Bu gelişmeler yaşanırken, İtilaf Devletleri'nin Avrupa'da yeni statüyü oluşturmak yönündeki adımı olan Paris Barış Konferansı'nın başkanı Clemenceau, Macar hükümetine 7 ve 10 Haziran'da iki nota gönderdi. Barış konferansına Macaristan'ın çağrılması sözü verilen notalarda, Slovakya'dan Kızıl Ordu'nun çekilmesi koşul olarak öne sürülüyordu. Birinci notanın Bela Kun tarafından reddedilmesine rağmen parti yönetimi, Slovakya'dan Kızıl Ordu'nun çekilmesini kabul etti. Parti yönetiminin bu kararına İşçi, Köylü, Asker Merkezi Konseyi temsilcilerinden Tibor Szamuely karşı çıktı. Bu kararın alınmasında işçi sınıfında baş gösteren huzursuzlukların ve Dunantul demiryolu işçilerinin grevinin etkisi vardı. Bela Kun diplomatik tepkilerle ve değişik politik manevralarla proletarya iktidarına soluk aldırmak istiyordu.

Aynı günlerde, İşçi, Köylü, Asker Merkezi Konseyi temsilcileri değiştirilerek yeni temsilciler seçildi. Teslimiyetçi politikalarından dolayı Kunfi'nin görev alamadığı, ağırlığını sosyal demokratların oluşturduğu yeni bir hükümet kuruldu.

Kızıl Ordu'nun Slovakya'dan çekilmesi ordu saflarında olumsuz etki yarattı. Yaşanan duraklamadan yararlanan Müttefik kuvvetleri hemen saldırıya geçerek Slovakya Sovyet Cumhuriyeti'ni dağıttılar.

---

15. *age*, s. 154.

Slovakya Sovyet Cumhuriyeti'nin İtilaf kuvvetlerince kısa zamanda dağıtılması ve savaşın hızlı gelişimi, komünistlerle sosyal demokratlar arasındaki çelişkileri yoğunlaştırmaktaydı. Komünistlerle sosyal demokratlar arasındaki birlik dağılma aşamasına gelmişti. Sağ sosyal demokratlar, komünistlerin tasfiyesi yönünde muhalefet yürütmekteydiler.

Haziranda, Dunantul demiryolu işçilerinin, temel ihtiyaçlarının karşılanması yönünde başlattığı grevin, komünistlerin önderliğindeki Demiryolu Sendikası tarafından sonuçlandırılmaması ve yayılmasının engellenmemesi ciddi bir sorun yaratmaktaydı.

Sosyal demokrat muhalefet, muhalefetlerinin eksenine, sendikal yapılardaki etkinliğine dayanarak, işçi sınıfının örgütlü birliğinin dağılması yönünde politikaları oturttu. Zsigmund Kunfi, Zontan Ronai ve Dezcö Bokanyi gibi sosyal demokrat önderler, sendikacılardan oluşmuş bir hükümet kurulması yönünde tavırlar sergilediler.

Bu hareket, reformist sendikaların muhalefetiyle ortak bir çizgide yürümekteydi.

Bu yöndeki mücadele ve düşünce ayrılığı, bir yandan işçi konseylerinin etkisini kırarken, öte yandan konsey örgütlülüğü içinde sendikal bürokrasiye eklemlenen bir eğilimin gelişmesine neden oldu. Konsey yapılanmalarının içeriğini boşaltan bu süreç, yenilgiye giden yolu da aralamaktaydı.

Slovakya'nın boşaltılması ve hemen arkasından Clemenceau'nun, komünistlerden oluşan bir hükümetle İtilaf Devletleri'nin görüşmeye oturmayacağını içeren yeni notası, sosyal demokratların ve sendikal bürokrasinin komünistlerin görevden çekilmesi taleplerine güç katıyordu.

Siyasal ortamda bu gelişmeler yaşanırken, karşı devrim de organize olmaktaydı. Viyana ve Arad'ı üst seçen karşı devrimci güçler, Viyana'da Kont Bethlen tarafından organize olurken, Arad'da oluşturulan karşı devrimci hükümete Gyula Karolyi önderlik etmekteydi. Kısa bir süre sonra karşı dev-

rimci güçler, İtilaf Devletleri'nin de desteğini alarak, askeri birlikler oluşturdular. Komplo ve provokasyon eylemlerini yoğunlaştırdılar.

Başlangıçta uluslararası işçi sınıfı tarafından yoğun destek ve dayanışma alan Macar Devrimi, giderek enternasyonal desteğini de yitirmekteydi. Devrimin başlamasıyla, Müttefiklerin askeri müdahelesini engellemek için İngiliz işçi sınıfı, Macar işçi sınıfıyla dayanışma yönünde bir dizi eylem gerçekleştirmişti. Ayrıca Milano'da gerçekleşen uluslararası toplantıda, Avrupa proleteryasının Macaristan ve Sovyetler Birliği'ne karşı askeri bir müdahalenin durdurulması yönünde genel siyasi grev kararı alınıyordu. Bu karar doğrultusunda Avrupa'nın birçok ülkesini dayanışma grevleri sardı. Grevleri askeri malzemelerin naklini engelleyen sabotajlar izledi. Birçok ülkeyi saran grevler zinciri bir müddet sonra kırılmaya başlandı. Yaşanan uluslararası konjonktürün de etkisiyle enternasyonel desteğini bütünüyle kaybetme noktasına gelen Macar Devrimi, kendi gücüne dayanarak ayakta kalmaya çalışıyordu.

113 GÜNLÜK DİRENİŞ SONA ERİYOR

Çek birlikleri tarafından Slovakya Sovyetler Cumhuriyeti'nin yıkılması ve 29 Temmuz'da Kızıl Ordu'nun bir başarı şansı olmamasına rağmen yaptığı son saldırının da yenilgiyle sonuçlanması, ordu saflarında dağılmalara yol açtı. Kızıl Ordu'nun, Slovakya'dan, Müttefiklerin notasıyla çekilmesinden sonra, saflarında tam bir moral çöküntü yaşandı. Sağ sosyal demokratların denetlediği birliklerin karşı devrimci saflara geçmesiyle birlikte ise, Kızıl Ordu tam bir çöküş sürecine girdi. Kızıl Ordu birlikleri cepheden çekilerek Budapeşte'ye döndüler.

29 Temmuz'da, Romen birliklerinin karşı saldırısıyla Budapeşte düştü.

Halk komiserleri (bakanlar kurulu) 1 Ağustos'ta istifa etti.

Devrim hükümeti yerini, sağ sosyal demokrat Gyula Peidl'in yönetiminde yeni koalisyon hükümetine bıraktı. Devrim hükümetinin istifası 133 gün süren Macar Komünü'nün yenilmesi, yıkılması anlamına geliyordu. Bela Kun ve arkadaşları Avusturya'ya sığınmak zorunda kaldı. Oradan Sovyetler Birliği'ne geçtiler.

Yeni hükümet İtilaf Devleri'nin barış/teslimiyet anlaşması hükümlerini kısa zamanda imzaladı.

Romen birliklerinin Budapeşte'yi işgal etmeleriyle birlikte, eski düzenin bütün aristokratları başkente dönmeye başladı. Bu güçler karşı devrimi hızlandırdılar. Beyaz terör bütün şiddetiyle yaygınlaşmaya başladı.

Romen işgal ordusu 16 Ekim'de çekilerek yerini Amiral Horti'nin karşı devrimci ordusuna bıraktı. Horti denizi ve donanması olmayan Macar kralının naibiydi.

Karşı devrimin terör ve tedhiş hareketlerinin devam ettiği günlerde yapılan göstermelik seçimlerle yeni parlamento oluşturuldu. Karşı devrimci güçler parlamentonun oluşturulmasıyla kendilerine meşruiyet zemini yaratmak istemekteydiler. Karşı devrim, parlamentonun bu işleviyle anti-semitik, anti-bolşevik yok etme hareketlerini artırarak sürdürdü. Beyaz terör dalgası 5000 kişinin ölümüyle sonuçlandı. Müttefik kuvvetlerin desteğiyle beyaz rejimin kurumsallaştırılması yönünde adımlar atıldı.

MACAR KOMÜNÜ'NÜN VE KONSEYLERİ'NİN ÖĞRETTİKLERİ

Macar komününün yenilgisinde, uluslararası konjonktürde emek cephesinin göreli zayıflığının ve uluslararası sermayenin askeri güçlerinin müdahalesinin önemi büyüktür. Bu etkenlerin yanında; devrimin özgül karakterinin doğurduğu sonuçlar ve bu sonuçlara karşı, devrimci hükümetin yeterince müdahale edememesi ya da hatalı politikalar geliştirmesi faktörleri de gözardı edilmemelidir.

Demokratik devrimin gerçekleşmesi ile başlayan, komünün oluşumu ve yıkılışını kapsayan dönem Macaristan'daki siyasal altüst oluşların, gelgitlerin olağanüstü yoğun yaşandığı dönemdir.

Böylesi koşullarda, Komünist Parti'nin her siyasal kararı Macaristan'ın kaderini belirleme içeriğiyle yüklüydü. Özellikle Komünist Parti'nin Sosyal Demokrat Parti'yle girdiği ilişki bu anlamda önem taşımıştır.

Komünist Parti'nin Sosyal Demokrat Parti'yle birleşerek Macaristan'ın geleceği yönünde önemli adım atılmış olmasına rağmen, parti içindeki reformist unsurların etkisi kırılamamıştır. Bu yön, genel olarak işçi sınıfı üzerinde sosyal demokrat ideolojinin hegemonyasının da kırılamamasına ve işçi sınıfının bağımsız sınıf politikası geliştirememesine neden olmuştur. İşçi hareketinin burjuva demokratik cumhuriyet öncesinde kurulmaya başlayan, kendiliğinden ve işçi sınıfının kendi özgüçlerinin ürünü olan konsey yapılanmaları, bağımsız çizgide gelişememiş, konseylerde sosyal demokratlar etkili bir güç olabilmişlerdir. İşçi konseylerinin, kitle inisiyatifinin kurumsallaştığı ve iktidar organı işlevi kazandığı bir yapıya dönüşmemesinde bizzat sosyal demokratların rolü vardır. Bu rol, Macar Komünü yaşarken bile kendini hissettirmiştir. İşçi konseyleri, sendikal bürokratlar ve sosyal demokratlar tarafından, siyasal manevraları için kullanabilecekleri bir yapı olarak değerlendirilmiştir.

İtilaf Devletleri'nin, General Smuts kanalıyla gelen notasının yarattığı kaos ve sosyal demokratların teslimiyetçi tavrına karşı, işçi konseylerinin yerel ve merkezi düzeyde direnme kararı alması, gerçek iktidarın nerede olduğu göstermekteydi.

Bu kararla birlikte 100.000 işçinin Kızıl Ordu'ya katılması konseylerin gücünü ve etkisini ortaya çıkarmaktaydı.

Fakat Komünist Parti'nin reformizme karşı etkin, kararlı mücadele edememesi, konseyler iktidarının kurumsallaşması yönünde eksikleri gideremememesi, bu yönde yeterli organizasyon yapılamaması, Komünist Parti'nin siyasal inisiyatif

kaybetmesine neden olmuştur.

Komünist Parti'nin köylü sorununa yaklaşımında da ciddi sorunlar yaşanmıştır. Devrim hükümeti, kamulaştırma hareketi başlatarak, bu topraklarda devlet çiftliklerinin kurulmasını hedeflemiştir. Nüfusun yarısına yakın bir kesimini oluşturan küçük ve orta köylülüğün topraklarına dokunulmamıştır. Kamulaştırılan toprakların ihtiyacı olan köylülere eşit bir şekilde dağıtılması yerine, devlet çiftliklerine dönüştürme çabaları (bu konuda da net bir politika izlenmemiştir) topraksız ve toprakları yetersiz köylülerce olumlanmamış, bu politikaya yabancı kalmalarına neden olmuştur. Devrim geliştirilmeden ve köylü yığınları tarafından içselleştirilmeden izlenen bu radikal politika, devrimin köylü yığınlarıyla kutuplaşma zeminlerini de yaratmıştır. İzlenen politikaya yabancı kalan köylülerin devrimle bütünleşmesi sağlanamamıştır.

Komünist Parti kitlelerin kendiliğinden devrimci eyleminin zenginliğini kavrayamamış, kitleleri toplumsal sürecin bütününde kollektif inisiyatifini geliştirecek güç haline getirememiştir.

Bütün bu faktörlere rağmen Macar Komünü deneyimi inat, fedakârlık ve ihtilalci ruhun da ifadesidir. Komünist Parti'nin bütün siyasal tecrübesizliğine, devrimin özgül karakterinden kaynaklanan sorunlara hazırlıksız yakalanmasına rağmen, devrimin yaşaması için gösterdiği mücadele gözardı edilmemesi gereken bir olgudur.

V. Bölüm

AVUSTURYA İŞÇİ KONSEYLERİ 1918-1920

"Avusturya'da işçi konseyleri Ocak grevinden doğmuşlardı ve devrim kapıyı çaldığında da, bu yeni kurumlar hızla yayıldılar. Doruğuna ulaşan güç bilinci, özgürleşmiş kitlelerin uyanan etkinlik dürtüsü ilk eylem alanını bu kurumda aradı ve buldu."
Otto Bauer

I. Dünya Savaşı, Habsburg Monarşisi'nin sınırları içinde yeni ulusal devletlerin oluşumuna neden olurken, Avusturya'nın sınırları imparatorluğun küçük bir bölümüne kadar daralıyordu.

Savaşın yarattığı yıkıcı tahribat ve Avusturya'nın yaşadığı yenilgi, toplumsal kesimlerin bütününde kendini hissettirmekteydi. Ekonomi çökmüş, ülkede ciddi bir açlık tehlikesi baş göstermişti. Uzun savaş boyunca tükenmiş ordu terhis edilmişti. Savaşın bütün sonuçlarını üzerinde taşıyan askerler açlık, soğuk ve işsizlikle karşı karşıyaydılar.

İşçiler ve köylüler günlük yaşamlarını sürdürmekte zorlanmaktaydılar. Yoğun bir işsizlik baş göstermişti. Kitlelerin dört yıldır yaşadıklarından kaynaklanan nefret ve öfke birikimi, gittikçe yoğunlaşan tepkilere dönüşüyordu.

Bu koşullarda Kral Karl, 11 Kasım 1918'de tahttan ve haklarından feragat etti. Ertesi gün, geçici kurucu meclis tarafından, Alman-Avusturya Cumhuriyeti ilan edildi. Bu gelişme, yaşanan şartların olağanüstülüğünün de etkisiyle, kendiliğinden bir siyasal rejim değişikliğiydi.

Egemen sınıflar güçsüz ve programsızdı, siyasal temsilcileri inisiyatiflerini yitirmişlerdi.

Siyasal arenada sosyal demokrasi, emperyalist savaşta burjuva politikalarına angaje olmasına ve sosyal şoven bir politika izlemesine rağmen, en örgütlü güç konumundaydı. Aynı zamanda işçi sınıfı ve sendikalar üzerinde de etkisini sürdürmekteydi.

Yaşanan konjonktür, sosyalist bir devrimin olanaklarını hazırlamasına rağmen, Sozialdemokratische Partei Österreichs - SPÖ Avusturya Sosyal Demokrat Partisi, geleneksel politikasını sürdürerek, Cumhuriyetin (yeni rejimin) oturmasını sağlayacak çizgide hareket etti.

AVUSTURYA SOSYAL DEMOKRASİSİ

1848 Devrimi'nden 1890'lara kadar Habsburg İmparatorluğu önemli ekonomik ve politik değişimler yaşadı.[1] Bu süreç, imparatorluğun bir tarım ülkesi olma özelliklerini giderek kaybettiği, sanayi ülkesi nitelikleri kazandığı bir dönem oldu. Sanayileşme süreci kır-kent ilişkilerinde kendini hisset-

1. Avusturya-Habsburg İmparatorluğu'nun tarihsel sürecini belirleyen iki etmenden biri, 19. yüzyılın ortalarında ülkenin çok uluslu bir devlet görünümünde olması, bir diğeri ise yerel burjuvazinin Avrupa'daki diğer burjuvalara oranla güçsüz ve iktidardan uzak oluşuydu. Avusturya-Habsburg aristokrasisi bu iki etmenden azami ölçüde yararlanarak, öncelikle ülke içindeki ulusları birbirine karşı kışkırtıp 1815'te tüm Avrupa'yı saran ulusalcı akımlara karşı bir güvenlik kuşağı oluşturabilmiş, ardından da gelişmesini tamamlayıp, ekonomik ve siyasi olarak yeterince gelişmemiş yerel burjuvaziyi etkisizleştirerek egemenler arasında bir konsensüs sağlayabilmiştir. 1848'den sonra gün geçtikçe etkisini ve devrimciliğini yitiren burjuvazi, kendi devrimini ileri taşıyabilme yeteneğini kaybettiğinden -elbette gelişen işçi muhalefeti nedeniyle- iktidardaki egemen güçlerle anlaşmayı ve buna uygun olan bir toplumsal yapıya uyum sağlamayı tercih etmiştir. Burjuvazının devrimci bir güç olmaktan çıkması ve iktidara eklemlenmesi, Avusturya-Habsburg İmparatorluğu'nu rahatsız eden tek gücün ulusalcı eğilimler olmasına yol açtı. Özellikle Macarların bağımsızlık taleplerinin ön plana çıkması, imparatorluğu yeni baskı politikaları üretmeye zorlarken, diğer yandan sistem revizyondan geçirilerek, gelişen akımlara karşı esnek bir yapı oluşturulmaya gidildi. 1848-1849 dönemi, Avrupa'da burjuva devrimlerin geri çekildiği, işçi sınıfının eksiklik ve zaaflarını fark ettiği, özellikle Orta Avrupa'da karşı devrimin zafere ulaştığı bir zaman dilimi olarak ortaya çıktı. Aynı dönem, işçi hareketlerinde burjuvaziden koparak, sisteme karşı bir ayaklanmaya doğru evrilecek yeni örgütlenmelerin arayışını da ifade ediyordu.

tirdi. Kentlere doğru yoğun nüfus akışı yaşandı. Viyana şehri öne çıkarak entelektüel ve politik hareketlerin odağı haline geldi.

Sanayileşme proleter nüfusun artmasına, işçi sınıfının politik arenaya çıkmasına ve bu arenada giderek etkisini hissettirmesine neden oldu.

1848 Devrimi, Avusturya işçi sınıfının kendi gücünü görmesini sağladı. O dönemde çıkarılan gazeteler ve kurulan dernekler, işçi sınıfının kendini ifade etme ve örgütlenme arayışının göstergeleriydi. O dönemde kurulan dernekler içinde en önemlisi Viyana İşçileri Eğitim Derneği'ydi.

İşçi sınıfının örgütlenme çabaları, Habsburg monarşisinin baskı ve şiddetiyle karşılaştı. Dernekler ve sendikal örgütler kapatıldı ve yöneticileri yargılandı. İşçi sınıfının örgütlerine yönelik bu saldırılar, işçi sınıfı içinde parçalanmalara, dağılmalara neden oldu. İşçi hareketinin her örgütlenme çabasını hükümet kovuşturmaları, yargılamalar, olağanüstü durum ilanları izledi.

1889'da Hainfeld şehrinde yapılan "Birlik" konferansına kadar, Avusturya işçi hareketinin yaşadığı yükseliş ve düşüşler, işçi sınıfının örgütlü birliğini yaratmaya elvermedi. Victor Adler'in[2] siyasal kişiliğinin de etkisiyle, "Birlik" konferansı sosyal demokrat hareketin bütünleşmesini sağladı. Konferans sonucunda Avusturya Sosyal Demokrat Partisi doğdu.

Sosyal Demokrat Parti'nin kurulması, işçi hareketinin politik ve entelektüel yaşama ağırlığını koymasını ve gün geçtikçe etkisini daha fazla hissettirmesini sağladı.

Avusturya sosyal demokrat hareketinin şekilleniş sürecinde Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin, özellikle onun lideri Kautsky'nin, siyasal etkisi oldukça büyüktü. Bu etkinin kurulmasında en önemli nedenlerden biri, Adler'le Kautsky'nin arasındaki yakın ilişkiydi.[3]

Avusturya'da1890 sonrasında işçi hareketinin siyasal ve

2. Avusturya sosyal demokrat hareketinin önde gelen isimlerinden.

3. "Birlik" konferansında benimsenen Victor Adler'in önerdiği ilkelerin, daha önceden Kautsky tarafından gözden geçirilmesi, redakte edilmesi bu ilişkinin düzeyini göstermektedir.

toplumsal yaşamda giderek artan ağırlığı, sosyal demokrat harekette özgün bir çizginin doğuşunu da sağlamaktaydı.

1890'da gerçekleşen ve 200 bin kişinin katıldığı 1 Mayıs gösterileri bunun habercisi oldu. İşçi hareketinde görülen yükseliş, 1848 Devrimi'nde olduğu gibi, üniversite gençliğinin harekete geçmesine yol açtı. Özellikle üniversite gençliği çevresinde entelektüel gruplaşmalar oluştu. Bu gruplaşmalar içinden Karl Renner, Max Adler, Rudolf Hilferding gibi Avusturya Marksizmi'nin önde gelen isimleri ortaya çıktı. Özellikle "der Heilige Leopold" ile "Veritas" adlı grupların birleşmesiyle oluşan "Freie Vereinigung", Avusturya Marksistleri'nin özgün düşüncelerinin oluştuğu zemini yarattı.

Giderek, sosyal demokrat hareketin ideolojik-teorik çizgisini belirleyen ve Avusturya Marksizmi diye tanımlanan bu akımın (daha sonra Frankfurt Okulunun) kurucusu Prof. Carl Grünberg'dir.

Sosyal Demokrat Parti'nin önderlerinin hemen hemen hepsi (Friedrich Adler, Karl Renner, Max Adler, Otto Bauer) Grünberg'in öğrencileriydi.

Avusturya Marksistleri, 20. yüzyılda kapitalist toplumun değişen sınıf yapısı ve bu değişimin politik yansımaları üzerine oldukça ciddi çalışmalar yaptılar. Ayrıca Habsburg İmparatorluğu'nun kendine has toplumsal ve ulusal sorunlarıyla ilgili araştırmalar gerçekleştirdiler.

Siyasal yönelim olarak, I. Dünya Savaşı'na kadar "Kautsky'nin 'ortadoksluğu' ile Bernstein'ın 'revizyonizmi' arasında az çok 'merkezci' bir konum"[4] alan Avusturya Marksistleri, Ekim Devrimi sonrasında Bolşevizm ve reformizm dışında yer aldılar. İlerki yılarda bu konumlanış giderek reformizme kaydı.

I. Dünya Savaşı öncesine kadar, sosyal demokrat hareketin ve kitle hareketinin gelişkinliğinin de bir yansıması olarak, Avusturya Marksizmi, entelektüel açıdan en üretken ve etkili dönemini yaşadı. Örneğin, Sosyal Demokrat Parti'nin 1907 seçimlerinde gösterdiği başarı, toplumsal yaşamın bütü-

4. Tom Bottomore, Patrick Goode (ed.), Kavram Yay., 1992, *Avusturya Marksizmi*, s. 19.

nünde kendini hissettiren kitle hareketindeki yükseliş, Avusturya Marksistleri'nin bu gelişmeleri değerlendirmesine ve teorik açılımlar ortaya koymalarına yol açtı.

Fakat 1914 yılında başlayan emperyalist savaşa ilişkin olarak, Sosyal Demokrat Parti'nin ve onun etkisi altında olan sendikaların, burjuva milliyetçi politikalar geliştirmesi ve savaşa onay vermesi, bu partinin işçi sınıfı içindeki etkisini ve prestijini yitirmesine neden oldu.

Savaş yıllarında kendini daha belirgin hissettiren bu süreç, işçi sınıfının resmileşen ve bürokratlaşan yapılardan gittikçe uzaklaşmasına ve bağımsız örgütlenme arayışlarına girmesine yol açtı.

İŞÇİ KONSEYLERİ DOĞUYOR

I. Dünya Savaşı Avusturya'nın toplumsal yaşamını alt-üst etti.

Savaş ekonomisinin olumsuz etkilerini bütün şiddetiyle üzerinde hisseden emekçi kitleler, yeni örgütsel arayışlar içine girdiler. Sosyal Demokrat Parti'nin ve sendikaların burjuvaziyle aynı rotada hareket etmesi, işçi sınıfının işyeri temelinde bağımsız örgütlenmeler yaratma çabalarını hızlandırdı. Bu ilişkilerin belirli bir aşamaya gelmesi 1915 yılına kadar sürdü.

Fabrikalarda çalışan işçilerin seçtikleri temsilcilerden oluşan konseyler, 1915 yılından sonra bütün işyerlerine yayıldı. İşçi sınıfının yaşanan ağır ekonomik koşullara tepkisinin ifadesi olan konsey örgütlenmesi, giderek bürokratlaşmış, hantallaşmış siyasi ve sendikal yapıların işçi sınıfı üzerindeki etkisini sarstı. Buna paralel olarak işçi sınıfı içinde, sendikaların ve Sosyal Demokrat Parti'nin otoritesi azaldı.

Bu gelişmeler üzerine Sosyal Demokrat Parti önderliği, işçi sınıfı içinde hızla kaybetmeye başladığı etkisini korumak, itibarını sağlamlaştırmak için değişik siyasal manevralar geliştirdi.

5 Kasım 1916'da Sosyal Demokrat Parti ve sendikaların gerçekleştirdiği Konferans, sendikaların ve partinin, işçi sınıfından kopmamak ve otoritelerini yeniden sağlamak yönündeki çabalarının bir ürünüydü.

1000 delegenin katıldığı Konferans'ta "askeri despotizmin savaş sanayilerindeki dehşetleri"[5] ortaya konularak, yaşanan dönemin değerlendirilmesi yapıldı. Konferans'ta işçi delegelerinin büyük bir çoğunluğu, konsey örgütlenmesinin gerekliliğini dile getirdiler.

Konsey düşüncesinin işçi sınıfı içinde kök salması ve partinin gövdesini oluşturan işçi sınıfının devrimci baskısı, Sosyal Demokrat Parti'yi siyasal ve sendikal politikalarını gözden geçirmeye zorladı. Bu yönde yeni politikalar geliştirildi. Yeni politikalar, işçi mücadelesini yükseltmekten öte, işçi sınıfının devrimci atılımının önünü kesmeyi ve konsey hareketinin içeriğini boşaltmayı hedeflemekteydi. Bazı parti önderlerinin sendikaların revizyondan geçirilmesini istemeleri de politik manevranın bir parçasını teşkil etmekteydi ve işçi sınıfının bürokratik sendikal yapılara karşı tepkilerini nötrleştirmeyi amaçlamaktaydı. Konferansta, konseylere söylem düzeyinde parti önderleri ve sendika yöneticileri tarafından onay verildiği belirtilmesine rağmen yapılmak istenen, konsey örgütlenmelerini doğrudan reddetmeyip, onu savunur görünerek, devrimci içeriğini bozup bu yapıları sendikaların bir alt organı haline getirmekti.

Parti önderliği, işçi konseylerini, sınıfın bağımsız devrimci örgütlenmesinin bir ifadesi olarak düşünmüyor, sınıfın yeniden kontrol altına alınmasının bir aracı olarak görüyordu.

İşçi hareketinin yükselişi nedeniyle Monarşi, I. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında mevcut dengeleri korumak yönünde uyguladığı baskıcı politikaları yumuşatmak zorunda kaldı. Monarşinin 18 Mart 1917'de çıkardığı kararname bu içeriğe sahipti. Kararname savaş sanayinde, yoğun sömürüye dayanan emek organizasyonlarında değişiklik yaparak, işçi sınıfının çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi yönünde

5. Age, s.128.

olanaklar sağladı. Bütün bu uygulamalar monarşinin, işçi sınıfı ve kitle hareketine verdiği ödünlerdi.

Rusya'daki Ekim Devrimi'nin zaferi, Avusturya'daki siyasal atmosferi de etkiledi. İşçi sınıfı devrimci bir coşkuyla örgütlenme ve mücadelesini hızlandırdı. Ekim Devrimi'nin sovyet örgütlenmeleri üzerinde şekillenmesi, işçi sınıfının konsey örgütlenmesini somut bir olgu olarak algılamasına neden oldu. Hızla, Viyana kenti başta olmak üzere, büyük sanayi bölgelerinde işçi konseyleri kurulmaya başlandı. Yarı legal bir biçimde örgütlenen işçi konseyleri, Sosyal Demokrat Parti'nin inisiyatifi dışında gelişti ve başından itibaren monarşinin engellemeleriyle karşılaştı.

Sosyal Demokrat Parti'nin, işçi konseylerini sendikal bürokrasinin bir aracı olarak görmesi ve ufkunu ekonomik mücadeleyle sınırlaması, parti tabanında huzursuzluğa ve tepkilere neden olmaktaydı. Franz Koritesh Coners'in önderliğindeki devrimci sol bir grup, konsey örgütlenmesini iktidar organları olarak değerlendirerek bu yönde propaganda ve ajitasyon faaliyeti yürüttü. Lenin'in de desteğini alan bu devrimci radikal grup, konsey yapılanmalarının Sosyal Demokrat Parti'nin dışında, bağımsız bir örgütlenme olması ve işçi sınıfının kollektif inisiyatifinin gelişmesini sağlayacak bir nitelik kazanması yönünde hareket etti.

Sanayi proleteryasının çoğunlukta olduğu ve zengin sendikal deneyime sahip olan Kuzey Avusturya bölgesinin Lenz şehrinde, konseyler 12 Aralık 1917'de, illegal olarak bir konferans gerçekleştirdi. Konferans, işçi konseylerinin eriştiği boyutu göstermesi ve işçi hareketi içindeki etkisinin anlaşılması açısından, olumlu sonuçlar doğurdu.

Siyasal ve sendikal alanda soyut düzeyde tartışılan işçi konseyleri fikri, gerçekleştirilen konferansla birlikte somut bir olgu olarak ortada durmaktaydı. Bu gelişme konsey örgütlenmesinin işçi sınıfı tarafından daha fazla kabullenilmesini ve kavranılmasını sağladı.

Kasım 1918'de kurulan Kommunistische Partei Österreichs - KPÖ Avusturya Komünist Partisi'nin işçi hareketinin

gelişim sürecinde kayda değer bir etkisi olmadı. Bunun doğal sonucu olarak da, işçi sınıfının özdeneyimlerinin ürünü olarak ortaya çıkan konsey yapılanmaları içinde varlık gösteremedi.

İşçi sınıfıyla bütünleşemeyen Komünist Partisi, 1919'da Avusturya'yı saran Ocak grevlerinde de gelişmelerin dışında kaldı. Komünist Parti, soyut genel ayaklanma çağrıları yapmaktan öteye gidemedi.[6]

İŞÇİ KONSEYLERİ YAYILIYOR

1918 yılı Ocak ayında, Avusturya'nın bütününde grevler patlak verdi. Açlığa ve işsizliğe karşı başlayan grevler kısa sürede siyasal içeriğe bürünerek, siyasal taleplerin de ifade edildiği eylemlere dönüştü. Grevler yayılarak ve kitleselleşerek, toplumsal düzenin değiştirilmesi hedefine yöneldi.

I. Dünya Savaşı'nın sonunda Avusturya'nın yaşadığı yenilgi, toplumun her kesiminde arayışlara ve tepkilere yol açmıştı. Ekim Devrimi'nin coşkusu bu kesimlerin bütününü sarmıştı. Ülkedeki tek örgütlü askeri güç olan Volkswehr-Halk Milisleri işçi sınıfının zaferinin yakınlığına inanmıştı. Çünkü, siyasal anlamda tam bir iktidar boşluğu yaşanmaktaydı.

1919 yılı başında yapılan genel seçimlere Sosyal Demokrat Parti katılmadı. Seçimleri, Hristiyan Sosyal Partisi kazandı. Seçim sonrasında, Sosyal Demokrat Parti'nin dışardan desteğiyle, koalisyon hükümeti kuruldu. Başbakanlığa Karl Renner getirildi. Sosyal Demokrat Parti'nin koalisyon hükümeti içinde yer almasında, Avusturya devriminin değerlendirilmesi ve bu süreçte devrimci özneye bakıştaki sağ yorumun

6. Komünist Parti'nin bu durumunun başlıca nedeni, köklü bir geçmişe sahip olan Sosyal Demokrat Parti'nin, savaş sırasında Avrupa'nın bütün sosyal demokrat yapılarında görülen ayrılmaları ve bölünmeleri yaşamamasıdır. Savaşa karşı alınan tutum, sosyal demokrat hareketi sağa savururken, devrimci ve radikal yapılanmaların doğmasına ve güçlenmesine neden olmuştur. Avusturya Sosyal Demokrat Partisi içinde sol bir kanadın doğmasına ve güçlenmesine rağmen, Victor Adler'in karizmatik ve birleştirici kişiliğinin etkisiyle bölünmeler yaşanmamıştır. Parti farklı kanatları içinde taşısa bile birliğini korumuştur.

etkisi vardı. Avusturya devriminin olgunlaşmadığından, proletaryanın da devrimi gerçekleştirecek niteliklere sahip olmadığından hareketle koalisyona katılan Sosyal Demokrat Parti parlamenterist bir çizgide hareket ederek, işçi sınıfının devrimci gücünün devreye girmesini engelleyecek politikalar geliştirdi. Bu politikalar Avusturya'da sosyal devrimin gerçekleşmesini engelleyecek ağır sonuçlar doğurdu. Aslında Ocak grevleri Sosyal Demokrat Parti'nin yaklaşımını göstermek açısından önemli bir deneyimdi.[7]

Ocak 1918 grev hareketi Avusturya devriminin başladığını işaretlemekteydi. Grev hareketleri bir yandan işçi konseylerinin yayılmasını sağlarken, diğer yandan örgütlenme düzeyini yükseltti. Bu süreç konsey hareketinin şekillenmesine neden oldu. 15 Ocak 1918'de Viyana'da başlayan grevler kısa sürede diğer sanayi şehirlerine yayıldı. Viyana'da sanayi proletaryasının çalıştığı büyük işyerlerinde konseyler, merkezi bir örgütlenme ihtiyacının sonucu olarak, Merkez İşçi Konseyini oluşturdular ve işçi hareketini yönlendirmeye çalıştılar. Viyana'da oluşturulan Merkez İşçi Konseyi, 310 üyeden seçilmişti ve bu üyelerin büyük bir çoğunluğu Sosyal Demokrat Parti'nin çizgisinde hareket etmekteydi.

15 Ocak'tan sonraki günler işçi konseylerinin etkisini artırdığı günler oldu. Yükselerek devam eden grev dalgası, Avusturyalı egemen güçlerin krizini daha da açığa çıkardı. Yaklaşık olarak 1.400.000 işçinin üçte ikisi sendikal örgütlenme içinde yer alırken, işçi konseyleri de sınıf içinde örgütlenmesini pekiştiriyor ve etkisini artırıyordu.

İşçi sınıfının kitlesel ayağa kalkışı Sosyal Demokrat Parti'yi rahatsız etmekte, "nereye evrileceği belli olmayan" bu potansiyelden korkmasına neden olmaktaydı. İşçi kitlelerinde Ekim Devrimine duyulan sempati, aslında potansiyelin yönelimini işaret etmekteydi.

---

7. Sosyal Demokrat Parti'nin sağ ve sol kanadı, devrimci sürecin değerlendirilmesinde ortak noktalarda birleştiler. Kari Renner önderliğinde cumhuriyetçi sağ kanatla Friedrich Adler ve Otto Bauer önderliğinde sol kanat, Avusturya'da mevcut durumun ve proletaryanın taşıdığı özelliklerin devrimin gerçekleşmesini sağlayacak nesnel koşulları sunmadığını düşünmekteydi.

Toplumsal radikalleşme kentlerle ve sadece sanayi proleteryası ile sınırlı değildi. Savaş, kırsal kesimi de bütün yakıcılığıyla etkilemişti. Savaşın başlamasıyla Avusturya militarizmi mecburi askerlik sistemini başlatmıştı. Bu sistemden en çok etkilenen köylüler oldu; orduya zorla alınmışlardı. Köylülerin önemli geçim kaynaklarından biri olan hayvancılık durmuş, hayvanlarının bir kısmına el konulmuş veya telef edilmişti. Köylüler tarım ürünlerini de gerçek bedellerinin çok altında satmaya zorlanmıştı. Bu ve benzeri uygulamalar militarizme karşı köylülüğün şiddetli tepki göstermesini ve radikalleşmesini sağladı. 1918 Kasım'ında Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle hızla köylü konseyleri oluştu.[8]

İşçi konseyleri kısa zamanda, köylü ve asker konseyleriyle eşgüdümlü çalışmaya başladılar. Konut sorununun çözümünden, tarım ürünlerinin toplanmasına ve hayvancılığın ıslah edilmesine kadar çok ivedi sorunların çözümü için ortak hareket ettiler. Emekçi kitlelerde monarşinin yıkılışının getirdiği coşku ve radikal eylem hattı, sosyalist devrimin olanaklarını sunmaktaydı.

Fakat sosyal demokrasi, Bolşevik Devrimi'ne benzer bir devrimi reddediyor, grevlerin durdurulması yönünde çağrılar yaparak devrimci dalgayı kırmaya çalışıyordu. Ayrıca Sosyal Demokrat Parti önderliği, konseylerdeki etkinliğini kullanarak grevin durması yönünde kararlar da çıkartıyordu.

Viyana'da 15 Ocak'ta başlayan ve kısa sürede tüm Avusturya'yı sarsan grevler daha yaşanırken, Sosyal Demokrat Parti, bir yandan parti yayın organında "grevlerin yaratacağı kronik istikrarsızlıktan" dolayı grevlere son verilmesi çağrıları yaparken, diğer yandan da hükümetle grevlerin bitirilmesi yönünde görüşmelere başladı. Konseyler içindeki sosyal demokrat temsilcileri de bu doğrultuda harekete geçirerek, grevlerin yaygınlaşmasının ve doğabilecek bağımsız politik arayışların önünü kesmeye çalıştı. Bunda başarılı olan Sosyal

8. Bu konseylerin oluşumunda, ordunun büyük kısmını teşkil eden köylülerin, ordunun terhis edilmesiyle evlerine dönmelerinin etkisi vardır. Asker konseyleri deneyimini yaşayan bu kesimler, köylülüğün arayışlarına yanıt verebilmişlerdir.

Demokrat Parti önderliği, hükümetle anlaşmaya vararak ekonomik bazı taleplerin yerine getirilmesini sağlayarak, grevleri ekonomizmin dar çerçevesine hapsetti. Böylece, grevin doğuracağı siyasal sonuçları baştan engellemiş oldu.

Ocak ayının sonuna doğru Avusturya'yı sarsan grevler durdu. Sosyal Demokrat Parti önderliğinin, grevlerin bitirilmesi yönündeki çabaları sonuç vermişti. Bütün ülkeye yayılan birinci grev dalgası böylece geri çekildi. Sosyal Demokrat Parti'nin grevlere yaklaşımı çerçevesinde hareket eden konseyler, partiyle aralarındaki özerkliği ve bağımsız politika üretme yönlerini kaybettiler. Ve konseyler, Sosyal Demokrat Parti'nin bir aracı, bir yan organizasyonu konumuna düştüler. İşçi sınıfı mücadelesi geri çekiliş sürecine girdi.

İşçi hareketindeki durgunluk Haziran 1919'a kadar sürdü. Fakat içten içe kaynayan işçi sınıfı, özellikle ekonomik durumlarında hiçbir olumlu gelişmenin olmamasından dolayı, yeniden kitlesel biçimde ayağa kalktı. Avusturya'da artık ikinci büyük grev dalgası başlamıştı. İşçi hareketindeki bu yeni yükseliş, konseylerin partinin yan örgütlenmesi olma özelliğini kırmak yerine daha da pekiştirdi.

Macar komünistleri, Avusturya'da devrimci sürecin derinleşmesine büyük önem veriyorlardı. Avusturya'da işçi sınıfının zaferiyle sonuçlanacak bir gelişme, Macar Komünü'nün ayakta kalmasını sağlayacak bir süreci de başlatabilirdi. Komünist Parti, Macar devrimcilerinin de yardımıyla inisiyatif geliştirmeye çalıştıysa da karşısında Halk Milisleri'ni[9] buldu ve sonuç alamadı.

Grevlerin başlamasıyla Sosyal Demokrat Parti, konseyleri, grevlerin sona erdirilmesi için devreye soktu ve bu yönde toplantılar gerçekleştirdi. Her şeye rağmen, Komünist Parti'nin varlığı ve bu süreçte geliştirdiği argümanlar, "tüm iktidar konseylere" gibi propaganda faaliyetleri, farklı siyasal zeminlerin de doğmasını yol açtı. Komünist Parti'nin, konseylerin yeniden yapılanarak, işçi sınıfının iktidar organı niteli-

9. Savaş sonrasında ayakta kalan tek askeri güç olan Halk Milisleri bütünüyle Sosyal Demokrat Parti'nin kontrolü altındaydı.

ğiyle hareket etmesi yönündeki görüşleri emekçi kitleler arasında tartışmalara yol açtı. Macar Komünü'nün varlığı, işçi sınıfı içindeki konseylerle ilgili tartışmaları daha da hararetlendirdi. Bu arada Macar Komünü önderi Bela Kun, Viyana Merkez Konseyi'ne, Macar işçi sınıfının yolunu izlemeleri çağrısında bulundu. Fakat çağrı konsey örgütlenmesi içinde yeterli etkiyi yaratamadı, Bela Kun'un önerisi Viyana Merkez Konseyi'nce reddedildi.

1 Temmuz 1919'da, işçi konseylerinin 2. kongresinde komünistler, oldukça yetersiz güçlerine rağmen, Avusturya'da işçi konseyleri iktidarının kurulması yönünde öneride bulundular. Sosyal demokrat üyelerin ezici çoğunluğa sahip olmasından dolayı, bu öneri kongre tarafından reddedildi. 1 Ağustos 1919'da Macar Komünü'nün yıkılması, Avusturya işçi sınıfının mücadelesinde de etkisini gösterdi. Avusturya işçi sınıfı giderek konseyler iktidarı düşüncesinden uzaklaştı. İşçi sınıfı mücadelesi geri çekiliş sürecine girdi.

Sosyal Demokrat Parti'nin 1918-1920 dönemindeki politik stratejisi, cumhuriyet rejiminin kurulması ile sınırlıydı. Bu sınırlama o konjonktürde yaşanan diğer bütün etkenlere rağmen, Avusturya'da işçi sınıfı iktidarının kurulması önünde en temel engeli oluşturmaktaydı.

Otto Bauer, "Avusturya Devrimi'nin sorunları" adlı makalesinde bu konuyu şöyle açıklıyor: "Avusturya'daki proleter devrimi Antant emperyalizmiyle karşı karşıyaydı. Antant gıda ve kömür ikmallerimizi kesebilir, böylece bizleri aç bırakabilir, toprağımızı kendi birlikleriyle işgal edebilir, ya da, bizleri komşu devletlerin saldırısına maruz bırakabilirdi. Bu yüzden, galiplerin gücü Avusturya'da proleter devrime çok belirgin sınırlar getiriyordu."[10]

Bu oldukça abartılı yorumla Bauer geliştirdiği politik stratejisinin gerekçelerini şöyle ortaya koymaktadır: "Devrimin, geniş işçi sınıfı kesimlerine getirdiği öznelci yanılsamalar, proleter devrimin nesnel durumuyla keskin bir tezat içindeydi. Savaş proletaryanın konumunda ve zihniyetinde temelli

10. Bottomore, Goode, *age*, s. 129.

bir değişiklik oluşturdu."[11] Bauer kısaca, proleter devrimin koşullarının oluşmadığı ve proleteryanın devrim yapacak olgunluğa ulaşmadığı tespitinde bulunarak, "yavaş devrim" olarak adlandırdığı politik hattının doğruluğunu böylece temellendiriyordu. Bu strateji, Sosyal Demokrat Parti'nin (içindeki farklı eğilimlerin onayıyla) 1918-1920 döneminde izlediği politik çizginin çerçevesini oluşturdu.

Avusturya ekonomik coğrafya olarak, ikili özellikler taşımaktaydı. Viyana, Wienerwald ve Yukarı Styria'yı içine alan sanayi bölgesinde işçi sınıfının yaygın bir ağırlığı vardı. Diğer bütün bölgelerde işçi sınıfının varlığına rağmen köylülük ağır basmaktaydı. İşçi konseylerinin, köylü ve asker konseyleriyle (savaş sonrasında) tarımın ıslahı ve gıda maddelerinin dağıtımı yönünde yerel ve bölgesel düzeyde ilişkiler kurmasına rağmen, muhafazakâr bir niteliği olan köylülük proletaryaya karşı ciddi tepkiler geliştiriyordu. Savaş döneminde, militarizmin mecburi askerlik mekanizmasına karşı gösterdiği tepkilerle, devrimci yönelim içine giren köylülük, bu dönemde yeni rejimin baskılarından kurtulmak ve "özgürleşmek" istiyordu.

"Ama devrim bu beklentiyi boşa çıkarmak zorundaydı. Çıplak gereksinimlerin ağır bastığı bir zamanda, merkezileştirilmiş gıda zoralım ve dağıtım sisteminden vazgeçemezdi. Kasabaların ve sanayi merkezlerinin, en başta da Viyana'nın donatımı devlet düzenlemesi ve denetimi olmadan güvencelendirilemezdi. Köylü, kendisinin özgürlükten anladığı şeyi devrimin yadsıdığını; mal teslimini dayatan, gayri meşru tacirleri kovuşturan ve azami fiyat düzenlemelerinin zedelenmesiyle savaşan asker-konseylerinin, askeri zoralım müfrezelerinin yerini almış olduğunu gördü. Proleterya da, kendisinin kendi emek ürünlerine özgürce tasarruf etmesine izin vermeyi reddeden bir düşman buldu ve proletaryadan, eskiden militarizmden nefret ettiği kadar nefret etmeye başladı."[12]

---

11. Age, s.129.
12. Age, s.132.

Merkezileşmiş gıda dağıtım sisteminden rahatsız olan yalnızca köylüler değildi. Ticaret burjuvazisi de sistemin kendi çıkarlarını zedelediğinden dolayı rahatsızdı. Burjuvazi muhafazakâr niteliğe sahip Avusturya köylülerini, papazları da devreye sokarak, işçi sınıfına karşı örgütlüyordu. Kurduğu otorite nedeniyle işçi sınıfına düşman kesilen köylüler, köy konseylerinde bu eğilimin güçlenmesini sağlayarak, bu konseyleri işçi konseylerine karşı savaşım aracı olarak kullanmaya başladılar.

1919 Haziran'ında köylülerin düzenlediği yürüyüş bir tehdit mahiyeti taşımaktaydı. Bu yürüyüş, köylülüğün önemli bir karşı devrimci güç olarak ortaya çıktığını göstermekteydi. Otto Bauer bu durumu "Ülkenin ekonomik yapısı ancak kanlı bir iç savaşla zorla ortadan kaldırabilecek sınıflar arasında bir güç dengesi yarattı"[13] diye açıklamaktadır. Otto Bauer "Avusturya Devrimi'nin Sorunları" adlı çalışmasında, proletaryanın geniş kesimlerinin tehlikeyi anlamadığı ve böylesi bir iç savaşa hevesli olduğu, sanayi bölgelerinin dışında tarım bölgelerinde köylülüğün gücünün anlaşılmadığı ve İtilaf kuvvetlerinin tehdit gücünün görülmediğinden söz ederek tehlikeyi vurgulamaktadır. Ona göre proletarya diktatörlüğünün kurulması, devrim açısından intihardan başka bir şey olmayacaktır.

Proletaryanın geniş kesimlerinin bu tehlikeyi anlamadığı belirlemesinde bulunan Sosyal Demokrat Parti önderleri, bu tehlikeyi görmenin kendi görevleri olduğunu düşünmekteydiler. 1918-1920 döneminde partinin bütün eğilimleri, Otto Bauer tarafından geliştirilen "yavaş devrim" politikalarıyla uyum içindeydiler. Otto Bauer'in, "kitleler arasındaki güçlü devrimci ajitasyondan ve kapitalist toplumsal düzenin girdiği şiddetli sarsıntılardan yararlanarak, devlette ve fabrikalar, kışlalar ve okullarda proleterya için güçlü ve kalıcı konumlar işgal etmek"[14], böylece işçi sınıfının bilincini ve gücünü geliştirmek için kapitalist toplumsal düzenden yararlanmak gerektiği görüşünden hareket ederek, reformist bir çizgi izlediler.

13. *Age*, s. 133.
14. *Age*, s. 134.

Sosyal Demokrat Parti'nin sol kanadı, Avusturya'da, proleter devrimin gerçekleşme koşullarını, Almanya'da gelişen devrimci sürecin etkilerine bağlıyordu. Alman işçi sınıfının başarısıyla "Avusturya devriminin" birleşmesinin, Avrupa'da geniş etki yaratacağını düşünüyordu. Fakat İtilaf kuvvetleri iki ülkenin işçi sınıfları arasında böylesi bir dayanışmayı engelleyecekti.

Alman devriminin yenilgisi, Sosyal Demokrat Parti'nin politikalarını tasarı düzeyinde bıraktı. Cumhuriyet rejiminin kurumsallaşmasını hızlandırmak yönünde, savaş sonrasındaki tek askeri güç olan Halk Milisleri, profesyonel orduya dönüştürüldü. Siyasal alana hiçbir şekilde müdahale edemeyen konseyler, toplumsal yaşamın örgütlenmesi yönündeki çalışmalarını bıraktılar. Yetkilerini, yeni rejimin organlarına devrettiler. Bu düzenlemeler, zaten yavaşlamış olan devrimci dalganın iyice durulmasına neden oldu. Ekim 1920'de yapılan genel seçimlerde, Sosyal Demokrat Parti ikinci parti durumuna düştü. Sosyal Demokrat Parti, burjuva cumhuriyet rejiminin kurulmasını ve oturmasını sağlayan politikalarıyla misyonunu tamamlamış oldu. Çünkü burjuvazinin artık Sosyal Demokrat Parti'ye ihtiyacı kalmamıştı. Artık iktidar burjuvazinin temsilcisi Christlichsoziale Partei - CP Hristiyan Sosyal Parti'nin elindeydi.

AVUSTURYA İŞÇİ KONSEYLERİNİN YAPISI, İŞLEVLERİ VE İŞLEYİŞİ

Avusturya işçi konseylerinin tarihi, Almanya ve Macaristan'daki konsey hareketinden çok önceye, 1915 yılına dayanmaktadır. Dünya savaşıyla birlikte, Avusturya sosyal demokrasinin ve etkisi altında olan sendikal yapılanmaların burjuvaziyle işbirliği, Avusturya işçi sınıfını geleneksel örgütlenmelerin dışındaki arayışlara sokmuştu. İşçi sınıfının kendiliğindenci nitelikli bu arayış ve tepkisi konsey örgütlenmelerinde ifadesini buldu. İlk dönemde Sosyal Demokrat Parti ve

sendikalardan bağımsız karakter taşıyan konsey örgütlenmesi, zamanla sosyal demokratların etkisi altına girdi. Bu dönemde konseyler herhangi bir sorun üzerine bağlayıcı karar alamıyorlar ve partinin isteği yönünde toplanıyorlardı.

Cumhuriyet'in ilanına kadar devam eden bu süreç işçi sınıfının devrimci baskısı, Macar Devrimi'nin etkisi ve komünistlerin konsey hareketini gündemde tutan propagandasıyla değişti. Konseylerin Mart 1919'da ki I. Kongre'si bu değişimin ifadesiydi. Konseyler işçi sınıfının ekonomik ve politik haklarını savunan, geliştiren, 1918'de gerçekleşen burjuva demokratik cumhuriyetin kazanımlarını koruyan, derinleştiren örgütlenmeler oldular. I. Konseyler Kongresi'ne kadar, işyerlerinde oluşan konseylerden seçilen işçi delegeleri, bir araya gelerek kent konseylerini meydana getirmekteydiler.

Kent konseylerinin kendi içinden seçtikleri delegelerden de Merkezi Konsey oluşmaktaydı.

I. Konseyler Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda, anti-kapitalist mücadele içinde olan, Avusturya emekçi halkının kurtuluşu saflarında yer alan, 20 yaşını doldurmuş (kadın-erkek) herkes konsey yapılanması içinde seçme-seçilme hakkına sahip oldu. Böylece daha önceki seçim sisteminde görülen anti-demokratik uygulamalar terk edildi. Seçim sistemi demokratikleştirildi. Bunun yanında seçme - seçilme, seçimlerin tekrarı, görevden geri alma gibi doğrudan işçilerin inisiyatif geliştirdiği düzenlemelere gidildi. Ilk dönemki seçim sisteminde işlevsiz olan ve üst organlarda temsil edilemeyen küçük işletmeler, yeni düzenlemeler sonucu üst organlara delege gönderme hakkını kazandı.

Konseyler, işlev olarak, bir yandan işçi sınıfının mücadelesinin birliğini ve organizasyonunu sağlarken, diğer yandan yaşamın değişik alanlarına müdahale edebiliyorlardı. Halkın iaşe ihtiyacının giderilmesi, karaborsanın, stokçuluğun engellenmesi,[15] fiyatların düzenlenmesi ve bu yönde kovuşturmaların yürütülmesi, çocuk bakımı, sağlık, işsizlik, konut so-

15. Konseyler, 1918-1919 yıllarında Viyana'da 12.000 defa arama yaparak; 40 ton un, 120 ton patates, 172 ton şeker, 15 milyon yumurta, 250 bin balık konservesi, 50 bin çift ayakkabı, 1 milyon sigara, 1 milyon kutu kibrite el koymuşlardı.

runu gibi yerel ve bölgesel sorunların çözümünde fiilen devrede olabiliyordu.

İşçi konseyleri asker konseyleriyle sıkı bir işbirliği içine girerek, toplumsal yaşamın örgütlenmesinde ortak çalışmalar yürütmekteydi. Bunun yanında işçi konseyleri tarım ve hayvancılığın ıslahı, yeniden düzenlenmesi gibi konularda köylü konseyleriyle ilişkiler geliştirmek istediler; ancak çabalarında başarılı olamadılar.

Köylü konseylerinin gerici özelliklere sahip olması ve işçi konseylerine karşı aktif mücadele yürütmesi bu ilişkilerin geliştirilemeyişinin temel nedeniydi.

KONSEYLERİN YIKILIŞI

Avusturya'da işçi konseylerinin faaliyetleri ekonomik alanla sınırlı kaldı. Ortaya çıkışından yıkılışına kadar işçi konseyleri siyasal alana müdahale edemedi. Bu işlevsizliğinde Sosyal Demokrat Parti'nin politik stratejisinin belirleyici etkisi oldu. Sosyal Demokrat Parti işçi konseylerini iktidar organları olarak görmemekteydi ve işçi konseylerinin içinde bu yönde gelişen bütün girişimleri engelledi. Sosyal demokratlara göre, işçi konseylerinin ekonomik alanla sınırlı faaliyeti sınıfın olgunlaşmasına, kapitalizm içinde proletaryanın bilincinin ve gücünün geliştirilmesine yarayacaktı. Partinin devrim perspektifi içinde işçi konseyleri, bir alt organ niteliği taşımaktaydı.

Sosyal demokrasinin işçi sınıfı içinde ciddi nüfuz sahibi olması, işçi konseylerinin de sosyal demokrasinin siyasal programı doğrultusunda hareket etmesine neden oldu.

İşçi konseyleri içinde, konseyler iktidarını savunan devrimci sol gruplar, bu nedenlerden dolayı, işçiler arasında etkili olamadılar. Otto Bauer'in geliştirdiği "yavaş devrim" kavramı çerçevesinde, reformcu bir çizgide hareket eden Avusturya Sosyal Demokrat Partisi, işçi konseylerini ekonomik alan içine hapsetme ve giderek işlevsizleştirme politikası izlemiştir.

Avusturya'da 1918-1920 yıllarında, sosyal devrimin gerçekleşme olanakları bulunmasına rağmen, sosyal demokrasi "sınıfsal güçlerin arasındaki dengenin getirdiği zorunluluk"u gerekçe göstererek, fiilen sosyal devrimin gerçekleşmesinin önüne set çekmiştir.

Sosyal demokrasinin bu politikası, burjuva iktidarının kurumsallaşması ve otoritesini sağlamlaştırmasına olanak tanımıştır.

İşçi konseylerinin siyasal iktidarı ele almasını sağlayacak devrimci ortamın varlığına rağmen, konsey yapılanmalarının bu donanıma sahip olmaması ve doğru bir devrimci önderliğin bulunmaması, konsey hareketinin güç kaybetmesine, işlevsizleşmesine yol açmıştır. Yenilgi bu noktadan sonra artık kaçınılmazdır. Çünkü bu süreç, burjuvaziye, kapitalist sistemi istikrara kavuşturacak zamanı verme yönünde işlemiştir. Geleneksel burjuva kurumlarının yeniden işlev kazanması, işçi konseylerinin ekonomik alanla sınırlı faaliyetini doğal olarak gereksizleştirmiştir.

Avusturya işçi konseyleri deneyimi, reformcu çizginin, işçi hareketinin devrimci gelişimin önünde ne derece önemli engel olabileceğinin somut göstergesi olmuştur.

VI. Bölüm

İTALYA'DA İŞÇİ KONSEYLERİ

"İşçiler, en iyi ve en bilinçli yoldaşları arasından seçilen geniş delege meclisleri toplamaya hemen girişmelidirler; bunu, 'Fabrikadaki tüm iktidar fabrika komitelerine' sloganı ile bu sloganı tamamlayan 'Tüm devlet iktidarı İşçi ve Köylü Konseylerine' sloganıyla gerçekleştirmelidirler."
Gramsci

Birinci Paylaşım Savaşı, Avrupa'yı kıta düzeyinde sarsmıştı. Enkaz haline gelen Avrupa'da, ekonomik, siyasi ve diplomatik açıdan yaşanan buhran, toplumsal altüst oluşları da hazırlamaktaydı. Savaşı kazanan ülkeler içinde, ekonomik olarak en az gelişmiş niteliğe sahip olan İtalya'nın, bu özelliğinden dolayı zaten yaşamakta olduğu sorunlara bir de savaşın yarattığı sorunlar eklenmişti. 1919-1920 İtalya'sı devlet ve toplum ilişkilerinde bir çözülüşün ve farklı toplumsal kesitlerin arayışlarının ortaya çıktığı bir dönemdi. Başta işçi sınıfı ve köylülük olmak üzere emekçi güçler toplumsal yaşamı yeniden kurmak için ayaktaydı. Kuzey İtalya'nın sanayi merkezlerinde işçi sınıfı, yarattığı işçi konseyleriyle, gerçekleştirdiği fabrika işgalleriyle kapitalist işbölümünün dayattığı işleyişin alternatifi olacak, somut ve çarpıcı deneyimler oluşturdu. Köylüler ise, bütün Orta İtalya'dan, Güney İtalya'ya kadar uzanan kesimlerde toprak işgalleri gerçekleştirdi.

Bu gelişmeler karşısında, büyük toprak sahipleri ve sanayiciler, işçi sınıfının ve köylülüğün yükselen mücadelesini engellemek için yeni bir örgütlenme çabasına girdi. Bu arayış, 1920'lerde büyük toprak sahiplerinin oluşturduğu Genel Ta-

rım Konfederasyonu ile sanayicilerin oluşturduğu Confindustria, Genel Sanayi Konfederasyonu'nun, örgütlenmeleri ile sonuçlandı. Halk kitlelerinin siyasallaşmasına bağlı olarak, sınıflararası kutuplaşmanın arttığı koşullarda, 1920'nin Ağustos-Eylül aylarında, Milano'da başlayan, kısa sürede bütün ülkeyi saran genel grev, işçi hareketinin yükselişini ve İtalya'da devrimci durumu işaretlemekteydi.

İşçi demokrasisinin ifadesi olan konsey tipi örgütlenmeler yaygınlaşmış ve birçok fabrikada işçiler, fabrikanın bütün denetimini (üretimden yönetime kadar) ellerine geçirmişlerdi.

Yaşanan devrimci durum, Partito Sosialista Italiano, (İtalyan Sosyalist Partisi)'nin[1] ideolojik yöneliminin etkisinden ve teorik-pratik yetersizliğinden dolayı, emekçi sınıfların birleşik devrimci mücadelesini geliştirememesine, mücadelenin sendikalist ve kendiliğindenci bir çizgide hapsolmasına neden oldu. Komünistler de bu çizgiyi kıracak, yaşanan gelişmeleri yönlendirecek donanımlara sahip değildi. İşçi ve köylü hareketinin yükselişten düşüşe geçmesiyle, yaşanan konjonktürün ve kitlelerdeki psiko-sosyal durumun etkisiyle İtalya'da Faşizm artık iktidara yürüyordu.

SAVAŞ SONRASI TOPLUMSAL DURUM

İtalya'nın Birinci Paylaşım Savaşı başladığında tutumu "tarafsızlıktı". Bu tutum, savaş daha birinci yılını doldurmadan, İngiliz emperyalizmi ile yakınlaşmanın sonucunda değişti ve İtalya, 1915 yılında Müttefik kuvvetler (İngiltere, Fransa, Rusya) yanında savaşa girdi. Avusturya'ya karşı savaşa giren İtalya, bazı bölgelerin (Trento, Trieste, Dalmaçya gibi) ilhakını hesaplıyordu.

Savaş, İtalya'da bir yandan toplumsal çelişkileri artırırken

1. İtalya'da ilk sosyalist parti, Flippo Turati tarafından, 1892 yılında Partito dei Lavorotori Italiano, (İtalyan İşçileri Partisi) adıyla kurulmuştur. Bu parti, 1893 te Partito dei Lavorotori Sosialista Italiano (İtalyan İşçileri Sosyalist Partisi)'ne dönüştürülmüştür. İtalyan İşçileri Sosyalist Partisi 1895'te, İtalyan Sosyalist Partisi adını almıştır ve partinin programı Erfurt Programı'ndan esinlenerek oluşturulmuştur.

diğer yandan kapitalistlerin savaş ekonomisinin olanaklarından (sektörler arası entegrasyondan, piyasanın savaş ekonomisine göre düzenlenmesinden, devletin savaşın ihtiyaçlarına bağlı üretim taleplerinin yoğunluğundan) yararlanarak, geniş bir sermaye birikimi elde etmesini sağlıyordu.

Savaş ekonomisi, yarı askeri bir çalışma sisteminin doğmasına neden oldu. İşçi sınıfının çalışma koşullarından doğabilecek tepkileri, hapis ve cepheye sürülme gibi baskı ve tehditlerle engellenmeye çalışıldı. Kırsal kesimde de baskının şiddeti aynı yoğunluktaydı. Bu kesimde, sanayi kesiminden farklı olarak, askere alınanlar daha fazla idi. Tarımda çalışan köylülerin yarısından fazlası, savaş başlayınca orduya alınmıştı.

İtalya savaşın yarattığı bütün olanaklara, hızlı sermaye birikimi gerçekleştirmesine ve savaşın galipleri arasında olmasına rağmen ciddi sorunlar yaşamaktaydı. Ülkenin, feodal ve varyantı olabilecek ilişkiler barındıran Güney'i ile sanayileşmiş ve kapitalist ilişkilerin bütünüyle kendini hissettirdiği Kuzey'i arasındaki çelişkiler, sosyo-ekonomik yapıda dengesizliğin doğmasına neden olmaktaydı.

İtalya'nın, devlet olarak birliğini çok geç kurması yerel ve bölgesel çelişkileri artırıcı faktörleri de doğurabilmekteydi.

Savaş sonrasında toplumsal düzenin kurulması yönünde ciddi açmazlar yaşanmasına neden olan bu ve benzeri etkenlere, savaşa karşı çeşitli çevrelerin ve kitlelerin artan tepkileri de eklenince, geleneksel kurum ve mekanizmalar işlevsizleşti ve yeni arayışlar doğmaya başladı. Başta işçi sınıfı ve köylülük olmak üzere, savaştan etkilenen ve ağır ekonomik zarar gören toplumsal kesimler, siyasal ve toplumsal taleplerini dile getirecek arayış ve örgütlenmeler içine girdiler. İşçi sınıfı, kollektif davranma bilincinin gelişmesine bağlı olarak, siyasal ve sendikal anlamda hızlı bir örgütlenme sürecine girdi. Aynı gelişmeler tarım kesiminde de yaşanmaktaydı.

Savaşa girme kararı, burjuva siyasal yapıları ve kadroları ikiye bölmüştü. Siyasal-toplumsal muhalefeti, bazı tavizlerle dengelemeyi hedefleyen bir çizgide hareket eden Giolitti[2] önderliğindeki "tarafsızlar" ile Nitti[3] önderliğindeki savaş yanlıları arasında biçimlenen bir ayrılıktı bu bölünme. Savaşa girilmesiyle birlikte Nitti siyasal yaşama ağırlığını koydu. Nitti hükümeti savaş sonuna kadar iktidarı elinde tutmayı başardı. Ancak savaş sonrası konjonktür, toplumsal çelişkilerin artması, burjuvazinin geleneksel çizgisi olan, farklı dengeleri ve çıkarları gözetme siyasetinin de iflasını getiriyordu. Artık gündemde, fiili olarak geleneksel kurum ve mekanizmaları işlevsizleştiren, gelecek toplumun özlemlerini dile getiren emekçi kitleler vardı. Sosyalist Parti, işçi sınıfının mücadelesinin gelişmesine paralel olarak güç kazanıyor, prestij topluyordu.[4] Fakat, kazanılan bu güç aynı zamanda parti içi ideolojik çelişkileri ve bölümleri de hızlandırıyordu.[5]

Bölünmeler özellikle, işçi hareketinin gelişiminin değerlendirilmesi ve yorumlanmasından kaynaklanan, ciddi ideolojik farklılıkları içeren sosyalizm, devrim ve parti anlayışıyla ilgiliydi.

1917 Ekim Devrimi, İtalyan işçi sınıfının 1904-1914 yılları

2. Giolitti ağırlıkta liberal burjuvaziyi temsil etmekteydi. Savaşta tarafsızlık politikasını Sosyalistler, Katolikler ve parlamentonun çoğunluğu savunmaktaydı.

3. Nitti sanayi kesiminin ve büyük toprak sahiplerinin temsilcisiydi. Egemen güçlerle iyi ilişkiler içinde olan belirli bir aydın kesimi savaş yanlısı bir tutum sergiledi. Bunların organizasyonu ve önderliğiyle geniş milliyetçi kitle gösterileri gerçekleşti.

4. Savaşın hemen sonrasında, sendikaların örgütlenme düzeyinde gelinen nokta da bunu göstermektedir. Yönetiminde reformistlerin etkili olduğu Confederazione Generale del Lavore - CGL Genel İşçi Konfederasyonu'na üye sayısı 1920'de 2 milyona ulaşmıştı. Anarko-sendikalist çizgide olan Unione Sindiacale İtaliano - USI aynı dönemde 800 bin üyeye sahipti Katolik İtalyan İşçileri Konfederasyonu ise 1 milyon üyeliydi. Tarım işçilerinin de içinde yer aldıkları ve Parti do Popolove İtaliona -PPI İtalyan Halkçı Partisi'nin etkisindeki, sosyal demokrat eğilimli Federazione Italiana Operai Metallurgici - FIOM Metal İşçileri Federasyonu'nun üye sayısı 160 bini bulmuştu.

5. Sosyalist Parti'nin 1910'ların ilk yarısında 50 bin olan üye sayısı savaş sonrasında 200 bine ulaştı. Aynı dönemde partinin merkez yayın organı olan *Avanti*'nin traji 300 binlere yaklaştı.

arasındaki kendiliğindenci arayışlarının yöneleceği hedefi belirlemişti. Ağustos 1917'de İtalya'ya gelen Kerenski hükümetinin delegeleri 40 bin kişi tarafından "Viva Lenin-Yaşasın Lenin" haykırışlarıyla karşılanıyordu. Kerensky hükümetinin temsilcilerini Bolşevikler zanneden kitlelerin bu tepkisi bile, İtalya emekçi kitlelerin Rusya'daki gelişmelerden ne kadar etkilendiklerine bir örnektir. Rusya'daki gelişmeler, İtalyan Sosyalist Partisi içindeki Sovyet modeli savunucularının taraftar toplamasına neden oluyordu. İtalyan işçi sınıfı içinde özel bir yeri olan Torinolu işçilerin, 21 Ağustos 1917'de, dükkânların ekmek satmamalarından kaynaklanan protestoları kısa sürede ayaklanmaya dönüştü. Sokaklarda barikatlar oluşturuldu ve ayaklanma fabrikalarda, sokaklarda savaş aleyhtarı gösterilere dönüştü. Tamamen kendiliğinden başlayan ayaklanmayı, Sosyalist Parti'nin Torino şubesi yöneticileri ile üyeleri, anarşistler ve sendikalistler örgütlü bir niteliğe kavuşturmaya çalıştılar. Ayaklanma 26 Ağustos'ta ordu birlikleri ve polisin şiddet kullanmasıyla bastırıldı. Torino şehrini kan gölüne çeviren ordu birlikleri, yüzlerce sosyalist, anarşist militanı da tutukladı. Sosyalist Parti'nin Torino şubesinin bütün üyeleri tutuklanmıştı. Sosyalist Parti'nin Torino şubesinin ayaklanmaya aktif katılımına karşın parti yönetimi gelişmeleri yalnızca izledi.

Bu ayaklanma sonrasında, Torino'daki sosyalist önderlerden biri, adından çok sık söz ettirecekti. Bu kişi, o zamanlar 26 yaşında olan Antonio Gramsci idi. Ayaklanma sonrasında partinin bölge siyasal sekreterliğine getirildi.

Torino ayaklanması İtalyan işçi sınıfının mücadelesinde bir kilometre taşıydı, ayrıca ayaklanma Torino'nun konsey tipi örgütlenmelerin beşiği olacağınında habercisiydi.

Bolşevik Devrimi, başta Gramsci olmak üzere Sosyalist Parti'nin Torino şubesi üyelerinin dikkatlerini, bu devrimi izlemeye ve anlamaya yöneltti. Rusya'daki 1917 Şubat Devrimi'nin, burjuva demokratik aşamadan sosyalist aşamaya doğru ilerleyeceğini çözümleyen Gramsci, Bolşevik Devrimi'nden hemen sonra Sosyalist Parti'nin yayın organı olan

Avanti'de "Kapitale Karşı Devrim" başlığı altında bir yazı kaleme aldı. Gramsci'nin bu makalesinde Marksizm'in dogmatik yorumunun eleştirisi, Gramsci'nin o dönemki ideolojik-teorik etkilenmeleri ve formasyonuyla ilgili veriler bulunmaktadır.

G. Fiori bu makaleyi şöyle özetlemektedir:

"Bolşevik Devrimi Marx'ın *Kapital*'ine karşı bir devrimdir. Rusya'da Kapital proletaryadan çok, burjuvazi üstünde etki yaptı. Daha proletarya kendi özgürleşmesini, kendi sınıf çıkarlarını ve kendi devrimini aklına bile getirmeden, burjuvazi Rusya'da burjuvazinin oluşumunun ne kadar can alıcı olduğunu, orda kapitalist bir aşamanın nasıl canlanacağını, Batı türü bir medeniyetin nasıl doğacağını gördü. Fakat olaylar tarihsel materyalizme göre Rus tarihinin açıklayabileceği çerçeveyi yıktı. Bolşevikler Karl Marx'ı inkâr ettiler, eylemleriyle, amaçlarıyla tarihsel materyalizmin yasalarının o zamana kadar inanıldığından çok daha esnek olduğunu ortaya koydular."[6]

Mayıs 1919'da, yazarları arasında Gramsci ve Togliatti'nin de bulunduğu *L'Ordine Nuovo*'nun (Yeni Düzen) ilk sayısı çıkarıldı. Gazete çıkışıyla birlikte, işçi hareketinin teorik arka planını örmeye çalıştı.

Ekim Devrimi, özellikle Gramsci'nin, Rus deneyiminin İtalya'da benzerinin yaratılabilmesi olanağı ve Sovyet benzeri kurumların olabilirliği üzerine araştırmalar yapmasına neden oldu. Çalışmalarını, *L'Ordine Nuova*'nın çıkmasıyla daha da yoğunlaştıran Gramsci, İtalya ve Torino'da işçi iktidarının nüveleri olarak iç komiteleri görmekteydi.[7] İç komiteler,

---

6. G. Fiori, *Bir Devrimcinin Yaşamı*, s. 99.

7. Metal İşçileri Federasyonunun 1919 yılı Şubat ayında işverenlerle yaptıkları sözleşme sonucu, işçiler fabrikalarda iç komiteler kurma hakkını elde ettiler. İşçilerle işverenler arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir organ olarak düşünülen bu yapılar, işçi hareketinin yükselişiyle birlikte farklı işlev ve işleyiş içine girdi. İşçi sınıfının grev ve fabrika işgalleri gibi etkili eylemleri bu komitelerin yapısal işlev kazanıp, işçi sınıfının ihtiyaçlarına göre biçim almasını sağladı. İç komiteler, hem yürütme, hem de denetleme anlamında, işçi inisiyatifini yansıtan organlar haline dönüştü. İç komiteler, ilk başta sendikal örgütlülüğün işverenlerle yaptıkları sözleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan yapılar olmasına rağmen, sendikalardan

"sendika üyelerinin fabrika komiteleriyle, birimlerdeki değişik bölümlerden oluşuyordu." Bu nüvenin anlaşılması ve geliştirilmesi yönünde çözümlemelere girişen Gramsci, iç komitelerin, işçi sınıfının öz gücünün kurumu haline gelmesi yönünde teorik çalışmalarını hızlandırdı.

"Gramsci'nin temel düşüncesi bütün işçilerin (beyaz ya da mavi yakalı), bütün teknisyenlerin, bütün köylülerin, gerçekte toplumda etkin bütün öğelerin, üretim sürecinin aracı olmayı durdurarak, onun, hâkimi durumuna gelmeleri, kapitalist makinede dişli olmayı bırakarak, sorumlu ve özgür görevliler olmalarıydı. Değişim onların sendika üyesi olup olmamalarıyla, hangi partiye bağlı olup olmamalarıyla veya militan olup olmamalarıyla değil, yalnızca işçi, köylü vb. olmalarının erdemini kavramalarıyla sağlanacaktı. Bu yolla demokratik olarak seçilen işçi organları, fabrika ve çiftlik konseyleri, mahalle komiteleri, daha önce mülkiyet sahibi olan sınıfın ve onların temsilcilerinin kullandığı yetkeyi kullanacaktı. Hali hazırda iç komiteler yalnızca sendika üyeleri içinden ve tarafından seçiliyordu. Fabrika konseyleri herkes tarafından, anarşistler ve hatta Katolikler de dahil bütün işçiler tarafından seçilmeliydi. . ."[8]

Böyle bir anlayışla Mayıs ayından beri yapılan örgütlenme çalışması ilk ürününü Eylül ayında, Bravetti Fiat fabrikasında verdi. Fabrikada, bütün işçilerin katılımıyla ilk Fabrika Konseyi oluşturuldu. Ekim ayında konseyler, Torino'da birçok fabrikaya yayılmıştı ve aynı ay içinde fabrika konseyleri yürütme toplantısı gerçekleştirildi. Yaklaşık 15 fabrikada oluşturulan konseylerden seçilen delegelerle yapılan toplantı, 30 bin işçiyi temsil ediyordu.

Gramsci, *L'Ordine Nuova*'da geleneksel parti ve sendikaların yetersizliğini bu eylemlerin gösterdiğini yazarak, gele-

bağımsızlaşarak özerk işçi inisiyatif organları (fabrika konseyleri) olarak şekillendi. Bu özelliğiyle bir işyerindeki bütün sendikalı ve sendikasız işçileri kapsar bir niteliğe büründü. Ayrıca siyasal yapılarla organik bir ilişki ağı kurmadı. Metal sektöründe oluşan fabrika konseyleri, ağırlıkla iç komitelerin yapısal bir dönüşümü ile biçimlenirken, demiryolu ve tersane işçileri örgütlenmeyi başından itibaren fabrika konseyleri olarak şekillendirdiler.

8. Fiori, *age*, s.107.

neksel işçi örgütlenmelerinin yaşanan devrimci süreçte işlevlerini yitirdiğini, geleceğin ancak kitlelerin kolektif iradelerini yansıtacak proleter kurumlar olan işçi konseyleriyle kazanılabileceğini açıklamaktaydı.

1 Kasım'da metal işçileri toplantısı gerçekleştirildi. Toplantıda fabrika konseylerinin oluşturulması yönünde çabaların hızlandırılması kararı alındı. Artık işçi konseyleri düşüncesi somut bir gerçeklik olarak ortaya çıkmıştı. Bu yalnızca Sosyalist Parti açısından değil, işçi sınıfının bütünü açısından böyleydi. İşçi hareketinde gelişme ve yaratılan oluşumlar Sosyalist Parti içinde çalkantılara neden olmaktaydı.

Sosyalist Parti'nin, Mart 1919'da, Milano'da gerçekleştirdiği kongrede III. Enternasyonal'e katılma kararı alınmıştı. Torino'da, *L'Ordine Nuova*'nın yayımlanmasıyla başlayan süreçte ve fabrika konseyleri hareketinin gelişmesiyle birlikte parti içinde ilk ayrışmalar da başlamıştı.

1918 Aralık ayından beri, Napoli'de *Il Soviet*'in yayın yönetmeliği yapan Amadeo Bordiga ve çevresi "aşırı sol" bir çizgiyle, partinin adının Komünist Parti olarak değiştirilmesini istiyordu. Ayrıca parti içinde "proletarya diktatörlüğünü kurmak için silahlı mücadele yöntemlerini" kabul etmeyenlerin partiden ayrılmasını savunuyordu. Sosyalist Parti içinde görüş ayrılıklarının derinleşmesi, 15 Kasım 1919'da yapılması düşünülen, ancak erkene alınan ilk ulusal kongrenin (Bologna Kongresi) yapılması sırasında oldu. Kongrede, tartışmalar, yaklaşan seçimlerde alınacak tavırda yoğunlaştı.

Kongre oylamasında 48.411 oy çoğunluğuyla Serrati'nin önderliğindeki Maksimalistler seçim platformunu benimseyen tavır sergiledi. Reformist Turati'nin önderliğindeki birleşik Maksimalist çizgi, seçime yönelik olarak, Serrati'nin grubundan farklı bir tavır sergilememelerine rağmen, Maksimalistleri Sovyet teorilerine yakınlıkla suçlayıp 14.800 oy alacaktı."Çekimserler" diye adlandırılan Bordiga'nın önderliğindeki sol kanat ise 3.417 oy alıyordu. [9]

9. Lenin, seçimlere katılma kararını destekliyordu. Komünist Enternasyonelin II. Kongresi'nde sunduğu *Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı* adlı çalışmasında reformist kanadı mahkûm ederek, Bordiga'nın tavrını eleştiriyor ve sol sekter bir tavır olarak değerlendiriyordu.

Torino şehrinde işçi sınıfının yarattığı fabrika konseyleri kongrede yeterli ilgiyi görmedi, konseylere ilişkin ciddi bir tartışma bile gerçekleşmedi.

L'Ordine Nuova'nın tezleri, Bordiga'nın ve Serrati'nin tezlerinden temel bir farklılık taşımaktaydı. Turati ise "Sovyet" sözcüğünü ciddiye bile almamaktaydı. Sosyalist Parti içinde sol kanat'ın önderliğini yapan Bordiga, fabrika konseylerini hatalı bir örgütlenme olarak değerlendiriyordu. Bordiga fabrika konseylerini "Kapitalizm, halen devletin ve siyasal gücün kullanımını elinde bulundururken, ekonomik ilişkiler düzeyinde işçi sınıfının kurtuluşunu" savunmak olarak değerlendirerek, fabrika konseylerinin siyasal içeriğini kavrayamıyordu. Ayrıca fabrika konseylerini, işçi sınıfının devrimci organı olan Komünist Parti yerine koyarak, korporatif bir örgütlenme olarak görüyor ve aşırı sol bir söylem geliştiriyordu.

Parti çizgisini belirleyen Maksimalistlerin önderi Serrati ise fabrika konsey hareketini tehlike olarak görüyordu. Konsey hareketini, üretim ve sanayinin teknik organizasyonunu sağlayacak bir yapı olarak değerlendirip, devrimci siyaset ve yönetim organlarıyla karıştırıldığını söylüyordu. Vardığı sonuç "proletarya'nın olanaklı tek diktatörlüğü Sosyalist Parti'nin bilinçli diktatörlüğü" olduğu yönündeydi. Gramsci'nin bu ve benzeri tezlere yanıtı: "Devrimci sürecin üretim düzeyinde ortaya çıkacağı, fabrikada örgütleneceği ve proletaryanın Sosyalist Parti Diktatörlüğü yoluyla iktidara gelmesinin ütopya olduğu yönündeydi." [10]

Parti yönetimi Gramsci'nin tezlerini göz ardı ettiyse de Torino'daki gelişmeler Gramsci'yi doğruluyordu. 1919 seçimleri Sosyalist Parti'nin başarısı ile sonuçlandı. Parlamentoda sosyalist üyelerin sayısı 50'den 150'ye yükseldi. Torino'daki seçimlerde de Sosyalist Parti başarı gösterdi, fakat seçilen adaylar arasından hiçbirinin *L'Ordine Nuova* grubundan olmayışı dikkat çekiciydi.

---

10. Fiori, *age*, s. 112.

KONSEY HAREKETİ YAYILIYOR

İşçi hareketinin yükselişi sürüyordu. Sonbaharda Fiat işletmelerinin birçok şubesinde (Lingotto, Diatti, Lancia, Savigliano gibi) ve Torino, Cenova, Milano'yu kapsayan sanayi bölgesinde metal sektörünün yanında, özellikle tersane ve demiryolu işkollarında da fabrika konseyleri kuruldu. Fabrika konseyleri arası ilk birleşik eylem seçimlerden hemen sonra gelişti. Fabrika konseyleri, Sosyalist Parti'nin isteği üzerine, 120 bin işçiyi harekete geçirerek iş durdurdular. Daha sonra yürüyüşe geçen işçiler, Torino şehir merkezini ve bütün caddeleri doldurarak taleplerini dile getirdiler. İşçi yığınlarını engellemeye çalışan polis ve ordu birlikleri çaresiz kaldılar. Torino'da yaşam durdu. İşçi sınıfının eylem birliğinin gücü, bütün Torino'ya hâkim olmuştu. Bu gücü yönlendiren, işçi konseyleriydi. Konsey hareketindeki gelişmelerin boyutu, işverenler tarafından dikkat ve tedirginlikle izlenmekteydi. Konseyin dağılmasına yönelik karşı saldırı Mart 1920'de yapıldı.

İşverenler, çalışma saatlerini yeniden düzenlemek istediler. Bu, işçi sınıfı tarafından, büyük bir tepkiyle karşılandı. Torino'daki Fiat işletmelerinden Industrie Meccaniche'de, işverenler güneş saati uygulamasını reddederek, bir günü gece yarısından başlatan uygulamaya geçtiler. İşçiler 1 günün güneşin batışıyla belirlenmesinden (yani eski sistemin) devamından yanaydı. İşçiler bu düzenlemeyi, elektrik patronlarının kârlarını artırmak için yaptıkları bir uygulama olarak değerlendiriyorlardı. Industrie Meccaniche fabrika konseyi, fabrika saatinin ibrelerini değiştirerek saati güneş saatine göre yeniden ayarladı. Bu eylem üzerine işveren, bütün konsey üyelerini işten attı. Bu saldırı kentteki ve ülkedeki metal sektörü patronlarınca da desteklendi. İşverenlerin bu karşı saldırısına Torino işçi sınıfı, şehirdeki bütün fabrikaları işgal ederek cevap verdi. Fabrika işgal eylemleriyle yapılan dayanışma grevine, Novare bölgesi ve Vercelli bölgesindeki tarım ve demiryolu işçilerinin de katılımı sağlandı. On bir gün süren

grev, ekonomik bir talep öne sürülmediği halde, işçi sınıfının birliğinin ve disiplinin en üst örneklerinden birini verdi.

Protesto grevleri ile başlayan eylemler, dayanışma grevleriyle sürdü. Politik içeriğe bürünen grevler, işçilerin bilincinde köklü değişikliklere neden oldu. Grev hareketi ağırlıkla kendiliğinden genişledi. *L 'Ordine Nuova*'nın çabaları, ulusal ölçekte kalıcı etki yaratamadı. O sırada Sosyalist Parti'nin il sekreter yardımcısı olan Togliatti ve diğer yöneticiler hareketi yönlendirmeye çabaladılar. İl yönetimi, sendika konfederasyonlarından destek görmedi, Sosyalist Parti önderliği ve sendikal yapılar hareketin içeriğini ve devrimci dinamiğini kavrayamadılar. Grev hareketinin, ülke düzeyinde yaygınlaşması karşısında kayıtsız kalarak, grevin durdurulmasına çalıştılar.

İşverenlerin 29 Mart'taki lokavt ilanı, aynı zamanda saldırı ilanı anlamına geliyordu. İşverenler ordu birliklerini devreye sokarak, grevlerin fiilen bitirilmesine çalıştılar. İşverenlerin temel hedefi, fabrika konseylerinin dağıtılmasıydı. Bu amaçla işçilere bazı tavizler verildi. Bu tavizlerle işçiler kontrol altında tutulup, konseylerin gücü zayıflatılarak, yok edilmesi amaçlanmaktaydı.

Sonunda Sosyalist Parti Torino il örgütü yönetimi, ilin valisi ile görüşme yaparak, işçilerin ceza almaması koşuluyla iç komisyonların, fabrika konseyleri işleviyle yüklü bir şekilde çalışması yönünde anlaştı. Bu görüşme parti yönetimi ve konfederasyon yönetiminin, grev hareketinin yayılmasını engelleme yönündeki kararının bir uzantısıydı.[11]

Grev hareketi *L'Ordine Nuova*'nın yayımlanmasından beri yazı kurulunda yer alan Tasca'yla yazı kurulu arasındaki anlaşmazlıklarının su yüzüne çıkmasına neden oldu. Tasca, reformist sendika yöneticileri ile işbirliği yaparak, *L'Ordine Nuova*'nın politik çizgisinin dışında, fabrika konseylerini sendikal örgütlenmenin basit bir organı olarak değerlendirmekteydi. Gramsci, Tasca'nın bu tavrına karşı çok sert bir yanıt ver-

11. Sosyalist Parti Torino il sekreteri, grev hareketi sonunda parti yönetimini protesto etmek için görevden ayrıldı. Sekreterliğe Togliatti getirildi ve Komünist Parti kuruluncaya kadar bu görevde kaldı.

di, gazetenin politik hattını sonuna dek savundu. İşçi kitlelerinde çoşku yitimine neden olan bu gelişme, parti içindeki görüş ayrılıklarının daha da keskinleşmesine neden oldu. Grev hareketi Sosyalist Parti içindeki bunalımı iyice açığa çıkardı, safların daha da netleşmesini sağladı. Sosyalist Parti genel seçimler sonrası ilk bakışta büyüme içinde görülse de partiye egemen olan, hantallık ve politik sığlıktı. Sosyalist Parti, 1919 seçimleri sonrası parlamentodaki milletvekili sayısını 50'den 150'ye çıkarmasına, 1914'teki 50 bin parti üyesini beş yıl içinde altı kat artırmasına karşın, atalet içinde ve gelişmelerin peşine takılmış durumdaydı. Partinin inisiyatifinde olan Genel İşçi Konfederasyonu'nun üye sayısı üç milyona ulaşmıştı.[12] Partinin şekilsiz büyümesi, yeni sendikal ve siyasal politikalar üretememesi partide bir belirsizliğin hâkim olmasına neden oluyordu. Faaliyetlerin yalnızca ajitasyon ve propaganda ile sınırlanması partinin canlılığını yok ediyordu.

Gramsci, Torino il yönetiminin de onayını alarak, Sosyalist Parti'nin yenilenmesi yönünde, ulusal düzeyde tartışmaya açılmasını istediği bir metin hazırladı. Çalışmasında ülkedeki devrimci sürecin gelişimini değerlendiren Gramsci, Sosyalist Parti'nin burjuva demokrasisinin belirlediği sınırlarda hareket ederek, küçük burjuva parlamenter bir parti niteliğine büründüğünden söz etmekteydi. Partinin bu niteliğinden dolayı devrimci politikalar geliştiremediğini belirten Gramsci, çalışmasında bu durumun nedenlerini şöyle değerlendiriyordu: "Sosyalist Parti olayların gelişimi karşısında seyirci gibi, onları değerlendirmeye bile kalkmıyor, yığınların anlayıp kabul edecekleri öneriler geliştirmiyor, devrimci Marksizm'in ve III. Enternasyonal'in düşüncelerinden yararlanmıyor, devrimci eylemi birleştirip kotararak genel bir çizgi ortaya koymuyor." [13]

12. Genel İşçi Konfederasyonu ile Sosyalist Parti arasındaki ilişki, II. Enternasyonal'in 1907 Stuttgart Kararları'na uygun şekilde kurulmuştu. Siyasal mücadeleyi Sosyalist Parti yürütürken, ekonomik mücadeleyi Konfederasyon yürütüyordu. İki örgüt birbirine danışarak çalışmaktaydı.
13. Fiori, *age*, s.114.

Gramsci partinin gerçek anlamda proletaryanın partisi olması için yeniden yapılanmasının zorunlu olduğunu belirterek, en başta reformistlere karşı tavır alınması gerektiği ileri sürdü. Yapılması gerekenleri de şöyle sıralamaktadır: "Komünist olmayan üyeler partiden ayıklanmalı ve önderlik, uzlaşmayan eğilimler ve siyaset patronları arasındaki denge rolünden kurtularak savaşa giden işçi sınıfının güçlerini örgütlemek üzere tüm gücünü seferber etmelidir. Parti Manifesto yayınlayarak siyasal gücün devrimle ele geçirilmesinin hedefi olduğunu açıkça belirtmeli, sanayi ve tarım işçilerini hazırlanmaya ve silahlanmaya davet etmelidir. Sorunların Komünist çözümün genel çerçevesini açıklamalı, üretim ve bölüşümde proleterya yönetimini, paralı askerliğin kaldırılması ve bütün yerel yönetim organlarının örgütlenmiş işçilerce idaresini açıkca belirlemelidir."[14]

Süreç Gramsci ve grubuyla, Sosyalist Parti ve sendikalar arası çelişkileri daha da büyüterek ilerledi. Parti içinde reformistler, maksimalistler ve komünistlerin arasında uzlaşma noktaları iyice ortadan kalkmaktaydı. Aynı dönem komünist gruplar arasındaki çelişkileri de artırmaktaydı. Torino grubuyla Bordiga'nın çevresi arasında ortak bir yön yoktu. Ayrıca Torino grubu da kendi içinde yoğun çelişkiler yaşamaktaydı. Ocak ayı içinde, Gramsci'nin Bordiga'nın sol kanadıyla partinin yeniden yapılandırılması yönünde ittifak arayışı Gramsci'nin Tasca, Togliatti ve Terracini ile arasının açılmasına neden olmuştu. Tasca, Gramsci'den koptu, Togliatti ve Terracini bağımsız bir çizgide hareket etmeye başladı.

Gramsci reformistlere karşı olma temeli üzerinde, parti içinde komünist grupların, partide etkinlik kazanması için, bir arada çalışmasından yanaydı. Temaslarını bu anlayışla gerçekleştirdi. Konsey örgütlenmesi, parlamentonun kullanılması vb. birçok konuda Gramsci ayrı düşüncede olmalarına rağmen, Bordiga ile de görüştü. Bordiga'yı özellikle 1919 seçimlerinde ortaya çıkan parlamentonun kullanılmasına yönelik, çekimserlik tavrını değiştirmesi için ikna etmeye çalış-

14. *age*, s. 115.

tı ama olumlu sonuç alamadı.[15]

Solda bu gelişmeler yaşanırken ülkedeki siyasal durumda değişiklikler yaşanmaktaydı. İktidardaki Nitti hükümeti Mayıs ayında grevdeki işçilere iaşe yardımı yapılmasının kesilmesi için sağın yaptığı baskılarından dolayı düştü. Yeni hükümet Giolitti başkanlığında kuruldu, Giollitti ulusal konsensüs politikasıyla düzenin yeniden kurulması çabası içine girdi. Yeni hükümet içinde bu vizyonu oluşturacak kadrolar yer aldı. Fakat yaşanan konjonktür geleneksel siyasi kadroların ılımlı politikalarına izin verecek bir ortam sunmuyordu. Yeni hükümetin ömrü çok uzun sürmedi.

III. ENTERNASYONAL VE SOSYALİST PARTİ

III. Enternasyonal'in II. Kongresi Temmuz 1920'de Moskova'da yapıldı. Kongre, uluslararası işçi hareketinin yükselişten düşüş dönemine geçtiği koşullarda gerçekleşti. Alman devrimi yenilmiş, Macar Komünü yıkılmış, Avusturya'daki devrimci sürecinin önü kesilmişti.

Bu ve benzeri gelişmeler Kongre'nin sonuçlarını etkileyerek reformizm karşıtı kararların çıkmasını sağladı. Reformist partilerle devrimci partiler arasında net ayrımları belirleyen Kongre, III. Enternasyonal'e kabul edilmeyi 21 maddede topladığı koşullara bağlamıştı.

Sosyal demokratlarla kopuşu ifade eden maddeler, reformistlerin parti içinden dışlanması ve partinin adının komünist olarak değiştirilmesini de içeriyordu.

Sosyalist Parti'nin Moskova delagasyonu içinde, yalnızca "Seçimciler"in (Serrati'nin) ve "Çekimserler"in (Bordiga'nın) düşüncelerini paylaşanlar vardı. İki grup da Torino'daki gelişmeleri olumlamıyor, Fabrika Konseyleri örgütlenmesini tehlikeli olarak görüp, buna karşı ortak tavır sergiliyorlardı.

Fakat Kongre'nin seyri Torino grubunun lehine gelişti.

15. Bordiga, burjuva demokrasinin ve bütün kurumlarının (başta parlemento olmak üzere) reddedilmesini savunmaktaydı. Bu bağlamda, geliştirdiği politikaların merkezine "çekimserlik" ilkesini oturtmaktaydı.

Gramsci'nin Komünist Enternasyonel Yürütme Komitesi'ne gönderdiği, Torino fabrika konseyleri hareketi raporu, Kongrede gerekli etkiyi yaratmıştı.

Lenin'in Kongre'ye sunduğu "tezler" metninde bu etkiyi görmek mümkündür.

"İtalyan Sosyalist Partisi'yle ilişkili olarak, İkinci Kongre, Partinin Torino örgütünde *L'Ordine Nuovo*'nun 8 Mayıs 1920 tarihli sayısındaki eleştiri ve pratik önerilerini, bunlar III. Enternasyonal'in temel ilkeleriyle tam uyuştuğu için kabul eder."[16]

Maksimalist önder Serrati, Sosyalist Parti içinde reformistlerin (Turati, Modigliani, Treves gibi) Almanya ve Fransa'daki sosyal demokratlardan farklı olarak, Rus devrimine verdikleri önemden, III. Enternasyonal'e katılma gereği duymaları ve savaş boyunca parti disiplinine uymalarından dolayı partiden uzaklaştırılmalarını doğru bulmuyordu. (Bu anlamdaki ciddi ayrışma 1912'deki Reggio Emilia Kongresi'nde gerçekleşmişti.) Serrati ayrıca, bu ayrışmanın sosyalistler arasındaki birliği zayıflatacağını ve burjuvazinin karşı eylemlerini güçlendireceğini düşünüyordu.

"Her ülkedeki özel koşulları dikkate almanın zorunluluğuna inanıyorum. Sorarım size, yoldaşlar, bugün İtalya'ya dönsek ve gericilerin bize saldırdığını görsek, emperyalist güçlerin üstümüze geldiğini görsek, sizler, yürütme kurulundaki yoldaşlar, böyle bir anda bize cephemizde bir bölünmeyi öğütler misiniz? Hayır, değerli yoldaşlar, İtalyan Sosyalist Partisi'nin kadrolarını belirlemek için uygun anı seçme şansını tanıyın. Böyle bir ayrılığın olması gerektiğinde birleşiyoruz. Fakat bunun işçi kitlelere, partiye ve İtalya'da hazırladığımız devrime en yararlı biçimde olması için bize şans verin."[17]

III. Enternasyonal'in II. Kongresi'nde bunları ifade eden Serrati, İtalyan Sosyalist Partisi'nde yaşanacak ani bir ayrışmanın zararlarından bahsederek, İtalyan Sosyalist Partisi'nin

16. Fiori, *age*, s. 121.
17. Serrati'den aktaran *age*, s. 122.

kendine has yönlerini öne çıkarmaya çalıştıysa da, Lenin tavrını değiştirmedi. " *L' Ordine Nuovo* çizgisinin Komünist Enternasyonal çizgisinde olduğunu İtalyan yoldaşlara belirtmeliyiz; Sosyalist Parti liderlerinin bugünkü çoğunluğu ile onların parlamenter grubu bu çizgide değildir. (...)Bu yüzden İtalyan yoldaşlara ve sağ kanadı olan bütün partilere şunu söylemeliyiz: Bu reformist eğilimin komünizm ile hiç bir ortak yanı yoktur."[18]

L'Ordine Nuovo grubunun Sosyalist Parti içindeki mücadelesi, Lenin'in Kongre'de gruba yaptığı destekle güçlenerek hızlanmıştı. *L'Ordine Nuovo*'da bu mücadelenin gelişim seyrini anlatan haberler çıkmaktaydı. Gazetenin 21 Ağustos 1920 tarihli sayısındaki haber şöyleydi: "Torino örgütünün Nisanda Partinin ulusal yürütme kuruluna verdiği rapor partinin önderleri ve merkez organları tarafından kabul görmedi. Fakat Moskova'da III. Enternasyonal'in yürütme komitesi tarafından okunduğunda bütün İtalyan Partisi için temel görüş olarak değerlendirildi ve özel bir kongre de tartışılmaya değer bulundu."[19] Aynı haber, ironik bir üslupla devam ederek, Fabrika Konsey Hareket'ini önemsemeyen parti önderliğini eleştirmektedir: "Üçüncü Enternasyonal'in bize çok başka gözle baktığını, İtalyan partisinin önderlerinin bakış açısının tam tersinden baktığını bilmek özel bir zevktir. Uluslararası işçi hareketinin en yüksek yetkesi, 'Torino'daki birkaç öfkeli kişi'nin siyasetini benimsemiştir."[20]

DEVRİMCİ DURUM: METAL İŞÇİLERİNİN GREVİ VE FABRİKALARDA İŞÇİ YÖNETİMİ

Metal işçilerinin iki ay süren toplusözleşme görüşmelerinde işverenlerle anlaşma sağlanamaması üzerine, Metal İşçileri Federasyonu tarafından üretimi engelleme kararı alındı. 30 Ağustos 1920'de işverenlerin ülke düzeyinde lokavt ilanı ve

18. Lenin, *III. Enternasyonal Konuşmaları*, Pencere Yay., 1989, s.77.
19. Fiori, *age*, s. 124.
20. *age*, s. 124.

Milona'daki Romeo fabrikalarının polis tarafından işgali gelişmeleri daha da hızlandırdı.

Milano'daki bütün fabrikalar işçiler tarafından aynı gün işgal edildi. İşgaller işçi hareketinin yeni dalgasının ilk adımıydı. Hareket Torino ve Cenova'da hemen etkisini gösterdi. İşçi işgalleri kısa bir sürede bütün sanayi merkezlerine yayıldı. İşçiler fabrikalardaki tüm denetimi ellerine geçirerek üretimden yönetimine kadar bütün inisiyatifi ele aldılar ve fabrikaları kendileri için işlettiler. Metal İşçileri Federasyonu'nun ekonomik taleplerle sınırladığı eylemler, artık Federasyon'un belirlediği sınırları aşmış, devrimci süreci hızlandıran bir noktaya gelmişti. Federasyon'un amacı, hükümeti devreye sokarak, işverenlerle anlaşmazlıkları gidermek yönünde baskı oluşturmaktı. Ama işçi hareketi daha ilk andan itibaren, bu sınırlanan çerçeveyi yıkmış ve siyasal içeriğe bürünmüştü. Özellikle Torino şehrinde yaşanan siyasal gerginlik ve Torino işçilerinin mücadele geleneğinden kaynaklanan özgünlükler (Nisan grevinde açığa çıktığı gibi) Torino'nun, İtalya'nın diğer bölgelerinden daha fazla öne çıkmasını sağladı.[21]

Torino'da işverenlerin ilan ettiği lokavt sonrası durum çok gergindi ve gösteriler toplumsal ayaklanmaya dönüşmüştü. Ortam toplumsal devrime gebeydi. 31 Ağustos'ta işçiler fabrikaları işgal etmiş ve fabrikalardaki bütün inisiyatif fabrika konseylerinin eline geçmişti. Fabrikalar konsey yönetimleri

21. Torino şehrinin İtalyan işçi sınıfı tarihinde özel bir yeri vardır. Özellikle 1910'lu yıllardan başlayarak 1920'li yılların ortalarına kadar Torino işçi sınıfı kolektif karşı çıkışın somut örneklerini göstermiş, İtalyan işçi sınıfının hem nicel (1911 yılında şehrin nüfusu 400.000'iken bu sayının 80.000'ini işçiler oluşturmaktaydı; bu tarihten 7 yıl sonra şehrin nüfusu 500.000'e ulaşırken bu nüfusun 150.000'i işçiydi), hem de nitel olarak gelişmesinde önemli roller oynamıştır. Torino şehri, yaratılan zengin mücadele deneyimleriyle, işçi hareketinin en ileri unsurlarının ortaya çıktığı alan olmuştur. Gemi yapımı, kömür ve demir-çelik sanayinin bulunduğu Torino şehrinde 1904, 1905, 1906 yıllarında kitle grevleri gerçekleştirilmiştir. 1912'de 2,5 ay, 1913'te 3 ay süren grevler başarıyla bitirildi. Bu birikimler Torino işçilerinin mücadeleci kimliğini geliştirdi. Torino'nun İtalyan işçi hareketi içinde ilginç bir başka yönüde kadın işçilerin, işçi sınıfı nüfusu içindeki %40'lık gibi yüksek bir orana sahip olmasıdır. Ayrıca kadın işçilerin, işçi mücadelesi içinde oldukça aktif rol oynaması bir çok direniş ve grevin başını çekmesi de dikkat çekicidir. Gramsci'nin kendi tanımıyla o yıllarda Torino İtalya'nın Petrograd'ıydı.

tarafından çalıştırılıyor, işçi inisiyatifi fabrikaların tüm işleyişi içinde kendini gösteriyordu. Normal zamanlarda günlük 70'e yakın araba üreten Fiat -Centro'da, teknik ve kalifiye elemanların (mühendislerin ve teknisyenlerin) yokluğuna rağmen, 40'a yakın araba üretiliyordu. İşgallerin başlamasıyla *L'Ordine Nuovo* yayınını durdurdu. Nisan grev dalgasında da aynı tavrı sergileyen gazete çalışanları, fabrikalardaki iktidarı ele almış işçilere katılarak sorunları işçilerle birlikte çözmek yönünde hareket ettiler.

Torino'da kurulan fabrika konseyleri, tarihsel bir deneyim oluşturarak, yalnızca ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde de tüm dikkatleri üzerine çekiyordu.

Metal işçilerinin Ağustos'ta başlayan grevlerine aynı dönemde başlayan köylülerin toprak işgalleri eşlik etti.[22] İşçi hareketinde yükselen dalga ve kırsal alandaki gelişmeler İtalya'nın genel durumunu kaosa sokmuştu. Ülkede objektif anlamda bir devrimci durum yaşanmaktaydı.

1920 Ağustos-Eylül aylarında giderek yayılan fabrika işgalleri ve konsey hareketi, fabrikalarda üretimin sürdürülmesine yönelik sorunlarla karşılaşmaya başladı.

Fabrikalardaki tüm denetimi ellerinde tutan işçiler, üretimin sürdürülmesi için acil olarak hammadde ve enerji kaynağı bulmak zorundaydılar. Ayrıca işçi ücretlerinin düzenlenmesi de gerekmekteydi.

Bu sorunları, Fiat- Centro fabrikasında yaşandığı gibi, üretilen malın pazara sunulması ve ticari işleyişin organize edilmesindeki sorunlar izlemekteydi. Konseylerin, örgütsel sorunlarını aşmak yönündeki her gayreti, sermaye güçleri tarafından ciddi engellemelere uğruyordu.

22. Savaş sonrasında, İtalya'nın güneyinde yoğun toprak işgalleri gerçekleşti. Vaat edilen toprak reformunun uygulanmaması, köylülüğün kendiliğinden köylü birlikleri oluşturarak toprak işgalleri eylemleri gerçekleştirmesine neden oldu. Köylü birlikleri içinde Halkçı Parti'nin belirleyici ağırlığı vardı, komünist ve sosyalistlerin birlikler içinde etkisi azdı. Siyasal olarak komünist ve sosyalistlerin etkisinde olan birliklere Kızıl Birlikler denilmekteydi. Halkçı Parti'nin etkisinde olan birlikler, siyasal perspektif olarak Katolikliğin radikal bir yorumuyla hareket etmekteydiler. Bu birliklere Beyaz Birlikler adı verilmekteydi. 1920 yılının Ağustos-Eylül-Ekim ayları içinde, İtalya'nın bütün kırsal alanı köylü birlikleri tarafından kontrol edilmekteydi.

İşçiler tarafından işgal edilen fabrikaların çevresi polis ve ordu birlikleri tarafından abluka altına alınmıştı.

İşçi hareketi bir karar aşamasındaydı; ya fabrikalardaki iktidar siyasal iktidara taşınarak, hareket devrime dönüşecekti ya da hareket yaygınlaşmasının sınırına ulaşarak gerileyecek, dönüşümün sağlanamamasından dolayı sönecekti.

Avanti'nin Piemento baskısı 5 Eylül'de gelişmeleri büyük bir çoşkuyla karşılıyordu:

"Toplumsal hiyerarşi yıkıldı, tarihin ölçüleri baş aşağı edildi. Emekçi, çalışan sınıf yönetici sınıf oldu. Kendi içinden temsilciler buldu. Makine, alet olan insanları yaşayan bir yaratığa, organik bir yapıya dönüştürecek, bütün işlevleri yerine getirecek insanlar."[23]

Gramsci ise gelişmeleri daha ihtiyatla değerlendirmektedir:

"Fabrikaların işçi sınıfı tarafından işgal edilmesinin kendisi, proletaryanın gücünün derecesini gösteriyorsa da, ne kendinde ne de kendisi için yeni, kesin hiç bir mevzi yaratmaz. İktidar, sermayenin ellerinde kalmaya devam eder, silahlı güç burjuva devletinin ellerinde kalır, kamu yönetimi, besin maddelerinin dağıtımı, kredi kurumları ticari aygıt değişmeden burjuva sınıfının denetiminde kalır.

Teknisyenlerin ve memurların yaptığı sabotajı kırmak için proleteryanın elinde hiçbir zor aracı yoktur, hammadde konusundaki ihtiyaçlarını karşılayamaz, üretilmiş nesneleri satamaz. Proletarya, silahlı güce, besinlerin sınıf çıkarlarına göre paylaştırılması imkânlarına, uzmanlar ile bürokrasinin sabotajlarını bedensel olarak cezalandırma imkânlarına sahip olmadığında, fabrikaların işgali, kendinde ve kendisi için bu işgal, bir komünist toplum deneyi olarak kabul edilmez."[24]

Gramsci'nin bu belirlemesi iki önemli noktaya vurgu yapmasıyla daha önem kazanmaktadır. Birincisi; Metal işçileri İtalyan işçi sınıfı içinde sınıf bilinci olarak en gelişmiş kesimi temsil etmektedir. Grev ülke düzeyinde gerçekleşmiştir. Ülke genelinde yankı getiren grev hareketi, aynı zamanda ülkenin

23. *age*, s. 125.
24. Gramsci, *İtalya'da İşçi Konseyleri Deneyimi*, s. 144.

içinde bulunduğu koşulların ürünüdür. Bu koşulların etkisiyle de fabrika işgalleri kolayca yaygınlaşmıştır. Burjuvazi ve devlet, karşısına sanayi ve tarım proleteryasını almaya cesaret edememiş, güçsüz ve yetersiz kalmıştır. Fakat bu yön devrimci dönüşümün olmadığı noktada, paradoksal gibi gözükse de, uzun vadede burjuvazinin soluklanmasını da sağlayacak ortamı yaratmaktadır.[25]

İkincisi, işçi sınıfının kurtuluşunun, gelecek toplum isteminin gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hayal olduğunu göstermek ve işçi sınıfını moral olarak çökertmek için sermayenin bu grevleri kullanabileceği, ayrıca fabrika işgallerinin işçi sınıfı içinde siyasal yanılsamalara yol açabileceği üzerinde de duran Gramsci, işçi kitlelerine gerçekliği bütün yüzleriyle göstermenin yakıcı öneminden bahsetmektedir:

"İşçilerin, komünist devrimin, savunmasız bir fabrikanın işgal edilmesi kadar kolayca gerçekleştirilebileceğine bir an bile inanmamaları gerekir."[26]

Yaşananların aynı zamanda kitlelere devrimin ne demek olduğunu anlatmak açısından sonsuz olanaklar sunduğunu söyleyen Gramsci, fabrika işgallerini tarihsel bir olay olarak değerlendirerek, devrimci sürecin zorunlu bir aşaması olarak görmektedir.

Torino işçi sınıfının fabrika konseyleri örgütlülüğüyle geldiği aşama, Sosyalist Parti içindeki çelişkileri yoğunlaştırmaktaydı. Torino'daki devrimci dalga, Sosyalist Parti'den kopuşları ve Komünist Parti'nin kurulması yönünde gelişmeleri hızlandırmıştı.

Gramsci, Temmuz başlarında ifade ettiği görüşlerini korumaktaydı. Sosyalist Parti'den acilen kopmanın yanlış olduğu-

25. Gramsci İtalya'da gelişen sınıf mücadelesindeki bu yönü öngörerek, bu durumu ironik bir biçimde şöyle açıklamaktadır:
"İşçi kitleler Tanrı babanın pek yerinde olarak burjuva sipahi için yarattığı attırlar. Hükümet adamları dizginleri proleter atın boynunda bırakmak gerektiğine karar verdiler; böylece bitkin, açlık içinde, tümüyle ne yapacağını bilmez biçimde dizleri üzerinde çöküp kendisine ahırın yolunu gösterecek olan sipahinin peşinden, bir tutam saman için, gitmeye hazır oluncaya kadar özgürce koşabilecekti" Gramsci, İtalya'da İşçi Konseyleri Deneyimi, s. 145.
26. *age*, s.145.

nu, parti içinde komünist propagandanın yoğunlaştırılarak, komünistlerin partide ağırlık kazanmalarını düşünüyordu. Bu görüşlerinin arka planında, kitlelerden uzaklaşarak marjinal bir yapı olarak kalma tehlikesini görmesi ve "saf" bir komünist partinin olamayacağı gibi düşünceler vardı.

Eylül ortalarında fabrika işgalleri halen sürmekteydi ve zaman burjuvaziden yana çalışıyordu. Genel İşçi Konfederasyonu'nun ulusal düzeyde gerçekleşen toplantısında, hareketin devrime dönüştürülmesi önerisi oylandı. Ülke çapında 1 milyon işçinin oy kullandığı oylama sonucunda 600'bin'e yakın red oyu çıktı. Konfederasyonun, devrimci sürecin derinleştirilmesi yönünde inisiyatifi Sosyalist Parti'ye bırakma önerisi, parti yönetimince onay görmedi. Parti yönetimi hareketin salt sendikal bir hareket olduğu yönünde karar verdi.

Togliatti'nin parti yönetimiyle girdiği sert tartışmalar sonuçsuz kaldı. Togliatti işçi hareketinin uzun bir süredir politik nitelik taşıdığı düşüncesindeydi. Ve "çoktan politik birliktelikte olan hareketin hemen yapılacak bir genel grev çağrısıyla bu yönde gelişmesini istiyordu. Özellikle de köylülerin, Kuzey'dekiler gibi Güney'deki köylülerin de eyleme sokulmasını istiyordu."[27]

Togliatti'nin bu önerisi, reformistlerin yönetimindeki Federterra-Tarım İşçileri Sendikaları Federasyonu tarafından olumlu karşılanmadı. Metal işçilerinin büyük bir kesiminin Togliatti'nin önerisine sıcak bakmasına rağmen, Tarım İşçileri Sendikaları Federasyonu oy çoğunluğuna dayanarak, bu öneriyi reddetti ve hareketin sendikal alanda kalmasını onayladı. Böylece, işçi hareketi ekonomizmin sınırlarına hapsedilmiş oldu.

Artık devrimci durum, çözülüş sürecine girmişti, uygun an Sosyalist Parti önderliği tarafından değerlendirilmemişti. İşçi hareketinin ekonomizmin bataklığında boğulması yönünde, parti ve sendika yönetimleri (hükümet aracılığıyla) burjuvaziyle uzlaşmaya oturuyordu.

---

27. Marcella Maurizio Ferrara-*Pamiro Togliatti Yaşamı-Savaşımı*, Yarın Yay., 1988, s. 68-69.

Giolitti hükümeti, toplumsal gerginliği artıracak şeylerden (ordu ve polisin kullanılması gibi) özenle kaçınıp, taraflar arasında konsensüsü sağlayacak bir politika izledi. Bu yönde işçi ve işveren kesimiyle diyaloga girdi. Sanayide "işçi denetimi" sağlayacak yasa taslağı hazırlandı. Fakat bu yönde hiç somut adım atılmadı. İşçi ve işveren kesimlerinin görüşmeleri sonucunda işçi ücretlerinde büyük artış sağlandı. Ve fabrika işgallerine 26 Eylül 1920'de son verildi.

Burjuvazi kendini tehdit eden gelişmelerin önünü kesmiş, rahat nefes alma imkânı sağlamıştı. Birkaç ay sonra burjuvazinin karşı saldırısı başladı. Binlerce işçi işten atıldı. İşçi önderlerine ve sosyalistlere yönelik soruşturmalar ve tutuklamalar yaşandı.

İşçi hareketinin yükseliş dönemi sona eriyor, geri çekiliş dönemi başlıyordu.

İTALYAN KOMÜNİST PARTİSİ DOĞUYOR

Fabrika işgalleri ve konsey hareketi Sosyalist Parti yönetiminin ve sendikal yapıların niteliğini açığa çıkarmış, Komünist Parti'nin kurulması yönünde çalışmaları hızlandırmıştı.

Sınıflar arası çelişkilerin en üst noktada yaşandığı, fabrika işgallerinin ve konsey hareketinin doruk noktasına ulaştığı koşullarda; gelişmelerin önünü kesmeye çalışan, mücadeleyi ekonomizmle sınırlayan Sosyalist Parti'nin politik yaklaşımları sonucu, parti içindeki ayrışma daha da hızlanmıştı.

Komünist fraksiyonun çalışmaları fabrika işgallerinin sona erdirilmesinden kısa süre önce başlamıştı. Çalışmaların merkezi Torino'ydu. Fiat -Centro'daki fabrika konseyi Sosyalist Parti'den hemen ayrılma görüşünü savunuyordu. Centro Fabrika Konseyi, Sosyalist Parti'nin bütün sol kanadının birliğini sağlayacak bir yöntem yerine, hemen partinin kurulmasını düşünüyordu. Gramsci ve Togliatti fabrika konsey yöneticileriyle ve işçilerle temasa geçtiler.

Devrimci dalganın kırılması, yenilgi psikolojisi Torino işçi

sınıfı içinde de kendini göstermeye başlamıştı.

Torino işçi sınıfı içinde ağırlığını hissettiren iki grup vardı: Eigidio Gennari'nin önderliğinde Serrati yanlısı olmayan Maksimalistler ve Bordiga'nın önderlik yaptığı "Çekimserler". "Çekimser" grup ülke düzeyinde tek örgütlü gruptu. *L'Ordine Nuovo* grubu, bu iki grupla daha önceden tek çatı altında ve sol kanadın birliğinin oluşması yönünde karara varmıştı.

Fakat sol kanat içinde Komünist Parti'nin kuruluş biçimine ilişkin görüş birliği sağlanamamıştı. Sol kanadı bir arada tutan Komünist Enternasyonal'e bağlılıktı.

Ekim'in ilk haftasında, Milano'da yapılan toplantıyla komünist fraksiyonun manifestosu açıklandı. Manifesto Bombacci, Fortichiari, Gramsci, Misiano, Polana, Repossi, Terracini ve Bordiga tarafından imzalandı. Torino *Avanti*'si Sosyalist Parti'yle bağlarını kopardı. Pastore, Gramsci ve Togliatti tarafından çıkarılan gazete komünist fraksiyonun yayın organı haline dönüştü.

Bu arada Sosyalist Parti'nin Torino şubesinin kongresi yapıldı. Komünistler büyük bir oy çoğunluğu ile kongreyi kazandılar. Yaklaşan yerel seçimlere tavır, kongrenin ana konularından biriydi. Sol kanat içindeki "Çekimser" grubun III. Enternasyonal'in 21 maddesini kabul etmesiyle, parlamentoya ve seçimlere yaklaşımlardaki farklılıklar doğal olarak çözümlenmiş oldu.

Gündemde olan yerel seçimler, sosyalist parti önderliğiyle Enternasyonal arasındaki tartışmaları da hızlandırmıştı. Ekim ayında Serrati "Hepimiz Moskova'da belirlenen 21 koşulla uyuşuyoruz. Sorun onları uygulamaktır. Partinin zehirli öğelerden kurtulması gerektiğini tekrar ediyorum. Turati'nin çıkarılmasını kendim öneriyorum. Fakat sendikalardaki ve kooperatiflerdeki yığınların üyeliğini yitirmemeliyiz. Başkaları köktenci bir ayrılık istiyorlar. Tartışılan konu bu diyordu."[28]

Lenin, Serrati'nin tutumunu devrimi tehlikeye atmak ola-

28. Fiori, *age*, s. 129.

rak yorumladı.

"Serrati ayrılığın partiyi özellikle sendikalarda, kooperatiflerde ve yerel yönetimde zayıflatacağından korkuyor. Komünistler, öte yandan, devrimin reformistlerin sabotajına uğramasından korkuyorlar. Eğer saflar arasında reformistler varsa, proleterya devrimini kazanmak olanaksızdır, kazanıldığında savunmak olanaksızdır. Yani Serrati Milano şehir meclisini riske atmaktansa devrimi tehlikeye atmayı istiyor."[29]

Lenin, Turati'nin, reformistlerin partiden atılmasını değil, reformizm konusunda kararlı tutum alamayan önemli komünistlerin parti içinde sorumluluk taşıdıkları yerlerden uzaklaştırılmasını düşündüğünü belirtmekteydi. Bunu, Ekim öncesinde Bolşeviklerin yaşadığı süreçle örneklendiriyordu.

Lenin bu tutumuyla Gramsci'den çok, Bordiga'ya yakındı. Bordiga Sosyalist Parti'den bir an önce ayrılınması gerektiği düşüncesindeydi. Gramsci ise, parti içinde çalışma ve komünistlerin partiye hegemonyalarını yayma görüşünü savunuyordu. Lenin'in "Özgürlük Üzerine Yanlış Söylem" başlıklı yazısı Gramsci'nin görüşlerini etkiledi. Parti içinde ayrılığın kaçınılmazlığı kendini iyice hissettirmekteydi.

7 Kasım 1920'de yapılan yerel seçimlerde Sosyalist Parti 1919'daki genel seçim başarısını tekrarladı. 8.000 belediyenin 2.162'sini kazanırken, 69 eyaletin 26'sında da başarı gösterdi.

Torino'da sosyalistler yerel seçimi kazanmışlardı. Milano ve Bolonya'da daha önce başarı göstermelerine rağmen sosyalistler Torino'da ilk defa başarı elde ediyorlardı.

Sosyalist Parti'nin Torino şubesini Togliatti yönetmekteydi. Parti içindeki tartışmalar Torino şubesine de yansımıştı. Belediye seçimleri öncesinde Torino şubesi, Enternasyonal'in kararlarını kabul edenlerin aday gösterilmesine karar verdi. Reformistler, seçiin listesinden çıkarılmıştı. Sosyalist Parti yönetiminde, Serrati'nin reformistlerle ilişkilerindeki esneklik, Torino şubesinde net bir tavırla engellenmişti. Seçim mücadelesi, işçilerin seçim propagandalarına aktif ve etkin katılımla-

29. *age*, s. 129.

rı sonucu başarıyla sonuçlandı.[30]

Sosyalist Parti'nin seçim başarısına rağmen süreç, devrimci yükselişin inişe geçtiği, karşı devrimci güçlerin de organize olduğu bir döneme doğru evrilmekteydi. İtalya yeni bir siyasal döneme girmişti. Seçimlerle birlikte faşistlerin eylem, sabatoj ve tertiplerinde giderek artışlar gözlenmekteydi.

Sosyalist Parti'nin, 15-21 Ocak 1921 tarihleri arasında, Livorno'da toplanan 17. ulusal kongresi, parti içinde ayrılığın netleştiği ve komünist partinin kuruluşunun kesinleştiği bir kongre oldu.

Livorno Kongresi, III. Enternasyonal'e üyelik koşullarına karşı, Sosyalist Parti tarafından verilen cevap niteliğindeydi.

Komünist fraksiyon kongrede bir başarı gösteremedi. Kongrede reformistlerin partiden atılmasını savunan komünistler, 58.000 oy alırken, reformistler 14.000 oy aldı. Serrati'nin grubu 98.000 oy alarak partideki etkinliğini korudu.

Serrati grubu, partinin, genel çizgi olarak III. Enternasyonal'in politikaları yönünde hareket etmesini savunurken, "özerk" (reformistlere alınacak tavır gibi) politikalar sergilemesinden de yanaydı.

Komünist fraksiyon, 21 Ocak günü, Livorno'da San Marco Tiyatrosu'nda toplandı ve aynı gün Partito Comunista'd Italia, (İtalyan Komünist Partisi) kuruldu. Yeni parti içinde bütün inisiyatif ve ağırlık sol sekter bir çizgide olan Amedeo Bordiga'nın grubunun elindeydi. 15 kişilik merkez komitede Bordiga'nın grubundan 8 kişi, sol kanat Maksimalistler'den 5 kişi, *L'Ordine Nuovo* grubundan Terracini ve Gramsci vardı. Gramsci yürütme komitesine giremedi.[31]

30.Togliatti 1920 yılı sonuna kadar şube yönetimindeki görevini sürdürdü. *L'Ordine Nuovo'nun* yayınını durdurmasıyla şube yönetimi, komünist fraksiyonun resmi yayın organı olan Torino *Avanti'sının L' Ordine Nuovo*'nun yerini almasını kararlaştırdı. Gazetenin yazı işleri müdürlüğünü Gramsci yürütürken, başyazarlığını Togliatti yapmaktaydı.

31. Gramsci hakkında, emperyalist savaşa karşı çıkmadığı ve savaş yanlısı olduğu spekülasyonları, daha önce, fabrika işgalleri döneminde, Gramsci'nin bu hareket üzerinde etkisini kırmak için reformistler tarafından yapılmıştı. Bu spekülasyonlar Gramsci'nin yıpratılmasına yönelikti. Sosyalist Parti Torino şube yönetimi seçiminde de aynı spekülasyonlar etkili oldu. Seçimde, Gramsci'nin adaylığına bu gerekçelerle itiraz edildi. Gramsci'nin, Komünist Parti'nin yürütme komitesine girememesinde bu spekülasyonların bir etken olduğu düşünülebilir.

Sosyalist Parti'den ayrılmalar ve Komünist Parti'nin kurulması, etkisini sendikal yapılarda gösterdi.

Genel İşçi Konfederasyonu'nun 2 milyona yakın üyesinden ancak dörtte biri komünistlerin yanında tavır aldı. Komünist Parti'nin doğuşundaki sancılar ve iç yapısındaki çelişkiler bundan sonraki süreçte de kendini her zaman hissettirdi.[32]

III. Enternasyonal İtalyan Komünist Partisi'ni tanıdı. Sosyalist Parti yönetimindeki Maksimalistler'in III. Enternasyonal'in 21 koşulunun değiştirilmesi yönündeki Moskova'yla temasları boşa çıktı.

1921 SONRASI GELİŞMELER

Ocak ayındaki Livorno Kongresi, Sosyalist Parti'nin bölünmesini, Komünist Parti'nin doğumunu sağlamıştı. Mayıs ayında yapılan genel seçimlerde İtalyan solu, sağa karşı az bir üstünlük sağlarken, faşistler de ilk kez meclise girmeyi başarabilmişti. Seçim sonucunda Sosyalist Parti 128 milletvekilliği, Komünist Parti 13 milletvekilliği kazandı. Faşistler ise 35 milletvekiliyle parlamentoda belirli bir ağırlık oluşturabildiler.

Bu dönem, faşist hareketin örgütlü bir güç olarak ortaya çıktığı, faşist çetelerin saldırılarını artırdığı, egemen sınıfların faşist harekete yoğun destek vermeye başladığı dönemdi.

Faşist hareketin saldırıları, işçi sınıfı içinde kendiliğinden savunmaya yönelik örgütlenmelerin oluşmasına neden oldu. İşçi hareketinin mücadelesi, farklı bir döneme girerek, savunmava yönelik bir içeriğe büründü.

32. Gramsci Komünist Partisi'nin bu durumunu, uzun süre sonra, şöyle değerlendirmekteydi: "Gerici güçler işçileri sınıf birliğinden haberdar olmadıkları, iktidar hayallerinin bulunmadığı, yalıtılmış, bilinçsiz eski kapitalizm günlerine döndürmüştü. Livorno ayrılığı (İtalyan proleteryasının Komünist Enternasyonelden kopmasını getirmişti) bu gerici güçlerin kazandığı kuşkusuz en büyük zaferdi. " Fiori, *age*, s. 132. Gramsci, Livorno Kongresi'ndeki ayrılığı erken görmekte, bu ayrılığın İtalyan proletaryasının Enternasyonalle bütünleşmesini engellediğini ve bunun karşı devrim güçlerinin işine yarayacağını düşünmekteydi.

Avrupa'da, 1917 Ekim Devrimi sonrasında yükselen devrimci dalganın kırılması, işçi hareketinde görülen bölünmeler ve bu gelişmelere bağlı, uluslararası sermayenin karşı saldırısının başladığı koşullarda, III. Enternasyonel de politikalarında önemli değişiklikler yaptı. Enternasyonel'in 1921 Haziran-Temmuz'unda gerçekleşen toplantısında "Birleşik İşçi Cephesi" politikası benimsendi.

"Birleşik İşçi Cephesi" politikasının İtalya'ya yansıması, Livorno Kongresi'nde ayrılan komünistlerle sosyalistlerin aynı cephe içinde faşizme karşı ortak mücadelesini içermekteydi.

Bordiga yönetiminde olan Komünist Parti, III. Enternasyonal'in bu politik yönelimine sıcak bakmadı. Parti yönetimi, sol sekter bir tavırla, Komünist Parti'nin iyice içine kapanmasına ve "saf" komünistlerden oluşmuş bir yapı olarak varlığını sürdürmesine çalıştı.

İşçi sınıfı faşist saldırılara karşı, fabrika konseyleri deneyiminin birikimiyle, kendiliğindenci bir tarzda, "işçi savunma komiteleri" içinde örgütlenmeye başladı. Faşizme karşı işçi sınıfının oluşturduğu bu örgütlenme Arditi del popolo (Halkın Yiğitleri) olarak adlandırılmaktaydı. "İşçi savunma komiteleri" içinde, komünist, sosyalist ve anarşist işçiler faşizme karşı mücadelede işçi sınıfına önderlik yapmaktaydılar.

İşçi sınıfının kendi öz savunma örgütlülüğü, faşizme karşı mücadele dinamiğini içinde taşımasına ve Komünist Parti'nin kitlelerle bütünleşmesini sağlayacak yapılar olmasına rağmen, Komünist Parti bu oluşumları desteklemiyor, kendi dışında görüyordu. Yalnızca Gramsci işçi sınıfının özsavunma hareketini desteklemekteydi.[33] İşçi sınıfının bu kendili-

33. III. Enternasyonelin IV. Kongresi'nde "İtalya Sorunu" geniş ölçüde tartışıldı. Enternasyonel'e katılan Gramsci, parti yönetiminin hatalarını ortaya koydu. Enternasyonel'de alınan karar eleştiri yüklüydü. "Partimiz çok büyük hatalar işledi. Arditi del popolo'lar sorununda yanıldı. Arditi del popolo'lardan faşizme karşı saldırı ordusu oluşturmayı bilmedik. Parti, Arditi del popolo'ları tanımama yanlışını yaptı. İtalyan dostlarımız Arditi del popolo'lara küçümseyerek baktı: Komünistler için büyük bir hatadır bu" Marcella-Maurizio Ferrara-Pamiro Togliatti Yaşamı-Savaşımı, s.93.

ğindenci tepkisi Komünist Parti tarafından yeterince anlaşılmadı ve gereken önem verilmedi.

Sosyalist Parti faşistlerle Ağustos'ta "barış" imzalamasından dolayı, "işçi savunma komiteleri" örgütlenmelerine karşı çıkmaktaydı. Komitelerin varlığının "barış"ı bozacağı düşüncesiyle, komitelerin gelişmesini desteklemediler.

1921-1922 yıllarını kapsayan öz savunma örgütlülükleriyle faşist çeteler arasındaki çatışmalar, faşistlerin merkezi düzeyde örgütlenmelerini sağlamalarıyla 1922 sonlarına doğru yavaşladı.

1922 yazında Arditi del popolo'ların önderleriyle organize edilmeye çalışılan genel grevin başarısızlığa uğraması faşizme karşı örgütlü direnişin son örneğini oluşturdu.

Genel grev denemesinin başarısızlığa uğramasıyla işçi sınıfının örgütlülüğü iyice dağınıklık içine girdi.

Komünist Parti'nin siyasal gelişmeleri doğru çözümleyememesi ve faşizm tehlikesinin yeterince anlaşılmaması partinin iç yapısında çözülme sürecini hızlandırdı.[34]

III. Enternasyonel, Komünist Parti'nin Mart 1922'deki kongresinde, Roma Tezleri diye anılan kararları bütünüyle reddetti. Komünist Parti'yi Sosyalist Parti'yle ortak cephe oluşturmak yönünde zorladı.

Faşistlerin Ekim 1922'deki Roma yürüyüşü, aynı zamanda faşizmin iktidara yürüyüşünü simgeliyordu. Mussolini yürüyüş sonrasında hükümeti kurmakla görevlendirildi. Mussolini'nin iktidara gelişi, İtalya'da faşist devletin kurumsallaşması yönünde hızlı adımların atılmasını beraberinde getirdi.

1922-1926 yılları arası, İtalya'da faşist devletin inşa süreci olarak geçti. Faşist devletin kuruluş dönemini içeren bu yıllarda, faşist partinin dışındaki partiler de faaliyetlerini sürdü-

34. Bordiga yönetimindeki Komünist Parti'nin Mart 1922 Roma Kongresi'nde aldığı kararlarda, faşizm tehlikesi küçümseniyor ve anlaşılamıyordu. Parti yönetimi, faşizmi burjuva parlamenter sistemin bir uzantısı olarak değerlendiriyor, faşizmle herhangi bir burjuva hükümet arasında farklılık görmüyordu. Bu sol sekter tavır partinin yapısı ve işleyişinde kendini göstermekteydi. Bu ve benzeri düşünceler sonradan Roma Tezleri diye anıldı. Bu tezler, Gramsci ve Togliatti'nin kopuşunun temel noktalarını oluşturdu.

rebilmekteydi. Ocak 1924'te yapılan genel seçimler, faşistlerin yarattığı şiddet ve baskı ortamında gerçekleşti. Seçimlerde İtalyan solu (Komünist Parti, Sosyalist Parti ve Turrati'nin kurduğu Partito Socialista Unita- Birleşik Sosyalist Parti) bütün oyların % 15'ini alabildi. Faşistler, yarattıkları pasifikasyon eylemlerinin de etkisiyle, oyların % 65'i alıyorlardı.[35]

İşçi hareketi iyice geri çekilmiş ve ağır saldırılara maruz kalmıştı.. Faşizme karşı gelişen toplumsal muhalefetin tasfiyesi büyük bir oranda gerçekleşmişti.

FABRİKA KONSEYLERİNİN SİYASAL İÇERİĞİ, YAPISI VE İŞLEVİ

Gramsci'nin kuramsal çerçevesini belirlediği fabrika konseyleri, özellikle Bolşevik Devrimi ve Sovyet deneyiminin ürünü olarak, İtalya'da, böylesi bir dinamiğin arayışıyla önce (*L' Ordine Nuovo*'da) teorik bir soyutlama olarak ortaya atıldı. Bu soyutlama, Torino işçi sınıfının radikal mücadele geleneği ve politik bilinç düzeyinin etkisiyle kısa sürede, özellikle Torino'da, kendini somut bir olgu olarak ifade etti.

Gramsci, fabrika konseylerini kitle inisiyatifine dayalı olarak kurulacak bir sosyalizmin özel organları olarak değerlendirerek, konseylerin pratik gelişimini ve yönelimlerini bu perspektifle ele aldı.

Gramsci, fabrika konsey hareketini bir yönüyle sınıf mücadelesini yürütmenin aracı olarak görürken, diğer yönüyle konseyleri proleter devletin prototipi olarak ele alır. Bununla birlikte proleter devletin inşa sürecinde yaşanacak tüm so-

35. Bu dönemde Komünist Partisi yarı legal bir faaliyet yürütmekteydi. Bordiga yönetimi özellikle III. Enternasyonel'in politikalarıyla düştüğü çelişkinin de etkisiyle, parti içindeki inisiyatifini giderek kaybetmekteydi. III. Enternasyonel'in "Birleşik İşçi Cephesi" politikasının takipcisi Gramsci'nin, 1924 yılından sonra parti içinde ağırlığı arttı. Gramsci'nin 1926 yılında tutuklanmasından sonra Komünist Parti'nin önderliğini Togliatti yürüttü. Komünist Parti faşizmin bütün baskılarına rağmen illegal olarak faaliyetini sürdürdü ve siyasal bir güç olarak varlığını korudu. Uzun bir dönem Togliatti'nin önderliğinde III. Enternasyonel'in politikalarının takipçisi oldu.

runların, konsey örgütlenmesinde de yaşanmasının kaçınılmaz olduğunu belirtir.

Gramsci'ye göre gerçek işçi demokrasisi, konsey hareketinin "Fabrikadaki tüm iktidar fabrika komitelerine" ve "Tüm devlet iktidarı işçi ve köylü konseylerine" anlayışı ile merkezi düzeyde birleşmesi, gücünü organize etmesi, denetim ve kontrolünün yaygınlaşması ile mümkün olacaktır. İşçi demokrasisinin yaratılmasında fabrika konseyleri dışında hiçbir örgütlenmenin başarı şansının olmadığını belirten Gramsci'ye göre konseyler, "burjuva demokrasisi" içinde doğan klasik örgütlerden farklı olarak, devrimci sürecin üretim alanlarında yarattığı bir organizasyondur. Sendikal yapılar ise her ne kadar işçi örgütleri olarak ortada varlıklarını korusalar da kapitalizm içi ve kapitalizmle birleşmiş konumdadırlar. Sendikal yapıların misyonu, toplumu köklü bir değişimden geçirmek değil, işçilerin kapitalizm ile olan bağlarında ücret artışı ve benzeri ekonomik haklarını talep etmektir. Konseyler, işçileri; üreticiler olarak ele alıp, yeni toplumun yaratıcısı olarak görürken, sendikal yapılar ise işçileri; ücretli niteliği ile toplumda rekabetçi bir unsur olarak görmektedirler.

"Konsey sanayi alanındaki yasallığın yadsınmasıdır. Hep bu yasallığı parçalamaya, işçi sınıfını, sınai iktidarın ele geçirilmesine doğru yöneltmeye ve onu sınai iktidarın kaynağı haline getirmeye çabalar. Sendika yasallığı temsil eder ve üyelerinin yasallığa saygılı olmasını sağlamayı amaçlamalıdır. Sendika, sanayicilere karşı sorumludur, ama yalnızca kendi üyelerine karşı sorumlu olduğu ölçüde: İşçiye ve ailesine, aralıksız biçimde iş ve ücret sağlamayı, yani yiyecek ve konut sağlamayı garanti eder. Devrimci kendiliğindenliği sayesinde, Fabrika Konseyi her an sınıf savaşı kıvılcımı atmaya yönelir; oysa, sendika, bürokratik biçimi nedeniyle, sınıf savaşının patlak vermesini bile önlemeye yönelir. Bu iki kurum arasındaki ilişkiler, konseylerden kaynaklanan gelip geçici bir itkinin işçi sınıfı için bir geri kalma ya da bozgunla sonuçlanmasını engelleyecek biçimde düzenlenmelidir; başka bir deyişle, Konsey sendikanın disiplinini benimseyip özümse-

melidir. Bu ilişkiler, Konseyin devrimci kimliği sendika üzerinde bir etkiye sahip olacak ve sendikanın bürokrasisi ile bürokratizmi ortadan kaldıran bir ayraç işlevi yerine getirecek biçimde düzenlenmelidir.

Konsey her zaman için sanayi alanındaki yasallıktan kendini koparmaya çabalar. Konsey, sömürülen ve ezilen, kölece çalışmak zorunda bırakılan kitlelerden ibarettir: Bu nedenle, her başkaldırıyı evrenselleştirmeye ve başkaldırı hareketinin her güç gösterisine kesin bir kapsam ve değer kazandırmaya çabalar. Yasallıktan ortaklaşa sorumlu bir örgüt olarak sendika, bu yasallığı evrenselleştirmeye ve sürdürmeye çabalar. Sendika ile Konsey arasındaki ilişkiler, işçi sınıfı saldırısının, yasallıktan kopuşun, işçi sınıfı için en uygun anda, yani işçi sınıfı kalıcı bir zafer için vazgeçilmezcesine gereken asgari hazırlığa sahip olduğu anda gerçekleşeceği koşulları yaratmalıdır."[36]

FABRİKA KONSEYLERİNİN İŞLEYİŞİ

Delegeler, bir fabrika içindeki atölye sayısına göre görevlendiriliyorlardı. Fabrikada çalışan tüm proleterler ister kolla, ister kafayla çalışsınlar oy verme hakkına sahiptiler. Her delege, seçmeni olan işçilere güven vermek zorundaydı. Delegeler beğenilmediği, işlevlerini yerine getiremediği ya da yetkisini kullanamadığı durumlarda, her an görevinden alınabiliyordu.

Delegelerin seçimi iş saatleri sırasında ve gizli oy prensibine dayanarak yapılıyor, sayım işlemi ise oylamanın hemen ardından açık ve herkesin gözü önünde yerine getiliyordu. Oylama sırasında atölyeye dışarıdan kimse giremiyordu.

Seçimle işbaşına gelen delegenin iki görevi vardı: Birincisi, delegeler kendi atöleyelerinde sendika üyelerini temsil eder ve üyesi olduğu örgütün işlerinden sorumlu olurdu. İkincisi, delegeler atölyede çalışan tüm işçilerin temsilcisiydi-

36. Gramsci *age*, s. 112.

ler. Bütün işçilerin ekonomik, demokratik ve kültürel haklarının savunulmasından sorumluydular.

Atölyelerden seçimle ve her an geri alınabilme ilkesi ile gelen delegeler, fabrika içindeki tüm proleterleri temsil eden fabrika konseyini oluşturuyorlardı. Fabrika konseyi, kendi içinde bir "Yürütme Kurulu" seçiyordu.

Fabrika konseyleri, bütün bölgede yerel üretimin çıkarlarını temsil etme görevi ile yükümlü "Bölge Konsey Meclisi"ni oluşturuyorlardı.

Bölgede yer alan fabrikalarda görevli yürütme kurulları ise, tüm fabrika proletaryasının ve toplumsal yaşamdaki üretimin çıkarlarını temsil eden, "Bölge Yürütme Kurulları Meclisi"nde toplanıyorlardı.

Konsey örgütlenmesinin bir başka ayağı ise, aynı zanaat ve sanayi birliğinin üyesi olan delegelerin oluşturduğu, "Zanaat ve Sanayi Meclisleri"ydi. Bu meclisler sektörel bazda örgütlenerek, sektördeki sorunlarla ilgili yürütme kurullarını oluşturuyorlardı.

Konsey çalışmasının önemli özelliklerinden biri de hiyerarşik mekanizmanın yaratacağı "Denetleme Komisyonları", "Komiserlikler"di. Tabanın doğrudan ulaşabileceği, istem, öneri ve şikâyetlerini iletebilecekleri bu organlar, bir tür yangın merdiveni işlevi görüyor; örgütlenmenin yapısında işçi inisiyatifinin ve doğrudan demokrasinin işlemesini bozacak bürokratik kastlaşmayı engelleme amacı taşıyordu. İşçiler, bu sayede, tüm mekanizmanın her organına ulaşıp, burada sorunları hem tabanla hem de örgütün kendisi ile tartışma olanağına sahipti.

Konsey hareketi, amaçladığı başarıyı elde edememiş olsa da; bürokrasiye ve ikameciliğe vurduğu darbe ve işçi inisiyatifini doğrudan demokrasi kanallarını yaratarak işletebilmesi ile özyönetim anlayışında önemli bir yere sahip olmuştur. İtalya'da konsey hareketi içeriği, örgütlenme anlayışı ve kitleselliği ile daha sonraki dönemde gelişecek benzeri işçi örgütlenmelerine ışık tutmuş, yığın hareketi ve mücadele geleneği bağlamında, Dünya İşçi Sınıfı Hareketi'nde önemli

köşe taşlarından biri haline gelmiştir.

Sovyet deneyimi etrafında şekillenen proleter devlet kuramına farklı bir yaklaşım getiren "İşçi Konseyleri", İtalyan Devrimcileri'nin dünya devrimci hareketine kazandırdıkları bir birikimdir.

VII. Bölüm

İSPANYA İÇ SAVAŞI VE KOMİTELER

"İspanyol devrimi gibi büyük toplumsal devrimler ya sonuna kadar giderler ya da geriler ve karşıdevrimle son bulurlar."
Fernando Çlaudin

"İspanyol devrimcileri makine kırıcıları olmadılar hiçbir zaman. İstemleri geçmişe değil, geleceğe yönelikti; kapitalizmin onlara hazırladığından farklı bir geleceğe. Zaferlerinin kısa günlerinde fabrikalarını kapatmadılar, onları kendi ihtiyaçlarının hizmetine sundular, yönetimi kendi ellerine aldılar."
H. Magnus Enzensberger

İspanya İç Savaşı, emekçi kitlelerin büyük bir özveriyle gerçekleştirdikleri devrimin, ilerletilemeden durdurulmasının ve bitirilmesinin tarihidir. "No pasaran!" şiarının yaratıldığı deneyimdir.

Bir tarafta geleceğe duyulan umut, tutku, inanç ve kararlılık, diğer tarafta karanlık, ölüm, şiddet ve zulüm vardır.

İspanya İç Savaşı bir tarihsel sürecin bütün karakteristik özelliklerini içinde taşır.

1917 Ekim Devrimi yeni bir tarihsel dönemin başlangıcını, emeğin uluslararası planda ayağa kalkışını simgeliyorsa, İspanya Devrimi de iki dünya savaşı arasında çıplak bir yenilgi ve geriye çekilişi göstermektedir.

Aynı zamanda bir kardeş kavgasıdır İspanya İç Savaşı, içinde hüznün, hayal kırıklığının ve acıların en büyüğünün

yaşandığı... Ama her şeye rağmen İspanya Devrimi kollektif bir karşı duruş, tükenmez bir umut, geleceğe duyulan sonsuz bir inançtır.

Bunun en somut göstergesi; emeğin kollektif inisiyatifini örgütleyen komiteler olmuştur.

1914'TEN 1931'E

I. Paylaşım Savaşı yıllarına kadar bütünüyle tarım ülkesi özelliklerini taşıyan İspanya'da, kapitalist ilişkilerin gelişmesine paralel olarak, dev bir tarım proletaryasının yanında, sanayi proletaryası da ağırlığını hissettirmekteydi.[1] Özellikle, yüzyılın başlarında yabancı sermayenin ülkenin hammadde kaynaklarının bulunduğu bölgelerde yoğun yatırım yapması, ekonominin yabancı sermayenin ihtiyaçlarına göre biçimlenmesine neden olmuştu.

Yarı sömürge bir karakter taşıyan ülkede "Demiryollarına ve Tramvay şebekesine Belçika sermayesi (yarım milyar frank), madenlere, tekstil sanayiine, kimya sanayiine Fransız sermayesi (üç milyar frank), Katalonya ve Levante'deki hidroelektrik santrallarına Kanada sermayesi, Bask ülkesindeki demirçelik fabrikalarına, gemi tezgâhlarına ve Rio-Tinto bakır madenlerine İngiliz sermayesi (beş milyar frank), yeni ortaya çıkan, ama ötekilerden aşağı kalmayan ve özellikle telefon şebekesini denetleyen Amerikan sermayesi, 1936'da Levante elektrik şirketlerine giren ve demir çelik sanayiine sızmaya çalışan Alman sermayesi ülkeye egemendir..."[2]

I. Paylaşım Savaşı, İspanya'ya özellikle tarım ürünleri ve bazı mamul maddeleri satabileceği ticari olanakları yarattı. Dört yıl boyunca bu ticari olanaklardan yararlanan İspanya göreli bir ekonomik istikrar kazandı. Savaş sonrasında, uluslararası sermayenin yeniden yapılanma sürecine girmesi ve

1.1917 Ağustos'unda gerçekleşen genel grev İspanya işçi sınıfının kimliğinde devrimci dönüşümler yarattı.

2. Pierre Broue, Emile Temime; *İspanya İç Savaşı*, Hürriyet Yayınları, 1976, s.16-17.

İspanyol sanayinin büyük sermaye güçleri karşısında rekabet gücünün olmaması nedeniyle ekonomideki bu rahatlama yerini krize bıraktı. Buna 1929'da patlayan Dünya Ekonomik Krizi'de eklenince (sanayileşmiş ülkelerin ihracatı engelleyen düzenlemelere girmeleri, İspanya'nın iç pazarını etkiledi ve iç pazarın çöküşüne neden oldu), İspanya ekonomik olarak yoğun bir bunalıma girdi. Ekonomik yapıdaki bu sarsıntı, sınıfsal kutuplaşmaların keskin olduğu ülkede, kısa zamanda toplumsal sonuçlar doğurdu.

Demir-çelik ve gemicilik sanayinin bulunduğu İserik bölgesinde, kömür madenlerinin bulunduğu Asturya'da, Madrid ve Katalonya'da, işçi sınıfının yaşama koşulları yoksulluk sınırındaydı. Diğer yandan, Andalusya kırsal bölgesinde tarım emekçilerinin durumu normal yaşam standartlarının çok altındaydı.

"Ülkenin emekçi halkını oluşturan on bir milyon İspanyol içinde, çalışarak kendini ancak geçindirebilen sekiz milyon yoksul bulunduğunu söyleyebiliriz. Bunun bir milyonu küçük zanaatkar, iki ya da üç milyonu tarım işçisi, iki ya da üç milyonu fabrika işçisi ve madenci, iki milyonu da rençper ya da küçük toprak sahibidir."[3]

Başta işçi sınıfı olmak üzere emekçi kesimlerin yaşadığı bu ağır koşullar, onların tepki göstermelerine, toplumsal ve ekonomik taleplerini dile getirmelerine neden oldu.

1931 yılı başlarında, özellikle sanayi proletaryasının bulunduğu büyük şehirlerde grevler baş gösterdi. Bunu, kırsal kesimde toprak işgalleri ve köylü ayaklanmaları izledi. Bütün siyasal ve sendikal örgütlerin de katıldığı bu eylemlerde ekonomik ve siyasal talepler dile getirildi. Anti monarşist nitelikli bu eylemler ve yapılan yerel seçimlerde cumhuriyet yanlısı partilerin büyük başarı göstermeleri sonucunda, 14 Nisan 1931'de monarşi devrildi, cumhuriyet ilan edildi. (İspanya tarihinde bu ikinci kez cumhuriyetin ilan edilişiydi. I. cumhuriyet 1873 yılında ilan edilmişti.)

3. *age*, s.17.

CUMHURİYET HÜKÜMETİ DÖNEMİ (1931-1934) VE İSPANYA'NIN SİYASAL ARENASI

Cumhuriyet hükümeti, programına burjuva-demokratik reformları koymasına rağmen İspanya'nın en ciddi ve yakıcı sorunu olan toprak sorununda, kiliseyle ilişkilerin düzenlenmesi ve ulusal sorunun çözümünde başarısız olmuştur. Bu sorunlar, hükümetin iktidarda kaldığı süre içerisinde İspanya'nın siyasal gündemini işgal etmiş ve iç savaşa giden süreci hazırlamıştır. Çünkü cumhuriyet, İspanya'nın politik sorunlarının çözümü için baştan ölü doğmuş bir rejimdi. Monarşinin kalkması siyasal sistemde belirli bir revizyonu içinde taşısa bile, Ispanya'nın yaşadığı toplumsal sorunlar böylesi bir revizyondan öte radikal çözümler gerektirmekteydi.

İspanya'nın siyasal arenası, iç savaş öncesinde ve sırasında işçi örgütleri açısından çok renkli, orijinal özellikler taşıyan nitelikteydi.

Kendisi de işçi kökenli olan Largo Caballero ve Indalecio Prieto'nun önderliğini yaptığı Partido Socialista Obrero Espanol-PSOE İspanyol Sosyalist İşçi Partisi, bir milyon işçiyi temsil eden, Union General de Tabazadores-UGT Genel İşçi Sendikası'na önderlik yapmaktaydı. UGT, ülkedeki iki büyük işçi konfederasyonundan biri olup, Asturya, Rio-Tinto madencileri, Bilbao'nun demir-çelik ve Madrid'in sanayi işçileri arasında, bütün Endülüs bölgesi kentlerinde, Bask bölgesi ve Valencia'nın işçi kesiminde örgütlüydü. UGT'nin ayrıca, kendisine bağlı Toprak İşçileri Federasyonu kanalıyla da, ülkenin ekonomik açıdan gelişmiş bölgelerine yakın yerlerdeki tarım işçileri içinde azımsanmayacak bir etkisi vardı.

Anarşist sendika örgütleri olan Confederacion Nacional del Trabojo-CNT Ulusal İşçi Konfederasyonu ve Federacion Anarguista Iberica-FAI Iberya Anarşist Federasyonu İspanya işçi sınıfı içersinde sosyalistler kadar güçlü durumdaydı. CNT işçi hareketinin ikinci büyük konfederasyonuydu, üye sayısı UGT ile hemen hemen aynıydı. Katalonya'daki sanayi işçilerinin bütünü CNT tarafından örgütlenmişti. Endülüs ta-

rım işçileri içinde ve Madrid'de en militan işçi kesimini oluşturan inşaat sektöründe belirleyici bir ağırlığı vardı. Ayrıca, Asturya bölgesinde, La Felguera ve Gijon'daki demir-çelik işçileri içinde, Mieres ve Sama de Lanqreo'da maden işçileri içinde UGT ile rekabet edecek düzeydeydi. Bask bölgesindeki vasıfsız işçiler ile Valencia'daki gemi işçileri arasında ve ülkenin ekonomik yönden daha az gelişmiş, merkeze uzak tarım kesimlerinde de CNT örgütlüydü.

Önderliğini Andres Nin ve Andrade'nin yaptığı Partido Obrero de Unificacion Marxista-POUM Marksist Birlik Partisi üye sayısının azlığına rağmen, militan bir karaktere sahipti ve Katolonya işçi sınıfı içinde oldukça etkiliydi.

III. Enternasyonal'e bağlı olan Partido Cominista de Espana-PCE İspanyol Komünist Partisi ise, cumhuriyet hükümeti döneminde marjinal konumdaydı ve emekçi kesimler üzerindeki etkisi oldukça azdı.

14 Nisan'da kurulan cumhuriyet hükümeti yeni bir dönemin başlangıcının ifadesiydi. İçinde PSOE'nin de yer aldığı hükümetin gündemi acil sorunlarla doluydu. Bu gündem, aynı şekilde işçi sınıfının siyasal, sendikal örgütlerinin de gündemiydi.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, cumhuriyet hükümetinin önünde, İspanya'nın en önemli ve acilen çözülmesi gereken toprak sorunuyla birlikte, ulusal sorun ve kiliseyle ilişkilerin düzenlenmesi gibi sorunlar vardı. Ama hükümet bu sorunlara çözüm getirecek olan burjuva demokratik reform programını hayata geçirecek yapısal bir niteliğe sahip değildi.

İspanya'nın sosyo-ekonomik yapısını tarım sektörü belirlemekteydi. Geri bir teknikle yapılan tarımsal üretimdeki verimlilik, Avrupa standartlarının çok gerisindeydi. Ülkenin ekilebilir topraklarının küçük bir kısmı işletilebiliyordu. Tarımda makinalaşma oranı oldukça düşüktü. (Bazı büyük çiftliklerin dışında yok denecek kadar azdı.) Tarım rejimi, feodal İspanya'nın kalıntılarını içinde taşımaktaydı; ortakçılık, yarıcılık gibi işleyişler tarımda bir düzeyde hâlâ etkiliydi. İspanyol köylüsü toprağa açtı. Elindeki küçük topraklarla geçimini sürdürmeye çalışan küçük toprak sahipleri yanında, feodal

İspanya'dan kalma borçlarını ödeyerek geçinen köylülerle, sayıları milyonları bulan ve çok az ücretle çalışan topraksız köylüler de vardı.

"1931 yılında, iki milyon tarım işçisi topraktan yoksundu; buna karşılık elli bin büyük toprak sahibi İspanyol toprağının yarısını elinde tutuyordu. Topraklarının yüzölçümü bir hektarı geçmeyen, bir buçuk milyon küçük toprak sahibi yaşamak için büyük toprak sahiplerinin yanında çalışmak zorundayken, 10.000 toprak sahibinin yüz hektardan fazla toprağı vardı[...] Bazı bölgelerde (Sevilla, Badajoz yöreleri gibi) büyük toprak sahiplerinin egemenliği mutlaktı."[4]

Tarım sorunu İspanya tarihinde yüzyılları kapsayan bir geçmişe sahipti. Tarım sorununun çözümü, bir yandan kapitalist gelişmenin ön koşullarını hazırlarken, diğer yandan kapitalist sistemin oturmasını sağlayacaktı. Ayrıca her an sisteme yönelme potansiyeli taşıyan yoksul köylülerden gelebilecek tepkileri etkisizleştirecek sonuçları içeriyordu. Çünkü kölece bir yaşamın hüküm sürdüğü kırsal kesim aynı zamanda sınıfsal nefretin en keskin olduğu ve her an tepki göstermeye, ayaklanmaya hazır milyonlarca tarım emekçisinin bulunduğu kesimdi.

Cumhuriyet hükümetinin Eylül 1932'de hazırladığı Toprak Reformu Yasası, İspanya'nın tarım gerçeğine uygun değildi.

Yasanın oluşturulma amacı her ne kadar tarımda feodal ilişkileri tasfiye etmeyi, kapitalist üretim ilişkilerini geliştirmeyi içersede, İspanya'nın tarım sorununun iyi değerlendirilmemesinden dolayı olumlu sonuç vermedi. Yasayla soyluların elindeki toprak kamulaştırılırken ekilebilir toprağın büyük bir yüzdesini elinde bulunduran "kır burjuvazisinin" mülkiyetine dokunulmadı.

"Aristokrat toprak sahiplerinin en geniş kesimini oluşturan üst düzey soyluların elinde bulundurdukları topraklar, tüm İspanya'daki ekilebilir arazinin ancak 600.000 dönümünü (yani % 6'sını) oluşturuyordu ve bu miktar ancak 60.000 topraksız tarım işçisine dağıtılabilecek bir düzeydeydi. Ama

4. *age*, s.17-18.

bu, sorunun çok küçük bir bölümünü çözümlüyordu, çünkü 1 milyon topraksız köylü için 10 milyon dönüm toprağa gerek vardı. Böylece İspanya'daki toprakların yüzde 90'ını kır burjuvazisinin mülkiyetinde olduğu gerçeğine çarpıldı. Ne kadar ilkel düzeyde olursa olsun, 19. yüzyılın ortalarından başlayarak kapitalizm Latifundialardaki (büyük çiftlikler) egemen üretim biçimi durumuna gelmişti."[5]

Radikal bir toprak reformunu içermeyen, kısmi düzenlemelerden oluşan ve kendi içinde birçok çelişkiyi barındıran yasa taslağı, bu haliyle bile uygulanamadı. Büyük toprak sahipleri yasaya karşı yoğun bir muhalefet gösterdiler.

Ülke düzeyinde, özellikle tarım proletaryasının içinde geniş örgütlenmesi olan CNT toprak reformuna karşıydı. CNT, toprak sorununu, kapitalist ilişkileri de tasfiye edecek bir devrim sorunu olarak görmekte, toprak reformunu var olan sistemin restorasyonu olarak değerlendirmekteydi.

Cumhuriyet hükümetinin önemli sorunlarından biri de Katolan ve Bask halkının özerklik talebiydi. Bu bölgelerde uygulanacak politikalar hem Katalonya ve Bask yerel cumhuriyet hükümetlerinin hem de merkezi cumhuriyet hükümetinin siyasal otoritesinin artmasını sağlayacaktı. 1932 yılında Katalonya'ya özerklik hakkının tanınmasına rağmen Bask bölgesine bu hak tanınmadı.

Böylesi bir tavrın nedeni "dokumacılık alanında yoğunlaşan ve aile işletmelerine dayalı Katalonya kapitalizminin geniş İspanya pazarlarına gereksinim duyması; buna karşılık ağırlıklı olarak yatırım malları üreten Bask mali sermayesinin İspanya'daki tüketici pazarlara bağımlı olmamasıydı. Katalonya'daki tarım oligarşisi, tarımın 'modernleşmesi'ni ve ülke içi alım gücünün gelişmesini engelleyerek, pazarın büyümesine ket vurmuştu. Bask mali sermayesi ise oligarşiyle çok yakından ilişkiliydi ve onunla bir sorunu yoktu. Katalonya ulusalcıları, İspanya devletinin yenileştirilmesini isterken, Bask küçük burjuvazisi sağlam bir katolik merkezden, eski düzenden yanaydı."[6] Bask bölgesine özerklik hakkının veril-

5. Aktaran Yusuf Barman, 11.Tez, sayı 7, "İspanyada Halk Cephesi" s. 161.
6. agm, s.163.

memesi Bask ulusalcılarının tepkilerine yol açtı.

Bunun yanında Katalonya'ya özerklik verilmesi, özellikle monarşi yanlısı kesimler ve İspanyol burjuvazisi arasında hoşnutsuzluk yarattı. Bu hoşnutsuzluk cumhuriyetçilerin liberal kesiminde de kendini hissettirdi.

Ayrıca Ispanya'da kilisenin siyasal ve ekonomik gücünün yanında, güçlü ideolojik egemenliğinin varlığı, cumhuriyetçi hükümetin kiliseyle ilişkilerini yeniden düzenlenmesini zorunlu kılıyordu.

Çünkü; İspanyol kilisesi 80.000 papaz, keşiş ve rahibesiyle kurumsallaşmış bir yapıydı ve ülke siyasetinde önemli etkisi olan bir güçtü. Bu gücün bir kaynağı kilisenin elinde bulundurduğu geniş toprakların mülkiyeti, bankacılık ve sanayi yatırımları iken, diğer kaynağı halk üzerindeki ideolojik hegomonyasıydı. Kilise devlet-toplum ilişkilerinin düzenlenmesinde önemli bir role sahipti.

Kilise, üstlendiği bu rol doğrultusunda her zaman emekçi kitlelerin mücadelesine karşıt bir tutum içinde olmuştur. Emekçi kitlelerin gelişen mücadelelerinin bastırılmasında önemli görevler üstlenmiştir. Bundan dolayı emekçi kitleler kiliseye yönelik yoğun nefret ve öfke taşımaktaydılar. Yüzyılların bu öfkesini cumhuriyet hükümetinin çıkardığı yeni yasalar yürürlüğe girmeden İspanyol köylülerin kilise karşıtı ayaklanmalar başlatmalarında görmek mümkündür. Bu ayaklanmalar sırasında kiliselerin yıkılması, kiliselerin ellerindeki bazı toprakların köylüler tarafından işgali gibi eylemler gerçekleşti.

Cumhuriyet hükümeti, kiliseyle olan ilişkilerini laisizm temelinde düzenlemeye çalıştı. Eğitimden, medeni kanuna, inanç serbestliğinden devlet ile kilisenin işlerinin ayrılmasına kadar bir dizi reformu içeren yeni anayasa taslağı hazırladı.

Bu gelişmeler, özellikle eğitim sistemindeki yeni düzenlemeler, İspanyol burjuvazisi ve "küçük kır burjuvazisinin" tepkilerine neden oldu. Burjuvazi, egemenlik ilişkilerinin sürdürülmesinde ciddi etkisi olan, kilisenin yarattığı ideolo-

jik hegemonyanın kırılmasından çekiniyordu.[7]

Diğer yandan, cumhuriyet hükümetinin kurulması sürecinde tepkisiz kalan kır ve kent orta sınıflarının, hükümetin yetersizliklerinin ve başarısızlıklarının açığa çıkmasıyla hoşnutsuzlukları giderek arttı. Bu sınıflar, çıkarlarını ve toplumsal konumlarını sağlamlaştırmak yönünde tepkiler geliştirdiler ve cumhuriyet hükümetine karşı bir tutum içine girdiler. Siyasal olarak aşırı sağa kayan bir yönelim doğrultusunda hareket ettiler. İçinde burjuvazinin bir kesiminin de olduğu egemen güçlerin büyük bölümü daha baştan cumhuriyet rejimine karşı bir tutum içindeydiler. Bu tutum, özellikle kilisenin de desteğiyle, cumhuriyet hükümetine karşı açık tavır alınması doğrultusunda, yoğun propaganda faaliyetlerini içeren kampanyalara dönüştü.

Cumhuriyet hükümetinin burjuva demokratik düzenlemeler yönündeki çabaları iflas etmiş durumdaydı. İşçi sınıfı ve köylüler ağır ekonomik sorunların altında ezilirken, hükümet, egemen sınıfları memnun etmek için her türlü, talep ve istemlerini yerine getirdi.

Yeni dönemin politikaları emekçi kitleler üzerindeki olumsuz etkilerini kısa sürede gösterdi. İşçi sınıfının ve yoksul köylülüğün hayat standardı oldukça düştü. Hükümet, işçi sınıfının ve köylülüğün geliştireceği her tepkiye karşı yeni yasalar çıkartarak, baskı yoluyla emekçi güçlerin muhalefetini ortadan kaldırmaya çalıştı. Cumhuriyet hükümetinin ilk yıllarında grev, toplusözleşme ve iş yasalarının çıkarılmasının temel amacı bu oldu. Bütün bu engellemelere rağmen, kitleler grevlerle, yerel ayaklanmalarla tepkilerini göstermeyi sürdürüp, mücadelelerini geliştirdiler. 1 Mayıs 1931'de başlayan olaylar, temmuz ayına kadar ülkenin değişik kesimlerine

7. İspanyol burjuvazisinin toprak reformuna ve laik düzenlemelere karşı tavır geliştirmesi, bir çelişki olarak görülebilir. Fakat böylesi bir tavır geliştirmesinin nedeni İspanyol burjuvazisinin, oluşum süreciyle bağlantılıdır. İspanyol burjuvazisi, ilerici bir rol üstlenme yeteneğinden yoksun olarak gelişmiş, asalak ve rantiye bir sınıf karakteri taşımıştır. Ispanya'da sanayileşme sürecinin Avrupa'nın diğer ülkelerine göre geç başlaması ve sanayileşmesinin yabancı sermayenin denetiminde yürümesinden kaynaklanan nedenler, ülkedeki sosyo-ekonomik yapıyı etkilediği kadar, burjuvazinin özelliklerini de etkilemiştir.

yayılarak devam etti. Onlarca işçinin ölümüne ve yaralanmasına neden olan bu gelişmeler 1931 Temmuz ayında, başka gelişmeleri, grevleri doğurdu.

1932 yılında, FAI'nin önderliğini yaptığı ve örgütlediği silahlı ayaklanma, Katalonya'da ordu ve polis birliklerince şiddetle bastırıldı.

1932 yılının ağustos ayında, Cumhuriyet hükümeti General Sanjurjo'nun darbe girişimiyle karşı karşıya kaldı. Darbe girişimi, halen bir ölçüde prestijini ve etki gücünü koruyan hükümet tarafından kısa sürede denetim altına alındı.

Köylülerin toprak işgalleri ve yerel ayaklanmalarından gittikçe daha fazla tedirgin olan büyük toprak sahipleri tepkilerini, Ekim 1932'de toprakları ekmeyerek gösterdiler. Bu tepki köylü hareketini durduramadığı gibi, daha da yükseltti.

Ocak 1933'te Katalonya'da anarşistlerin ayaklanması gerçekleşti. CNT örgütlerinin hükümet tarafından kapatılmasına, CNT'nin yayın organı olan *Solidaridad Obrera*'nın yasaklanmasına ve militanlarının tutuklanmasına tepki olarak başlayan ayaklanma cumhuriyet hükümeti tarafından kanla bastırıldı. Ayaklanma Katolonya'da grevlerle başlamıştı.

"Demiryolu işçileri grev ilan etti. Böyle bir eylem, ülkenin ekonomisini ve politikasını altüst edebilirdi; bu yüzden hükümet, demiryolu işçilerini askeri denetim altına almakla tehdit etti[...] demiryolu grevi, bütün İspanya'da devrimin başlangıcı olacaktı[...]

FAI'nin vurucu güçleri ve savunma kadroları, 8 Ocak 1933'te Barcelona'da bulunan askeri kışlalara saldırdılar. Bunu, Ispanya'nın tüm bölgelerinde, silahlı eylemler izledi. Hükümet, isyanı bastırmada bu sefer de başarılı olacaktı."[8]

Ocak ayaklanmasını tahlil eden Durruti şöyle demektedir:

"Şurası kesindir ki, koşullar olgunlaşmamıştı. Eğer koşullar olgunlaşmış olsaydı şu anda hapiste olmayacaktık! Fakat şurası da kesindir ki, devrim öncesi bir dönemde yaşıyoruz ve burjuvazinin devlet iktidarını güçlendirerek hakimiyetini geliştirmesine izin veremezdik. Aynı şekilde, devletin, bazı

8. Hans Maqnus Enzensberger, *Anarşinin Kısa Yazı, Buenaventura Durruti'nin Yaşamı ve Ölümü*, Ayrıntı Yay., 1993, s. 100-101'de Alejandro Gilabert'in anıları.

eski yoldaşlarımızın ve sosyalistlerin hırsıyla sendikalizmi kontrol altına alıp kendini güçlendirmesini önlemeliydik[...] Biz devrimin bir azınlık tarafından iktidarın ele geçirilip halk üzerinde diktatörlük uygulanması olduğuna asla inanmadık. Bizim devrimci vicdanımız bu taktiğin karşısındadır. Biz halk için ve halk tarafından yapılan bir devrim istiyoruz" [9]

Yaşanan ayaklanmalar ve emekçi kesimlerde cumhuriyet hükümetine yönelik tepkiler hükümetin birleşimini de etkilemişti. Koalisyondaki Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) içinde Caballero önderliğinde sol kanadın inisiyatifi gelişmekte, partinin koalisyondan çekilmesi doğrultusunda tabandan tepkiler yükselmekteydi. Ayrıca Azana başkanlığındaki Izquirda Republicana - IR Cumhuriyetçi Parti ile PSOE arasındaki koalisyonun çelişkileri de artmaya başlamıştı.

Cumhuriyet hükümeti döneminde yaşananlar, burjuva demokrasisinin niteliğinin işçi sınıfı nezdinde açığa çıkmasını sağlayacak ve bu sistemin işçi sınıfına kazandırabileceği hiçbir şey olmadığını gösterecekti. Böylesi bir sınıfsal refleksin doğması, iç savaş sürecinde, işçi sınıfının tutumunu da etkileyecekti.

Bu ve benzeri gelişmeler, Kasım 1933 genel seçimlerinin yapılmasının nedeni oldu. Anarşistler seçimleri boykot ettiler. CNT ve FAI[10] devrimci durumu geliştirmek gerektiğine

9. Abel Paz, *Durruti ve İspanya Anarşist Devrimi, Halk Silahlanınca*, Kaos Yay., 1996, s. 192.

10. İspanya'da anarşist sendikal yapılardan biri olan FAI, 1927'de kuruldu. İberya yarımadasının bütününde Durruti ve Ascaso'nun önderlik ettiği Solidarios grubu gibi birçok anarşist grup vardı. Otonom nitelik taşıyan bu gruplar önce FAI'nin embriyonu olan Anarşist İlişkiler Bölge Komisyonunda bir araya geldi. Katalan Balearie bölgesinde başlayan bu çalışmalar giderek İberya'nın bütününü kapsadı ve FAI bu süreç içinde doğdu. CNT ile aralarında belirli bir iş bölümü vardı. FAI illegal çalışmaları (özsavunma, lojistik, finans sorununun çözümü, suikast, tutukluların özgürleşmesi vb) yürüten profesyonel kadrolardan oluşan ve anarşist sendikaların temel çekirdeğini meydana getiren bir yapıydı. FAI üyesi olan herkes aynı zamanda CNT üyesi olarak kabul edilmekteydi. FAI, İspanyol işçi sınıfı içinde yaptığı eylemler ve gösterdiği militanca mücadeleden dolayı büyük bir prestij sahibiydi. FAI'nin bu yapısının bir taraftan anarşist sendikaların düzen içi örgütlenmelere dönüşmesinin ve bürokratikleşmesinin önüne geçilmesine yarayacağı, öte taraftan anarşist düşünceden bir sapmanın meydana gelmemesini sağlayacağı düşünülmekteydi. FAI bir anlamda anarşist hareketin sapmaya karşı (kendiliğinden gelişen) pratik güvencesiydi.

inanmaktaydı. Iki yıllık süreç cumhuriyetçilerin ve sosyalistlerin sorunları çözmedeki yetersizliğini göstermişti. Ve kitleler mevcut düzene karşı öfke içindeydi. Burjuva demokrasisinden beklentileri boşa çıkmıştı. Anarko-sendikalist önder Durruti seçim döneminde yapılan mitingte seçimlere karşı tavırları şöyle ifade ediyordu:

"Demokrasinin yenilgisiyle ve faşizmin meydan okumasıyla yüz yüze gelen CNT devrim yapma hakkını ilan ediyor. Sosyalistler ve komünistler seçimleri boykot etmenin faşizme hizmet edeceğini söylemektedirler. Fakat biz her zaman devletin bir sınıfın hizmetinde olan baskı aracı olduğunu söylemişizdir, biz daima kendimizle tutarlı kaldık. Ve daima devlete karşı olunması gerektiğini düşünen özgürlük hareketi olarak aktif seçim boykotunu savunmamız doğaldır. Açıktır ki, bu ahmakça seçimlerden uzak durarak fabrikalarda ve sokaklarda aktif durumda kalmaktayız."[11]

CNT seçim dönemi boyunca aktif seçim karşıtı tavrını sürdürerek işçileri fabrika ve üretim alanlarını kontrol altına almaya çağırdı. Toplumsal devrim yönünde ajitasyon ve propaganda çalışmalarını yoğunlaştırdı.

Seçimler İspanyol sağının başarısıyla sonuçlandı. Bu başarıda orta sınıfların siyasal olarak sağa kaymasının büyük etkisi vardı. Sağın seçim bloku Confederacion Espanola de Derechas Autonomas-CEDA İspanyol Özerk Sağ Konfederasyonu parlamentoda en güçlü yapı olarak yer aldı. Sonuç beklenen bir gelişmeydi. Sol, bir yandan iki yıllık başarısız uygulamalarla seçime katılan sosyalist ve cumhuriyetçiler, diğer yandan da seçimleri boykot eden CNT olarak bölünmüştü.

Seçimler sonrasında CEDA'nın desteğiyle Gil Robles hükümeti kuruldu. Zamanın devlet başkanı Alcala Zamora, CEDA üyelerinin hükümet içinde yer almalarına izin vermedi.

Yeni hükümet, kurulmasıyla birlikte işçi ve emekçi kitlelerin kazanılmış haklarını yok etmeye yöneldi. Böylece "'Bienio neqro' denilen 1933 ile 1935 arasındaki iki kara yıl dönemi"[12] başladı.

11. Abel Paz, *age*, s. 206
12. Enzensberger, *age*, s. 89.

Uluslararası konjonktür açısından, Hitler faşizminin Almanya'da iktidarını pekiştirdiği, Alman emperyalizminin hegemonyasını bütün Avrupa'ya yaymak için ekonomik ve askeri açıdan hazırlıklarını sürdürdüğü, İtalya'da Mussolini iktidarının devam ettiği ve Avrupa'daki dengelerin altüst olduğu bir süreç başlamıştı.

İspanyol işçi sınıfı, yeni hükümetin saldırısına karşı yanıt vermekte gecikmedi. Aralık 1933'te Katalonya'da CNT önderliğinde, Katalonya işçi sınıfı ayağa kalktı. Zaragoza ayaklanması gerçekleşti, CNT şehri günlerce denetledi.

"Sabahın erken saatlerinde Barcelona'da siyasi tutuklular, sansasyonel bir biçimde topluca hapishaneden kaçmayı başardılar. Şehrin kanalizasyonuna çıkan bir tünel kazmışlardı.

CNT'nin Devrim Komitesi merkezi, Zaragoza'daydı; anarşistlerin Ulusal Komitesi de buradaydı. Bir öğle sonrası arka arkaya gelen patlamalar kenti sarsıyordu. Devlet gücü bu patlamalara hemen karşılık verdi; yüze yakın devrimci tutuklanmıştı. Bunların arasında komitenin üyeleri olan, Durruti, İsaac Puente ve Cipriano Mera da vardı. Sokak çatışmaları en azından bütün gece ve bir gün sürdü. İşçiler barikatlar kurdular. Bir manastır ateşe verildi. Barcelona'dan gelen ekspres ana istasyona alevler içinde giriyordu; atılan bombalar yangına yol açmıştı. Ordu, panzerler de dahil olmak üzere, ağır güçlerini seferber etmek zorunda kaldı.

Huesca eyaletinin Alcala de Gurrea, Alcampel, Albalete de Cinca ve diğer köylerinde, ayrıca Teruel eyaletinin bazı bölgelerinde özgürlükçü komünizm ilan edildi. Örneğin, Valderroblesli köylüler parayı kaldırmış, belediyenin sulh mahkemesinin ve tapu-kadastronun tüm dosyalarını yakmışlardı.

Ayaklanma kısa sürede bastırıldı. CNT'nin grev çağrısına ülkenin yalnız bazı kesimlerinde uyuldu. Mücadeleler, Aragon ve Rioja bölgeleriyle sınırlı kaldı. Katalonya ve Endülüs'ün önemli bölgelerinde Ocak yenilgisinin yaraları daha kapanmamıştı; hareket içindeki güçlü bir fraksiyon, ayaklanmayı yanlış ve serüvenci buluyordu."[13]

13. *age*, s. 108-109.

Mart 1934 işçi hareketinde mücadelenin ivme kazandığı bir dönem oldu. Siyasi tutukluları (birçoğu işçi önderlerinden ve işçilerden oluşuyordu) özgürlüklerine kavuşturmak için yürütülen kampanya, grevlerle desteklendi. Bunu köylülerin hasat boykotları ve toprak işgalleri izledi.

Hükümetin, ekim ayında bakanlar kurulunda yaptığı değişiklikler sonucunda bazı CEDA üyelerine görev verildi. Bu gelişme hükümetin Mart sonunda Mussolini ile imzaladığı anlaşmanın yarattığı güvencenin ürünüydü. İktidarın faşist bir partiye geçme olasılığının doğması, Caballero'nun önderliğini yaptığı sol kanadın da etkisiyle, PSOE'nin grev ve ayaklanma çağrısı yapmasına neden oldu. CNT bu gelişmelere karşı ciddi hazırlıklar içine girdi.

"Bu arada, daha sonra birleşerek POUM'u kuracak olan BOC (Bloc Obrer i Cumperol-İşçi Köylü Bloğu) ve IC (Izquierda Comunista-Komünist Sol) UGT ile birlikte Alianza Obrena'yı (İşçi İttifakı) oluşturmuşlar, ayrıca IR ile Radikallerden kopan Martinez Barrio yönetimindeki UR (Union Republicana- Cumhuriyetçi Birlik) eylem birliği kararı almışlardı."[14]

Ekim 1934'teki Asturya Ayaklanması bu koşullar içinde gerçekleşti.

UGT'nin kalesi olan Asturya'da 20.000 maden işçisi silaha sarıldı. Asturya'da, ülkenin diğer yerlerinden farklı olarak, bütün siyasal yapıların (Anarşistler, Komünistler, Sosyalistler) faşizme karşı daha erken birlikte hareket etmeleri ayaklanmanın gerçekleşmesinin zeminini yarattı. Ayaklanma bir devrim niteliğindeydi. Bütün iktidar işçilerin denetimine geçti. Maden işçileri işçi konseylerini kurdular. Asturya ayaklanması sırasında, işçi sınıfı yarattığı kendi öz örgütlenmeleri olan işçi konseyleri aracılığıyla, kısa bir süre için de olsa, toplumsal yaşamı yönlendirmeyi başardı. Asturya'nın merkezden uzak oluşu ve ayaklanmanın diğer bölgelere yansımayışı, ayaklanmanın bastırılmasını kolaylaştırdı. Franco'nun yabancı lejyonerlerden oluşan ordusuyla 15 gün süren savaş sonrasında maden işçileri yenildi.

14. Aktaran Yusuf Barman,11. Tez, "İspanya Halk Cephesi böl." s. 165.

Büyük bir şiddet ve terörle bastırılan ayaklanma sonucunda binlerce işçi ölürken, binlercesi de yaralandı. 40.000 civarında kişi tutuklandı.

Asturya ayaklanması, devrim ve karşıdevrim güçlerinin bu yoğunluktaki ilk büyük karşılaşmasıydı. Ayaklanma, İspanya devrimine giden yolun kilometre taşı, bir anlamda devrimin provasıydı.

Asturya "zaferi" Gil Robles hükümetinin içine düştüğü krizi aşmasına yardımcı olmadı, ama İspanyol sağının gücünü abartmasını, CEDA desteğiyle ayakta duran hükümetin erken seçim kararı almasını sağladı.

İşçi sınıfı, bu ağır yenilgisine rağmen mücadelesinde gerilemedi. 1935 1 Mayıs'ı da bunun göstergesi oldu. 1 Mayıs, ülke çapında genel grevle kutlandı. Grev, işçi sınıfının siyasallaşma sürecine önemli katkılarda bulundu.

III. ENTERNASYONAL POLİTİKALARI VE HALK CEPHESİNİN KURULUŞU

Nisan 1935'te Komünist Parti, III. Enternasyonal'in kararları doğrultusunda, faşizme karşı bir halk cephesinin kurulmasını önerdi. Bu öneri, III. Enternasyonal'in yeni döneme ilişkin görüşlerinin "İspanyolca'ya uyarlanmasıydı."

"Barış mücadelesi en geniş cepheleri kurmak için en büyük olanakları sunmaktadır. Barışı korumaya meraklı herkes bu cepheye çekilmelidir. Her verili anda savaş kışkırtıcılarına karşı (ve şu anda faşist Almanya'ya ve onunla işbirliği içinde olan İtalya ve Japonya'ya karşı) güçlerin bir araya toplanması en önemli taktiksel görevi oluşturmaktadır... Sosyal demokrat ve reformist örgütlerle, kitlesel ulusal kurtuluşcu, dini-devrimci ve pasifist örgütlerle ve bunların taraftarlarıyla birlik cephesi kurmak savaşa ve her ülkede bunun faşist kışkırtıcılarına karşı mücadele belirleyici önemdedir." [15]

İspanyol Komünist Partisi, ülkede anti-faşist saflarda gör-

15. Aktaran Tuncay Kumcu, İşçiler ve Toplum, 5. Kitap, "1936 İspanya Yenilgisi" s.98

düğü her kesimle ittifakın sağlanması yönünde girişimde bulundu.

Asturya ayaklanmasındaki rolü nedeniyle marjinal kabuğunu kıran, kitlelerin gözünde prestij kazanan Komünist Parti'nin bu düşüncesi, farklı bir siyasal perspektifle hareket eden PSOE'nin sol kanat önderi olan Caballero ve Anarkosendikalistler tarafından olumlu karşılanmadı. UGT'nin genel sekreteri olan, "Ispanya'nın Lenin'i" olarak da anılan Caballero'nun tavrı, önermeyi seçim ittifakı içeriğiyle ele alarak cepheye katılmak olurken, Prieto'un önderliğindeki Sosyalist İşçi Partisi'nin yaklaşımı olumlu oldu. Fakat, Asturya ayaklanması sonrasında yaşanan ağır baskı koşulları, İspanya'da faşizmin iktidara yönelik çabaları, siyasal yelpazenin cumhuriyetçiler dahil her kesimini bir arayışa getirmiş, bütün bu gelişmelerin yaşandığı bir konjonktürde önerilen Halk Cephesi, antifaşist güçlerin birliğini sağlama yönünde somut bir anlam kazanmıştı.

Komünist Parti, ittifakın gerçekleşmesi için asgari bir program sunuyordu. Programın teorik arka planı, Lenin'in yüzyılın başında Rusya için öngördüğü burjuva demokratik devrimler çözümlemesinin III. Enternasyonal tarafından yapılan "yeni" yorumuydu.

Buna göre," İspanyol devrimi iki aşamalı bir strateji gerektiriyordu[...] Aşamaların birincisi, tamamlanmamış burjuva devriminin 'muallakta' bıraktığı sorunlarla ilgili görünür; fakat burjuvazi artık devrimci olmadığına göre 'feodal kalıntılar'ın (Latifundia, kilisenin hakimiyeti, askeri kastlar, aristokrasi, ulusal azınlıkların ezilmesi vb) tasfiyesinde öncü rolü oynaması gereken proletarya idi. Ancak, bu sorunlar ortadan kaldırıldığı zaman, proletarya, üretim araçları üzerindeki kapitalist özel mülkiyete karşı saldırıya geçebilirdi. Yani, ancak o zaman, proletarya diktatörlüğünü kurarak, 'burjuva demokratik aşama'dan 'sosyalist aşama'ya geçebilirdi"[16]

Bu önerme aynı zamanda, Komünist Parti'nin, İspanyol

16. Fernando Claudin, *Komintern'den Kominform'a Komünist Enternasyonel'in Bunalımı*, Belge Yay., 1990, c.1, s. 274.

Devrimi'nin birinci aşamasına ilişkin görüşlerini tanımlayan formülasyonun da açılımıydı.

CNT ve FAI Halk Cephesi önerisine karşıydı. Parlamentarizme ve her türlü iktidar ilişkisine ilkesel düzeyde karşı tavır alan anarko-sendikalistler, özgürlükçü komünizm anlayışıyla, sorunu, bir devrim sorunu olarak görüyorlar, rejimin "restorasyonu"nu sağlayacak düzenlemelerin içinde yer almayı doğru bulmuyorlardı. İspanyol hapishanelerinde 30.000'i aşan siyasi mahkûm bulunması ve bunların büyük bir çoğunluğunun da anarşist eğilimli olması, anarko-sendikalistlerin tutumlarını etkilemekteydi.

POUM ise Halk Cephesi'ni sınıfsal bir işbirliği olarak değerlendiriyordu. POUM için "İspanyol kapitalizminin içinde bulunduğu bunalım koşullarında faşizme karşı mücadelenin, işçi sınıfını burjuvaziye, sosyalizmi burjuva demokrasisine bağımlı kılarak verilemeyeceği[...] Demokratik sosyalist devrimi engellemek, küçük burjuvaziyi anti-faşist kampa çekebilmek amacıyla burjuva demokratik istemlerin ötesine geçmemek, faşizmin zaferine davetiye çıkarmaktı."[17] Bu görüşlerinden dolayı burjuva partileri ile ittifak yerine "işçi ittifakı" tezini öneriyordu. Daha sonra bu görüşlerini yumuşatan POUM, seçim ittifakı argümanı geliştirerek, Halk Cephesi'ne katıldı. Bu katılımda, emekçi kitlelerden gelen, solun birliğine yönelik basıncın da etkisi vardır.

İspanya solunun CNT dışındaki kesimleriyle cumhuriyetçi partilerin de katıldığı bu çalışmalar 15 Ocak 1936'da sonuçlandı. Bu tarih aynı zamanda Halk Cephesi'nin kurulmasının da tarihiydi. Bir yandan cumhuriyetçi partilerin taleplerinin karşılanmasına çalışılmasının, öte yandan Komünist Parti'nin burjuva demokratik aşama için belirlediği sınırlamaların sonucunda"[18] 8 maddelik, içeriği oldukça daraltılmış bir anlaşma programı imzalandı. Program, devrimci sol bir program

17. Aktaran Yusuf Barman, 11.Tez, 7.Kitap, "İspanya Halk Cephesi böl." s.166
18. Caballero ve POUM'un program tartışmalarında ileri sürdükleri; toplumsal kamulaştırma, ordu ve polis güçlerinin dağıtılarak işçi-köylü milislerinin kurulması yönündeki görüşleri Cumhuriyetçiler ve Komünistler tarafından reddedildi..

olmayıp, demokratik bir rejim yönündeki düzenlemeleri içeriyordu. Burjuva liberal bir içerik taşıyan bu programda, cumhuriyetçilerin rejimi , "sınıf kavramına dayanan toplumsal ve ekonomik niyetlerle dolu bir cumhuriyet değil, kamu çıkarında ve toplumsal gelişimde hayat bulan, demokratik bir özgürlük rejimidir" şeklinde tanımladıkları görülür.

Ispanya'da siyasal ve toplumsal kutuplaşmaların uç noktasına vardığı bu süreç asgari programlardan öte, toplumsal devrimi olanaklı kılıyordu. Özellikle Komünist Parti'nin göremediği "İspanyol işçilerinin asgari programının, toplumsal devrim"[19] olduğu gerçeği idi.

Halk Cephesi'nde, burjuva partileri temsil eden Cumhuriyetçi Sol Parti, Cumhuriyetçi Birlik, Katalonya Cumhuriyetçi Solu, Federal Cumhuriyet Parti'si vardı.

16 Şubat'ta seçimler yapıldı. Seçim sonucunda Halk cephesinin aldığı oy oranı, sağ koalisyon ve merkez partilerin aldığı oylardan çok fazla olmamasına rağmen, seçim sisteminin de etkisiyle, Halk Cephesi, parlamentoda ezici bir üstünlük kazandı. (Halk Cephesi 4 milyon 176 bin oy alırken Sağ cephe 3 milyon 783 bin oy aldı.) Parlamentoda sağ 132, merkez 32 sandalye kazanırken, Halk Cephesi'nin kazandığı sandalye sayısı 277 idi. Bunlardan 89'u sosyalistlere, 16'sı komünistlere, 1'i POUM'a, 1'i sendikalistlere aitti. Geriye kalan diğer sandalyeleri de Cumhuriyetçi gruplar kazanmıştı.

Halk Cephesi'nin seçimlerde gösterdiği bu başarının nedenlerinden biri de, bu zamana kadar, CNT'nin seçimlere karşı geliştirdiği "No votad" (Oy vermeyin) tavrını değiştirmesiydi. Ayrıca Cephe programında yer alan, emekçi kitlelerce de geniş kabul görüp sempatiyle karşılanan, Asturya ayaklanmasına katılanlara genel af çıkartılması, işlerine dönme güvencesinin sağlanması ve tazminatlarının ödenmesi, 30.000 siyasi tutuklunun serbest bırakılması şeklindeki maddelerde Halk Cephesi'nin bu başarısında etkili olmuştur. CNT'nin ilkesel düzeyde seçimlere katılmayı ve ittifaka girmeyi reddetmesine rağmen, kitlelerden soyutlanma kaygısın-

19. Claudin, *age*, s. 277.

dan ötürü, "no votad" tavrını değiştirdiği görülür. Bunun yanında boykot tavrının devrimin zaferi için gerekli gördükleri, işçi sınıfının devrimci birliğini yaratacak olan CNT ve UGT arasında ittifakı bozacağı kaygılarını da taşımaktaydılar. Anarşistlerin yaşadıkları bu ikilemi anarşist önderlerden Durruti şöyle çözümlemiştir:

"Sol blok, eğer sağ başarılı olursa devrimi başlatacağını iddia ediyor, buna karşılık sağ blok, eğer sol zafer kazanırsa iç savaşı başlatacağı şeklinde yanıt veriyor. Bu yüzden biz ya bir devrimin ya da iç savaşın kıyısındayız. İşçilere net bir şekilde seçimlerin bir çözüm olamayacağını anlatmalıyız. Oy kullanan ve ondan sonra da sessizce evinde oturan bir işçi karşı devrimcidir. Aynı gerçek, oy kullanmayan için de söz konusudur! Bu ikilem yalnızca sokakta bütünüyle silahlanmış olarak çözülebilir." [20]

ŞUBAT 1936 HÜKÜMETİ

Seçim sonrasında, Halk Cephesi içindeki burjuva partileri tarafından, Azana'nın başkanlığında hükümet kuruldu. İşçi örgütlerinin hiçbiri hükümette yer almadılar, daha çok hükümeti dışardan desteklemeyi tercih ettiler. Desteğin işbirliğine dönüşmesi yönünde hükümetin özellikle toprak reformu gibi acil sorunlarda icraatının takipçisi oldular. Kuşkusuz, 1931'deki cumhuriyet hükümeti döneminde yaşanan olumsuzluklar böylesi bir tavrın doğmasında temel nedendi. Sosyalist İşçi Partisi içinde hükümete katılma yönünde sert tartışmaların yaşanmasına rağmen, sol kanat lideri Caballero'nun yoğun muhalefetiyle Sosyalist İşçi Partisi de hükümette yer almadı.

Caballero, cumhuriyetçilerin sorunları çözme yeteneğinden yoksun olduğunu savunuyor ve "Bizim istediğimiz devrim ancak şiddete başvurularak gerçekleştirilebilir[...] İspanya'da sosyalizmi gerçekleştirmek için, kapitalist sınıfın üste-

20. Aktaran Paz, *age*, s. 252.

sinden gelmek ve kendi iktidarımızı kurmak gerekir..." [21] diyordu.

Fakat parti yönetimini elinde bulunduran Prieto, faşizm tehlikesine karşı, "yapıcı devrim" diye tanımladığı, ekonominin ıslahı, kapitalizmin sınırları içinde "toprak reformu" dahil birtakım düzenlemelerin yapılabilmesi için koalisyon hükümeti kurulmasını istiyordu. Parti içinde yaşanan benzeri görüş ayrılıkları, onu bölünmenin eşiğine getirdi.

Parlamento mayıs ayında Azana'yı cumhurbaşkanı seçti. Hükümetin başına, Azana hükümeti döneminde Cumhuriyetçi Sol Parti'den Bayındırlık Bakanı olan Santiago Cassares Quiroga geçti.

Sağlam bir temelden yoksun olan hükümet iktidara gelir gelmez, kilisenin, büyük toprak sahiplerinin, askerlerin komplo ve provokasyonlarıyla karşılaştı, programını uygulamak noktasında yetersiz kaldı. Yeni hükümet, 1934'te Barcelona'da olduğu gibi, işten atılan işçilerin işe alınması vb. kararnameleri işverenlere imzalatamadı. Şubat hükümetinin, siyasi mahkûmların affının gerçekleşmesi, belediye meclislerinin faaliyete geçmesi, eğitim sistemindeki yeni düzenlemeler ile toprak reformunun yapılabilmesi yönündeki çalışmaları hiçbir sonuç vermiyordu ve faşistlerin provokatif hareketleriyle karşılaşmaktaydı. Bu da beklentileri karşılanmayan emekçi kitlelerin tepkilerine neden olmaktaydı.

DEVRİMCİ DURUM

Seçimlerden hemen sonra, kitleler daha genel afla ilgili kararnamenin imzalanmasını beklemeden, hapishaneleri basarak, 1934 Asturya ayaklanmasında tutuklananları özgürlüklerine kavuşturdular. İşçi sınıfının önderliğinde yapılan kitle gösterileri hapishanelerin basılmasıyla durmadı. Özgürlüklerine kavuşan işçilerin tazminatlarının ödenmesi, yeniden işe alınması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi taleplerini içeren

21. Broue, Temime, *age*, s. 54.

grevlerle, sınıfın eylemleri gelişerek devam etti. Acil sorunlar etrafında gerçekleşen bu grevleri, siyasal içeriği daha yoğun grevler ve genel grevler izledi. Grevleri kırma yönünde işverenlerin geliştirdikleri lokavt tavrı grevleri geriletemediği gibi, sertleşerek gelişmesine yol açtı.

Köylüler de ayaktaydı. Halk Cephesi'nin seçimi kazanması ile sorunlarının çözülebileceği yolundaki inançlarını kısa süre içinde kaybetmişlerdi. Şubat hükümetinin ilk aylarından başlayarak, kırsal alanın aşağı yukarı bütününde ayaklanmalar, toprak işgalleri, toprağa el koyup bilfiil toprağı işleme eylemleriyle, bazı yörelerde sivil muhafızlarla girilen kanlı çatışmalar gerçekleşti.

Kentlerde ve kırsal alanlardaki bu gelişmeler sosyal bir devrimin habercisiydi. Emekçi kitleler ayağa kalkmışlar, kurulu düzeni tehdit eder hale gelmişlerdi.

Bu arada karşı devrim güçleri boş durmuyorlardı. Özellikle seçim sonuçlarından sonra provokasyon, komplo ve suikast girişimlerini hızlandırdılar. Ispanyol Ordusu darbe hazırlıklarına girişmişti. Bu yönde Nazilerle, Mussolini rejimiyle ilişkiler kuruluyor, destek sözleri alınıyordu. Portekiz diktatörü Salazar, İspanyol Ordusu'na destek ve yardımda bulunuyordu.

Buna benzer gelişmelerle 1936 Temmuz'una gelindiğinde, artık herkes, ordudan gelebilecek bir darbe beklentisi içine girmişti. Olaylar karşısında aciz kalan hükümet bir taraftan orduyu kontrol etmeye uğraşırken, diğer taraftan, darbenin spekülasyon olduğu şeklinde açıklamalar yaparak halkı yatıştırmaya çalışıyordu. Ayrıca, işçi ve köylülerin gerçekleştirebileceği devrimin önünü kesmek doğrultusunda hareket ediyordu.

İspanyol Komünist Partisi, işçi ve köylülerin eylemini "anarşi" olarak görüyor, faşizmin geliş koşullarını hazırladığını düşündüğü bu eylemleri frenlemeye çalışıyordu. Mayıs ve Temmuz aylarında tarım işçilerinin gerçekleştirdikleri eylemler PCE'nin yayın organında şiddetle eleştiriliyordu: "Bu yöntem gerçekten anarşistliktir ve sağcıların öfkesini provo-

ke etmektedir." [22]

Aynı tavır Madrid'de gerçekleşen, inşaat işçilerinin eylemlerinin değerlendirilmesinde de dikkat çekiyordu: "Herkes bilir ki, 16 Şubat'tan beri faşist patronlar, mücadele biçimlerine, işçileri anlaşmazlık çıkarmaya itmeyi dahil etmişlerdir... Bu, işçileri hükümet ile karşı karşıya bırakır. Çünkü bir askeri darbenin önkoşullarından biri de budur... Grevi sona erdirmenin zamanı gelmiştir." [23]

Komünist Parti'nin bu eylemlere karşı gösterdiği olumsuz tavır İspanya Devrimi'ne ilişkin stratejisinin bir uzantısıydı. Komünist Parti Halk Cephesi süreci ve İspanya İç Savaşı döneminde de bu ve buna benzer politikalar geliştirmeye devam ederek, tavrını siyasal örgütler düzeyinde de gösterecekti.

Prieto yönetimindeki PSOE'nin tutumu da komünistlerin tutumundan pek farklı değildi. PSOE, işçi sınıfının ve köylülerin eylemlerinden duyduğu rahatsızlığı her vesileyle dile getiriyor, bu eylemlerin provokatif zeminler hazırladığı görüşünü savunuyordu. Partinin sol kanat lideri ve UGT Genel Sekreteri Caballero ise darbeye karşı işçi ve köylü eylemlerinin yükseltilmesinden ve işçilerle köylülerin silahlandırılmasından yanaydı. Bu sürecin İspanya'da sosyalizme iktidar yolunu açacağını düşünen Caballero, işçi ve köylülerin silahlandırılması için Cumhurbaşkanı ile görüşmelerde bulundu.

POUM ve CNT de işçi ve köylülerin silahlandırılmasından yanaydılar. Ve bu yönde askeri organizasyonlar içine girmişlerdi. Cumhuriyet hükümeti bunun önünü kesmek için hemen harekete geçti.

"CNT - FAI, 12 temmuzdan itibaren, Barcelona'daki kışlaları gözaltında tutmak için, göze batmadan ajitasyon çalışmaları yapabilecek küçük gruplar kurmuştu. Hükümet, sendikaları darbe gününe hazırlamak yerine, bu küçük grupların silahlanmasını engellemeye çalışıyordu. İçişleri bakanlığına şehirdeki karakollardan telefonlar yağıyordu; polis, anarşist militanların silahlarını almak istemiş, buna direnen militan-

22. C. Hore, *Spain 1936*; Londra 1986, s. 9.
23. Aktaran Tuncay Kumcu, agm, s. 100.

lar ise tutuklanmıştı. Sindirme alışkanlığı öyle yerleşmişti ki, tutukluları, yasak silah bulundurmak suçundan mahkemeye çıkarmaya bile çalışıyorlardı!"[24]

Bu çabalara ve uyarılara rağmen, kitlelerin ortak bir çizgide hareket etmesini sağlayacak, darbeye karşı birleşerek bir direniş örgütleyip, uygulanmasını mümkün kılabilecek bir program, işçi örgütleri tarafından oluşturulamadı.

1936 FRANCO AYAKLANMASI

17 Temmuz'da General Franco Fas'ta ayaklanma başlattı. Franco'nun ülke içindeki ordu birliklerine yaptığı ayaklanma çağrısını, ordunun hemen hemen tamamı olumladı ve ayaklanmaya katıldı.

"19 Temmuz'da, Ispanya'da bütün devlet kuruluşları isyancıları destekledi. Subayların % 95'i, askerlerin % 80'ini peşlerinden sürükleyerek Franco ile işbirliği yaptı. Muhafız kıtasının tamamına yakın bir kısmı, hücum kıtasının % 50'si isyancılara katıldı. Bakanlıklardaki, mahalli idarelerdeki yüksek memurların, sanayi işletmelerindeki yöneticilerin % 75 ile % 90'ı aynı şekilde hareket ettiler."[25]

Cumhuriyetçi burjuva hükümet, bu gelişmelere rağmen, ayaklanan birlikleri iknaya çalıştı. Bütün işçi örgütlerinden gelen, ayaklanmaya karşı hükümete destek verme ve silahlanma istemleri hükümetçe onay görmedi. Hükümet, emekçi kitleleri yatıştırmak için mesaj yayınlamakla yetindi.

"Hükümet, aldığı yardım tekliflerine teşekkür eder ve minnetlerini bildirirken, kendisine yardım etmenin en iyi yolunun Devlet'in askeri gücünün olanaklarına güvenmek ve yüksek bir soğukkanlılık örneği vermek için günlük hayatın normal gidişini güvence altına almak olduğunu bildirir... Hükümet tarafından alınan önlemler sayesinde, geniş bir cumhuriyet düşmanı hareketin durdurulduğu söylenebilir."[26]

24. Enzensberger, *age*, s.115
25. Pietro Nenni, İspanya'da İç Savaş ve Faşizm, Suda Yay., 1973 s. 35.
26. Broue, Temime, *age*, s.68.

Komünist ve Sosyalist Parti bütün sorumluluğun hükümete bırakılmasını içeren bir bildiri yayınladılar. Bu arada Caballero'nun, işçilerin silahlandırılması isteği hükümetçe reddedildi. "İçinde bulunduğumuz an güçtür, umutsuz değildir. Hükümet bu canice girişimi ezmek için yeterli olanaklara sahip bulunduğundan emindir. Hükümetin olanakları yetersiz kalırsa, Cumhuriyet Halk Cephesi'nin verdiği söze güvenebilir. Yardımın isteneceği an Halk Cephesi savaşa katılmaya hazırdır. Hükümet emir verir, Halk Cephesi emirleri uygular." [27]

Hükümet ayaklanan birlikleri ikna etme uğraşı dışında bir şey yapmadı. Özellikle ayaklanmanın başladığı günlerde yaşanan bu kararsız tutum, bir anlamda, ayaklanmanın yayılmasının da önünü açtı. Örneğin, bilinç düzeyi yüksek ve işçi kökenli denizci erleri, oluşturdukları Denizci Komiteleriyle, donanmada inisiyatifi ele aldılar ve darbe yanlısı subayları cezalandırarak savaş gemileriyle İspanya ve Fas arasındaki takviye birliklerinin taşıma işlemlerini engellediler. Darbeye karşı denizci birliklerinin bu girişimi hükümetin de kararlı tutumuyla daha da yaygınlaştırılabilir ve isyanı bastırılabilme imkânı doğabilirdi.

Hükümetin tavizkar tutumu ve gerekli tepkiyi göstermemesi, emekçi kitlelerin, kendi özsavunma birimlerini oluşturarak tepkilerini göstermesi sonucunu doğurdu.

İSPANYA DEVRİMİ VE İŞÇİ-KÖYLÜ KOMİTELERİ

İşçi sınıfı, darbeye, 19 Temmuz'da CNT ve UGT önderliğinde yaptığı genel grevlerle karşılık verdi. İşçiler birçok kentte askeri garnizonları basarak silahlara el koydular. Darbecilerle emekçiler arasında şiddetli çatışmalar yaşandı. Bu kanlı çatışmaların sonunda, siyasi başkent Madrid ve proletaryanın yoğun olduğu Barcelona başta olmak üzere, birçok kentte (Valencia, Toledo, San Sebastian, Malaga vb) işçiler denetimi ele geçirdiler.

27. *age*, s. 68.

"18 ya da 19 Temmuz gününden beri her yanda genel grev vardı ve daha en az bir hafta sürecekti; işçiler sabahtan akşama dek, elde silah sokaktaydılar. İlk anlarda bir tek militanlar silahlıydı. Ama kışlalar ele geçirildiğinden ve silahlar dağıtıldığından beri silahlanmak isteyen herkesin bir silahı vardı. On binlerce tüfek dağıtılmıştı..." [28]

Kentlerde, siyasal partiler ve sendikalar tarafından oluşturulan silahlı birlikler kırsal kesimlere gönderildi. Buralarda, köylülerden oluşturulan milislerce, darbecilerin denetiminde olan birçok köy çatışmalar sonucunda düşürüldü. Yoksul köylüler toprakları işgal ederek, oluşturdukları köy komiteleriyle kırsal alanda denetimi ellerine aldılar.

İspanya'nın geniş bir kesiminde, darbeciler geri püskürtüldü; bütün denetim silahlı işçi ve köylülerin eline geçti. Darbecilerin denetiminde ise Fas, Zaragosa ve Burgos gibi birkaç bölge vardı. Bütün bu gelişmeler aynı zamanda, hükümetin ayakta kalmasını sağladı. Bu arada Carares Quiroga başkanlığındaki kabine değişmiş, başbakanlığa Jose Giral, işçilerin silahlanmasını engellemek kaydıyla (bu konuda, başta Caballero olmak üzere POUM ve CNT sert tavır koymuşlardı) getirilmişti. Yeni oluşan kabinenin birleşimi gene burjuva nitelikliydi. Daha önceki hükümetten farkı halka silah dağıtılmasını kabul etmesiydi. Hükümetin kurulmasına rağmen devlet mekanizması parçalanmış durumdaydı ve otorite kalmamıştı.

Artık bir tarafta halk, diğer tarafta darbeciler net bir şekilde ayrışmışlardı. Süreç iç savaşa doğru bütün hızıyla ilerliyordu.

Emekçi kitleler, inisiyatif sağladıkları her yerde İspanya devrimini örüyorlardı. İktidarda cumhuriyetçi hükümet görünse de, gerçek iktidar sokakta, fabrikada ve tarladaydı; gerçek iktidar, otoritesini kurmakta, iktidar organlarını yaratmaktaydı. Bu gelişme ilerde İspanya devrimin yönelimini, çıkmazını ve yenilgisini belirleyeceği gibi, Cumhuriyetçi İspanya'daki "ikili iktidarı" da işaretlemekteydi. Ya sokaktaki,

28. Broue, Temime, *age*, s. 86.

fabrikadaki ve tarladaki devrimci iktidar kurumsallaşacak, İspanyol devrimi ilerleyecek, ya da burjuva parlamentarizminin batağına saplanılacak ve İspanya devrimi trajediyi yaşayacaktı. Gelişmeler baştan itibaren, ilerde yaşanacakların verileriyle yüklüydü.

İspanya'nın bütün kentlerinde ve kırsal kesimlerinde sayısız ve farklı isimlerde komiteler oluşturulmuştu. (Halk komiteleri, savaş komiteleri, savunma komiteleri, yürütme komiteleri, devrimci komiteler ya da anti-faşist işçi komiteleri, kamu kuruluşu komiteleri gibi.)

Darbeye karşı emekçi kitlelerin örgütlülüğünü sağlamak ihtiyacından doğan bu komiteler kısa zamanda sağlık, taşıma, haberleşme, yiyecek dağıtımı, milis organize etme gibi görevleri de yüklendiler.

"Ad, köken, kuruluş yönünden ayrılıkları ne olursa olsun, bütün Komitelerin temel bir ortak çizgisi vardı. Hepsi, ayaklanmayı izleyen günlerde, yerel olarak bütün iktidarı ele geçirip yasama gibi yürütme yetkisini de üstlenmişlerdi. Kendi bölgelerinde, sadece düzenin korunması ve fiyatların denetimi gibi öncel sorunlar konusunda değil, anın zorunlu kıldığı devrimci sorunlar konusunda da -sanayi kurumlarının kamulaştırılması ya da sendikalaştırılması, kilise mallarına, 'karşı- devrimcilerin' ya da büyük toprak sahiplerinin mallarına el konulması, toprakların topraksız köylülere dağıtılması ya da ortak işletmesi, banka hesaplarına el konulması, konut sorununun belediyeler tarafından üstlenilmesi, yazılı ya da sözlü haber araçlarının, eğitimin, sosyal yardımın düzenlenmesi gibi -özerk olarak karar veriyorlardı."[29]

Kırsal alanda ve kentlerde kurulan çeşitli komitelerde siyasal partilerin ve sendikacıların temsilcilerine önem verilmekteydi. Komiteler bu yönleriyle emekçi kesimlerin ve işçi örgütlerinin iradelerini temsil ediyorlardı. Bazı üretim birimlerinde (fabrikalar, atölyeler, madenler) ve köylerde oluşturulan komiteler, bulundukları birimlerin genel çoğunluğunun seçimi sonucu oluşmuştu. Fakat birçok bölgede komiteler si-

29. *age*, s. 90.

yasal örgütlerden ve sendikal yapılardan seçilen ve atanan kişilerden oluşmaktaydı. Bu örgütlenme biçimi, daha sonra ortaya çıkabilecek olumsuzlukların nedeni olma potansiyelinide içinde barındırıyordu. Partiler ve sendikalar değişik kentlerde, değişik oranlarda temsil edilmekteydiler. Oran siyasal yapıların güçleriyle doğru orantılıydı.

Örneğin, anarşistler Cuenca ve Gijon'daki komitelerde belirleyici idiler.

Malaga'daki komitelerde UGT ağırlığını koymuş, CNT'yi geride bırakmıştı.

Katalonya'daki komitelerde Sabadell ve Lirida kentleri dışında, CNT ve FAI egemendiler.

PSOE'nin Santander, Mieres ve Sama de Langreo komitelerinde belirleyici ağırlığı söz konusuydu.

Castellon'da CNT ve POUM etkinliği belirleyici idi. Diğer birçok kentte UGT, PSOE, POUM, CNT ve FAI komitelerde birlikte yer almışlardı.

Bu komiteler içinde en önemlilerinden biri, CNT, FAI ve POUM temsilcilerinden oluşan Katalonya Anti-Faşist Milisleri Merkez Komitesi'dir.

"Hem yasama, hem de yürütme yetkilerini elinde bulunduran ve iktidarın siyasal bir organı olan komite, kısa sürede gerçek birer bakanlık görevi yapacak, uzmanlaşmış çalışma ve yürütme komiteleri kurarak örgütlendi."[30]

Ve hayatın her alanına yönelik mühadalelerde bulundu.

"Milisler Komitesi her işe bakıyor, her şeye kafa yoruyordu: İç kesimlerde devrimci düzenin korunması, cephe birliklerinin düzenlenmesi, subayların eğitimi, bir telekomünikasyon ve telli-telsiz haberleşme eğitiminin kurulması, iaşe temini ve giyim depolarının kurulması, ekonominin, yasama ve yargının yeniden düzenlenmesi ve örgütlenmesi, barış dönemi üretiminden savaş üretimine geçme, propaganda yapma, Madrid hükümetiyle ilişkiler kurma, Fas'la bağlantılar, tarım sorunları, sağlık işleri, sınır ve sahil koruma, finansman, milislere ücretlerinin ödenmesi, aile fertlerine ve dullara emek-

30. Age, s. 92-93.

lilik maaşlarının verilmesi..."[31]

Aynı bölge, sol içinde, çatışma ve gerginliklerin yaşandığı, özellikle Anarşistlere ve POUM'a yönelik etkisizleştirme politikasının izlendiği trajik durumlara sahne oldu.

Valencia'daki Halk Yürütme Komitesi, Katalonya komitesine benzer işlevlerle hareket etti. CNT ve UGT'nin örgütlü olduğu bu kesimde CNT'nin ağırlığı daha belirleyici idi.

Asturya köylerinde ve madenlerinde bütün inisiyatif işçi ve köylü komitelerinin elindeydi. CNT buradaki en etkili güçtü ve Savaş Komitesi adı altında örgütlenmişti.

Aragon'daki kırsal yörelerin faşistlerden geri alınmasından sonra, köy komiteleri oluşturuldu. Daha sonra bu köy komitelerinin içinden seçilen temsilcilerle Savaş Konseyi kuruldu. Anarşistler bu komitelerde çok etkiliydiler.

Komitelerin örgütlenme ve oluşum sürecinde birçok aksaklıklar, olumsuzluklar ve başıbozukluklar da görüldü. Birçok işlevi (savunma, yargı, adalet vb) bir arada yüklenen komiteler, süreç ilerledikçe iç örgütlülüklerini geliştirip, uzmanlık bölümlerine ayrıldılar. Komitelerin örgütlenmesi ve kurumsallaşması, özellikle kentlerde daha hızlı gelişti.

İşçi-köylü komiteleri, gücünü ve otoritesini, oluşturulan silahlı milislerden alıyordu. Başlangıçta değişik siyasal örgütlerin ve sendikaların silahlı birimleri olan milisler, daha sonra, iç savaş koşullarının da gerektirdiği biçimde daha örgütlü bir yapıya büründü. Milislerin sayısı kesin olarak tespit edilmese bile, 100 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu sayının içinde" 50.000 kişi CNT'ye, 30.000 kişi UGT'ye, 10. 000 kişi komünist partisine, 5000 kişi POUM'a bağlı idi;"[32] silahlı milislerin, hangi siyasal yapı tarafından oluşturulduğuna bağlı olarak taşıdıkları özellikleri de-farklılık gösterebiliyordu. Anarşist milislere, içinde askeri konularda uzmanların da bulunduğu siyasal delegeler komuta ederken, UGT, POUM ve PSOE'nin oluşturduğu milisleri siyasi komiserler yönlendiriyordu. Milisler genellikle kendi komutanlarını

31. Enzensberger, *age*, s.142.
32. Broue, Temime, *age*, s. 99.

kendileri seçebildikleri gibi, savaşın yürütülüş biçimine ilişkin strateji ve taktik konularda tartışmalar yapabiliyor ve demokratik işleyişi sağlamaya çalışıyordu. Milis örgütlerinde selam verme gibi zorunluluklar ortadan kaldırılmış, hiyerarşik ve askeri ilişki yerini yoldaşlık ilişkisine bırakmıştı.

Giral başkanlığındaki cumhuriyet hükümeti, silahlı milislerin etkilerini ve inisiyatiflerini kırmak doğrultusunda bir dizi operasyona girişti. Bütün otoritesini kaybetmiş olan hükümetin, otoritesini yeniden kurma çabaları ancak Madrid'de başarılı olabildi. Polis teşkilatını yeniden örgütleyen hükümet şehrin denetimini, milislerin elinden alarak polise verdi.

Fakat Madrid dışında hükümetin hiçbir otoritesi yoktu. Tüm inisiyatif işçi-köylü komitelerinin ve silahlı milislerin elindeydi. Hükümet, hiç değilse prosedür düzeyinde denetiminin olduğunu göstermek için, kararlar yayımlıyordu.

Katalonya özerk hükümeti de kendi otoritesini kurmak yönünde çabalara girişti. Başkan Companys'nin belirli bir tabanı olmasına rağmen bunu başaramadı. CNT ve POUM, özerk hükümetin bütün çabalarını boşa çıkarttı. Milisler komitesinin inisiyatifi ve otoritesi güçlendi.

FAI üyesi olarak komitelerin içinde yer alan Santillan, bu durumu şöyle değerlendiriyordu: "Milisler Komitesi Katalonya'daki tek gerçek iktidar olarak kabul edildi. Özerk hükümet vardı ve bizden saygı görüyordu, ama halk artık sadece zafer ve devrim sonucu oluşan iktidardan başkasına boyun eğmiyordu. Çünkü halkın zaferi ekonomik ve toplumsal devrimdi."[33]

Cumhuriyet hükümetinin kendine bağlı düzenli bir ordu oluşturma çabaları, Komünist Parti'nin dışındaki siyasal örgütler ve milisler tarafından çok sert bir tepkiyle karşılandı. UGT sekreteri ve UGT'ye bağlı milisler, hükümeti, Madrid'e yürümekle tehdit etti.

Claridad gazetesi gelişmeyi büyük bir şiddetle eleştirmekteydi: "Gerçekten savaşan ve belirli bir ölçüde kendi devrim-

33. *age*, s. 92.

ci eylemlerini denetleyen birliklerin yerine başka bir tür ordu geçirmeyi istemek, karşıdevrimci biçimde düşünmektir."[34]

CNT, Barcelona'da 10.000 erin onayladığı bir kararla milis örgütlenmesinin gerekliğini vurguladı: "Üniformalı askerler değil, özgürlüğün milisleri olmak istiyoruz. Ordu ülke için bir tehlike olduğunu göstermiştir, yalnız halk milisleri kamu özgürlüklerini koruyabilirler; Milis, evet! Asker, asla!"[35]

Cumhuriyet hükümeti ve Katalonya özerk hükümetinin otorite kurma çabaları başarısızlıkla sonuçlandı. İşçi-köylü komitelerinin ve milislerinin kendi otoritelerini sağlamlaştırmaya çalıştıkları bu dönem, tam bir iktidar boşluğunun yaşandığı bir süreci içeriyordu.

Ispanya'da yaşananlar bir sosyal devrimi işaretlemekteydi. Tüm emekçi kesimler, kendi inisiyatiflerini komiteler ve milisler aracılığı ile kurumsallaştırıyor ve iktidarı ellerinde tutuyordu.

Kitlelerin doğrudan eylemlerinin sonucu olarak, fabrikalarda işçi denetimi kuruluyor, büyük toprak sahiplerinin ve kilisenin elindeki topraklar kamulaştırılıyor ve işleniyordu. Toplumsal ve maddi yaşamın yeniden devrimci bir tarzda örülmesi yönünde önemli adımlar atılıyordu. Yeni bir geleceğin ilk adımları, sosyal devrimin başlamasıyla atılmaktaydı. Gelişmeler, burjuva demokratik içeriğe hapsolmayan ve onu aşan bir noktaya oturuyordu. Devrimci dönüşümlerin zeminleri her boyutta kendini hissettiriyordu.

"19 Temmuz olayları İspanyol devriminde niteliksel bakımdan yeni bir aşamanın başlangıcını vurguladı. Gerek proleter kitlelerin faaliyeti, gerekse onların öznel görünümü bu sonucu destekler. Temmuz-Ağustos 1936, devrimin temel sorunlarını, politik iktidar ve üretim alet ve araçlarının mülkiyeti sorunlarını çözdü. Yerel otorite, pratikte silahlı proletaryanın eline geçti. Yine kapitalistlere ve toprak sahiplerine ait olan bütün üretim alet ve araçları proletaryanın ve daha küçük çapta köylülerin eline geçti. Burjuvazinin ve onun devlet

34. *age*, s. 103.
35. *age*, s. 103.

mekanizmasının büyük bir kısmı, cumhuriyetin elindeki bölgede tasfiye edildi. Bütün bunlar bir burjuva demokratik devriminin sınırlarını aşıyordu." [36]

Diğer yandan, cumhuriyet hükümeti bu süreçte, otoritesi çökmüş, mekanizmaları dağılmış olsa bile, burjuva devlet varlığını sürdürmekteydi. Yaşanan tam anlamıyla ve bütün özgünlüğü ile ikili bir iktidar süreciydi. Ya işçi ve köylü kitlelerinin öz deneyimlerinin ürünü olarak ortaya çıkan komitelerin bütün iktidarı ele alması ve kurumsallaşması doğrultusunda sosyal devrim gerçekleşecek, ya da burjuva devlet mekanizması cumhuriyet hükümeti (Halk Cephesi) tarafından yeniden organize olacaktı.

Ispanya'nın yaşadığı bu süreci Troçki şöyle tanımlar:

"Radikal burjuvazinin önünde, dizlerin üzerinde sürünmeye son verilmelidir. Radikaller de dahil olmak üzere, burjuvaziye karşı gerçek bir işçi-köylü birliği oluşturmak gerekir. İşçi sınıfının gücüne, inisiyatifine ve cesaretine güvenmek gerekir ve işçiler orduyu yanına çekmesini bilecektir. Bu sahte değil, gerçek bir işçi-köylü-asker ittifakı olacak. İşte bu birlik şu anlarda İspanya'da iç savaş ateşinin içinde yaratılmakta ve kurulmaktadır. Halkın zaferi demek, Halk Cephesi'nin sonu ve Sovyet İspanya'nın başlaması demektir. İspanya'daki muzaffer sosyal devrim kaçınılmaz olarak Avrupa'nın her tarafına yayılacaktır. Bu, İtalya'nın ve Almanya'nın faşist cellatları için her bir diplomatik anlaşmadan ve her askeri ittifaktan daha kötüdür."[37]

İç savaş sürecinin derinleşmesi, cumhuriyetçilerin elindeki alanlarda burjuva devlet mekanizmasının da tasfiyesiyle "Sovyet İspanya'nın" işçi-köylü komiteleri aracılığıyla inşa edilmesi sorununu daha fazla hissedilir kılmıştı.

Fakat siyasi yapıların, komiteleri algılayış ve kuruş biçimlerinden kaynaklı sorunlar, komitelerin bir iktidar organı işleviyle çalışamaması sonucunu doğuruyordu. Buna, faşizme karşı direnişin devrimci bir dönüşüme çevrilmesini sağlaya-

36. Aktaran Claudin, *age*, c.1, s. 288.
37. Aktaran Tuncay Kumcu, agm, s. 102.

cak siyasal önderliğin bulunmamasından doğan sıkıntılar da eklenince, İspanya Devrimi'nin trajedisini ören çıkmazların gerçekliğiyle karşılaşılır.

DEVRİMCİ İKTİDARIN KURUMSALLAŞAMAMASI

1936 sonbaharında, faşizme karşı direnişin örgütlü bir şekilde yürütülememesi, direnişçilerin Badajoz, Irun, Talavera ve Toledo'da ağır yenilgiler almasına neden oldu.

Bunun nedeni, işçi-köylü komiteleriyle, burjuva devlet arasındaki ikili iktidar durumuydu.

Kitle inisiyatifinin ürünü olarak, sosyal devrimin oturmasını ve devrimci iktidarın kurumsallaşmasını yaratacak nesnel koşulların varlığına rağmen, özellikle işçi-köylü komitelerinde bu koşulları karşılayabilecek yapısal bir dönüşüm sağlanamamıştı. İşçi-köylü komitelerinin oluşum ve gelişimi, ayrıca siyasal yapıların komitelere yüklediği işlevle bağlantılı olan bu durum nesnel koşulların değerlendirilememesini de beraberinde getiriyordu.

19 Temmuz'la birlikte, kendilerine özgü biçimde ortaya çıkan işçi-köylü komiteleri, çeşitli sendika ve siyasal örgütlerin temsilcilerinin toplamını ifade etmekteydi. İlk dönemde, komitedeki temsilciler, sürecin yarattığı atmosferin de etkisiyle siyasal olarak bağımsız hareket ediyorlar, kitle iradesinin yansıtılması sorumluluğuyla davranıyorlardı. Bu durum siyasal süreç ilerledikçe bozulmaya başladı. Komiteler, siyasal ve sendikal örgütlerin kararlarının uygulandığı yapılara dönüştüler. Komitelerdeki temsilciler, kitle hareketinin içinden çıkan unsurlar olsa bile, komitelerin büyük bir çoğunluğunun, siyasal yapıların yukarıdan atamalarıyla oluşması, birçok sorunun doğmasına neden oldu. Komiteler kitle iradesinin doğrudan yansıdığı kurumlar olamadı, işçi sınıfının doğrudan demokrasisinin yaşatıldığı organlar haline dönüşemedi. Bunu, komitelerin seçimlerinde görmek mümkündü. Komitelerin seçiminde kitle iradesi giderek kayboldu.

"İspanyol işçi ve köylüleri kendiliklerinden seçtiler Komitelerini. Ama yine aynı kendiliğindenlikle bu Komiteleri partilerin ve sendikaların koruyucu kanadı altına soktular."[38]

Siyasal ve sendikal örgütlerin hiçbiri işçi-köylü komitelerine gerçek iktidar organı işlevini yüklemedi ve iktidar organı işlevine dönüşmesi için çaba harcamadı. Bunun nedeni bu yapıların, değişik siyasal yapılarca anlaşılamaması ve bir alt örgütlenmeden ibaret görülmesidir.

İŞÇİ SINIFI PARTİLERİNİN SİYASAL SÜRECE BAKIŞI VE İŞÇİ-KÖYLÜ KOMİTELERİNE YAKLAŞIMLARI

İşçi-köylü komiteleri geniş bir kitlesel destekle meşru otoriteyi kendilerinde toplamışlardı. Burjuva cumhuriyet hükümeti, komitelerin ve siyasal partilerin verdiği destekle ve yarattığı olanaklarla ayakta kalabilmekteydi.

Prieto önderliğindeki PSOE, İspanya'da devrimci sürecin olgunlaşmadığı ve kapitalist ilişkilerin belirli bir düzeye gelmediği şeklindeki çözümlemeleriyle, kitle hareketlerini "devrimci aşırılıklar"' olarak değerlendiriyordu. Bu anlamda, cumhuriyet hükümetinin otoritesinin, organize olmuş bir orduyla sağlamlaştırılması gerekliliğini vurguluyordu. Faşizme karşı mücadeleyi askeri bir bakış açısıyla değerlendiren Prieto, dış yardımlarla mücadelenin sürdürülebileceğine inanıyordu. Dış yardımlar konusunda da Fransa ve İngiltere'ye umudunu bağlayan PSOE bu ülkelere gerekli güvenin verilmesi açısından "devrimci aşırılıkların" kırılması ve cumhuriyet hükümetinin otoritesinin yeniden kurulmasının gerekliliği doğrultusunda hareket ediyordu.

Prieto, parti yayın organı *El Socialista*'da şöyle yazıyordu:

"Bazı demokrasilerin İspanyol devrimiyle ilgili değerlendirmelerinin değişeceğini umuyoruz, çünkü, şimdilik bizi hiç bir olumlu çözüme götürmeyen devrimci hızın arttırılmasıyla bu yardım olanaklarının tehlikeye düşürülmesi, acı bir o-

38. Broue, Temime, *age*, s.137.

lay, gerçek bir trajedi olacaktır." [39]

Cumhuriyet hükümetinin misyonunun devamından yana tavır alan PSOE'nin Prieto kanadı, işçi sınıfının özdeneyimlerinin ürünü olan komiteleri ve yükselen eylemlerini "devrimci aşırılık" olarak görmekte, İspanyol Devrimi'nin burjuva demokratik çerçevede hapsolmasını sağlayacak politikalar geliştirmekteydi.

PCE, sosyal devrimin objektif koşullarının olmadığından hareketle, temel görevi, faşizme karşı bütün güçlerin en geniş birliğini oluşturmak olarak belirliyordu. Anti-faşist ittifakın yaratılması için liberal burjuvazi ile uyum içinde hareket ederek, işçi ve köylü kitlelerin eylem ve taleplerinin burjuvaziyi ürkütmemesi için devrimci aşırılıkların düzeltilmesi gerektiğini vurguluyordu.

PCE Genel Sekreteri Jose Diaz dönemi şöyle değerlendirmekteydi:

"Geniş toplumsal içeriği bulunan bir demokratik cumhuriyet uğruna savaşmaktan başka bir şey istemiyoruz. Bugün için ne proletarya diktatörlüğü, ne sosyalizm, sadece faşizme karşı demokrasinin verdiği savaş söz konusu olabilir."[40]

Komintern'in VII. Kongresi'nin "aşamalı devrim" teorisinin Ispanya'ya uyarlanması şeklinde bir politika geliştiren PCE, önündeki görevi, cumhuriyet hükümetinin devamının sağlanması ve bu yönde faşizme karşı savaşın sürdürülmesi olarak görüyordu. PCE savaşı sosyal devrimden ayırıyordu. Comorera'nın liderliğindeki, Komünist Parti'ye bağlı olarak 1936'da kurulan Katalonya Birleşik Sosyalist Partisi (PSUC) de burjuva cumhuriyet hükümetinin güçlendirilmesinden ve cumhuriyetçi devletin kurulmasından yanaydı.

PCE ve PSUC'un bu düşüncelerine rağmen tabanın tavrındaki farklılık dikkat çekicidir. Bu farklı tavır, 19 Temmuz'dan sonra, kitle eylemleri içinde yer almak, komite ve milis örgütlenmelerine katılmak biçiminde kendini göstermiştir.

---

39. Aktaran *age*, s.140.
40. *age*, s.141.

Sol sosyalistlerin önderi, UGT'nin Genel Sekreteri Largo Caballero, Ispanya'da sosyalizme giden yolun ancak proletarya diktatörlüğü ile gerçekleşebileceğini düşünüyordu. Proletaryanın devrimci iktidarının gerçekleşme yolu konusundaki görüşleri ise pek net değildi.

Caballero, UGT ve *Claridad* gazetesi aracılığı ile cumhuriyet hükümetinin, düzenli ordunun organizasyonu ve milislerin dağıtılmasını içeren seferberlik kararnamelerini sert bir dille eleştirmekteydi.

Cabellero, PCE'nin tutumunu da savaşla devrimi ayıramamak olarak değerlendiriyor ve PCE'nin politikalarıyla gericilere olanak sunduğunu belirtiyordu.

PSOE içinde fiili bir ayrılık söz konusu değildi, ama Caballero ile parti yönetimini elinde tutan Prieto arasında ciddi görüş ayrılıkları vardı. Caballero, geliştirdiği "işçi hükümeti" kavramının altını yeterince dolduramasa bile, O'nun bu kavrama yüklediği anlam, Prieto'nun cumhuriyetçi hükümet ve cumhuriyetçi devlete yüklediği misyondan çok farklıydı.

İktidarın işçi sınıfına bırakılması taraftarı olan Caballero'nun, yine de cumhuriyet hükümetinin yönetimdeki acizliğinin anlaşılması gibi bir beklentisi vardı. Bu beklentinin temel nedeni Prieto'nun parti içindeki ağırlığı idi.

Caballero'nun "işçi hükümeti" kavramı; proletaryanın devrimci iktidarını yaratacak, devrimci bir dönüşümü sağlayacak bir devlet biçiminden öte, mevcut devlet mekanizmasıyla burjuva cumhuriyet hükümetinin gerçekleştiremediğini, işçi örgütleri aracılığıyla gerçekleştirmeyi amaçlayan bir içerikteydi. Halkın büyük bir umutla desteklediği, Caballero'nun hükümet başkanlığı dönemi, bu gerçekliği bütün çıplaklığı ile İspanyol emekçi sınıflarına göstermiştir.

"Bütün halkçı güçler, hükümet dışında sosyalist ve anarşist sendikaların çevresinde birleşmiştir. Halk milisleri hükümeti dinlememektedir, durum biraz daha böyle giderse, milisler iktidarı ellerine alacaklardır... İşçi partileri en kısa zamanda bürokratları, çalışma bakanlığı sistemini, memurları tasfiye etmeli ve yeni devrimci yönetim biçimlerine geçmeli-

dir. Halk yığınları bize ellerini uzatıyor, bizden bir hükümet yönetimi istiyor, ve biz, pasif kalarak bu sorumluluktan kaçıyoruz, hiçbir şey yapmıyoruz."[41]

Caballero, bu anlayışından dolayı, cumhuriyet hükümetiyle ilişkilerinde kökten bir kopuş yerine, aktif muhalefet içinde hareket etti.

Derin etkilere ve tarihsel köklere sahip olan İspanyol anarşistleri ise, siyasal ilkeleri ve yönelimleri gereği, her türlü devlet biçimine karşı bir tavır sergilemekteydiler. İspanyol işçi hareketi içinde azımsanamayacak bir etki ve güce sahip olan anarşistler, 19 Temmuz'dan sonra cumhuriyet hükümetinin giderek işlevsizleşmesiyle beraber, hayatın her alanında oluşan ve kitle inisiyatifinin ifadesi olan komiteleri örgütleyen, şekillendiren ve yönlendiren konumdaydılar. İşçi-köylü komitelerinin kurulmasındaki katkılarına rağmen bu yapılara gerçek işlevini kazandıramamaları ve iç savaşın dayattığı zorunluluklar nedeniyle kendi siyasal tercihleriyle yaşadıkları çelişki, onları, siyasal ilkelerini revizyondan geçirmek durumunda bıraktı. Bu nedenlerden dolayı, İspanyol anarşistleri ütopyaları olan "özgür komünler federasyonu"nun yaratılması yönünde ciddi adımlar atamadılar.

İç savaşın yalın gerçekliği, direnişin örgütlenmesini gerekli kılıyordu. Örgütlenmeye yönelik her çaba anarşist ütopyadan uzaklaşmayı da zorlamaktaydı.

FAI'nin gerçekleştirdiği Zaragoza Ayaklanmasının yarattığı sonuçlardan dolayı Şubat 1936 seçimlerinde, anarşistler seçim boykotundan yana tavır almaktan kaçındılar. İlkesel bir tavize tekabül eden bu tavır, anarşist saflarda çelişkilerin yaşanmasını doğurdu. Bu gelişmeler ve yaşanan çelişkiler devrimci durumun yaşandığı koşullarda da iktidarı ele geçirip, geçirmeme sorununun tartışıldığı bir ortamı hazırladı.

Katalonya'da CNT bölge komitesinin Garcia Oliver'in "işbirliğini içeren demokrasiye katılma"[42] önerisi yönünde hareket etmesi anarşizmin ilkelerindeki revizyonu içerirken, te-

41. *age*, s.142.
42. age, s.143.

mel tezlerinde de önemli deformasyonlar yaratıyordu.

Geniş bir kitle desteğine sahip CNT ve FAI, maddi bir güç olarak, anarşizmin ütopyasını, "özgür komünler federasyonu"nu, yaratmak doğrultusunda önünde duran fırsatı değerlendiremiyordu.

"Biz iktidarı ele geçirmedik, bunu yapamadığımızdan değil, tam tersine, diktatörlüğün her türlüsüne karşı olduğumuzdan" diyen anarşistleri Troçki şöyle cevaplamıştır:

"İktidarı ele geçirmekten vazgeçenler, onu hep elinde bulunduranlara, yani sömürücülere bırakacaktır. Her devrimin özü, yeni bir sınıfı iktidara getirmek ve bu sınıfa programını gerçekleştirme olanağı vermeye yöneliktir; bu hep böyle olagelmiştir. Kitleleri ayaklandırmak, ama onları iktidara hazırlamamak, olmaz böyle bir şey. İktidarı ele geçirdikten sonra, anarşistlere kaçınılmaz gördüklerini gerçekleştirmede kimse engel olamazdı; ancak liderleri bile böyle bir programın gerçekleşeceğine inanmıyorlardı."[43]

Anarşistler, cumhuriyet hükümetinin bütün işlevsizliğine karşılık, kitlelerin özdeneyimlerinin ürünü ve özyönetimlerinin ifadesi olan işçi-köylü komitelerinin bütün iktidarı elinde tuttuğu devrimci bir hükümeti burjuva devletten ayrı görmediler. Ancak yaşanan şartların sertliği ve keskinliği onları burjuva cumhuriyetçi devlet yapısının demokratikleştirilmesinin ifadesi olan "işçi hükümeti" anlayışı yönünde politikalar ve ilişkiler geliştirmeye itti.

Katalonya dışında fazla etkili olmayan, fakat sahip olduğu militan yapısıyla kitleler üzerinde prestiji olan POUM savaş ve devrimi bir bütünlük içinde değerlendiriyor, faşizme karşı tek seçenek olarak işçi denetimini ön görüyordu.

Halk Cephesi'ne katılan POUM, ayrıca Katalonya özerk hükümetinde de yer alıyordu. Cumhuriyet hükümetine katılmasını engelleyen ise PCE'ydi. POUM, işçi iktidarı kavramını geliştirse de, bu kavramı, kendisinin de içinde bulunduğu Katalonya'daki özerk hükümeti ve Antifaşist Milisler Merkez Komitesi'ne benzer bir tanım içine sokuyordu.

43. Enzensberger, *age*, s. 143.

POUM'un lideri Andres Nin'e göre;

"Proletarya diktatörlüğü işçi sınıfının iktidara geçmesi anlamına gelir, Katalonya'da şimdiden proletarya diktatörlüğünün var olduğunu söyleyebiliriz." [44]

POUM'un işçi iktidarı tanımının içeriğini, işçi partileri ve sendikaların egemen olduğu iktidar biçimi oluşturuyordu. Bu görüş, anarşistlerin ve sol sosyalistlerin görüşleriyle benzerlikler taşıyordu. Bu yapılar işçi denetiminin sağlanması yönünde ortak politik refleksler geliştirmelerine rağmen, ortak bir politik süreci yaşama geçiremediler.[45]

İÇ SAVAŞTA SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN POLİTİKASI: TARAFSIZLIKTAN YARDIMA

İspanya'da iç savaş süreci, etkisini uluslararası düzeyde gösterirken, uluslararası siyasi konjonktürdeki gelişmeler de İspanya iç savaşı üzerinde kendini hissettirmekteydi.

İspanya'da iç savaş sürerken, uluslararası konjonktürde de, Almanya'da devrimci dalganın kırılarak Hitler faşizminin iktidara geldiği, İtalya'da faşizmin toplumsal muhalefeti ezip kendi iktidarını pekiştirdigi bir süreç yaşanıyordu. Sovyetler Birliği'nde önemli siyasal gelişmeler yaşanmaktaydı; tüm sol hareketi etkileyen bu siyasal gelişmeler doğal olarak İspanyol solunu da etkilenmekteydi. SBKP'nin 17. kongresi sonrasındaki gelişmeler parti içindeki tasfiye sürecini hazırlarken bürokratik kastlaşmaların da zeminini örüyordu. Faşizm tehdidi, parti içindeki muhalefetin tasfiyesi ve bunu takip eden Moskova Duruşmaları, III. Enternasyo-

44. Andres Nin, 6 Eylül Barcelona konuşmasından aktaran: Broue, Temime, *age*, s.144.

45. POUM, III. Enternasyonal çizgisinin dışında ve ona muhalif bir Marksist çizgiye sahip olmasına rağmen anarşistlere hep kuşkulu yaklaştı. Aynı kuşku ve tereddüt Marksist kökenli bir haraket olmasından dolayı POUM'a karşı anarşistlerde de vardı. Her şeye rağmen, Barcelona ayaklanmasında POUM yandaşları CNT' yi desteklediler. III. Enternasyonal'in kararları doğrultusunda PCE önderliğinde başlatılan POUM'u tasfiye sürecinde, POUM ve yandaşlarını savunanlarsa yalnızca anarşistlerdi.

nal'in siyasal yöneliminde Sovyet dış politikasıyla ile ilgili olarak dönüşümlere neden oldu.

Sovyet hükümetinin dış politikası, faşizm tehdidine karşı "demokratik" kapitalist ülkelerle ittifak politikasıydı. Bu yönde Fransa ve İngiltere ile ilişkileri geliştirme çalışmalarını hızlandırmıştı. Bu politikanın arkasında yatan neden; Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin korunmasının, dünya devrimi açısından tayin edici bir etkisinin olduğunun düşünülmesi ve uluslararası komünist hareketlerin de bu doğrultuda hareket etmeleri gerektiği yönündeki eğilimdir. "Tek ülkede sosyalizm" teorisi, son çözümlemede "tek sosyalist ülkeyi koruma" ilkesine dönüştü. Ve Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasının ortaya çıkardığı ihtiyaçlar, tüm dünya komünist hareketlerinin temel sorunu haline getirildi. III. Enternasyonal bu yönde bir siyasal stratejiyle hareket etti. İspanya Devrimi'ne yaklaşım da bu stratejinin bir ürünü olarak ele alındı.

İspanya'daki gelişmelerin, İspanya'nın kendi iç sorunu olduğuna ve tarafsız bir politika izlenmesi gerektiğine inanan Sovyet hükümeti, 1936 Ağustos'unda aralarında İngiltere, Almanya, İtalya, Fransa ve Portekiz'in de bulunduğu ülkelerle bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşma, Almanya ve İtalya'nın Franco'ya yardımlarının azalmasını sağlamadığı gibi, daha da arttırdı. Başta Sovyetler Birliği olmak üzere, diğer ülkeleri etkisiz ve bağlayıcı kıldı.

İspanya Devrimi'nin, özellikle en kritik ilk birkaç ayında, anlaşmaya bütünüyle uyan Sovyet hükümeti "tarafsızlığını" korudu. Karşı devrimle savaşta en acil ihtiyaç olan askeri yardımda bulunmadı. Ağustos ayında yayımladığı kararname ile bunu deklare etti.

İspanya işçi mücadelesinin ve devriminin pekiştirilmesi yönünde bir tavır sergilemekten öte, burjuva rejimleri ile ittifak politikasını ön planda tutan Sovyet hükümetinin bu tavrı yeni dönemde uluslararası durumda meydana gelen gelişmelere yaklaşımının ürünüydü.

Fransa'da, Sosyalist Leon Blum başkanlığında Halk Cephesi hükümeti vardı. Geniş bir kitle desteğine sahip olan bu

hükümet, özellikle Fransız işçi sınıfının İspanyol Devrimi'ne duyduğu sempati ve bu devrime yardım edilmesi yönündeki zorlamalarının sonucu olarak, ilk dönemler, İspanya'daki Halk Cephesi'nin yardım taleplerine sıcak bakıyordu. Fransa Halk Cephesi, ufukta görünen II. Dünya Savaşı'nı da hesap edip, Fransa'nın korunması doğrultusunda hareket etti. Diplomatik bir manevrayla, İspanya'nın iç sorunlarına müdahale etmeme ve taraflardan hiçbirine herhangi bir yardımda bulunmama tavrını gösterdi ve İspanya'daki siyasal ve toplumsal gelişmeleri izlemekle yetindi. Bu politikası doğrultusunda, 1936 Ağustos'unda, içlerinde Franco'ya yardıma devam eden faşist rejimlerin iktidarda olduğu Almanya, İtalya ve Portekiz'in bulunduğu altı ülkeyle anlaşma masasına oturdu. Fransa'nın izlediği bu politikada Fransa Halk Cephesi'nin kararlarını etkileyebilecek bir güce sahip olan Fransız sosyalistlerinin ve komünistlerinin yaklaşımlarının önemli derecede etkisi vardı.

İngiltere, İspanya sorunundan dolayı, Almanya ve İtalya ile gerginlik yaşamak istemiyor, dengeci bir politika izliyordu. İngiliz hükümetinin "tarafsızlık" (İspanya'nın yaşadığı sorunu, İspanya'nın kendi iç sorunu olarak görme ve taraflardan hiçbirini desteklememe) tavrının altındaki gerçek neden bir yandan İspanya'daki ekonomik nüfus alanlarını riske etmemek, diğer yandan da Habeşistan ve Kuzey Afrika'daki sömürgelerinde çıkabilecek karışıklıklardan kaçınmaktı. Özellikle sömürgeler konusunda İtalya'yla arasında bir gerginlik yaşamak istemiyordu.

Ayrıca, Fransız ve İngiliz kapitalistleri, İspanya'daki çıkarlarının zedelenmesine yol açacak, devrimci bir İspanya tehlikesinden oldukça ciddi bir endişe duyuyorlardı.

Avrupa'daki dengelere göre hareket eden Sovyet hükümetinin tavrı 1936 Eylül'ünden sonra değişti. Bunun temel nedeni, uluslararası devrimci işçi hareketinin İspanya Devrimi'ne duyduğu yakınlık ve devrimin desteklenmesi yönündeki önemli çabaları ve basıncıdır. Sovyetler'in tarafsızlık politikası, uluslararası işçi hareketi tarafından soyutlanmasını bera-

berinde getirebilecek bir içeriğe bürünmekteydi. Ayrıca Moskova Duruşmaları, uluslararası sol çevrelerde tedirginlik ve şaşkınlıkla karşılanıyordu. Öte yandan, İspanya'da iç savaş kritik bir evredeydi. Franco, Madrid yakınlarına gelmişti ve Madrid'in düşmesi İspanya'da iç savaşın kaderini belirleyecekti. İspanya'da faşizmin kazanması, Avrupa dengelerini Sovyetler Birliği ve Fransa-İngiltere aleyhine çevirebilecek önemdeydi.

İşte bu bileşenler, Sovyetler'in "tarafsızlık" ve müdahale etmeme tavrını terk ederek, İspanya'ya askeri yardım sürecini başlatmasını sağlamıştır.

İspanyol devriminin geliştirilmesi ve derinleştirilmesi mantığından öte, Avrupa'da "barışın" korunması kaygılarının uzantısı olan bu süreç, İspanyol devriminin Fransa ve İngiltere ittifakını rahatsız etmeyecek içerikte kalması ve devrimin sosyalist niteliğinin tasfiyesini de içermekteydi. Devrimin Sovyet diplomasisinin belirlediği "sınırlara" çekilmesi hesaplanmaktaydı.

Devrimin burjuva demokratik sınırlarda kalmasını burjuva cumhuriyet hükümetinin güçlendirilmesi ve korunmasını da içeren bu eğilim, Almanya'nın ve İtalya'nın yoğun desteğindeki İspanyol faşizmine, devrim cephesinde önemli gedikler açma olanağı sağlıyordu.

Sovyetler Birliği, 1936 Ekim'inden 1937 Mart'ına kadar bir dizi askeri yardımda bulundu. Ayrıca askeri danışman, teknik eleman ve PCE'ye danışmanlık yapacak, aralarında Togliatti'nin de yer aldığı, kadrolar gönderdi. Diğer yandan, İspanya'da cumhuriyetçilerin safında savaşacak uluslararası tugayların örgütlenmesi yönünde organizasyonlara girdi. İspanyol devriminin başlarında, ağırlıkta İtalyan ve Alman komünist gönüllüler faşizme karşı mücadelenin içinde yer almışlardı. Bu gönüllüler CNT ve POUM içinde istihdam edilmişlerdi. Uluslararası tugayların kurulmasıyla birlikte daha önce gelen gönüllüler yeni gelen gönüllülerle birleşerek PCE'ye bağlandılar. Uluslararası tugayların İspanyol Komünist Parti'nin bir organı gibi hareket etmesi ve Sovyet yardı-

mmın getirdiği prestij PCE'nin etkinliğini arttırdı.

"Sovyet silahlarının bedeli İspanyol bankasının altını ile peşin olarak ödenmekteydi."[46]

Sovyet yardımı, İngiltere ve Fransa ile belirlenen ittifakı bozmayacak ancak cumhuriyetçilerin savaşı yürütebilmesini sağlayacak ölçüdeydi. Yardım 1937 yazında azalmaya başladı. 1938 yazına gelindiğinde ise kesilmişti. Yardımın, azaltılarak son verilmesini kapsayan bu dönem, Sovyetler Birliği'nin yeni uluslararası duruma ilişkin politikasının sonucuydu.

İşçi ve köylü kitlelerinin İspanyol devrimini ilerletecek, sosyalist dönüşümü sağlayacak atılımlarının önü, savaşın dayatmaları ve zorunluluklarıyla sınırlanırken, İspanya'da faşizm gücünü daha da organize ederek Madrid'i kuşatmış, iç savaşın sonuna giden olaylar, adım adım yaşanmaya başlanmıştı.

CABALLERO HÜKÜMETİNİN KURULMASI

Sadece cumhuriyetçi partilerin temsilcilerinden oluşan Giral hükümeti, 20 Temmuz–4 Eylül 1936 tarihleri arasında burjuva cumhuriyetinin restorasyonu yönünde çabalar içinde bulundu. Komünist Parti'yi diğer sola karşı kullanarak, özellikle sol sosyalistler ve anarşistlerin etkinliğini kırmaya çalışıp, aralarındaki çelişkilerden yararlanmayı hedefledi. Arkasından komünistlerin güçsüzleştirilmesi operasyonunun gelmesi kaçınılmazdı.

Bu arada, sosyalistlerin büyük bir etki sahibi olduğu Badajoz'da direnişin kırılması ve faşistlerin üstünlük sağlaması, Cumhuriyetçi İspanya'da tedirginlik kaynağı oldu. CNT ve UGT'nin yaşanan tıkanıklığı aşmak noktasında sürece yönelik görüşlerindeki yakınlık (Ulusal cunta kurulması önerileri ve bu yönde komite oluşturmalar), CNT ve UGT'nin bir hükümet darbesi yapacağı spekülasyonlarını artırdı.

Spekülasyonlar, devlet başkanı Azana'nın, burjuva cum-

46. Claudın, *age*, s. 308.

huriyetinin yasallığını kaybettiği, şeklinde açıklama yapıp, istifa tehdidinde bulunmasına neden oldu. Azana'nın bu tavrı Moskova'yı harekete geçirdi.

Moskova, devrimci bir İspanya imajının Batılı müttefikleri tarafından olumsuz karşılanacağı ve ilişkilerin gerginleşeceği düşüncesiyle, Madrid Büyükelçisi Marcel Rosenberg'in[47] de aracılığıyla, Caballero nezdinde, UGT dolayımlı olarak CNT'yi uyardı. Moskova, Batılı müttefiklerini tedirgin edecek "işçi hükümeti" yerine, Cumhuriyet'in yasallığını koruyan, cumhuriyetçi bakanların da içinde yer aldığı ve böylece Azana'nın istifasını engeleyecek, Caballero'nun başkanlığında Halk Cephesi hükümeti kurulmasını amaçlıyordu. Ancak böyle bir gelişme olursa Ispanya'ya yardıma devam edebileceğini açıkladı.

Caballero iki seçenekle karşı karşıya kalıyordu: Ya devrimci sürecin derinleştirilmesini sağlayacak bir işçi hükümetinin kurulması (ki bu dış yardım görmemeyi göze almak demekti) ya da Franco'nun yenilmesi stratejisiyle cumhuriyetçi yapının korunması ve devrimin durdurulması (bu da dış yardım olanaklarını açıyordu). Faşizme karşı mücadeleye salt askeri açıdan bakarak, önce savaşın kazanılması mantığıyla, 4 Eylül'de istifa eden Giral hükümeti yerine Halk Cephesi hükümetini kuran Caballero, Eylül'deki basın açıklamasında, "önce savaşı kazanmalıyız, daha sonra her zaman devrimden konuşabiliriz"[48] diyordu. Yeni kurulan hükümette, başbakanlık ve savaş bakanlığı görevini Caballero üstlenirken, dışişleri, hava-deniz, içişleri, maliye, sanayi ve ticaret bakanlıklarını sosyalistler aldı. Milli eğitim ve tarım bakanlıklarını komünistlerin aldığı hükümette, ayrıca sandalyesiz bakan olarak Giral ve 4 cumhuriyetçi görev aldı.

CNT, burjuvaziyle aynı kurumlar içinde yer almayı reddetti ve hükümete katılmadı. Fakat her bakanlıkta CNT'yi

47. İspanya İç Savaşında solun tasfiyesini organize eden Marcel Rosenberg, İspanya dönüşü Sovyetler'deki tasfiye hareketi sırasında kurşuna dizildi.
48. Enzensberger, age, s. 220.

temsil edecek görevliler bulundurarak hükümeti destekleyeceğini bildirdi.

Caballero, UGT'nin hükümette kalması ve CNT'nin hükümeti dışardan desteklemesiyle, daha önceki hükümetin sağlayamadığı otoriteyi kurdu ve kitle desteğini kazandı.

İspanyol burjuvazisinin hemen hemen bütününün Franco'nun saflarına geçmesine rağmen, hükümette burjuvazinin temsilcilerinin bulunması, hükümetin burjuva karakteri ve demokratik niteliğini uluslararası güçlere göstermek açısından önem taşıdığı düşünülüyordu. Troçki, Caballero hükümetinde eklenti gibi duran burjuva temsilcilerini "burjuvazinin gölgeleri ve tabansız avukatları"[49] olarak değerlendiriyordu.

Caballero ise yeni hükümetin, "kendi ilkelerini ve özel eğilimlerini savunmaktan vazgeçip bir tek eğilim çevresinde İspanya'nın faşizme karşı savunulması çevresinde birleşmiş adamlardan oluştuğunu"[50] düşünüyordu.

Giral hükümetinden farklı olarak, geniş bir kitle desteğinin üzerinde, meşru bir zemine oturan Caballero hükümeti program düzeyinde eski hükümetle çakışıyordu. Her iki hükümetin de programı "cumhuriyetçi yasallık" için savaşan güçlerin birliğini ifade eden bir içerikteydi. Sömürgeler sorununda da eski hükümetin yaklaşımıyla ortaklaşan yeni hükümet, kapitalist ilişkilerin korunması, burjuva devlet kurumlarının işletilmesi ve otoritenin sağlanması doğrultusunda hareket etti. Ayrıca iktidar ikiliğini ortadan kaldırmak için komite ve milis örgütlerinin tasfiyesini de içeren tutumlar geliştirdi.

Kısacası, emekçi kitlelerin devrimci atılımlar sonucu elde ettikleri bütün kurum ve kuruluşların işleyişlerinin geliştirilmesi yerine, tüm bunlar burjuva demokratik bir program içine hapsedilerek, cumhuriyetçi rejimin restorasyonu hedeflendi ve uluslararası güç dengelerinin belirlediği sınırlarda kalınmaya çalışıldı. Böyle hareket edilerek, Fransa, İngiltere ve

49. Aktaran Yusuf Barman, *11. Tez*, sayı 7, s. 181.
50. Broue, Temime, s.146.

Sovyetler'den gelecek yardımların garantiye alınacağı düşünülüyordu. Devrimi gerileterek durduran bu ve benzeri tavizlerle iç savaşın trajedisi de adım adım örülüyordu.

KATALONYA MİLİSLER MERKEZ KOMİTESİ'NİN TASFİYESİ

Burjuva Cumhuriyetçi Companys, devrimci atılımın doruk noktasına ulaştığı günlerde, işçi sınıfının kollektifleştirme çabalarına ve işçi denetiminin yaygınlaştırılmasına karşı sessiz kaldı. Hatta görevinden çekilebileceğini açıkladı. Ancak, daha sonra, özellikle Caballero'nun başbakanlığı döneminde ustaca siyasi manevralar yaptı ve işçi örgütlerinin inisiyatifini kırarak, cumhuriyetçi devlet mekanizmalarını yeniden organize etmeye çalıştı. Bunda da başarılı oldu. Companys, 26 Eylül'de, içinde farklı sendikal yapıların ve işçi örgütlerinin de yer aldığı, burjuva cumhuriyetçi özerk hükümetini kurdu. Yeni özerk hükümetin kurulması, devrimci iktidar odağı olan Milisler Merkez Komitesi'nin tasfiyesi anlamına geliyordu. Kendisine "Generalitat Konseyi" adını veren yeni hükümetin ilk kararı, milislerin dağıtılması ve askeri yapının bir komutanlık etrafında yeniden organize edilmesi oldu. Karar şöyleydi:

"Bütün çabalarımızı savaşa yöneltecek ve savaşın en kısa zamanda zaferle sonuçlanması için ne gerekiyorsa yapacağız: Müşterek başkomutanlık, tüm savaşan birliklerin koordine edilmesi, milislerin genel askerlik hizmeti temelinde oluşturulması, disiplinin arttırılması." [51]

Başta anarşistler olmak üzere, işçi örgütlerinin yeni hükümetin kuruluşuna onay vermek zorunda kalışlarının tek bir nedeni vardı: Savaşı sürdürebilmek.

CNT liderlerinden, milislerin oluşturulmasında önemli katkıları olan ve İspanyol anarşizminin başta gelen aydınla-

51- Enzensberger *age*, s.220-221.

rından biri olan Diego Santillan sürecin zorunluluklarını şöyle dile getiriyordu:

"Merkezi hükümetle, birkaç ay süren ve çıkışı bulunmayan mücadele ve olaylardan Katalonya'nın bağımsızlığının yararları ve zararları üzerinde düşündükten sonra, büyük bir hararetle ve nice umutlarla başlattığımız savaşta zaferi kazanmakla her zamankinden çok ilgili, halk devriminin organı olan Milis Komiteleri iktidarı açık bir biçimde ortada bulunduğu sürece bize yardım edilmeyeceğini tekrarlayıp durarak... boyun eğmek ya da savaş koşullarını ağırlaştırmaktan başka seçeneğimiz bulunmadığından... boyun eğmek zorunda kaldık. Dolayısıyla da Milis Komitelerini ortadan kaldırmaya karar verdik." Santillan'ın vardığı sonuç da şöyle: "Her şey silah ve para yardımı sağlamak, savaşımızı başarıyla yürütmek içindi."[52]

"Önce savaş , sonra devrim" yaklaşımıyla CNT, Generalitat Konseyi'ne üç üye verdi. Kritik bakanlıklarda göreve getirilmeyen anarşistler, ekonomi, sağlık ve iaşe bakanlıkları gibi tali bakanlıklarda görev aldılar.

POUM ise "içinde yaşamakta olduğumuz geçici aşama, zorunlu olarak bizi konsey içinde öbür işçi kuruluşlarıyla doğrudan işbirliği yapmaya itti"[53] açıklamasını yaparak, özellikle CNT'nin de konsey'e girmesinin getirdiği güvenceyle hareket etti ve Generalitat Konseyi'ne katıldı. POUM, içinde önemli oranda burjuva temsilcilerinin bulunduğu ve program olarak da, burjuva demokratik sınırları aşmamaya özen gösteren Generalitat Konseyi'ni, kendisinin o günkü politik tavrıyla çelişen tarzda ve aşırı iyimser bir yorumla "proleter iktidar" olarak değerlendiriyor, "uğrunda savaşmaktan vazgeçmediğimiz, işçi, köylü ve asker Komitelerinin kurulmasından yeni proleter iktidarının doğrudan temsilcileri çıkacaktır"[54] diyerek, Konseye ilişkin umutlarını dile getiriyordu.

CNT ve POUM'un bu aşırı iyimser tutumları, yaşanacak

52- *Broue, Temime*, s.147.
53- *age*, s. 148.
54- *age*, s. 148.

büyük olumsuzluklukları engelleyemedi.

Generalitat Konseyi, CNT ve POUM'un desteğiyle kurulmasına rağmen, Ekim ayında, Milisler Merkez Komitesi ve tüm komiteler tasfiye edildi. Generalitat Konseyi otoritesini CNT ve POUM'un da desteğiyle yaygınlaştırdı.

Santillan, savaştan sonra yaşanan bu duruma ilişkin olarak şöyle bir iç değerlendirme yapacaktır:

"Savaşta bir zafer elde etmediğimiz sürece devrimin zafere ulaşamayacağını biliyorduk.Yani her şey savaşa feda edilecekti. Sonunda, savaşa devrimi de feda ettik ve böylece savaşın hedeflerini de bu arada kurban ettiğimizi fark ettik."[55]

ARAGON SAVUNMA KONSEYİ'NİN YENİDEN DÜZENLENMESİ

Yaşanan şartlar, Aragon Savunma Konseyi'ni de önemli ölçüde etkiledi. Merkezi hükümetin dayatmaları, Aragon'da oluşturulan ve CNT'nin büyük bir ağırlığının olduğu Savunma Konseyi'ni güç durumda bırakıyordu. Konsey PCE'nin saldırılarına maruz kaldı. PCE'nin Katalonya'daki bağımsız örgütü olan Katolonya Birleşik Sosyalist Partisi (PSUC) tarafından yasadışı ilan edilen Konsey, cumhuriyetçiler tarafından da tanınmadı.

CNT içinde büyük tartışmalara neden olan Savunma Konseyi'nin bağımsız devrimci çizgisi, bir noktadan sonra gerilemek zorunda kaldı. CNT'nin, Ekim sonuna doğru Konsey'in yeniden düzenlenerek, Halk Cephesi'ne dahil siyasi yapıların da içinde yer alması şeklindeki düşüncesi Caballero tarafından da olumlu karşılandı. Burjuva cumhuriyetçi düzenin ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenen Konsey, bu gelişmelerden sonra bölgesel hükümet olarak onaylandı.

Aragon'da olduğu gibi, diğer bölgelerdeki siyasal oluşumların da "aşırılıkları", başta PCE olmak üzere PSOE'nin de gayretleri ile ortadan kaldırılınca, cumhuriyetçi kesimde-

55. Enzensberger, *age*, s. 221.

ki, iktidarın tek bir merkezde toplanması operasyonu başarıyla sonuçlanmıştı. Burjuva cumhuriyetçi düzen artık dağılmış otoritesini toplayabilmiş, merkezileştirmiş ve işlemeyen devlet mekanizmalarını işler duruma sokmuştu.

MERKEZİ HÜKÜMET ETKİSİNİ GENİŞLETİYOR

Caballero hükümeti, etkisini genişletmek için anarşistlerin hükümete katılımını istiyordu. CNT'nin proletarya üzerindeki ciddi etkisi bu isteğin temel nedenini oluşturuyordu. Komünistler, sosyalistlerin bu konudaki görüşlerini destekliyor ve onları yalnız bırakmıyorlardı.

23 Ekim 1936'da Juan Peiro CNT-FAI radyosundan, anarşistlerin Halk Cephesi'ne katılma gerekçelerini açıkladı:

"Bugünden tamamlanmış ekonomik ve toplumsal sistemleri yerleştirmekten söz edenler, kapitalist sistemin uluslararası alanda kolları olduğunu ve zaferi kazanmamızın büyük ölçüde dıştan gelecek dostluğa, yakınlığa, desteğe bağlı bulunduğunu unutan dostlardır."[56]

Bu açıklamayla, 4 Kasım'da Caballero hükümetine giren anarşistler dört bakanlık aldılar.

Anarşist lider Santillan, anarşistlerin merkezi hükümete katılımını kuramsal bir çerçeveye oturtarak açıklamaya çalıştı:

"CNT'nin merkezi hükümete katılması ülkemiz tarihinin kaydettiği en önemli olaylardan biridir. CNT her zaman ilke ve inanç açısından, devlete karşı ve her türlü hükümet biçiminin de karşısında olmuştur[...] Hükümet işçi sınıfına karşı bir baskı gücü olmaktan çıkmıştır. Devlet de toplumu sınıflara bölen bir kuruluş değildir artık. CNT'nin devlet kuruluşlarına müdahalesiyle her ikisi halkı ezmekten daha da uzaklaşacaktır."[57]

CNT'nin kitleler üzerinde tartışılmaz bir etkinliği varken bu etkinliğini, burjuva cumhuriyet hükümetinin iktidarının

56. Broue, Temime, *age*, s.150.
57. *age*, s. 150.

pekişmesi yönünde kullanması, anarşistleri burjuvazinin programına alet olma noktasına düşürdü.

Ayrıca anarşist öğretinin ilkelerinden, koşulların dayatması sonucunda, taktik zorunluluklar gereği vazgeçiliyordu. Bu tavizler bir taraftan İspanya Devrimi'nin sonunu getirirken, bir taraftan da anarşizm, "özgürlükçü komünizm" ütopyasının pratik olarak en etkili olduğu ülkede, bu etkisini yitiriyordu.

DEVLETİN YENİDEN KURULUŞU, DEVRİMİN TASFİYESİ

Devletin yeniden örgütlenmesi için iktidarın tek elde toplanması gerekiyordu. Caballero başkanlığındaki Halk Cephesi hükümeti bu yönde, komitelerin tasfiye sürecini hızlandırdı.

Komitelerin Halk Cephe hükümetine katılan siyasi parti ve sendikaların temsilcileriden oluşması, ilk başta hükümetin işlerini kolaylaylaştırıcı bir etken olarak görülse de, bu durum yanıltıcıydı.

İşçi ve köylü komitelerini oluşturan, devrimci eylemin içinden çıkan ve yine devrimci eylemin örgütleyicisi olan militanların genel eğilimi, bağlı bulundukları siyasal ve sendikal önderliklerin kararlarını tanımama ve onaylamama yönündeydi. Böylesi bir reaksiyonun yaratacağı olumsuzluktan çekinen Halk Cephesi hükümeti, komitelerin tasfiyesi yerine ince bir siyasi manevra gerçekleştirdi; hükümet komitelerin içeriğini boşaltma ve işlevsiz kılma yönünde bir politika izledi. İşçi ve köylü komitelerini oluşturan temsilcileri valilik ve belediyelerde istihdam eden hükümet, böylelikle bir taraftan temsilcilerin kitlelerle ve komitelerle bağını keserken, diğer taraftan kitlelerden gelebilecek tepkileri engellemeyi başardı. Bu başarıdan kısa bir süre sonra, kitle inisiyatifinin doğrudan ifadesi olan komiteler yerine, eski rejimin işlerliğini sağlayacak yeni organizasyonlar yaratmak

için harekete geçildi. Eski komite üyelerinin devlet organlarında çalışması ve bunun kitlelerde yanılsamalara yol açması, düzenlemelerin kolayca gerçeklemesini sağladı (belediye meclisinin yeniden oluşturulması vb). UGT yayın organı *Claridad*, bu gelişmeleri özlü bir ifadeyle şöyle açıklıyordu:

"Diyebiliriz ki bütün bu kuruluşlar, başlangıçta amaçladıkları görevleri tamamlamışlardır. Bundan böyle, ülkenin bütün siyasal ve sendikal örgütlerinin tüm sorumlulukları paylaşarak katıldıkları Halk Cephesi hükümetine düşen göreve engel olmaktan başka işe yaramazlar."[58]

İşçi ve köylü komitelerinin tasfiyesinin başlamasıyla, milis örgütlerinin (Katalonya'da olduğu gibi) cumhuriyetçilerin etkin olduğu tüm bölgelerde dağıtılması süreci de başladı. Faşistlere karşı, Ağustos ve Eylül aylarında yaşanılan yenilgiler, "kışla askeri olmayacağız" diyen anarşist saflarda bile, askeri yapının tek bir merkezden yönlendirilmesi düşüncesine yol açıyordu. Bu durumu o dönemi bütün sıcaklığıyla yaşayan H.E. Kaminski şöyle anlatmaktadır;

"Devrimin ilk hafta ve aylarının ardından, birliklerin karakteri son derece değişmiştir. Artık bir gecede silahlanan ve birliklerini sendika ve partilerinin bir şubesi gibi gören proleterlerden oluşmuyordu. Ordu, kendiliğinden askerileşti; milisler düzenli askerler olmuşlardı. Centurias'ları ya da yüzer kişilik grupları fiilen bölüklere dönüşmüş, birliklerden ise alaylar oluşmuştu. Eski isimler, yalnız kağıt üzerinde kalmıştı."[59]

Bütün siyasal yapıların, savaşın tek merkezden yönetilmesi yönündeki ortak düşüncesine rağmen bu yapının nasıl olması gerektiği konusunda görüş ayrılıkları vardı.

Anarşistler, milis örgütlerinin korunarak disipline edildiği, subayların yine erler tarafından seçildiği, ücretlerin herkese eşit uygulandığı ve rütbe sisteminin olmadığı bir birleşik komutanlıktan yanaydılar. Komünistler "halk ordusu"

58. *age*, s. 156.
59. Enzensberger, *age*, s. 222.

önerisinde bulunarak, eski ordu düzenine duyulan tepkiyi giderecek bir yol bulmaya çalıştılar.

POUM'cular, bütün askeri yapının asker konseyleri tarafından denetlenmesi ve bu konseylerin kendi komutanlarını kendilerinin seçmesinden yanaydılar.

Caballero hükümeti, bu konuda da esnek bir politika izledi. Silahlı milislerden gelebilecek tepkileri asgariye indirecek önlemleri almayı ihmal etmeyerek, birleşik komutanlık etrafında düzenli orduya geçişi yumuşakça gerçekleştirdi.

20 Eylül'de çıkarılan "Cephe Gerisi Gözetim Milisleri" adlı hükümet kararnamesiyle, cephe gerisindeki tüm milisler tek bir merkezde toplanarak polis örgütünün yeniden kurulması için önemli adımlar atıldı ve içişleri bakanlığının emrine verilmesi sağlandı. Profesyonel bir niteliğe büründürülen bu yapının üyelerinin sendikalara ve siyasal partilere üyeliği yasaklandı. Emekçi kitlelerden yalıtılan bu yapı kısa sürede cumhuriyet rejiminin aparatı haline dönüştürüldü. Cabellero hükümetinin 29 Eylül 1936 tarihli hükümet kararnamesiyle milislerin askerleştirilmesi onaylandı. Comandancia adı altında bütün milis örgütlerinin merkezleştirilmesi gerçekleşti ve yürütme tek elde toplandı.

Halkın silahlandırılması ve milis örgütlerinin tasfiye edilerek düzenli orduya geçilmesiyle sonuçlanan bu gelişmeler birçok milis örgütünce protesto edildi.

CNT milislerinin yayın organı *Frente Libertario*'da "27 Ekim günü orduyu yıkalım" başlıklı sert tepkiler dile getirildi. Milislerin bu direnme çabaları, ödenekleri elinde tutan hükümetin bu birliklerin ödeneklerini kesmesiyle kısa sürede kırıldı.

Caballero hükümeti, eski (Giral) hükümetin, kitle desteğine sahip olmadığından dolayı yapamadığını, arkasına siyasal ve sendikal örgütlerin desteğini de alarak yaptı. Düzenli ordunun kurulması doğrultusunda önemli gelişmeler gündeme geldi. Sovyetler Birliği'nden gelen destek sayesinde silah edinebilen hükümet, sadece yeniden örgütlenen birliklere silah vererek, silah yardımını askerleştirme ope-

rasyonuna karşı gelen milis yapılarının "iknasında" kullandı. Ağırlıkla POUM ve CNT'ye bağlı bu milislerle CNT ve FAI temsilcileri arasında milislerin iknası yönünde görüşmeler oldu. Milisler silahsız kalmamak için askerleşmeyi kabul etmek zorunda kaldılar. Devrimci dalganın en yüksek olduğu dönemde oluşturulan işçi ve asker komite ve konseyleri böylece dağıtıldı ve tasfiye edildi. Devrimci iktidar kurumları, yerini burjuva cumhuriyet düzenin kurumlarına bıraktı. Düzenli ordunun kurulmasıyla beraber rütbe sistemi yeniden oluşturuldu. Katılığı, disiplini ve itaatkârlığı içeren bir işleyiş içinde tek tip elbiseye bürünen düzenli ordu, emekçi kitlelerin içinde ve onların iradesiyle oluşan alternatif yaşam alanlarından kopuşun ve uzaklaşmanın ifadesi oluyordu.

Sıra iktisadi ve toplumsal alandaki devrimci kazanımların yok edilmesine gelmişti. Caballero hükümeti, fetihlerin "yasallaştırılması" propagandasıyla emekçi kitlelerin kazanımlarına onay verir görünürken, emekçi kitleler cephesindeki bu olumlu gelişmelerin geriletilebilmesi için çaba gösterdi. Sanayinin belirli sektörleri kamulaştırılmıştı ve bu sektörler işçi denetimindeydi. Sanayinin diğer kesimini elinde tutan burjuvazi, üretimin rasyonalize edilmesi ve artırılmasından çok, finans birikimlerinin ülke dışına çıkarılmasıyla meşguldü. Bütünüyle bir çöküşü yaşayan sanayinin yeniden organize edilmesi için, Sanayi Bakanı Juan Peiro, Başbakan Caballero'ya kamulaştırma kararnamesi önerdi. Caballero, özel mülkiyete yönelik böylesi bir girişimin silah yardımının daha da kısılmasına neden olabileceği gerekçesiyle kararnameyi onaylamadı. Buna rağmen, özellikle Katalonya'daki bazı sektörlerin kamulaştırılmasının "yasallaştırılması", POUM ve CNT'nin de baskısıyla, gerçekleşebildi. Katalonya özerk hükümeti, 24 Ekim tarihli kararnamesiyle 200'den fazla işçinin çalıştığı yerlerde kamulaştırmayı yasallaştırırken, bazı kuruluşların işçi denetiminde çalıştırılmasına onay verdi. Fakat bu kuruluşların, yerli ve yabancı ortaklarına tazminat ödemesini zorunlu kıldı. CNT ve POUM

hükümetin bu kararını onayladı.

Kararnamede önceki dönemde, Katalonya'daki fabrikaların büyük bir kısmı kamulaştırılmış ve hayatın her alanına yönelik kollektifleştirme hareketleri gerçekleştirilmişti. Kararname ile birlikte, kamulaştırma ve kollektifleştirme hareketlerinden önemli tavizler verildi.

Halk Cephesi hükümeti, kapitalist mülkiyetin önemli noktalarına (bankalar gibi...) hiç dokunmadığı gibi, bundan özellikle kaçındı. CNT ve POUM'un, dış ticaretin hükümetin tekelinde kalması, sanayinin yeniden organizasyonunu da içeren ve sermayenin dışarı kaçırılmasını engelleme amacı taşıyan sanayi ve kredi bankası kurulması önerileri hükümetçe reddedildi. Hükümet, kırsal kesimde mülkiyet ilişkilerinin düzenlenmesi konusunda da geri bir tutum içindeydi.

Hükümetin, 7 Ekim 1937 tarihli kararnamesi, Franco saflarında yer alan toprak sahiplerinin topraklarına, devlet tarafından ve tazminat ödenmeksizin "el konulmasını" öngörürken, bu toprakların kişisel ve kollektif kullanımını köylülerin tercihine bırakıyordu. Diğer yandan Franco saflarında yer almamış ama toprakları köylüler tarafından işgal edilmiş, büyük toprak sahiplerinin topraklarının geri verilmesi yönünde yasal düzenlemelere gidildi. Bu düzenlemeler,toprak sahiplerine ve varislerine bu toprakları geri alabilme imkânı sağlıyordu. Halk Cephesi, kırsal alanda, tarım devriminin önünü kesmeyi amaçlayan bu politikasıyla, devrimle birlikte toprak sorununu fiili çözme sürecine girmiş köylü hareketinin gerilemesine yol açtı. İzlediği bu politikalar nedeniyle hükümete karşı bir tutum içine giren köylülük, giderek Franco hükümetine yakınlaştı. Bu gelişmelerin, savaşı sürdürmek adına devrimci kazanımlardan vazgeçmek, aynı zamanda faşizme karşı sürdürülen savaşın yitirilmesi anlamına geldiği, kısa bir süre sonra her kesim tarafından anlaşılacaktı.

Başta işçi sınıfı olmak üzere, devrimci kazanımlarını kaybeden emekçi kesimler, artık ne uğruna ve ne için savaşacaklarını bilmez durumdaydılar. Burjuva cumhuriyetçi rejimin niteliği, kitlelerde umutsuzluğa ve tepkisizliğe neden olmaktaydı. Buna bir de, bir zamanlar peşlerinden gittikleri siyasal yapıların rejimle birlikte hareket etmeleri eklenince, kitlelerdeki umutsuzluk derinleşmekteydi.

Anarşistlerin, devrimin tasfiyesine yönelik politik tavizleri, onları giderek burjuva cumhuriyet rejimiyle bütünleşme sürecine sokmuştu. Anarşist önderler, artık rejimin resmi işleyişi içinde, rejimin bekası için hareket eder bir konuma düşmüşlerdi. Anarşist bakanlar, polisler ve subaylar anarşist öğretinin temsilcileri olmaktan öte, gerçek anlamda rejimin polisi, subayı, bakanı gibi düşünmekte ve davranmaktaydılar. Sınıf düşmanlığını simgeleyen bu kurumlarda görev alan ve bu görevi büyük bir çaba harcayarak gerçekleştiren anarşist liderlere tepki artmaktaydı. Özellikle FAI kökenli militanları rahatsız eden bu gelişmeler, anarşist saflarda kaosa neden oluyordu.

Anarşist saflarda yaşanan bu kaos, anarşistlerin, devrimin başlarında sınıf düşmanlarına karşı geliştirdikleri militan ve uzlaşmaz tutumlarından dolayı kazandıkları prestiji yitirmelerine ve bazı milislerin siyasal perspektiften uzak, başıbozuk ve dolaysız şiddeti temel alan davranışlar sergilemesine neden oluyordu. Amaçsız şiddet, polisin ve komünistlerin sert tepkilerine yol açarken, anarşistlerin konumlandıkları alanlardan sökülmesi sonucunu da doğuruyordu.

Kırsal kesimde belirleyici ağırlığı olan ve devrimci süreçte kır proletaryasının büyük bir kısmını harekete geçiren anarşistler, geldikleri nokta itibarı ile kendilerine kuşkuyla bakılan taraf oldular. Bu da beraberinde, onların köylü kitleleriyle kurdukları sıcak bağın zayıflamasını ve kitlelerden yalıtılmasını getirdi. Anarşist ütopyanın peşinden giden köylüler, anarşizmden uzaklaşırken, devrimden de uzaklaşıyorlardı.

Aynı eğilim, küçük burjuva kesimler için de geçerliydi.

Anarşistler, bütün bu olumsuzlukların yanında, içinde yer aldıkları Halk Cephesi hükümetinin güvenlik güçlerinden de baskı görüyorlardı. Ayrıca, PCE'nin anarşistler üzerinde siyasi tecrit politikaları yürütmesi nedeniyle, anarşistlerle komünistler arasında yer yer silahlı çatışmalara yol açan olaylar yaşanıyordu.

Öte yandan, İspanyol komünistleri (PCE ve PSUC) 1936 yılından başlayarak, gittikçe güçlenen siyasal bir sürece girmişti. Bunun nedeni, Sovyet yardımının komünistlere kazandırdığı prestij ve bu yardımın kullanılmasında önemli oranda söz sahibi olmalarıdır. Bütün bunlar, komünistlerin Caballero hükümetinin üzerindeki etkisini artırmıştı. Ayrıca, İspanya'ya yollanan komünist kadrolarla takviye edilen Komünist Parti daha örgütlü düzeye gelmişti. Bu düzey, Sovyet gizli servisinin sağladığı mali yardım, istihbarat ve operasyonlarla pekiştirilmekteydi.

"Önce Franco'yu yenmek" temel şiarıyla, "ulusal ve halkçı blokun" geliştirilmesi ve Halk Cephesi hükümetinin otoritesinin sağlamlaştırılması yönünde hareket eden PCE, "Kamulaştırma ve sosyalizasyon deneylerine girişmek saçmadır ve düşmanın suç ortağı olmakla eş anlamlıdır"[60] diye açıklamalarda bulunuyordu. İspanya devrimi için öngördüğü demokratik devrim programının gerçekleşmesinin Halk Cephesi hükümetinin varlığıyla sağlanacağını düşünen PCE, bu süreci sekteye uğratacak her türlü "aşırılığa" karşı tasfiye politikası izledi. Özellikle demokratik programın zedeleyicisi olarak gördüğü kesimlere karşı saldırgan bir tutum geliştirdi. PCE genel sekreteri Jose Diaz "halkın düşmanları faşistler, Troçkiciler ve denetlenemeyen kişilerdir"[61] diyerek hedef gösteriyordu. Jose Diaz'ın Troçkiciler olarak tanımladığı POUM'du. Denetlenemeyen kişilerle de, Cephe Hükümeti içinde yer alan liderlerinin tutumlarından rahatsız olan anarşistler kastedilmekteydi. Kısacası anarşistleri ve POUM'cuları faşistlerle aynı kefede değerlendiren PCE onları halk düşmanı

60. Broue, Temime, *age*, s.167.
61. *age*, s.168.

olarak görmekteydi. Özellikle POUM'culara ve anarşistlere yönelik bu tavırda, Sovyetler Birliği'ndeki tasfiye sürecinin ve Stalin'in etkileri büyüktü. III. Enternasyonal bu sürecin uluslararası komünist hareketlerde yaşanmasını sağlayan meşruiyet alanı olmaktaydı. Bu bağlamda PCE'nin, İspanya'da sol güçlerin tasfiyesinde aynı biçimde hareket etmesi şaşırtıcı değildir. III. Enternasyonal Yürütme Komitesi Prezidyumu, 1937'de komünist partileri, Troçkist ajanlara karşı temizlik harekâtı gerçekleştirmeye çağırırken, Troçkizmi, "faşizmin acentası"[62] olarak değerlendirmekteydi.

İspanyol PCE bu yapısı ve politikalarıyla, Franco'ya karşı etkin bir mücadele yürütmesine rağmen, İspanyol devrimini gerçekleştiren değil, onu durduran etkenlerden biri olmuştur.

"Komünistler sadece sosyalizasyon dalgasına karşı çıkmakla kalmadılar, aşağı yukarı bütün sosyalizasyon biçimlerine karşı oldular. Sadece köylülerin topraklarının kamulaştırılmasına karşı çıkmadılar, büyük toprak sahiplerinin topraklarının dağıtılması yolundaki her türlü kararlı politikaya da başarıyla engel oldular. Sadece ve haklı olarak paranın yerel olarak ve çocuksu fikirlerle kaldırılmasına değil, devletin pazarları denetlemesine de karşı çıktılar... Bir polis örgütü kurmaya çalışmakla kalmadılar, halk yığınlarının büyük nefret beslediği eski rejimin polislerini isteyerek ve bilerek yeğlediler. Komitelerin iktidarını yıkmakla kalmadılar, kendiliğinden denetlenemez her türlü yığın hareketine düşmanlık gösterdiler. Tek kelimeyle karmakarışık, coşkunluğu disiplinli bir coşkunluğa dönüştürmek için değil, halk yığınlarının eylemleri yerine disiplinli bir asker ve yönetici kadro getirmek, halk yığınlarından tümüyle kurtulmak amacıyla hareket ediyorlardı."[63]

Halk Cephesi içinde, cephenin burjuva demokratik programının içeriğine uygun bir çizgide hareket ederek yer alan sol sosyalistler ve anarşistler, bu tavırlarıyla İspanyol devri-

62. Herman Weber III. Enternasyonal, Belgeler 1919-1943 Belge Yay., 1979 *age*, s.248.
63. Aktaran Broue, Temime, *age*, s.168.

minin durdurulmasına yol açtıkları gibi, kitle desteğini de yitirdiler. Bir dönemler destekledikleri güçlerin bu denli savrulmaları, işçi ve köylü kitlelerinde yılgınlık ve umutsuzluk yaratmıştı.

Anarşistlerin içine düştüğü bu durum, Engels'in 1873'te anarşistlere yönelik yaptığı eleştirileri akla getiriyordu:

"Bakuninciler, gerçekten devrimci bir durumla karşı karşıya kalınca tüm daha önceki programlarını kaldırıp atmak zorunda kaldılar. İlkönce her türlü siyasal eylemden, özellikle de seçimlere katılmaktan beri durmayı bir ödev haline getirerek teoriyi feda ettiler. Sonra, sıra geldi anarşiye ve devletin kaldırılmasına; bu kez devleti kaldırmaktansa, bir sürü yeni ve küçük devlet yaratmaya kalkıştılar. Daha sonra, işçilerin, proletaryanın derhal ve tam kurtuluşunu amaçlayan hiç bir devrime katılmamaları gerektiğini söyledikleri ilkeyi kaldırıp attılar ve gene kendileri, açıkça ve düpedüz burjuva olan bir harekette yer aldılar. Son olarak, kendileri tarafından ilan edilmiş olan ilkelerini, devrimci bir hükümetin kurulmasının işçi sınıfının yeni bir aldatılmasından ve işçi sınıfına karşı yeni bir ihanetten başka bir şey olmayan bu ilkeyi, hiç kılları kıpırdamadan çeşitli kentlerin yönetim komitelerine dayanarak ve burjuvazi tarafından oy ile yenilgiye uğratılmış ve siyasal olarak sömürülmüş güçsüz bir azınlık olarak hemen her yerde açıkca ayaklar altına aldılar

Bu, daha önce ileri sürülüp övülen ilkelerin yadsınması, en alçakça, en hileci bir biçimde ve suçluluk bilincinin baskısı altında ifade edildi, öyle ki, ne Bakunincilerin kendilerinin, ne de kılavuzluk ettikleri harekete katılan yığınların ne programları vardı ne de kısacası ne istediklerini biliyorlardı. Bunun doğal sonucu ne oldu? Şu ki, Bakuninciler, ya Barcelona'da olduğu gibi her hareketi engellediler, ya Alcoy'da, Sanlucar de Barrameda'da olduğu gibi ötekilerden kopuk, plansız ve anlamsız ayaklanmalara sürüklendiler; ya da çoğu durumda olduğu gibi ayaklanmanın liderliği uzlaşmaz burjuvaların eline geçti. Bakunincilerin aşırı-devrimci haykırışları, demek ki, sıra iş görmeye gelince, gerek bir kaçamakla işin

içinden sıyrılmak, gerek önceden yenilgiye mahkum olan ayaklanmalar ya da en yüzkarası bir biçimde, siyasal bakımdan emekçileri sömüren, bir de, üstelik onlara tekmeyle muamele eden bir burjuva partisiyle birleşmek biçiminde ifadesini buldu.

Anarşi, bağımsız grupların özgür federasyonu vb. gibi sözde ilkelerden geriye, artık hükümetin, bir avuç birlikle, hemen hiç bir dirençle karşılaşmaksızın peşpeşe kentlere boyun eğdirmesine olanak veren, devrimci savaş kaynaklarının ölçüsüzce ve akılsızca dökülüp saçılmasından başka birşey kalmıyor.

Bu kıssadan alınacak hisse, yalnızca , iyi örgütlenmiş ve kalabalık -gerçeği de, sahtesi de- İspanyol Enternasyonalin uzlaşmazlarla birlikte düşüşe sürüklendiği ve bu gün, pratik olarak dağılmış bulunduğu sonucu olmadı ama bir de kafadan uydurma bir sürü aşırılık yüklendi Enternasyonalin omuzlarına. Tüm ülkelerin darkafalı burjuvaları, bunlar olmadan bir işçi ayaklanmasını akıllarından bile geçiremezler, ve dolayısıyla İspanyol proletaryasının yeniden uluslararası örgütlenmesi belki de yıllar boyu olanaksız bir duruma getirildi.

Tek sözcükle, Bakuninciler, İspanya'da bize, devrimin nasıl yapılmaması gerektiğinin aşılmaz bir örneğini verdiler."[64]

Küçük burjuva ve belirli bir refah düzeyine ulaşmış kesimlerde giderek güçlenen PCE, Sovyetler Birliği'nden gelen yardımların da etkisiyle önemli bir prestij kazanmıştı ve burjuva devlet mekanizmasının yeniden organizasyonu, özel mülkiyetin hassasiyetle korunması noktasında gösterdiği çabalarla Cephe Hükümeti'nin en dinamik yapısı haline gelmişti.

İspanyol devriminin taşıyıcısı olan işçi sınıfı ve köylülük, Sovyet yardımının diyeti olarak gerçekleştirilen devrimin tasfiyesinin, faşizme karşı verilen savaşta yenilmek anlamına geldiğini yaşayarak görecekti.

---

64. Marx, Engels, Lenin, Anarşizm ve Anarko Sendikalizm, 1979 s. 176-177-178.

BARCELONA AYAKLANMASI VE DEVRİMCİ MUHALEFETİN TASFİYESİ

1937 yılına girildiğinde, Caballero hükümetinin burjuva devletin restorasyonu, yani devrimin durdurulması yönündeki çabaları, artık devrimin kendisine yönelen bir savaşa dönüşmüştü.

Caballero, Cephe Hükümeti'nin kuruluşundan beri İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği'nin politikaları dışında hareket etmemeye özen göstermekteydi. Bu özen öyle bir noktaya gelmişti ki, bu ülkelerin politik yönelimleri ile Cephe hükümetinin izlediği politikalar aynılaşmıştı. Sürecin gelişimi artık Caballero'ya duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmaktaydı.

Bu arada, Cephe Hükümeti içinde, giderek belirleyici bir konuma yükselen PCE, Caballero'nun etkisini bütünüyle ortadan kaldırmak için, PSOE'yle birleşmek doğrultusunda yeni siyasal taktikler geliştiriyordu. Bu konuda Sovyetler Birliği ve Stalin'in de desteğini alan komünistler, Caballero'nun, üzerinde Sovyetler Birliği'nin baskısını hissetmesini sağladılar. Bizzat Stalin 1937 Şubat'ında Caballero'ya yolladığı mektupta PSOE ile PCE'nin birleşmesini öneriyordu. PCE'den gelen ve Stalin tarafından tavsiye edilen bu öneriyi reddeden Caballero, birleşmenin gerçekleşmesi halinde, kendisinin liderliğini yaptığı PSOE'nin, Cephe Hükümeti içindeki etkisini bütünüyle yitireceğini ve varlık koşullarının kalmayacağını düşünüyordu.

Cephe Hükümeti'nin içinde, bütün politikalarına onay vererek yer alan PCE aynı zamanda bu politikaların katı bir uygulayıcısı idi. PSOE'yle birleşme önerisinin gerisinde, PSOE'yi içinde eriterek kendi etki gücünü artırmak, devrimin ve devrimci muhalefetin tasfiye sürecinde ortaya çıkan sorunları daha rahat aşmak arzusu yatıyordu. 1936 yılının sonları, işçi sınıfı içindeki hoşnutsuzluğun tepkiye dönüştüğü ve Halk Cephesi hükümetine karşı, devrimci muhalefetin arttığı bir dönem oldu. Kasım ayında Madrid kapılarına dayanan Franco birlikleri aralık ayında geri püskürtüldüler. İç savaşın kaderinin belirlenmesinde kritik öneme sahip

olan Madrid, "No pasaran !" şiarının hayata geçtiği şehir oldu. Madrid'in savunulmasında ve faşistlerin yenilgiye uğratılmasında önemli görevler üstlenen komünistler, bu başarılarıyla hem Cephe Hükümeti içinde, hem kitleler nezdinde prestij kazandılar. PCE, kazandığı bu prestiji, solun tasfiyesi sürecinin hızlandırılmasında kullandı. Katalonya dışında her bölgede POUM'un gazeteleri kapatıldı. POUM, Moskova Duruşmalarına karşı en sert eleştirilerde bulunan siyasal yapıydı. Bu nedenle Moskova'nın şimşeklerini üzerine çekmişti. Farklı konulardaki radikal görüşleri, tabanın Cephe Hükümeti'nin politikalarından duyduğu rahatsızlık ve devrimin sürdürülmesi yönünde hükümete yaptığı baskı POUM'a karşı yürütülen tasfiye operasyonunun nedenlerini oluşturuyordu. POUM'u tasfiye operasyonu , Komintern kararlarının Ispanya'da komünistler aracığıyla uygulanmasından başka bir anlam taşımıyordu (!). Komintern "Faşist acentası" olarak nitelediği Troçkistleri sert dille uyarıyordu(!):" İspanya halkının ilk ve temel çıkarları, ajanları, casusları ve provokatörleri aracılığıyla Halk Cephesi üyesi parti ve örgütlerin saflarında karşılıklı güveni yok ederek ve kardeş kavgasını körükleyerek Halk Cephesi'nin birliğini içten parçalamaya çalışan düşmanın bu girişimlerine kararlı biçimde karşı durmayı gerektirir. EKKI prezidyumu, Hitler ve General Franco'nun çıkarına ajan provokatörlük yapan, Halk Cephesi'ni bölmeye çalışan, SSCB aleyhine karşı devrimci bir iftira kampanyası sürdüren ve İspanya'da faşizmin yenilmesini önlemek için her aracı kullanan, mümkün bütün entrikaları ve demogojik hileleri ortaya süren, faşist acentası Troçkistlere karşı Komünist Partisi'nin yürüttüğü ve Halk Cephesi'nin öteki örgütlerince desteklenen mücadeleyi doğru bulmaktadır. Troçkistlerin, faşizmin çıkarlarına uygun biçimde, cumhuriyetçi birliklerin arkasında fesatçılık yaptıklarını göz önüne alan prezidyum, Parti'nin, İspanya'da Troçkizmin bütünüyle ve nihai olarak ezilip yok edilmesi doğrultusundaki çizgini faşizme karşı zafer açısından zorunlu görmektedir"[65]

65. H. Weber, *age*, s. 246- 247.

15 Aralık'ta Komünist Parti'nin Katalonya kolu PSUC'nin baskısıyla, POUM, Katalonya Özerk Hükümeti'nden çıkarıldı. Sovyetler Birliği'nde, Stalin'in önderliğinde yaşanan siyasal gelişmeler Ispanya'da ifadesini bu şekilde buluyordu. 17 Aralık 1936'da *Pravda*'da yayımlanan bir başmakalede "Katalonya'da Troçkist ve anarko sendikalistleri temizleme operasyonu başlatıldı; bu, Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi aynı enerjiyle yürütülecektir"[66] denilerek Ispanya'daki tasfiye hareketi olumlanıyordu.

POUM'a yönelik tavırlar, 1937 yılının Şubat ayında Valencia'da, Mart ayında Bask bölgesinde CNT'ye karşı da sergilendi. CNT üyesi işçiler ve CNT önderleri tutuklandılar ve çıkarttıkları gazetelerin yayın faaliyetine son verilerek, mal varlıkları Komünist Parti'ye devredildi.

Aynı tarihlerde, CNT ve FAI içerisinde, tabanla yönetim arasındaki çelişkilerin açığa çıktığı bir süreç yaşanıyordu. Kısa bir süre sonra, anarşist hareket içindeki muhalifler, Durruti Dostları adı altında bir araya geldiler. Durruti Dostları, milislerin askerleştirilmesine ve işçi-köylü komitelerinin burjuva devlete entegre olmasına karşı Barcelona'da faaliyet yürütüyorlar, devrimin kurumlarının tasfiyesine karşı her fırsatta tepkilerini dile getiriyorlardı. Anarşist hareket içindeki bu muhalif kanat, CNT ve FAI'nin birçok yerel örgütlerinde etkisini göstererek inisiyatif kazandı. Durruti Dostları, Mart 1937'de dağıttıkları bir bildiride anarşist hareketin içinde bulunduğu durumun muhasebesini yapıyorlardı:

"Sekiz aylık bir savaş ve devrim dönemi geçti. Derin bir acıyla devrimin rotasında ortaya çıkan kopuklukları görmekteyiz... Bir anti-faşist Komite, mahalle Komiteleri, Denetim Devriyeleri kurulmuştu, şimdi bunlardan geriye bir şey kalmadı."[67]

Anarşist hareket içindeki bu devrimci muhalefeti güçsüz kılan en önemli eksiklik, anarşist liderlerden hiçbirini yanına çekememesiydi. Anarşist hareketin liderleri Halk Cephesi

66. Enzensberger, *age*, s.229.
67. Broue, Temime, *age*, s. 203.

hükümetinin politikalarına kilitlenmişlerdi.

1936 yılı aralık ayı başlarında Madrid'de CNT bölükleriyle PCE'nin birlikleri arasında çıkan çatışmalar 1937 yılının mayıs ayında şiddetlenerek devam edecekti.

27 Mart'ta Katalonya Özerk Hükümeti'nden çekilen CNT'nin bu davranışı, kitleleri devrimin sürdürülmesi adına harekete geçirmekten çok, hükümet içinde daha iyi bir konumlanma arayışına yönelik bir manevranın gösterisiydi. CNT'nin, bu yeni konumlanma arayışı doğrultusunda Caballero ile sürdürdüğü görüşmeler sonuçsuz kaldı. Çünkü Caballero eski gücünü gittikçe yitiriyordu.

1937 Nisan ayı sonlarında, Cephe Hükümeti'nin işçileri silahsızlandırmak suretiyle, polis örgütünün gücünü, dolayısıyla kendi otoritesini sağlamlaştırma niyetini taşıdığı açıkça görülüyordu.

Kentlerde tansiyonu yükselten bu gelişmeler, hükümetin 1 Mayıs kutlamalarını yasaklamasıyla doruk noktasına ulaşıyordu. 3 Mayıs, her an beklenen çatışmaların başladığı tarih oldu. Temmuz ayından beri CNT'nin elinde olan Barcelona telefon santralının, Özerk Hükümet'in PSUC'li kamu düzeni bakanı tarafından ele geçirilmeye çalışılması üzerine, işçiler CNT'den hiçbir çağrı beklemeden grev başlattı. Kısa sürede savunma komitelerini oluşturan işçiler, yollara barikat kurarak, şehrin kilit noktalarını işgal ettiler. Barcelona'da başlayan işçi hareketi, çok geçmeden Katalonya'nın başka kentlerine de yansıdı ve işçiler birçok kentte yönetimi ellerine aldılar.

Katalonya'daki işçi sınıfın bu kendiliğinden eylemi, durdurulmaya çalışılan devrimci mücadelenin yeniden gelişmesinin önünü açıyordu.

CNT-FAI, Anarşist Gençlik Hareketi'nin ve POUM yürütme kurulunun bölgesel komiteleri, gelişen olayları değerlendirmek için bir araya gelerek bir toplantı yaptılar. İşçi sınıfının eylemini, hükümetin kışkırtmalarına karşı geliştirilen, kendiliğinden bir tavır olarak değerlendiren POUM yöneticileri, devrim için karar verme zamanının geldiğini açıkladılar. POUM'un "ya iç düşmanı yok etmek için hareketin başına

geçeriz, ya da hareket başarısızlığa uğrar ve bizim de sonumuz olur"[68] şeklindeki açıklamalarına karşılık, gelişmeler karşısında şaşkın ve kararsız olan CNT ve FAI yönetimi olayları izlemek ve yatıştırmak doğrultusunda hareket ettiler. 4 Mayıs'ta POUM, Anarşist Gençlik Hareketi ve Durruti Dostları tarafından eylemleri onaylanan işçiler, kuşatmaya başladıkları Barcelona'yı ele geçirdiler. Katalonya Özerk Hükümeti'nin başkanı Companys, CNT yöneticileriyle de görüşerek radyoda bir konuşma yaptı. PSUC'li bakanın telefon santralına yönelik hareketini kınayan başbakan, işçileri sükûnete davet etti. CNT bölge komitesi, başbakanın bu tavrını onayladı. Anarşist bakanlardan Garcia Oliver, Federica Montseny ve UGT yöneticisi Hernandez Zanjaco Valencia'dan Barcelona'ya gelerek olayların durdurulması için radyodan konuşmalar yaptılar. Garcia Oliver, radyodan yaptığı konuşmada:

"Kentin üzerinden bir çılgınlık rüzgarı gelip geçti. Bu kardeş kavgasına hemen bir son vermek gerek. Herkes bulunduğu yerde kalsın... Hükümet... gerekli tedbirleri alacaktır"[69] diyordu. CNT, bu tavrını daha da ileri götürdü ve Katalonya Özerk Hükümeti'yle işçi eylemlerinin durdurulması için bir anlaşma imzaladı.

5 Mayıs'ta radyodan açıklanan anlaşma metni, ateşkes ilan edilmesini ve kolluk kuvvetleriyle işçilerin geri çekilmesini içeriyordu. Barcelona işçi sınıfının cevabı, bu kararı tanımamak ve sokak barikatlarında safları daha da sıkılaştırmak oldu. Bu arada Barcelona'ya doğru yürüyüşe geçen CNT ve POUM'a ait bazı birliklerin komutanları, CNT ve POUM yöneticileri tarafından, yürüyüşün durdurulması konusunda ikna edildiler.

Tüm Barcelona'da denetimi eline geçiren işçiler, devrimci bir önderlikten yoksundu ve bu özelliği, onun eylemini geliştirmesinin ve yaygınlaştırmasının önünde engeldi.

7 Mayıs'ta merkezi hükümetin gönderdiği 5.000 kişilik Çevik Kuvvet Barcelona'ya girdi. Kaçınılmaz son yaklaşıyordu. Çevik Kuvvetin bastırma hareketi sonucunda, işçi sınıfı

68. *age*, s. 208.
69. *age*, s. 208.

ertesi gün silahlarını bırakmak, barikatları boşaltmak zorunda kaldı. Hükümetin bu bastırma ve tasfiye hareketi geride 500 ölü, 1.000'e yakın yaralı bıraktı. Bunu suikastler ve kayıplar izledi. CNT, FAI ve POUM üyeleri ve yöneticileri, suikastler ve kayıplarla fiilen imha edildiler. Artık devrimci muhalefet yenilgiye uğramış, İspanyol Devrimi'nin kalıntıları da bütünüyle tasfiye edilmişti.

BARCELONA KANLI MAYIS HAFTASI'NIN ANLAMI

Barcelona'da yaşananlar, Devrim'in ve İç Savaş'ın sonucunu işaretliyordu. Franco'ya karşı yürütülen ve Nisan 1939'a kadar süren savaş, aslında Halk Cephesi hükümetinin işçi sınıfının mücadelesini kırmaya yönelik tavrıyla, daha Mayıs 1937'de kaybedilmeye başlanmıştı. Bu, aynı zamanda İspanyol Devrimi'nin sonu anlamına geliyordu. Mayıs ayı, cumhuriyetçi burjuvazi ve PCE tarafından yürütülen ve POUM'la başlatılan tasfiye hareketinin Caballero'ya kadar genişlediği bir dönem oldu. Komünist Tarım Bakanı Uribe'nin POUM'un yasaklanmasına ve yöneticilerin tutuklanmasına ilişkin önerisi, Halk Cephesi hükümetinde bunalım yarattı. Caballero'nun, POUM'un bir işçi partisi olmasından dolayı kapatılmasına karşı çıkması, bunalımın temel nedeniydi. Caballero'nun bu tavrı CNT'li bakanlarca desteklenirken, cumhuriyetçi burjuvazi, komünistler ve Prieto yanlısı sağ sosyalistler hükümetten istifa ettiler. Böylece Caballero hükümeti devrildi.

17 Mayıs'ta, sağ sosyalist Juan Negrin başkanlığında yeni bir hükümet kuruldu. CNT hükümete girmeyi reddederken, Caballero yanlısı sol kanat sosyalistlerden hiç kimse hükümete alınmadı. Negrin, Caballero'nun reddettiği POUM'un bütünüyle tasfiesine yönelik operasyonları büyük bir titizlikle gerçekleştirdi. 28 Mayıs günü, POUM'un yayın organı *La Batala* kapatıldı. Haziran 1937'de de POUM'un yönetim kurulu üyeleri tutuklandı.

PCE tarafından, "kargaşalık tohumları serpmek için devrimden söz eden" biçiminde değerlendirilen POUM'a yönelik sürek avı, liderleri Andres Nin'in kaybedilmesine kadar uzandı. Andres Nin'in Sovyet Gizli Servisi'nce öldürtülmesi "Nin'in bulunduğu cezaevinde yetersiz korunmasından dolayı Alman ve İtalyan faşist dostları tarafından kaçırıldı" biçiminde açıklandı. Amansız yok etme harekâtı bütün şiddetiyle sürerken Ağustos ayında çıkarılan bir kararnameyle Sovyetler Birliği'ne yönelik tüm eleştiriler yasaklandı.

PCE, Negrin hükümeti içindeki gücünü, siyasi polis işleviyle hareket eden Devlet Güvenlik Teşkilatında kilit noktaları tutarak pekiştiriyordu.

Negrin hükümetinin, Ağustos ayında gerçekleştirdiği icraatlarından bir diğeri de Aragon'daki tarım kollektiflerinin dağıtılması oldu. "Halk ordusu", PCE'nin önderliğinde işçilerin direnişini kırarken, Aragon Savunma Konseyi'ni dağıtıp, konseyin başkanı olan Joaguin Ascaso'yu tutukladı. Devlet Güvenlik Teşkilatı'yla başlatılan bu operasyonlar sonucunda tutuklanan anarşistler ve POUM'cular yine Devlet Güvenlik Teşkilatı tarafından oluşturulan toplama kamplarına doldurul dular.

Eylül 1937'de CNT ve FAI savunma komitesi, hükümet birliklerinin saldırısına uğradı ve komitenin örgütlülüğü dağıtıldı. Hiçbir muhalefete tahammülü olmayan Negrin hükümeti, Caballero'yu hükümete karşı muhalefet ediyor gerekçesiyle 21 Ekim'de tutuklattı. Artık her türlü muhalefet vatana ihanet anlamına geliyordu.

1938'e gelindiğinde, burjuva devletin kurulması yönünde, hızlı bir şekilde, bir dizi düzenlemeler gerçekleştirildi. Kollektifleştirilmiş sektörler, eski durumlarına geri dönerken, özellikle Katalonya'daki fabrikalarda işçi denetimine son verildi. Fabrikalardaki yabancı hissedarların kâr payı almaları, yeniden yürürlüğe girdi. Yalnızca adı "Halk" olan Halk Ordusu eski işleyişine, düzenli ordu haline dönüştürüldü. Bu arada, büyük toprak sahipleri eski topraklarına yeniden sahip olabilmek için taleplerde bulunuyorlardı.

Sonuç olarak, artık İspanyol Devrimi yenilmiş, tasfiye edilmişti. Devrimi yenenler, burjuva devleti yeniden kurarken, Franco'ya karşı yürütülen savaşı kazanmaları mümkün değildi. 1939 Nisan'ında iç savaş artık kaybedilmişti. İspanya Halk Cephesi hükümeti Fransa'ya kaçmak zorunda kalıyordu. İspanya için artık onlarca yıl sürecek karanlık bir dönem, Faşizmin iktidarı başlıyordu.

Kaynakça

Abendroth, Wolfgang. Avrupa İşçi Hareketleri Tarihi; Belge Yayınları, 1992.

Akalm, Cüneyt. Düşler ve Gerçekler; Sarmal Yayınevi, 1995.

Aksoy, Hüsnü. Devlet ve Demokrasi; Yön Yayıncılık, 1994.

Amin, Samir. Giovanni, Arrighi. Frank, Andre Gunter, Wallerstein İmmanuel, Büyük Kargaşa, Yeni Toplumsal Hareketlerin Krizi; Alan Yayıncılık, 1993.

Amittay, Jacobsen. Siyasal Düşünceler Tarihi; Savaş Yayınları, 1982.

Anderson, P. Batı'da Sol Düşünce; Birikim Yayınları, 1982.

Anderson, Perry. Gramsci, Hegemonya, Doğu-Batı Sorunu ve Stratejisi; Alan Yayınları, 1988.

Anweller, Oskar. Rusya'da Sovyetler; Ayrıntı Yayınları, 1990.

Arvon, Henri. Anarşizm; Varlık Yayınları, 1979.

Arvon, Henri. Özyönetim; İletişim Yayınları, 1991.

Aybay, Rona. Sosyalizmin Öncülerinden Robert Owen Yaşamı, Eylemi ve Öğretisi; Remzi Kitapevi, 1970.

Babbio, Norberto. Texier, Jacoues. Gramsci Ve Sivil Toplum; Savaş Yayınları, 1982.

Baechler, Jean. Kapitalizmin Kökenleri; İmge Kitapevi, 1994.

Bambery, Chis. İreland's Permanent Revolution; Bookmarks, 1987.

Bebel, Agust. Teoride ve Pratikte Politika; Anadolu Yayınları, 1969.

Beer, Max. Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Genel Tarihi; Can Yayınları, 1989.

Bernstain, Eduard. Evrimsel Sosyalizm; Kavram Yayınları, 1991.

Bloch, Marc. Feodal Toplum; Savaş Yayınları, 1983.

Bottomore, Tom., Goode Patrick. Avusturya Marksizmi; Kavram Yayınları, 1992.

Brizon, Pierre. Emeğin ve Emekçilerin Tarihi; Onur Yayınları, 1977.

Broue, Pierre. Tımıme, Emile. İspanya İç Savaşı; Hürriyet Yayınları, 1976.

Bumin, Kürşat. Sivil Toplum Ve Devlet; Yazko, 1982.

Burnş, E.M. Çağdaş Siyasal Düşünceler 1850 - 1950; Birey ve Toplum Yayınları, 1984.

Cangızbay, Kadir. Siyaset Ötesi Toplum; V Yayınları, 1987.

Castillo, d. Michel. Karar Gecesi; Can Yayınları, 1984.

Cipolla, Carlo M., Dünya Ekonomi Tarihi; Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi Yayınları, 1967.

Claudın, Fernando. Komintern'den Kominform'a Komünist Enternasyonal'in Bunalımı; 2 Cilt, Belge Yayınları, 1990.

Cliff, Tony. Rosa Luxemburg; Anadolu Yayınları, 1968.

Cogniot, Georges. Komünist Enternasyonal. Temel Yayınları, 1975.

Coogan, Pat Tim. The IRA; Fontana-Collins, 1971.

Curtis, E. A History Of Ireland; Londra, Methuen, 1961.

Çağdaş Liderler Ansiklopedisi, 2. Cilt, İletişim Yayınları, 1986.

Çağdaş Liderler Ansiklopedisi, 3. Cilt, İletişim Yayınları, 1986.

Çağdaş Liderler Ansiklopedisi, 4. Cilt, İletişim Yayınları, 1986.

Dallat, Louis. Siyasi Tarih; Kitapçılık Limited Ortaklığı Yayınları, 1966.

Devrimler ve Karşı Devrimler Ansiklopedisi, 1. Cilt, Gelişim Yayınları, 1987.

Devrimler ve Karşı Devrimler Ansiklopedisi, 4. Cilt, Gelişim Yayınları, 1987.

Dobb, Maurice. Kapitalizmin Gelişimi Üzerine İncelemeler; Belge Yayınları, 1992.

Dünya Solu Çeviri Dergisi, Sayı 4, Akış ve Dönem Yayıncılık, 1990.

Dünya Solu Çeviri Dergisi, Sayı 5, Akış ve Dönem Yayıncılık, 1990.

Eagleton, Terry. Azizler ve Alimler; Ayrıntı Yayınları, 1992.

Eckhart, F. Macaristan Tarihi; Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1949.

Engels, Friedrich. Almanya'da Devrim ve Karşı Devrim; Belge Yayınları, 1992.

Engels, Friedrich. İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu; Sosyalist Yayınlar, 1994.

Engels, Friedrich. Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm; Sol Yayınları, 1993.

Enzensberger, H. Magnus. Anarşinin Kısa Yazı, Buenaventura Durruti'nin Yaşamı ve Ölümü; Ayrıntı Yayınları, 1993.

Fedoseyev, N.P., Kolpinsky, Y.N., Golman, I.L., Kolpinsky, Y.N., Krylov, A.B., Kuzminov, I.I., Malysh, I.A., Mojolov, G.V., Stepanova, Y., Karl Marx. Biyografi; Öncü Kitapevi, 1976.

Ferrara, Marcella., Ferrara Maurizio. Palmiro Togliatti Yaşamı-Savaşımı; Yarın Yayınları, 1988.

Fiori, G. Bir Devrimcinin Yaşamı. A. Gramsci; V Yayınları, 1989.

Förster, Alfred. 1.Paylaşım Savaşı Öncesi Almanya'da Sınıf Mücadelesi; Ana Yayınları, 1977.

Fraser, Ronald. İspanya'nın Kanı, İç Savaş Deneyimi (1936-1939); Belge Yayınları, 1995.

Gramsci, Antonio. Aydınlar ve Toplum; Örnek Yayınları, 1983.

Gramsci, Antonio. Felsefe ve Politika Sorunları; Payel Yayınları, 1975.

Gramsci, Antonio. İtalya'da İşçi Konseyleri Deneyimi; Belge Yayınları, 1989.

Granmsci, Antonio. Hapishane Mektupları; Yalçın Yayınları, 1985.

Harman, Chris. The Lost Revolution Germany 1918 to 1923; Bookmarks, 1982.

Heaton, Herbert. Avrupa İktisat Tarihi, İlkçağdan Sanayi Devrimine; İmge Kitabevi, 1995.

Hemingway, Ernest. Çanlar Kimin İçin Çalıyor; Altın Kitaplar, 1967.

Hilferding, Rudolf. Finans Kapital; Belge Yayınları, 1995.

Hill, Christopher. 1640 İngiliz Devrimi; Kaynak Yayınları, 1983.

Hobsbawm, E.J., Devrim Çağı; Verso Yayınları, 1988.

Hobsbawm, E.J., Sanayi ve İmparatorluk; Dost Kitapevi Yayınları, 1987.

Hobsbawn, Eric. Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı; Sarmal Yayınevi, 1996.

Hore, C. Spain 1936; Londra, 1986.

Hore, Charlie., Hallas, Duncan. İspanya 1936 Baharı; Z Yayınları, 1995.

Hortzschansky, Günter., Wimmer, Walter. Alman Proleteryasının Önderi Ernst Thaelmann; Evrensel Basın Yayın, 1994.

Horvath, G. Paloczy. Dün Köleydik Bugün Halkız; Macaristan'ın 1500 Yıllık Köylü Hareketleri Tarihi; Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1976.

Huberman, Leo. Feodal Toplumdan 20. Yüzyıla; Dost Yayınları, 1982.

Ibarruri, Dolores. Faşizmi Ezeceğiz "Non Passaran"; Konuk Yayınları, 1978.

Işıklı, Alpaslan. Kuramlar Boyunca Özyönetim ve Yugoslavya Deneyi; Alan Yayıncılık, 1983.

Işıklı, Alpaslan. Sendikacılık Ve Siyaset; İmge Kitapevi, 1990.

Işıklı, Gül. İspanya; Bir Başka Avrupa; Metis Yayınları, 1991.

İhtilaller ve Darbeler Tarihi. Güneş Yayınları

İşçiler ve Toplum, 4. Kitap, Zed Yayınevi.

İşçiler ve Toplum, 5. Kitap, Zed Yayınevi.

Kafoğlu, B. Aslan. Birinci Sol Dalga; Kalamış Yayıncılık.

Kara Dergisi, Sayı 1, 1988.

Kautsky, Karl. Seçilmiş Politik Yazılar; Kavram Yayınları, 1990.

Kıvılcımlı, Hikmet. Tarih, Devrim, Sosyalizm Işığında İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş, İngiltere; Diyalektik Yayınları, 1994.

Koestler, Arthur. Ispanya'da Ölüm Güncesi; Bilgi Yayınları, 1970.

Korsch, Karl. Marksizm ve Felsefe; Belge Yayınları, 1991.

Kramer, Georg. İrlanda Sorunu; Yöntem Yayınları, 1973.

Kucznski, Jurgen. İşçi Sınıfı Tarihi; E Yayınları, 1968.

Kuhn, Thomas S. Bilimsel Devrimlerin Yapısı; Alan Yayıncılık, 1982.

Lenin, Seçme Eserler; 7. Cilt, Inter Yayınları, 1996.

Lenin, V.I. III. Enternasyonal Konuşmaları; Pencere Yayınları, 1989.

Lenin, V.İ., Marx Engels Marksizm; Sol Yayınları, 1976.

Lenin, V.İ., Sağ ve Sol Sapmalar Üzerine; Ser Yayınları, 1976.

Lenin, V.İ., Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı; Sol Yayınları, 1975.

Lenin. Proleter Devrim ve Dönek Kautsky; Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1989.

Liebman, Marcel. Lenin Döneminde Leninizm; 2 Cilt, Belge Yayınları, 1992.

Losovsky, A.S., Sendikalar Üzerine; 3 Cilt, İnter Yayınları, 1988.

Louis, P. Fransız Sosyalizmi Tarihi; Dördüncü Yayınları, 1966.

Lukacs, John. Yirminci Yüzyılın ve Modern Çağın Sonu; Sabah Kitapları, Ekonomik Yayınları A.Ş. 1993.

Lukasc, Györy. Lenin'in Düşüncesi; Belge Yayınları, 1979.

Luxemburg, Rosa. "Rus Devrimi ve Leninizm mi Marksizim mi?", Sosyalist Siyasal Düşünce Tarihi; II.Cilt, Bilgi Yayınları, 1976.

Luxemburg, Rosa. 1917 Ekim Devrimi; BSD Yayınları, 1989.

Luxemburg, Rosa. İktisat Nedir?; Belge Yayınları, 1987.

Luxemburg, Rosa. Kitle Grevleri; Maya Yayınları, 1976.

Luxemburg, Rosa. Sermaye Birikimi; Alan Yayınları, 1986.

Luxemburg, Rosa. Siyasal Yazılar (1917 - 1918); V Yayınları, 1989.

Luxemburg, Rosa. Sosyal Reform mu, Devrim mi?; Belge Yayınları, 1993.

Luxemburg, Rosa. Spartakistler Ne İstiyor?; Belge Yayınları, 1979.

Luxemburg, Rosa. Ulusal Ekonomiye Giriş; Belge Yayınları, 1995.

Magdoff, Harry. Emperyalizm Çağı; Sosyalist Yayınları, 1997.

Mandel, E. İşçi Sınıfı Hareketi ve Bürokrasi; Köz Yayınları, 1976.

Marksist-Leninist Parti'nin Temel Eğitim Dersleri, Sorun Yayınları. 1979

Martin, G. 1848 Devrimi; Anadolu Yayıncılık, 1967.

Marx, Engels, Lenin. İşçi Sınıfı Partisi Üzerine; Sol Yayınları, 1993.

Marx, Engels, Lenin., Anarşizm ve Anarko Sendikalizm; Sol Yayınları, 1979.

Marx, K., Engels F. Seçme Yapıtlar; Sol Yayınları, 1976-7.

Marx, K., Engels, F. Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi; Sol Yayınları, 1969.

Marx, Karl, Engels, F. Seçme Mektuplar; Evrensel Basım Yayın, 1996.

Marx, Karl. Engels, Friedrich. Alman İdeolojisi; Melsa, 1990.

Marx, Karl. Kapital; I.Cilt, Sol Yayınları, 1993.

Marx. Karl, 1844 El Yazmaları, Ekonomi Politik ve Felsefe; Sol Yayınları, 1976.

Mandel Ernest. Dünya Sosyalist Devriminin Bugünü; Yazın Yayıncılık, 1996.

McNeill, William H. Dünya Tarihi; V Yaymları-İmge Kitapevi, 1989.

Molyneux, John. Marksizm ve Parti; Belge Yayınları, 1991.

Mooers, Colin. Burjuva Avrupa'nın Kuruluşu; Dost Kitapevi Yayınları, 1997.

Morrow, F. Revolution and Counter-revolution in Spain; Londra, 1976.

Murray, John. 1926 İngiltere Genel Grevi; Tel Yayınları, 1973.

Mussolini Kimdir? Faşizm Nedir? Kitapçılık Limited Ortaklığı Yayınları, 1968.

Nenni, Pietro. İspanya'da İçsavaş ve Faşizm; Suda Yayınları, 1973.

Nettl, Peter. Rosa Luxemburg; 2 Cilt, Ataol Yayıncılık, 1990.

O'Connoly, James. Ulusal Sorun, Sendikal Mücadele ve Devrimci Savaş Üzerine, Seçme Yazılar; Belge Yayınları, 198.

Onbirinci Tez Kitap Dizisi, 4. Kitap, Uluslararası Yayıncılık, 1986.

Onbirinci Tez Kitap Dizisi, 5. Kitap, Uluslararası Yayıncılık, 1987.

Onbirinci Tez Kitap Dizisi, 7. Kitap, Uluslararası Yayıncılık, 1987.

Onbirinci Tez Kitap Dizisi, 10. Kitap, Uluslararası Yayıncılık, 1990.

Orwell, George. Katalonya'ya Selam; Alan Yayınları, 1985.

Özyüksel, Murat. Osmanlı Alman İlişkilerinin Gelişim Sürecinde Anadolu ve Bağdat Demiryolları; Arba Yayınları, 1988.

Palloiw, Christian. Lenin ve Rosa Luxemburg'da Emperyalizm Sorunu; Maya Yayınları, 1974.

Paz, Abel. Durruti ve İspanya Anarşist Devrimi, Halk Silahlanınca; Kaos Yayınları, 1996.

Pirenne, Jacques. Büyük Dünya Tarihi, I.II.III.IV. Cild, Medya Yayınları.

Pomeroy, J. William. Marksizm ve Gerilla Savaşı; Belge Yayınları, 1992.

Portelli, Hugues. Gramsci ve Tarihsel Blok; Savaş Yayınları, 1982.

Poulantzas, Nicos. Faşizm ve Diktatörlük; Birikim Yayınları, 1980.

Rathmann, Lothar. Berlin-Bağdat Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi; Belge Yayınları, 1982.

Reissner, Larissa. Hamburg Barikatları; Oda Yayınları, 1990.

Renouvin, Pierre. Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918) Altın Kitapları, 1977.

Riazonov, D., K. Marks - F. Engels. Hayat ve Eserlerine Giriş; Belge Yayınları, 1978.

Roddatz, Fritz J. Lukacs; Alan Yayıncılık, 1984.

Rossif, F., Chapsal, M. Madrid'de Ölmek; Yöntem Yayınları, 1974.

Sander, Oral. Siyasi Tarih, 1918-1994 İmge Kitapevi, 1994.

Sander, Oral. Siyasi Tarih. İlkçağlardan 1918'e, İmge Kitapevi, 1989.

Sandoval, Jose. Azcarate, Manuel. İspanya İç Savaşı 1936-1939; Köprü Yayınları, 1969.

Sands, Bobbly. İngiliz Toplama Kamplarında Direnen İrlanda Hücremde Bir Gün; Sosyalist Yayınlar, 1996.

Savran, Gülnur. Sivil Toplum ve Ötesi, Rousseau, Hegel, Marx; Alan Yayıncılık, 1987.

SBKP Merkez Komitesi Marksçılık-Leninçilik Enstitüsü. Leninçilik ve Ulusal Sorun; Konuk Yayınları, 1979.

Serebryakova, Ognyana. Ateşi Çalmak; 2 Cilt, Evrensel Basım Yayın, 1994.

Serge, Victor. Barselona Petrograd 1917; Habora Kitapevi Yayınları.

Serge, Victor. Bir Devrimcinin Anıları; Pencere Yayınları, 1991.

Sınıf Bilinci, Sayı 8, 1990.

Sobalev, Alexander. Üçüncü Enternasyonalin Kısa Tarihi; Bilim Yayınları, 1979.

Somçağ, Selim. Avrupa Feodalizminin Evrimi; Bağlam Yayınları, 1994.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 2. Cilt, İletişim Yayınları, 1988.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 3. Cilt, İletişim Yayınları, 1988.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 4. Cilt, İletişim Yayınları, 1988.

Texier, Jacgues. Gramsci ve Felsefe; Birey ve Toplum Yayınları, 1985.

Thompson, E.P. The Making of the English Working Class; Vintane Books, 1966.

Togliatti, Palmiro. Faşizm Üzerine Dersler; Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1978.

Tökes, Ruddolf L. Bela Kun And The Hungarian Soviet Republic. The Origins And Role Of The Communist Party Of Hungary İn The Revolution Of 1918-1919; New York-London, 1967.

Troçki, Leon. Ekim Dersleri; Yazın Yayıncılık,

Troçki, Leon. Faşizme Karşı Mücadele; Yazın Yayıncılık, 1993.

Tunçay, M., Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi; 2. Cilt, Bilgi Kitapevi, 1976.

Wallerstem, Immanuel. Tarihsel Kapitalizm; Metis Yayınları, 1992.

Weber, Hermann. III. Enternasyonal 1919-1943 Belgeleri; Belge Yayınları, 1979.

Witurd, Kula. Feodalizmin Ekonomik Teorisi; Birey ve Toplum Yayınları, 1988.

Woodcock, George. Anarşizm Bir Düşünce Ve Hareketin Tarihi; Kaos Yayınları, 1996.

Yeliseyeva, N.V.; Manfred A.Z. Yakın Çağlar Tarihi, Konuk Yayınları, 1978.

Yirminci Yüzyıl Tarihi. Devrimler Yüzyılının Devrimci Tarihi. I., II. Cilt, Arkın Kitapevi, 1970.

Adlar ve Örgütler Dizini

A
Adler, Friedrich 182.
Adler, Max 182.
Adler, Victor 181.
Alman Halk Partisi-DVP 146.
Alman Komünist Partisi-KPD 119, 120, 121, 123, 125, 126, 127, 128, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148.
Alman Sosyal Demokrat Partisi-SPD 64, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148.
Almanya Bağımsız Sosyal Demokrat Parti-USPD 107, 110, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 125, 126, 127, 136, 137, 138, 139.
Almanya Komünist İşçi Partisi-KAPD 125, 138.
Anarşist Gençlik Hareketi 241.
Anarşist İlişkiler Bölge Komisyonu 241.
Andrade 235.
Anti-Poll Tax Birliği 49, 50.
Anti-Poll Tax Federasyonu 52, 53.
Aragon Savunma Konseyi 277, 295.
Artelt, Karl 111.
Ascaso, Joagin 295.
Asker Konseyleri (Almanya) 111, 112, 113, 114, 115, 117, 123, 124, 126, 129, 131, 148.
Asker Konseyleri (Macaristan) 160, 161, 163, 164, 166, 167, 168, 171.
Asker Konseyleri (Avusturya) 195.
Asker Konseyleri (İspanya) 281.
Avusturya Komünist Partisi-KPÖ 185.
Avusturya Marksizmi 182.
Avusturya Sosyal Demokrat Partisi 180, 181, 195.
Azana 241, 249, 250, 273.

B
Babel, August 97.
Babeuf 21.
Bağımsızlık Partisi 161.
Bakuninciler 287, 288.
Barrio, Martinez 244.
Bauer, Otto 111, 179, 182, 190, 191,192, 195.
Bavyera Halk Partisi-BVP 127.

Belçika İşçi Partisi 105.
Berlin İşçi Konseyi Yürütme Komitesi 109.
Berlin İşçi ve Asker Konseyi Temsilcileri Yürütme Organı 114.
Bernstein 24, 100, 101, 182.
Bethlen 174.
Beyaz Birlikler 214.
Birleşik Almanya Komünist Partisi-VKPD 139.
Birleşik İrlandalılar Örgütü 61.
Birleşik Sosyalist Partisi 264, 277.
Birlikçi Parti 84, 86.
Birlikçiler 75, 77.
Blair, Tony 95, 96.
Blum, Leon 269.
Bokanyi, Dezcö 174.
Bolşevikler 107, 108, 121, 201, 202, 220.
Bombacci 219.
Bordiga, Amadeo 204, 210, 224.
Böhm, Vilmos 164, 172.
Bölge Komiteleri 28, 29.
Bölge Konsey Meclisi 228.
Bölge Konseyleri 169, 170.
Bölge Yürütme Kurulları Meclisi 228.
Brandler 147.
Buharin 141.
Büyük Berlin Yürütme Konseyi 130.

C

Caballero, Largo 234, 266, 241, 244, 246, 249, 252, 254, 255, 265, 272, 273, 274, 275, 277, 278, 279, 281, 282, 284, 289, 292, 294, 295.
Chartizm 19, 20, 21, 22.
Clemenceau 173, 174.
Clyde İşçi Komitesi 32.
Comandancia 281.
Comorera 264.
Companys 259, 275, 293.
Coners, K. Franz 185.
Connolly, James 56, 62, 80, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 80, 81.
Crispien 138.
Csizmadia, Sander 170.
Cumhuriyetçi Birlik, UR 244, 248, 290.
Cumhuriyetçi Parti, IR 241, 247, 272.
Cumhuriyetçi Sol Parti 250.
Cumhuriyetçiler 75, 76, 78, 79, 80, 81, 87, 89, 91, 92, 93, 94.
Cuna 142, 145, 146.

Ç

Çekimserler 204, 210, 219.
Çiftçiler Birliği 127.

D

Daeuming 133, 138.
Deak 157.
Demiryolu Sendikası 174.
Denizci Komiteleri 254.
Devrim Komitesi 243.
Devrim Temsilcileri 171.
Devrimci Bağımsız Sosyalist Parti 101.
Devrimci İşçi Konseyi 126.
Devrimci İşçi Temsilcileri 107, 112, 120, 121.

Diaz, Jose 264, 285.
Disraeli 24.
Dittman 138.
Durruti Dostları 291, 293.
Durruti, Buenaventura 241, 240, 242, 243, 249.

E

Eagleton, Terry 57, 67.
Ebert, Friedrich 109, 111, 113, 117, 118, 122, 135.
Edinburgh Anti-Poll Tax Grupları Federasyonu 50.
Eğitim Birlikleri 92.
Eichhorn, Emil 112, 120.
Eisner, Kurt 126, 127.
Engels 21, 24, 99, 287.
Enternasyonal, II. 105.
Enternasyonal, III.- Komintern 138, 140, 264, 290.

F

Fabianizm-Fabiancılık 25, 26.
Fabrika Komiteleri 197, 203, 226.
Fabrika Konseyi 147, 203, 205.
Fiori, G. 202, 212, 222.
Fortichiari 219.
Franco 244, 253, 269, 270, 271, 273, 274, 283, 285, 289, 290, 294, 296.
Fransa Halk Cephesi 270.

G

Garbai, S. 168.
Geçici Devrimci Komite 120, 121.
Geçici IRA 93.
Geçici Yürütme Kurulu 93.
Genel İşçi Konfederasyonu-CGL 208, 217, 222.
Genel İşçi Sendikası-UGT 234, 235, 244, 246, 249, 252, 254, 257, 258, 259, 265, 272, 273, 274, 280, 293.
Genel Sanayi Konfederasyonu 198.
Genel Tarım Konfederasyonu 197.
Generaliktat Konseyi 275, 276, 277.
Gennari, Egidio 219.
Giolitti 200, 210, 218.
Giral, Jose 255, 259, 272, 273, 274, 281.
Glodstone 24.
Gönüllü Birlikler-Freikorps 121, 122, 124, 125, 126, 128, 135.
Gönüllüler Ordusu-Freiwilligenkorps 117.
Gramsci, Antonio 201.
Griffiths, Arthur 71.

H

Habsbown, J.E. 14, 16.
Halk Cephesi 245, 246, 247, 248, 249, 251, 252, 254, 261, 267, 269, 270, 273, 277, 278, 279, 280, 283, 285, 286, 289, 290, 291, 294, 296.
Halk Komiserleri Konseyi 113.
Halk Komiteleri 256.
Halk Milisleri 186, 189, 193.
Halk Temsilciler Konseyi 117, 118, 130.
Halk Tümeni 118.
Halk Yürütme Komitesi 258.

Halkçı Parti 214.
Halkın Yiğitleri 223.
Hamburg, Jeno 170.
Hardy, Thomas 17.
Hilferding , Rudolf 110, 139, 182.
Hitler 149, 243, 268, 290.
Hoffmann, Johannes 127, 128.
Horti 176.
Horvath, Paloczy G. 153, 169.
Hristiyan Sosyal Parti-CP 186, 193.

I

Iberya Anarşist Federasyonu-FAI 234, 240, 241, 247, 252, 257, 259, 266, 278, 281, 284, 291, 292, 293, 294, 295.

İ

İç Komisyonlar 207.
İngiliz Dok İşçileri Ulusal Birliği 59.
İngiliz İşçi Partisi 26, 27, 105.
İngiliz Komünist Partisi 34.
İngiliz Sendikalar Kongresi 48.
İngiltere Anti-Poll Tax Federasyonu 53.
İrlanda Cumhuriyet Ordusu-IRA 73, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 85, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96.
İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği-IRB 66, 67.
İrlanda İşçi Partisi 72.
İrlanda Komünist Partisi 68.
İrlanda Nakliyat ve Genel İşçileri Sendikası-ITGWU 59, 62, 63, 71.
İrlanda Partisi-Irish Party 60, 61, 71.
İrlanda Sosyalist Cumhuriyet Partisi 72.
İrlanda Sosyalist Partisi 72.
İrlanda Yurttaş Ordusu-ICA 63, 65, 66, 67.
İskoçya için Poll Tax 49.
İskoçya Sendikalar Birliği 50, 52.
İspanyol Komünist Partisi-PCE 235, 251, 264, 265, 267, 271, 272, 277, 285, 286, 288, 289, 290, 292, 294, 295.
İspanyol Özerk Sağ Konfederasyonu-CEDA 242, 244, 245.
İspanyol Sosyalist İşçi Partisi-PSOE 234, 235, 241, 244, 246, 252, 257, 258, 263, 264, 265, 277, 289.
İşçi İttifakı 244.
İşçi Komiteleri 260, 261, 262, 263, 291, 266, 267, 279, 280.
İşçi Konseyleri (Almanya) 108, 127.
İşçi Konseyleri (Macaristan) 160, 166, 169, 177.
İşçi Konseyleri (Avusturya) 188, 191, 195, 196.
İşçi Konseyleri (İtalya) 229.
İşçi Köylü Bloğu-BOC 244.
İşçi Partisi-Labour Par 71, 72, 95.
İşçi Savunma Komiteleri 223.
İşçi Sendikaları Konfederasyonu-TUC 27, 28, 35, 36, 37, 38, 40, 47.
İşçi Temsilcileri Komitesi 26.

İşçi, Köylü ve Asker Konseyleri Genel Kurulu 171.
İşçi, Köylü, Asker Merkezi Konseyi 170, 172, 173.
İşyeri Konseyleri 134, 147.
İtalyan Halkçı Partisi 200.
İtalyan İşçileri Partisi 198.
İtalyan İşçileri Sosyalist Partisi 198.
İtalyan Komünist Partisi 221, 222.
İtalyan Sosyalist Partisi 198, 201.

J

Jogiches 119.
Jokobenler 17.
Joseph, Franz 157.

K

Kaminski, E.H. 290.
Kamu Kuruluşu Komiteleri 256.
Kapp 135, 136, 137, 139, 148.
Karl, Kral 179.
Karolyi, Gyula 174.
Karolyi, Mihaly 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167.
Katalonya Anti Faşist Milisler Merkez Komitesi 257.
Katalonya Birleşik Sosyalist Partisi-PSUC 264, 277, 285, 291, 292, 293.
Katalonya Cumhuriyetçi Solu 248.
Katalonya Özerk Hükümeti 259, 260, 267, 291, 292, 293.
Katolik İtalyan İşçileri Konfederasyonu 200.
Kautsky, Karl 24, 25, 97, 100, 105, 139, 170, 181.
Kent Konseyleri 170.
Kerenski 201.
Kızıl Birlikler 214.
Kızıl Ordu 172, 173, 175, 177.
Komünist Enternasyonal 211.
Komünist Parti 204, 206, 216, 217, 218, 219, 221, 222, 223, 224, 225.
Komünist Sol-IC 244.
Kontrol Komitesi 147.
Korsch, Karl 124.
Köy Konseyleri 170.
Köy ve Kent Konseyleri 170.
Köylü Birlikleri 214.
Köylü Komiteleri 258, 259.
Köylü Konseyleri 188, 197, 226.
Kramer, Georg 85.
Kun, Bela 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176.
Kunfi, Zsigmund 174.
Kuzey İrlanda Vatandaşlar Derneği-NICRA 87.

L

L'Ordine Nuova Grubu 221.
Larkin, James 59, 62, 63, 70.
Laufenberg 137.
Lederbour Grubu 106.
Legien, Carl 136.
Lemass, Sean 83.
Lendler, Jenö 167.
Lenin 32, 64, 67, 69, 104, 107, 108, 141, 165, 172, 185, 201, 211, 212, 219, 220, 245, 204.
Levi, Paul 140.
Levine, Eugen 127, 128.
Liberal Parti 60, 61.

Liebknecht, Karl 25, 104, 105, 106, 108, 110, 112, 113, 114, 116, 120, 122.
Limerick Sovyeti 74, 81.
Londra Yazışma Derneği-LCS 17.
Ludizm-Makine Kırıcıları 18.
Luxemburg, Rosa 64, 97, 99, 100, 101, 104, 105, 106, 108, 110, 112, 113, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 135.

M

Macar Komünist Partisi 163.
Macar Komünü 151, 169, 176, 177, 178, 189, 190, 210.
Macar Sosyal Demokrat Partisi 158.
Macar Sosyalist Partisi 168.
Macar Sosyalist-Komünist İşçi Partisi 168.
Macaristan Genel İşçi Partisi 158.
Mahalle Komiteleri 203.
Mahalle Konseyleri 170.
Maksimalistler 204, 205, 209, 219, 221, 222.
Marksist Birlik Partisi-POUM 235, 244, 247, 248, 252, 255, 257, 258, 259, 267, 268, 271, 276, 277, 281, 282, 283, 285, 286, 290, 291, 292, 293, 294, 295.
Mart Gençleri 155.
Martin, William 61, 62.
Marx, Karl 22, 99, 202.
Max, Prens 111, 113.
Mehring, Franz 104.
Mera, Cipriano 243.
Merkez Konseyi 170, 194.
Merkezi İşçi Komitesi 31.
Metal İşçileri Federasyonu-FIOM 212, 213, 202.
Milis Komiteleri 276.
Milisler Merkez Komitesi 267, 275, 277.
Milliyetçi Parti 71.
Misiano 219.
Modigliani 211.
Montseny, Federica 293.
Muhafazakar Parti 95.
Mussolini 224.
Münih İşçi, Asker ve Çiftçi Konseyi 112.

N

Naske 121, 125, 135.
Nedebour 120.
Negrin, Juan 294, 295.
New Unionizm 23.
Nin, Andres 235, 268, 295.
Nitti 200, 210.

O

O'Brein, William 67.
O'Neil 86.
Oliver, Garcia 266, 293.
Orange Order 85, 86.
Ordu Konseyi 92.
Owen 19.
Owenizm 19, 20.

Ö

Özgür Belfast 89.
Özgür Derry 89.

P

Paris Komünü 166.

Pastore 219.
Pearse, Patrich 68.
Peidl, Gyula 176.
Peiro, Juan 278, 282.
Pogany, Joseph 167.
Polana 219.
Poll Tax'e Karşı Vatandaşlar 49.
Prieto, Indalecio 234, 246, 250, 252, 253, 254, 255, 265, 294.
Puente, İsaac 243.

Q

Quiroga, C. Santiago 250, 255.

R

Radek 121, 141.
Radikal Parti 161.
Repossi 219.
Resmi IRA 93.
Robespier 21.
Robles, Gil 242, 245.
Ronai, Zontan 174.
Rosa, Luxemburg 25.
Rosenberg, Marcel 273.
Royal Ulster Constabulary-RUC 75.
RSDİP 123.
Rühle 137.

S

Salazar 251.
Salgatarjan İşçi Konseyi 164.
Sands, Bobby 91.
Sanjurjo 240.
Santillan, Diego 276, 259, 277, 278.
Savaş Komiteleri 256.
Savaş Konseyi 258.
Savunma Grupları 143, 146, 147.
Savunma Komiteleri 223, 224.
Savunma Konseyi 277, 295.
SBKP 268.
Scargiil, Arthur 47.
Scheidemann 111, 113, 117, 122.
Scholze 120.
Schröder 137.
Seçimciler 210.
Semt Konseyleri 170.
Sendika Konseyleri 39, 40.
Serrati 204, 205, 210, 211, 219, 220, 221.
Shop Stewards Komiteleri 13, 31, 32, 33, 34.
Sinn Fein 71, 72, 77, 78, 79, 91, 93, 95, 96.
Sivil Haklar Hareketi 87, 88, 91.
Smuts 171, 177.
Solidarios 241.
Sosyal Demokrat Hür Sendikaları 136.
Sovyetler 107.
Spartakistler Birliği 108, 110, 112, 113, 114, 115, 117, 119, 148.
Stalin 286, 289, 291.
Stoecker 138.
Szamuely Tibor 173.
Szechenyi, İstvan 153.

T

Tarım İşçileri Sendikaları Federasyonu 217.
Tasca 207, 209.
Terracini 209, 219, 221.
Thatcher 45, 46, 47, 48, 52, 54, 90, 91.
Tisza 160, 161, 162.

Togliatti 202, 207, 209, 217, 218, 219, 220.
Toplumsal Direniş Grubu 50.
Toprak İşçileri Federasyonu 234.
Trade-Union 23, 24.
Treves 211.
Troçki 69, 261, 267, 274.
Turati, Filippo 204, 205, 211, 219, 220.

U
Ulster Gönüllüler Gücü-UVF 61, 64.
Ulster Gönüllüler Ordusu 85.
Ulster Özel Zabıtası-USC 75.
Ulusal Gönüllüler-NV 61, 64, 66.
Ulusal İşçi Konfederasyonu-CNT 234, 235, 237, 240, 241, 242, 243, 244, 247, 248, 249, 252, 254, 255, 257, 258, 259, 260, 266, 267, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 281, 282, 283, 291, 292, 293, 294, 295.
Ulusal İşsiz İşçiler Komitesi 37.
Ulusal Komite 243.
Ulusal Maden İşçileri Sendikası-NUM 43, 44, 47.
Ulusal Sosyalist Büro 103.
Uluslararası Tugaylar 271.
Uribe 294.
USI 200

V
Valera, Eamonde 71, 77.
Veritas 182.
Viyana İşçileri Eğitim Derneği 181.
Viyana Merkez Konseyi 190.
Vyx 166, 171.

W
Wels, Otto 118.
Weltner, J. 167.
Wendel 137.
Wolffheim 137.

Z
Zamora, Alcala 242.
Zanaat ve Sanayi Meclisleri 228.
Zanjoco, Hernandez 293.
Zetkin, Clara 104.
Zinoviev 138, 141.

ALMANYA İŞÇİ KONSEYLERİ • İTALYA İŞÇİ KONSEYLERİ • AVUSTURYA İŞÇİ KONSEYLERİ • PASKALYA AYAKLANMASI • LIMERICK SOVYETİ • SİVİL HAKLAR HAREKETİ • IRA • İNGİLİZ İŞÇİ HAREKETİ • SHOP STEWARDS KOMİTELERİ • POLL TAX • MACAR KOMÜNÜ • İSPANYA İÇ SAVAŞI VE İŞÇİ KOMİTELERİ • CNT-FAI

Özörgütlenmeler, kitlelerin eşitlik, özgürlük, adalet istemleriyle ayağa kalkışının simgesi, başkaldırının ve asiliğin örgütlenmesidir. İsyanın manifestosunun yaşamın içinde yazıldığı; toplumsal meşruiyet sorununu kendi zengin pratiğiyle ve devrimci eylemin dönüştürücü içeriğiyle çözen gerçek birer kitle aktivite organlarıdır.

ALMANYA İŞÇİ KONSEYLERİ • İTALYA İŞÇİ KONSEYLERİ • AVUSTURYA İŞÇİ KONSEYLERİ • PASKALYA AYAKLANMASI • LIMERICK SOVYETİ • SİVİL HAKLAR HAREKETİ • IRA • İNGİLİZ İŞÇİ HAREKETİ • SHOP STEWARDS KOMİTELERİ • POLL TAX • MACAR KOMÜNÜ • İSPANYA İÇ SAVAŞI VE İŞÇİ KOMİTELERİ • CNT-FAI